

ผลกระทบของการพัฒนาตามแนวทางเสรีนิยมใหม่ต่อวิถีการดำรงชีวิตของ
ชุมชน : กรณีศึกษาตำบลบ้านหว้า อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น

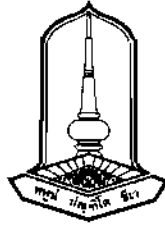
วิทยานิพนธ์
ของ
กรรณิการ์ เทพไกรวัล

เสนอต่อมหาวิทยาลัยมหาสารคาม เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตร
ปริญญารัฐศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการเมืองการปกครอง
เมษายน 2556
ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยมหาสารคาม

ผลกระทบของการพัฒนาตามแนวทางเสรีนิยมใหม่ต่อวิถีการดำรงชีวิตของ
ชุมชน : กรณีศึกษาตำบลบ้านหว้า อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น

วิทยานิพนธ์
ของ
กรรณิการ์ เทพไกรวัล

เสนอต่อมหาวิทยาลัยมหาสารคาม เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตร
ปริญญารัฐศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการเมืองการปกครอง
เมษายน 2556
ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยมหาสารคาม

คณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์ ได้พิจารณาวิทยานิพนธ์ของนางสาวกรรณิการ์ เทพไกรวัล
แล้วเห็นสมควรรับเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาการเมืองการปกครอง ของมหาวิทยาลัยมหาสารคาม

คณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์

.....
(รศ.ยุพา คลังสุวรรณ)

ประธานกรรมการ
(อาจารย์บัณฑิตศึกษาประจำคณะ)

.....
(อาจารย์ ดร.วินัย ผลเจริญ)

กรรมการ
(ประธานกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์)

.....
(อาจารย์ ดร.ณัฐกานต์ อัครพงศ์พิศักดิ์)

กรรมการ
(กรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์)

.....
(อาจารย์ ดร.ทัชชวัฒน์ เหล่าสุวรรณ)

กรรมการ
(ผู้ทรงคุณวุฒิ)

มหาวิทยาลัยอนุมัติให้รับวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตร
ปริญญาวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการเมืองการปกครอง ของมหาวิทยาลัยมหาสารคาม

.....
(รศ.สิดา สอนศรี)

คณบดีวิทยาลัยการเมืองการปกครอง

.....
(ศ.ดร.ปรีชา ประเทพา)

ผู้รักษาการคณบดีบัณฑิตวิทยาลัย
วันที่ 24 เดือน มิ.ย. พ.ศ. 2556

ประกาศคุณูปการ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จสมบูรณ์ได้ด้วยความรู้และความช่วยเหลืออย่างสูงยิ่งจาก อาจารย์ ดร.วินัย ผลเจริญ ประธานควบคุมวิทยานิพนธ์ อาจารย์ ดร.ณัฐกานต์ อัครพงศ์พิศักดิ์ กรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์ รองศาสตราจารย์ยุพา คลังสุวรรณ ประธานกรรมการสอบ และอาจารย์ ดร.ทัชชวัฒน์ เหล่าสุวรรณ กรรมการสอบ ผู้วิจัยขอขอบพระคุณเป็นอย่างสูง

ขอขอบพระคุณ ผู้ใหญ่บ้านของบ้านเหล่านาดี หมู่ที่ 1 บ้านห้วย หมู่ที่ 2 บ้านทองหลาง หมู่ที่ 6 และบ้านหนองคู หมู่ที่ 8 สมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบลบ้านห้วย นายกองค์การบริหารส่วนตำบลบ้านห้วย และชาวบ้านในพื้นที่องค์การบริหารส่วนตำบลบ้านห้วยทุกท่านที่ให้ความร่วมมือเป็นอย่างดีในการให้สัมภาษณ์และให้การสนับสนุนและช่วยเหลือในเรื่องเอกสารที่เกี่ยวข้องด้วยความเต็มใจและเป็นมิตรยิ่ง ซึ่งทำให้ผู้วิจัยสามารถเก็บรวบรวมข้อมูลสำเร็จไปได้ด้วยดี

ขอขอบพระคุณ ครอบครัวและญาติพี่น้องของผู้วิจัยทุกคน โดยเฉพาะอย่างยิ่งพ่อและแม่ ที่คอยให้กำลังใจและเอาใจใส่ผู้วิจัยเป็นอย่างดีตลอดมา ขอขอบพระคุณ ดร.กิตติชัย อัครวิมุต ที่เป็นผู้ผลักดันให้ผู้วิจัยได้มีโอกาสศึกษาต่อในระดับบัณฑิตศึกษา และคอยช่วยเหลือและปรารภนาดีต่อผู้วิจัยมาโดยตลอด และขอขอบพระคุณเพื่อนร่วมงานในบริษัท โตเกียวมารีนประกันภัย (ประเทศไทย) จำกัด (มหาชน) สาขาขอนแก่น ที่เปิดโอกาสให้ผู้วิจัยได้มีเวลาในการศึกษาและทำการวิจัยอย่างเต็มที่ ขอขอบพระคุณทุกท่านมา ณ โอกาสนี้

กรรณิการ์ เทพไกรวัล

ชื่อเรื่อง	ผลกระทบของการพัฒนาตามแนวทางเสรีนิยมใหม่ต่อวิถีการดำรงชีวิตของชุมชน : กรณีศึกษาตำบลบ้านหว่า อำเภอมือเมือง จังหวัดขอนแก่น
ผู้วิจัย	นางสาวกรรณิการ์ เทพไกรวัล
กรรมการควบคุม	อาจารย์ ดร.วินัย ผลเจริญ และอาจารย์ ดร.ณัฐกานต์ อัครพงศ์พิศักดิ์
ปริญญา	ร.ม. สาขาวิชา การเมืองการปกครอง
มหาวิทยาลัย	มหาวิทยาลัยมหาสารคาม ปีที่พิมพ์ 2556

บทคัดย่อ

การพัฒนาตามแนวทางเสรีนิยมใหม่ยังคงทำงานอย่างต่อเนื่องในประเทศกำลังพัฒนา รวมถึงประเทศไทยเอง และแผ่ขยายไปในทุกภาคส่วนของประเทศรวมถึงหน่วยที่เป็นชุมชน ซึ่งย่อมส่งผลต่อวิถีการดำรงชีวิตของชุมชนไม่ทางใดก็ทางหนึ่ง การวิจัยในครั้งนี้ มีความมุ่งหมายอยู่ 2 ประการ คือ (1) เพื่อศึกษาถึงผลกระทบของการพัฒนาตามแนวทางเสรีนิยมใหม่ที่มีต่อวิถีการดำรงชีวิตของชุมชน และ (2) เพื่อศึกษาการปรับตัวในการดำรงชีวิตของชุมชนท่ามกลางการพัฒนาตามแนวทางเสรีนิยมใหม่ โดยรูปแบบของการวิจัยเป็นการศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพ และทำการเก็บรวบรวมข้อมูลจากเอกสารต่างๆที่เกี่ยวข้อง การสัมภาษณ์ การสนทนากลุ่มและการสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม โดยกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยประกอบไปด้วย ผู้นำชุมชนจำนวน 9 คน และประชาชนทั่วไปจาก 4 หมู่บ้าน จำนวน 45 คน ของตำบลบ้านหว่า อำเภอมือเมือง จังหวัดขอนแก่น โดยเป็นการสุ่มแบบเจาะจงและการสุ่มแบบตามสะดวก

ผลการวิจัยพบว่า การพัฒนาตามแนวทางเสรีนิยมใหม่นั้น ได้ส่งผลกระทบต่อชุมชนคือ ประการแรก ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมถูกทำลาย ประการที่สอง ที่ดินและภูมิปัญญาท้องถิ่นถูกทำให้กลายเป็นสินค้า ประการที่สาม คนในชุมชนต้องพึ่งพาตลาดมากขึ้น ประการที่สี่ คนในชุมชนมีหนี้สินเพิ่มขึ้นรวมไปถึงการจัดตั้งกลุ่มในชุมชนกันเองลดน้อยลงไป แต่ในทางตรงกันข้าม เสรีนิยมใหม่ก็เป็นการสร้างโอกาสในทางเศรษฐกิจและความสะดวกสบายให้กับชุมชนด้วยส่วนหนึ่ง

ในด้านการปรับตัว พบว่า ชุมชนในตำบลบ้านหว่าสามารถสร้างความหลากหลายของผลผลิตเพื่อการบริโภคและเพื่อตอบสนองต่อตลาดได้ และยังคงไว้ซึ่งรูปแบบความสัมพันธ์ทางสังคมแบบดั้งเดิมที่ถือได้ว่าเป็นทุนทางสังคมที่ปรับตัวขึ้นมาต้านทานกับอำนาจของเสรีนิยมใหม่ได้เป็นอย่างดี

โดยสรุป ผลกระทบของการพัฒนาตามแนวทางเสรีนิยมใหม่นั้นมีผลกระทบในเชิงลบต่อวิถีชีวิตของชุมชนในหลายแง่มุม แต่อย่างไรก็ตาม ชุมชนเองก็สามารถปรับตัวต่อโอกาสใหม่ๆที่สร้างสรรค์ขึ้นโดยตลาดได้ โดยอาศัยทุนของการดำรงชีวิตแบบดั้งเดิมผสานเข้ากับทุนทางเศรษฐกิจรูปแบบใหม่เพื่อให้มีชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีขึ้นนั่นเอง

TITLE The Impact of Neoliberal Approach to Development on Livelihood of Villagers : the Case of Banwa Sub-district, Muang Disdriect, Khon Kaen Province.

AUTHOR Miss. Kunnikar Tepkraiwan

ADVISORS Dr. Vinai Poncharoen and Dr. Nattakant Akarapongpisak

DEGREE M.Pol.Sci. **MAJOR** Politics and Government

UNIVERSITY Mahasarakham University **DATE** 2013

ABSTRACT

Steadily driving development in developing countries including Thailand, neoliberal influence has spread to rural communities and affected livelihood of villagers worldwide. This research aims to investigate (a) the impacts of neoliberal development on rural livelihood and (b) an adjustment of rural households to socio-economic changes influenced by such development. This study employs qualitative research methods including documentary study, informal interview, focus group discussion and non-participant observation. The sample consists of nine community leaders and forty-five villagers from four villages of Banwa sub-district in Muang district, Khon Kaen province. The researcher uses both purposive and convenience sampling technique.

As shown throughout this thesis, the development influenced by neoliberal approach affected livelihood of villagers in Banwa sub-disdriect in five aspects. First. It led to environmental degradation, pollution and resource deprivation. Second, land and local wisdom were commodified. Third, villagers depended more on market. Fourth, villagers became heavily indebted and community driven cooperation was gradually weakened. On the contrary, villagers were able to capture growing economic opportunities and convenience following the development influenced by neoliberal approach.

As for an adjustment of village households to changes, the research finding show that villagers made a variety of products in response to market demands. Also, they maintained and revived some forms of social relations to cope with changes encouraged by neoliberal development.

In conclusion, neoliberal approach to development has various negative impacts on livelihood of villagers. However, facing new socio-economic changes, flexible villagers capture new opportunities provided by market. They make use of the traditional forms of social capital and new economic capitals to improve well-being.

สารบัญ

บทที่	หน้า
1 บทนำ	1
ภูมิหลัง	1
กรอบแนวคิดการวิจัย	6
ความมุ่งหมายของการวิจัย	7
ความสำคัญของการวิจัย	7
ขอบเขตของการวิจัย	7
ผู้ให้ข้อมูลหลัก (Key Informants)	8
เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล	8
การเก็บรวบรวมข้อมูล	9
การจัดกระทำและการวิเคราะห์ข้อมูล	9
นิยามศัพท์เฉพาะ	9
2 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	11
แนวคิดเกี่ยวกับเสรีนิยมใหม่	11
แนวคิดเสรีนิยมคลาสสิก	11
แนวคิดเสรีนิยมใหม่	15
การแผ่ขยายของแนวคิดเสรีนิยมใหม่	21
เสรีนิยมใหม่ในประเทศไทย	27
พัฒนาการของการพัฒนาตามแนวทางเสรีนิยมใหม่ในประเทศไทย	27
ผลกระทบของเสรีนิยมใหม่	34
แนวคิดเกี่ยวกับวิถีการดำรงชีวิต	38
งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	42
3 โครงสร้างทางสังคมและเศรษฐกิจของตำบลบ้านห้วย	46
ลักษณะทั่วไปและยุทธศาสตร์การพัฒนาของจังหวัดขอนแก่น	46
โครงสร้างทางด้านสังคมและเศรษฐกิจของตำบลบ้านห้วย	52
โครงสร้างทางด้านสังคมของตำบลบ้านห้วย	52
โครงสร้างทางด้านเศรษฐกิจของตำบลบ้านห้วย	64
4 ผลกระทบและการปรับตัวของชุมชนในตำบลบ้านห้วยอันเนื่องมาจากการพัฒนาตาม แนวทางเสรีนิยมใหม่	69
ผลกระทบจากการพัฒนาตามแนวทางเสรีนิยมใหม่	69
ความเสื่อมโทรมของทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม	69
การกลายเป็นสินค้าของที่ดินและภูมิปัญญาท้องถิ่น	73

บทที่	หน้า
ชีวิตที่ต้องพึ่งพิงกลไกตลาด	78
ภาวะหนี้สินและความอ่อนแอด้านการรวมกลุ่มในชุมชน	82
โอกาสในทางเศรษฐกิจและความสะดวกสบายในการดำรงชีวิต	85
การปรับตัวของชุมชนตำบลบ้านหว้าต่อการพัฒนาตามแนวทางเสริมนิยมใหม่	88
5 สรุปผล อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ	94
ความมุ่งหมายของการวิจัย	94
สรุปผล	94
อภิปรายผล	97
ข้อเสนอแนะ	99
บรรณานุกรม	101
ภาคผนวก	107
ภาคผนวก ก แบบสัมภาษณ์	108
ภาคผนวก ข รายนามผู้ให้สัมภาษณ์	115
ภาคผนวก ค บัญชีกำหนดราคาประเมินทุนทรัพย์ที่ดิน เพื่อเรียกเก็บค่าธรรมเนียม ในการจดทะเบียนสิทธิและนิติกรรม รอบบัญชี พ.ศ. 2555 – 2558	120
ภาคผนวก ง บัญชีกำหนดราคาประเมินทุนทรัพย์ที่ดิน เพื่อเรียกเก็บค่าธรรมเนียม ในการจดทะเบียนสิทธิและนิติกรรม รอบบัญชี พ.ศ. 2551 – 2554	136
ภาคผนวก จ บัญชีกำหนดราคาประเมินทุนทรัพย์ที่ดิน เพื่อเรียกเก็บค่าธรรมเนียม ในการจดทะเบียนสิทธิและนิติกรรม รอบบัญชี พ.ศ. 2547 – 2553	154
ภาคผนวก ฉ หนังสือขอความอนุเคราะห์	172
ประวัติย่อของผู้วิจัย	175

บัญชีตาราง

ตาราง		หน้า
1	ประเภทโรงงานอุตสาหกรรม	49
2	รายชื่อหมู่บ้านและเนื้อที่ของตำบลบ้านห้วยแยกตามหมู่	53
3	จำนวนครัวเรือนของตำบลบ้านห้วยแยกตามหมู่	54
4	สัดส่วนการบริโภคน้ำดื่มของประชากรในตำบลบ้านห้วย	55
5	แหล่งน้ำและการใช้ประโยชน์จากแหล่งน้ำของชุมชนบ้านห้วย	57
6	สภาพการใช้ที่ดินชุมชนตำบลบ้านห้วย	62
7	การใช้ที่ดินในเขตพื้นที่ตำบลบ้านห้วย	66
8	สถิติปริมาณขยะมูลฝอยระหว่างปี พ.ศ. 2551 - 2554	71
9	ราคาประเมินทุนทรัพย์ที่ดินและราคาซื้อขายจริงที่ดินทำกินของ ชุมชนในตำบลบ้านห้วย	75
10	ปริมาณสัตว์ในตำบลบ้านห้วย	76
11	จำนวนประชากรจำแนกตามประเภทอาชีพ ปี พ.ศ. 2554	79
12	รายได้เฉลี่ยต่อหัวของชุมชนในตำบลบ้านห้วย	80
13	โครงการของชุมชนบ้านห้วยในการเพิ่มรายได้ให้ชาวบ้าน	81
14	โครงการของชุมชนบ้านเหล่านาคีเพื่อการออม	82
15	แผนการพัฒนาด้านคุณธรรม จริยธรรมและวัฒนธรรมประเพณีของ ตำบลบ้านห้วย	92

บัญชีภาพประกอบ

ภาพประกอบ	หน้า
1 บริเวณที่ดินของบริษัทเอกชนที่พัฒนาเป็นเขตอุตสาหกรรมใหม่	67
2 โรงงานสัญญาติญี่ปุ่นที่เปิดดำเนินการแล้ว	68
3 การทำไร่แดงโมในลักษณะเกษตรพันธสัญญา	87
4 ตัวอย่างสถานที่สาธารณะในชุมชนที่กลายเป็นที่รับทาเหวนให้กับบริษัทเอกชน	87
5 ตัวอย่างภาพของการเข้าร่วมงานบุญของชาวบ้านในชุมชนเนื่องในวันมาฆบูชา	90
6 ตัวอย่างภาพของการเข้าร่วมงานบุญของชาวบ้านในชุมชน เนื่องในวันมาฆบูชา	91

บทที่ 1

บทนำ

ภูมิหลัง

ภายหลังการสิ้นสุดของสงครามเย็น (Post-Cold War) ใน ค.ศ. 1989 (เมื่อเยอรมนีช่วยกันทำลายกำแพงเบอร์ลินซึ่งถือกันว่าเป็นสัญลักษณ์ของสงครามเย็น แต่อีกส่วนหนึ่งก็ถือว่าการล่มสลายของสหภาพโซเวียตใน ค.ศ. 1991 เป็นจุดสิ้นสุดสงครามเย็น) จนถึงปัจจุบัน (ชาติชาย พณานานนท์. 2551 : 102) โลกเกิดความเปลี่ยนแปลงไปอย่างมาก เมื่อค่ายเสรีนิยมประชาธิปไตยที่มีสหรัฐอเมริกาเป็นผู้นำมีชัยชนะเหนือค่ายคอมมิวนิสต์ที่มีสหภาพโซเวียตเป็นผู้นำ กอปรกับความเจริญก้าวหน้าและการครอบงำของระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยมโลก ตลอดจนวิวัฒนาการของเทคโนโลยีที่ก้าวหน้าไปมาก ซึ่งอาจกล่าวได้ว่าเป็นสภาวะที่ระบบทุนนิยมได้รับชัยชนะเหนือระบบสังคมนิยมคอมมิวนิสต์อย่างเด็ดขาด จากนั้นมาสหรัฐอเมริกาได้ก้าวขึ้นมาเป็นมหาอำนาจที่โดดเด่นเพียงประเทศเดียวในเวทีโลก ในช่วงปลายศตวรรษที่ 20 ด้วยความแข็งแกร่งทางด้านการทหาร เศรษฐกิจ ความเจริญก้าวหน้าทางด้านวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยีและอุตสาหกรรม ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศมุ่งเน้นด้านเศรษฐกิจและการค้าเป็นสำคัญ การแข่งขันทางทหารและความมั่นคงเป็นเพียงปัจจัยเกื้อหนุนศักยภาพในการเผยแพร่อิทธิพลทางเศรษฐกิจและการค้า ความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจและการโทรคมนาคมได้ขยายตัวและเปิดกว้างอย่างเสรี (รุ่งพงษ์ ชัยนาม. 2548 : 182)

กลุ่มประเทศตะวันตกที่มีประเทศสหรัฐอเมริกาเป็นแกนนำ ได้ประกาศนโยบายในการจัดระเบียบโลกใหม่ (New World Order) โดยประธานาธิบดีจอร์จ บุช (George Bush) เมื่อวันที่ 11 กันยายน 1990 ซึ่งมีเนื้อหาคล้ายยุทธศาสตร์ชาติ คำประกาศ “การจัดระเบียบโลกใหม่” ประกอบด้วยสาระสำคัญ 5 ประการ คือ ความเป็นประชาธิปไตย (Democracy) สิทธิมนุษยชน (Human Right) สภาพแวดล้อม (Environment) การค้าเสรี (Free Trade) และลิขสิทธิ์ (Copyright) ซึ่งสาระสำคัญนี้กลายเป็นเครื่องมือของสหรัฐอเมริกาและประเทศที่เป็นพันธมิตรใช้ในการแสวงหาประโยชน์จากประเทศอื่นๆ ในประชาคม (อิศราวดี ชำนาญกิจ. 2552 : เว็บไซต์)

ระบบโลกใหม่จะเน้นไปที่การแข่งขันทางด้านเศรษฐกิจเป็นสำคัญ ทำให้เกิดการรวมตัวของกลุ่มประเทศในภูมิภาคต่างๆ ของโลก แบ่งเป็นเขตเศรษฐกิจเฉพาะต่างๆ เพื่อใช้เป็นเครื่องมือในการบีบบังคับและต่อรอง หรือใช้เป็นเครื่องมือช่วยส่งเสริมให้กลุ่มประเทศตนมีพลังต่อรองทางด้านเศรษฐกิจเหนือกลุ่มอื่นๆ ระเบียบโลกใหม่จึงเป็นความสัมพันธ์ระหว่างประเทศที่พัฒนาแล้วกับประเทศที่กำลังพัฒนาหรือประเทศอุตสาหกรรมที่ร่ำรวยกับประเทศเกษตรกรรมที่ยากจน หรือที่เรียกว่า ความสัมพันธ์เหนือ-ใต้ (North – South Relations) โดยถือว่าประเทศที่พัฒนาแล้วเป็นประเทศซีกโลกเหนือและประเทศที่กำลังพัฒนาอยู่ในซีกโลกใต้ และมักมีความขัดแย้งกันอยู่เสมอ เนื่องจากความแตกต่างกันมากในระดับการพัฒนาทางเศรษฐกิจ รวมถึงการเอารัดเอาเปรียบทางด้านทรัพยากรและการเข้ามามีอิทธิพลทางเศรษฐกิจในกลุ่มประเทศยากจนและมีอิทธิพลครอบงำกดดันให้กลุ่มชนชั้นนำของกลุ่มประเทศฝ่ายใต้ต้องยินยอมทำตามเงื่อนไขที่ฝ่ายเหนือเป็นผู้กำหนด (ชาติชาย พณานานนท์. 255 : 103)

อย่างไรก็ตาม ในช่วงสงครามเย็นสหรัฐอเมริกาได้ทุ่มเททรัพยากรส่วนใหญ่ของประเทศไปทางด้านการทหารและการเป็นตำรวจโลก ทำให้เป็นช่วงเวลาที่ญี่ปุ่นและเยอรมนีตะวันตกสามารถสะสมแสนยานุภาพทางเศรษฐกิจ จนไล่ทันและแซงหน้าตนเองได้ในอุตสาหกรรมรถยนต์และอิเล็กทรอนิกส์ เป็นต้น ซึ่งระบบทุนนิยมแบบญี่ปุ่นนั้นเป็นระบบทุนนิยมลัทธิรวมหมู่ (Collective Capitalism) ที่ทำงานได้อย่างมีประสิทธิภาพและมีความโดดเด่นมากกว่าระบบทุนนิยมแบบลัทธิปัจเจกชน (Individualistic Capitalism) ของสหรัฐอเมริกา เนื่องจากเป็นระบบที่สร้างแรงจูงใจในการทำงาน มองประสิทธิภาพในระยะยาว มองถึงความเป็นธรรมและโอกาสในการพัฒนาคน เป็นต้น นวัตกรรมทางเทคโนโลยี โดยเฉพาะด้านอิเล็กทรอนิกส์และการโทรคมนาคมที่เกิดขึ้นอย่างรวดเร็วได้ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในการกำหนดทำเลที่ตั้งของการลงทุนข้ามชาติ เงินและวัตถุดิบไม่ได้เป็นปัจจัยชี้ขาดในการกำหนดความได้เปรียบเท่านั้น ปัจจัยเรื่อง “คน” ก็เป็นตัวชี้ขาดที่สำคัญในปัจจุบันของการเลือกลงทุน (มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. 2537 : 81) และอิทธิพลทุนนิยมแบบญี่ปุ่นนั้นยังมีความสำคัญและมีบทบาทต่อประเทศไทยเป็นอย่างมากจนถึงปัจจุบัน นอกจากนั้นแล้ว กระแสโลกาภิวัตน์ในยุคหลังสงครามเย็น ส่งผลให้มีการพึ่งพาอาศัยทางเศรษฐกิจระหว่างประเทศที่เพิ่มมากขึ้นเป็นลำดับ และการรุกของกระแสเสรีประชาธิปไตย ก่อให้เกิดแรงกดดันทั้งภายนอกและภายในต่ออำนาจรัฐมากขึ้น (มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. 2537 : 102)

โลกาภิวัตน์เป็นการลดอำนาจของรัฐชาติลง อย่างน้อยก็เปลี่ยนแปลงการตัดสินใจและการเลือกนโยบายของรัฐ และอำนาจรัฐผูกติดอยู่กับอำนาจของเครือข่ายของโลก อย่างไรก็ตาม ผลกระทบของโลกาภิวัตน์นั้นเป็นที่ทราบกันดีว่ามีผลในทางบวกและทางลบ กล่าวคือ สำหรับประเทศที่เปิดตลาดและร่วมทำการค้าและการลงทุนระหว่างประเทศ จะพัฒนาได้เร็วกว่าประเทศที่จำกัดการค้าและการตลาดไว้เฉพาะภายในประเทศ มีสัดส่วนการลงทุนสูง สินค้าและบริการมีจำนวนมากและราคาถูก มีโอกาสกระจายความเสี่ยงและการลงทุนที่ทำให้ผลตอบแทนสูง มีการถ่ายโอนเทคโนโลยีและความรู้ในด้านต่างๆ มากขึ้น เป็นต้น แต่เมื่อใดที่ตลาดเปี่ยมเบนไปจากหลักการ ก็เกิดผลเสียต่อเศรษฐกิจและสังคมได้เช่นกัน เช่น ราคาถูกบิดเบือนเพราะการโฆษณา หรือผู้ผลิตหรือผู้บริโภคอาจเข้าไม่ถึงข้อมูลทำให้ตัดสินใจผิดพลาด หรือการค้าที่ไม่เป็นธรรม ยิ่งกว่านั้น การปรับโครงสร้างทางเศรษฐกิจของประเทศยังอาจก่อให้เกิดวิกฤตเศรษฐกิจ วิกฤติการเงิน เศรษฐกิจถดถอยหรือตกต่ำ เกิดความเหลื่อมล้ำด้านรายได้ หน่วยงานผลิตที่เห็นแก่ตัวอาจเอาเปรียบโดยการใช้ทรัพยากรและทำลายสิ่งแวดล้อม เป็นต้น (เรืองวิทย์ เกษสุวรรณ. 2555 : 17-18, 20-22)

อย่างไรก็ตาม ในช่วงปี ค.ศ. 1960 – 1990 ช่วงนี้จัดได้ว่าเป็นช่วงทุนนิยมโลกาภิวัตน์ (Globalizing capitalism) เพราะบริษัทข้ามชาติได้ปรับจากการหาฐานทรัพยากรและตลาดมาสู่การแสวงหาโอกาสในการผลิตและกำไรที่เหมาะสมที่สุด จึงเกิดการเคลื่อนย้ายทุนของยุโรปและญี่ปุ่นไปยังต่างประเทศ (เรืองวิทย์ เกษสุวรรณ. 2555 : 66) และหากประเทศใดไม่สามารถปรับเปลี่ยนหรือปรับตัวได้ทันกับโลกยุคไร้พรมแดนและไม่เดินทางไปในแนวทางทุนนิยมเสรีแล้ว ก็มักจะถูกมองว่าเป็นประเทศล้าหลัง และด้อยพัฒนาไปโดยปริยาย

แนวคิดเสรีนิยมใหม่เริ่มปรากฏชัดเจนในทศวรรษ 1970 โดยเฉพาะในสหรัฐอเมริกาและอังกฤษ ซึ่งได้รับการอุปถัมภ์มากจากสถาบันวิจัยทางด้านเศรษฐกิจและสถาบันมันสมองหลายแห่ง รวมทั้งอิทธิพลที่เพิ่มมากขึ้นในแวดวงวิชาการในช่วงเวลานั้น แนวคิดเสรีนิยมใหม่มาทับถมการณ์ที่ปฏิเสธรัฐและให้ความสำคัญกับปัจเจกบุคคล แนวนโยบายหลักของรัฐแบบเสรีนิยมใหม่ ประกอบด้วย

การแปรรูปบริการของรัฐเป็นเอกชน (Privatization) การเปิดเสรีทางการค้าและการเงิน (Trade and Financial liberalization) และการผ่อนคลายและลดกฎระเบียบ (Deregulation) เพราะหลักการของเสรีนิยมใหม่ ตั้งอยู่บนฐานความเชื่อว่า เงื่อนไขที่จำเป็นของการอยู่ดีมีสุขของมนุษย์นั้นคือ เสรีภาพของปัจเจกบุคคลในการประกอบการ ดังนั้น โครงสร้างเชิงสถาบันที่เอื้อต่อการพัฒนาเศรษฐกิจตามแนวทางเสรีนิยมใหม่คือ การคุ้มครองกรรมสิทธิ์ส่วนบุคคลอย่างเข้มงวดและระบบตลาดแข่งขันเสรี (เกรียงศักดิ์ ธีระโกวิทขจร. 2551 : 1)

เสรีนิยมใหม่ได้แผ่ขยายมายังประเทศที่กำลังพัฒนาผ่านทางองค์กรระหว่างประเทศ และกลายมาเป็นแนวนโยบายทางด้านเศรษฐกิจกระแสหลักของประเทศนั้นๆ โดยมุ่งส่งเสริมการขยายตัวทางด้านการค้าและการลงทุน เพื่อเพิ่มศักยภาพและความแข็งแกร่งทางด้านเศรษฐกิจให้กับประเทศ และเป็นแนวทางไปสู่การกลายเป็นประเทศที่พัฒนาแล้ว ซึ่งใช้ฐานทางด้านเศรษฐกิจเป็นตัวชี้วัด ประเทศไทยเองก็มีอาจหลีกเลี่ยงอิทธิพลของเสรีนิยมใหม่นี้ไปได้ภายใต้สังคมโลกาภิวัตน์ที่นำโดยประเทศที่ได้ชื่อว่ามีเสรีภาพมากที่สุดในโลกอย่างสหรัฐอเมริกา

ลัทธิเสรีนิยมใหม่แตกต่างไปจากลัทธิเสรีนิยมที่เกิดขึ้นในยุคหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 ภายใต้แนวความคิดทางเศรษฐกิจของนายจอห์น เมย์นาร์ด เคนส์ (John Maynard Keynes, 1883-1946) นักเศรษฐศาสตร์แห่งคริสต์ศตวรรษที่ 20 และนักปรัชญาชาวอังกฤษ ซึ่งเป็นผู้เสนอแนวทางเศรษฐศาสตร์แบบมีการวางแผนและแทรกแซงโดยรัฐบาล เน้นให้รัฐบาลใช้จ่ายงบประมาณจำนวนมากเพื่อให้เกิดการจ้างงาน กล่าวคือรัฐมีบทบาทในการเข้ามาดูแลผลประโยชน์ของทั้งฝ่ายทุนและแรงงาน ในขณะที่ลัทธิเสรีนิยมใหม่ต้องการให้รัฐลดบทบาทในกิจกรรมทางเศรษฐกิจและในการเป็นผู้กำหนดกฎเกณฑ์ โดยปล่อยให้ตลาดทำหน้าที่อย่างเต็มที่ (กุลลดา เกษบุญชู มีด. 2553 : 1) เสรีนิยมใหม่ยังเชื่อว่ากลไกตลาดและภาคเอกชนทำงานได้ดี เนื่องจากตลาดส่วนใหญ่มีลักษณะเป็นตลาดแข่งขัน ไม่ใช่ตลาดที่มีลักษณะผูกขาดหรือมีผู้แข่งขันน้อยราย รวมทั้งเชื่อว่าข้อมูลข่าวสารของตลาด เช่น ข้อมูลด้านราคาหรือคุณภาพของสินค้ากระจายตัวในหมู่คนผู้ทำการแลกเปลี่ยนในตลาดได้อย่างสมบูรณ์และเท่าเทียม สภาพลเหล่านี้คือเงื่อนไขที่จำเป็นที่จะทำให้ตลาดทำงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ (อภิชาติ สถิตนิรามัย. 2549 : 3)

การพัฒนาตามแนวทางเสรีนิยมใหม่ยังถูกอธิบายเพิ่มเติมด้วยว่ามีลักษณะเด่นอยู่ 4 ประการ คือ เป็นอุดมการณ์เสรีนิยมทางเศรษฐกิจของตะวันตก เป็นสูตรที่ง่ายและใช้กับทุกที่ เป็นข้ออ้างของตะวันตกมากกว่าจะเป็นการพัฒนาที่แท้จริง และเป็นการพัฒนาที่เริ่มมาตั้งแต่สมัยการก่อตั้งธนาคารโลก และกองทุนการเงินระหว่างประเทศ (เรืองวิทย์ เกษสุวรรณ. 2555 : 56 ; อ้างอิงมาจาก Simon and Narman. 1999 : 271) การพัฒนาตามแนวทางเสรีนิยมใหม่ดังกล่าวถูกวิจารณ์ในแง่อุดมการณ์ว่ากีดกันคนบางกลุ่มออกไปจากการพัฒนา เช่น ผู้หญิง คนกลุ่มน้อย คนบางศาสนาหรือบางชนชั้น รวมทั้งมีปัญหาในกระบวนการและขั้นตอนของการพัฒนา เช่น เป็นการพัฒนาจากบนลงล่างและขาดการมีส่วนร่วมของประชาชน ยิ่งกว่านั้น ยังทำให้ชนชั้นกลางมีโอกาสร่ำรวยและเอาเปรียบคนจนมากกว่าเดิม เช่น ตัดถนนผ่านที่ชุมชน สร้างตึกสูงๆ แทนที่อยู่ หรือห้างสรรพสินค้าทำलयร้านขายของชำ การพัฒนาตามแนวทางดังกล่าวในประเทศกำลังพัฒนาจึงยังเป็นการสร้างความเหลื่อมล้ำ และเพิ่มช่องว่างระหว่างชนชั้นกลางกับคนส่วนใหญ่ให้ขยายออกไปอีก (เรืองวิทย์ เกษสุวรรณ. 2555 : 56)

ผู้วิจัยมองว่าการพัฒนาตามแนวทางเสรีนิยมใหม่นั้น เริ่มเข้ามามีบทบาทและก่อรูปในสังคมไทย ตั้งแต่ในสมัยพลเอกเปรม ติณสูลานนท์ อันเนื่องมาจากการเข้าไปมีปฏิสัมพันธ์กับองค์กรระหว่างประเทศอย่างกองทุนการเงินระหว่างประเทศ ด้วยสถานะเศรษฐกิจที่ถดถอยในเวลานั้น ประกอบกับการวางนโยบายที่ให้ความสำคัญกับภาคเอกชนมากขึ้นอย่างเห็นได้ชัด กล่าวคือ รัฐไม่เพียงอำนวยความสะดวกให้แก่ฝ่ายทุนในการลงทุนการผลิตและจำหน่ายผลผลิตมากขึ้นเท่านั้น แต่รัฐยังเปิดโอกาสให้ฝ่ายทุนเข้ามามีส่วนร่วมโดยตรงในการพัฒนาเศรษฐกิจและในการกำหนดแนวนโยบายเศรษฐกิจของรัฐอีกด้วย นั่นแสดงถึงการปรับเปลี่ยนในด้านทิศทางของความสัมพันธ์ระหว่างรัฐกับทุนในการพัฒนาเศรษฐกิจแบบทุนนิยมออกมาอย่างชัดเจน โดยมีเป้าหมายที่ฟื้นฟูเศรษฐกิจของประเทศเป็นสำคัญ จากนั้นมาประเทศไทยก็เดินทางพัฒนาประเทศตามแนวทางเสรีนิยมใหม่อย่างต่อเนื่อง

อย่างไรก็ดี การพัฒนาประเทศตามแนวทางเสรีนิยมใหม่ ต้องเผชิญกับปัญหาหรือวิกฤติทางเศรษฐกิจครั้งใหญ่ในปี พ.ศ. 2540 ส่งผลให้คนร้ายรายหลายคนในเวลานั้นถึงขั้นล้มละลายหรือไม่มีหนี้สินท่วมท้น และรัฐก็หันมาให้ความสนใจกับเศรษฐกิจแบบพึ่งตนเองในเวลาต่อมา โดยเริ่มเห็นเป็นรูปเป็นร่างตั้งแต่แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 8 (พ.ศ. 2540-2544) ที่ได้ให้ความสำคัญอย่างถึงรากถึงโคนจากการสร้างความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจไปสู่การพัฒนาที่มีประชาชนเป็นศูนย์กลาง เน้นการมีส่วนร่วมของประชาชนตั้งแต่การมีส่วนร่วมทางการเมืองไปจนถึงการมีส่วนร่วมของกลุ่มต่างๆ ในชุมชน และแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 9 (พ.ศ. 2545-2549) ก็ได้มีการผนวกเรื่องการมีส่วนร่วมเข้ากับแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงตามแนวพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเข้ามาอย่างเต็มตัว (อัจฉรา รักยุติธรรม. 2554 : 25 ; อ้างอิงมาจาก Rigg. 2010) อย่างไรก็ดี แม้ว่าการที่รัฐมีนโยบายสนับสนุนการพัฒนาที่ไม่ได้มุ่งเน้นการเติบโตทางเศรษฐกิจเพียงอย่างเดียวแต่หันมาส่งเสริมเศรษฐกิจพอเพียงนั้น การปรับเปลี่ยนทิศทางดังกล่าวมิได้เกิดจากการที่รัฐยอมรับหรือสนับสนุนแนวทางการพัฒนาทางเลือก หากแต่เป็นการฉวยใช้แนวคิดการพัฒนาทางเลือกเพื่อตอบสนองเป้าหมายทางการเมืองของรัฐบาลในแต่ละสมัย (อัจฉรา รักยุติธรรม. 2554 : 24) ดังนั้น อาจกล่าวได้ว่า การพัฒนาตามแนวทางเสรีนิยมใหม่และเศรษฐกิจแบบพึ่งตนเองนั้นเป็นแนวทางการพัฒนาที่ดูเหมือนจะขัดแย้งหรือตรงกันข้ามในด้านรูปลักษณะภายนอก แต่ในความเป็นจริงแล้วมันกลับทำงานผสมผสานกันได้ท่ามกลางบริบทของสังคมไทย โดยมีปรัชญาพื้นฐานเดียวกันคือการปฏิเสธรัฐและให้ความสำคัญกับปัจเจกบุคคล ดังที่ ธเนศ วงศ์ยานนาวา (ม.ป.ป.) กล่าวไว้ว่า แนวคิดแบบชุมชนเป็นกลไกสำคัญในการดำเนินงานของรัฐแบบเสรีนิยมใหม่ เนื่องจากรัฐจะรักษาและขยายบทบาทของตนเองผ่านกลไกของครอบครัวและชุมชนนั่นเอง

อย่างไรก็ตาม ผู้วิจัยมองว่าถึงแม้กระบวนการผลิตซ้ำทางความคิดความเชื่อในเรื่องเศรษฐกิจแบบพึ่งตนเองจะถูกสร้างขึ้นซ้ำแล้วซ้ำเล่าเรื่อยมาจนถึง ณ ปัจจุบัน แต่นั่นเป็นเพียงภาพลวงตาที่สร้างขึ้นเพื่อเป็นเกราะป้องกันความศรัทธาในรัฐเท่านั้น แท้จริงแล้วการพัฒนาประเทศยังคงดำเนินไปตามแนวทางเสรีนิยมใหม่อย่างต่อเนื่อง และยังคงเป็นวาทกรรมหลักในการพัฒนาประเทศอยู่ ด้วยผลของโลกาภิวัตน์และระบบทุนนิยมเสรีที่มุ่งเน้นแข่งขันและผลกำไรในทางการตลาด ฉะนั้นแล้ว ไม่ว่าจะมองในระดับประเทศ ระดับภูมิภาค หรือระดับชุมชน การพัฒนาตามแนวทางเสรีนิยมใหม่ก็ยังคงทำงานได้ดีและแทรกซึมไปในทุกส่วนไม่ทางใดก็ทางหนึ่ง โดยเฉพาะกับจังหวัดที่มีแนวโน้มที่มีความเติบโตทางด้านเศรษฐกิจมากเป็นพิเศษในด้านต่างๆ อาทิ ด้านตลาดทางภาคอุตสาหกรรม ด้านการศึกษา และด้านการบริการ เป็นต้น

การขยายตัวอย่างรวดเร็วของจังหวัดขอนแก่นภายใต้กรอบยุทธศาสตร์การพัฒนาตามแผนพัฒนาจังหวัด 4 ปี (พ.ศ.2553-2556) ที่มุ่งให้จังหวัดขอนแก่นเป็นศูนย์กลางเชื่อมโยงเครือข่ายการค้า การลงทุน การบริการ และการคมนาคมขนส่งในภูมิภาคสู่สากล และสืบเนื่องจากจังหวัดขอนแก่นเป็นพื้นที่ที่ตั้งอยู่แนวระเบียงเศรษฐกิจตะวันออก-ตะวันตก (East-West Economic Corridor : EWEC) ตัดกับแนวเชื่อมโยงเศรษฐกิจเหนือ-ใต้ (North-South Economic Corridor : NSEC) สู่พื้นที่ชายฝั่งทะเลภาคตะวันออก (Eastern Sea Board : ESB) เป็นพื้นที่ที่รัฐบาลส่งเสริมให้เป็น 1 ใน 3 จังหวัดนำร่องในการพัฒนาให้เป็นนครแห่งเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร นอกเหนือจากจังหวัดภูเก็ต และจังหวัดเชียงใหม่ และเป็นพื้นที่ที่มีศักยภาพเอื้ออำนวยต่อการส่งเสริมการค้าการลงทุน สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมการลงทุนได้จัดจังหวัดขอนแก่นอยู่ในเขตส่งเสริมการลงทุนเขต 3 ซึ่งมีสิทธิและประโยชน์ในด้านการค้าการลงทุนต่างๆ¹ เป็นพิเศษ

เมื่อไม่นานมานี้มีการประชุมโดยมีภาคีเครือข่าย 7 องค์กรธุรกิจในจังหวัดขอนแก่น ได้แก่ หอการค้าจังหวัดขอนแก่น สมาคมธุรกิจการท่องเที่ยวจังหวัดขอนแก่น สมาคมอุตสาหกรรมจังหวัดขอนแก่น ชมรมธนาคารพาณิชย์จังหวัดขอนแก่น ธนาคารแห่งประเทศไทย สำนักงานภาคตะวันออกเฉียงเหนือ และสมาคมส่งเสริมผู้ประกอบการวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อมไทย (สสวท.) เข้าร่วมการประชุมโดยมีวัตถุประสงค์เพื่อหาทิศทางในการขยายเศรษฐกิจของภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ให้เติบโตมากยิ่งขึ้น ซึ่งผลการประชุมดังกล่าว เป็นเรื่องของการผลักดันจังหวัดขอนแก่นให้ได้รับเลือกเป็นจังหวัดต้นแบบในการก่อตั้งนิคมอุตสาหกรรมสีเขียว และมองว่าในอีก 3 ปีข้างหน้าจะเกิดการเปลี่ยนแปลงทางสังคม เศรษฐกิจ วัฒนธรรม รวมถึงการศึกษา โดยจะมีการเปิดการค้าอย่างเสรี รวมถึงจังหวัดขอนแก่นอาจได้รับเลือกให้เป็นพื้นที่ในการจัดตั้งนิคมอุตสาหกรรมสีเขียว ดังนั้น การหาแนวทางเพื่อเตรียมรับมือกับการเปลี่ยนแปลงจึงเป็นสิ่งที่ทุกภาคส่วนต้องร่วมใจกัน (มหาวิทยาลัยขอนแก่น. 2555 : เว็บไซต์)

ปัจจุบันพื้นที่บริเวณตำบลบ้านหว้า อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น เป็นพื้นที่ที่ภาคเอกชนได้เข้ามาลงทุนไปแล้วบางส่วนด้วยการกว้านซื้อที่ดินผืนใหญ่ เพื่อรองรับการเข้ามาลงทุนของภาคอุตสาหกรรม ซึ่งโดยมากเป็นอุตสาหกรรมการผลิตยานยนต์ญี่ปุ่น ส่งผลให้ที่ดินบริเวณดังกล่าวและใกล้เคียงมีราคาซื้อขายที่สูงขึ้นจากปีที่ผ่านมา จึงเป็นที่น่าศึกษาวิจัยว่า การเปิดเสรีทางการค้าและการลงทุนรวมถึงแนวทางการพัฒนาประเทศตามแนวทางเสรีนิยมใหม่ของไทยเพื่อนำพาประเทศไปสู่ความเป็นสากลนั้น จะมีผลกระทบต่อวิถีการดำรงชีวิตของชาวบ้านในชุมชนในตำบลบ้านหว้า อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น ทั้งในปัจจุบันและในอนาคตหรือไม่อย่างไร ด้วยเหตุนี้ จึงเป็นความจำเป็นสำหรับผู้วิจัยที่พึงหาคำตอบในคำถามดังกล่าว ซึ่งนั่นเป็นที่มาของการเลือกทำการศึกษาวิจัยในเรื่องผลกระทบของการพัฒนาตามแนวทางเสรีนิยมใหม่ต่อวิถีการดำรงชีวิตของชุมชน กรณีศึกษาตำบลบ้านหว้า อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น ในครั้งนี้

โดยผู้วิจัยเชื่อว่า จากผลการวิจัยนี้จะเป็นประโยชน์ในอันที่จะทราบถึงผลกระทบของการพัฒนาตามแนวเสรีนิยมใหม่ต่อวิถีการดำรงชีวิตของชุมชน และทราบถึงการปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลงของชุมชนด้วย ทั้งนี้ เพื่อเป็นประโยชน์ในอันที่จะใช้เป็นแนวทางในการปรับกลยุทธ์สำหรับการพัฒนา

¹ กล่าวเพิ่มเติมในบทที่ 3

ชุมชนให้สอดคล้องกับวิถีการดำรงชีวิตของชุมชน เพื่อให้เกิดการวางแผนการพัฒนาแบบยั่งยืนสำหรับชุมชนต่อไป และเพื่อเป็นแนวทางสำหรับผู้สนใจศึกษาได้ทำการศึกษาวิจัยในระดับเข้มข้นต่อไป

กรอบแนวคิดการวิจัย

การวิจัยเรื่อง ผลกระทบของการพัฒนาตามแนวทางเสรีนิยมใหม่ต่อวิถีชีวิตการดำรงชีวิตของชุมชนในครั้งนี้ เป็นกรณีศึกษาในพื้นที่ตำบลบ้านห้วย อำเภอมือง จังหวัดขอนแก่น ที่มุ่งศึกษาถึงผลกระทบที่เกิดขึ้นต่อวิถีการดำรงชีวิตของคนในชุมชนจากการพัฒนาตามแนวทางเสรีนิยมใหม่ในปัจจุบัน

ในงานวิจัยครั้งนี้ ได้อาศัยกรอบแนวคิดของเสรีนิยมใหม่ (Neoliberalism) โดยได้รวบรวมข้อมูลในเชิงแนวคิดทฤษฎีจากนักวิชาการต่างๆ เพื่อใช้เป็นข้อมูลประกอบในการศึกษาวิเคราะห์และทำความเข้าใจถึงผลกระทบของการพัฒนาตามแนวทางเสรีนิยมใหม่ที่มีต่อวิถีการดำรงชีวิตของชุมชน โดยในส่วนของวิถีการดำรงชีวิตของชุมชนนั้น ผู้วิจัยได้อาศัยกรอบการดำรงชีวิต (Livelihood) ที่กรมพัฒนาธุรกิจระหว่างประเทศแห่งสหราชอาณาจักร (UK Department for International Development : DFID) พัฒนาขึ้นมา โดยได้จำแนกทุนพื้นฐานของการดำรงชีวิตของชุมชนเอาไว้ว่าประกอบไปด้วยทุน (Capital) 5 อย่าง อันได้แก่

1. ทุนที่มีอยู่ในตัวมนุษย์เอง (Human Capital) ได้แก่ ทักษะต่างๆ ความรู้ สุขภาพ และความสามารถในการทำงาน
2. ทุนทางสังคม (Social Capital) ได้แก่ ทรัพยากรทางสังคม ซึ่งรวมถึงเครือข่ายที่ไม่เป็นทางการต่างๆ การเป็นสมาชิกของกลุ่มที่เป็นทางการ และความสัมพันธ์ของความเชื่อมั่นได้ว่าจะเป็นประโยชน์ต่อการร่วมมือหรือโอกาสในทางเศรษฐกิจ
3. ทุนทางธรรมชาติ (Natural Capital) ได้แก่ ทรัพยากรธรรมชาติต่างๆ เช่น ที่ดิน พื้นดิน น้ำ ป่า และการประมง
4. ทุนทางกายภาพ (Physical Capital) ได้แก่ โครงสร้างพื้นฐานทั่วไป เช่น ถนน น้ำและสุขอนามัย โรงเรียน ข้อมูลข่าวสาร
5. ทุนทางการเงิน (Financial Capital) ได้แก่ การออม สินเชื่อ และรายได้จากการจ้างงาน การค้าขาย และค่าใช้จ่ายต่างๆ

สำหรับการวิจัยในครั้งนี้ ผู้วิจัยได้เลือกศึกษาแต่เฉพาะ ทุนทางสังคม ทุนทางธรรมชาติ และทุนทางการเงิน เท่านั้น เนื่องจากมองว่า ทุนที่มีอยู่ในตัวมนุษย์เองนั้นเป็นเรื่องเฉพาะของปัจเจกบุคคลที่ซึ่งมีความหลากหลายค่อนข้างมากในปัจจุบัน และไม่สอดคล้องกับหน่วยที่ทำการศึกษาวิจัยในครั้งนี้ที่มุ่งศึกษาหน่วยที่เป็นชุมชน ส่วนทุนทางกายภาพนั้น เป็นเรื่องของโครงสร้างพื้นฐานทั่วไปในชุมชน ที่ผู้วิจัยเห็นว่า ไม่ว่าจะในชุมชนใด โครงสร้างพื้นฐาน อาทิ ถนน ไฟฟ้า ประปา โรงเรียน รวมไปถึงด้านข้อมูลข่าวสาร เป็นต้น ถือเป็นความจำเป็นพื้นฐานที่รัฐพึงดำเนินการกับชุมชน ซึ่งอาจไม่มีความแตกต่างกันนักในแต่ละชุมชน และผู้วิจัยมองว่าไม่มีความท้าทายสำหรับการทำการศึกษาวิจัยเท่าใดนัก

ด้วยเหตุนี้ ผู้วิจัยจึงเลือกศึกษาวิจัยเพียง 3 ทุน คือ ทุนทางสังคม ทุนทางธรรมชาติ และทุนทางการเงิน เท่านั้น ที่หากทุนต่างๆ เหล่านี้เกิดการเปลี่ยนแปลงไปก็จะเป็นการสร้างทั้งอุปสรรคและ

โอกาสใหม่ๆต่อการดำรงชีวิตของคนในชุมชน เนื่องจากในสภาพความเป็นจริงแล้ววิถีการดำรงชีวิตของคนในชุมชนต้องพึ่งพาอาศัยกันทั้ง 3 อย่างนี้สำคัญเพื่อความอยู่รอดไม่ว่าจะในอดีตหรือปัจจุบัน

ความมุ่งหมายของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาผลกระทบของการพัฒนาตามแนวทางเสริมนิยมใหม่ที่มีต่อวิถีการดำรงชีวิตของชุมชนในตำบลบ้านหว้า อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น
2. เพื่อศึกษาการปรับตัวในการดำรงชีวิตของชุมชนในตำบลบ้านหว้า อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น ท่ามกลางการพัฒนาตามแนวทางเสริมนิยมใหม่

ความสำคัญของการวิจัย

1. เพื่อทราบถึงผลกระทบของการพัฒนาตามแนวทางเสริมนิยมใหม่ที่มีต่อวิถีการดำรงชีวิตของชุมชน ในตำบลบ้านหว้า อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น
2. เพื่อทราบถึงการปรับตัวในการดำรงชีวิตของชุมชนในตำบลบ้านหว้า อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น ท่ามกลางการพัฒนาตามแนวทางเสริมนิยมใหม่

ขอบเขตของการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ เป็นการศึกษาวิจัยผลกระทบของการพัฒนาตามแนวทางเสริมนิยมใหม่ต่อวิถีการดำรงชีวิตของชุมชน ของประชากรในตำบลบ้านหว้า อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น ซึ่งผู้วิจัยได้กำหนดขอบเขตในการวิจัยครั้งนี้ ดังนี้

1. พื้นที่ศึกษาวิจัยเลือกศึกษาเฉพาะพื้นที่ในเขตตำบลบ้านหว้า อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น จำนวน 4 หมู่บ้าน ซึ่งได้แก่

- 1.1 บ้านเหล่านาคี หมู่ที่ 1
- 1.2 บ้านหว้า หมู่ที่ 2
- 1.3 บ้านทองหลาง หมู่ที่ 6
- 1.4 บ้านหนองคู หมู่ที่ 8

เหตุที่ผู้วิจัยเลือก 4 หมู่บ้านดังกล่าว อันเนื่องมาจากเป็นหมู่บ้านที่มีพื้นที่อยู่ใกล้เคียงกัน และเป็นหมู่บ้านที่มีการเปลี่ยนแปลงในหลายๆด้าน ที่ซึ่งมีสภาพทางด้านสังคมและเศรษฐกิจที่คล้ายคลึงกัน

2. ระยะเวลาในการวิจัย ตั้งแต่เดือนกรกฎาคม 2555 ถึงเดือนมีนาคม 2556 รวมระยะเวลาทั้งสิ้น 9 เดือน

ผู้ให้ข้อมูลหลัก (Key Informants)

ผู้ให้ข้อมูลหลักในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ ประชาชนทั่วไปที่อาศัยอยู่ในบ้านเหล่านาดี หมู่ที่ 1 บ้านหว่า หมู่ที่ 2 บ้านทองหลาง หมู่ที่ 6 และบ้านหนองคู หมู่ที่ 8 ตำบลบ้านหว่า อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น

โดยเป็นการสุ่มแบบเจาะจง (Purposive Sampling Technique) คือเป็นประชาชนผู้ที่อาศัยอยู่ในพื้นที่นั้นๆ เป็นระยะเวลาานานมากพอและสามารถให้ข้อมูลที่เป็นประโยชน์และเหมาะสมกับแนวคิดและความมุ่งหมายของการวิจัยในครั้งนี้ และใช้การสุ่มแบบตามสะดวก (Convenience Sampling Technique) ในกรณีที่ผู้ให้ข้อมูลสะดวกที่จะให้ผู้วิจัยทำการสัมภาษณ์ได้ เนื่องจากในการสัมภาษณ์แต่ละครั้งนั้นอาจใช้เวลานานซึ่งกลุ่มตัวอย่างบางรายอาจไม่สะดวก ดังนั้น ในบางกรณีผู้วิจัยจึงต้องใช้ในการสุ่มแบบตามสะดวกในการเก็บข้อมูลร่วมด้วย

ตัวอย่างที่เลือกจะคำนึงถึงความเหมาะสมกับทฤษฎีเป็นหลัก (Theoretically oriented) และคำนึงถึงข้อมูลที่รอบด้าน ซึ่งหมายถึงการสัมภาษณ์จะสัมภาษณ์ในผู้ที่มีช่วงอายุที่แตกต่างกันด้วย เพื่อให้ได้ข้อมูลที่ไม่เฉพาะเจาะจงกลุ่มอายุใดอายุหนึ่งเป็นสำคัญ และเป็นการกระจายข้อมูล เพื่อให้สามารถตอบคำถามการวิจัยในครั้งนี้ได้อย่างมีประสิทธิภาพมากที่สุด ทั้งนี้ ประกอบกับความสมัครใจของผู้ให้ข้อมูลร่วมด้วย

1. ประชาชนทั่วไปหมู่บ้านละ 5 คน รวม 4 หมู่บ้าน จำนวน 20 คน
2. สันทนากลุ่มในแต่ละหมู่บ้าน โดยเฉลี่ยกลุ่มละประมาณ 5-10 คน

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยใช้วิธีวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยเป็นการศึกษาวิจัยเชิงพรรณนา วิเคราะห์ (Descriptive and Analytical Method) และเพื่อให้ได้ข้อมูลตามความมุ่งหมาย ผู้วิจัยได้กำหนดเครื่องมือในการวิจัย ดังนี้

1. การสัมภาษณ์แบบไม่เป็นทางการ (Informal Interview) เป็นแบบลักษณะคำถามแบบปลายเปิดที่ได้มีการกำหนดหัวข้อศึกษาไว้อย่างกว้างๆล่วงหน้าและไม่จำกัดคำตอบ โดยผู้วิจัยใช้วิธีการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (In-depth Interview) และสามารถยืดหยุ่นหรือปรับปรุงคำถามได้ตลอดตามสถานการณ์ของการสัมภาษณ์
2. การสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussions) เพื่อเป็นการกระตุ้นให้เกิดการอภิปรายร่วมกันในประเด็นที่น่าสนใจ
3. การสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม (Nonparticipant Observation) โดยเป็นการสังเกตพฤติกรรมหรือปรากฏการณ์ต่างๆ ในชุมชนและสภาพความเป็นอยู่ภายในชุมชน

การเก็บรวบรวมข้อมูล

วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัยครั้งนี้ แบ่งเป็น 2 ลักษณะตามแหล่งที่มาของข้อมูล ดังนี้

1. ข้อมูลปฐมภูมิ (Primary Data) คือข้อมูลที่ได้จากกลุ่มเป้าหมายจากการศึกษาภาคสนาม (Field Studies) โดยการสัมภาษณ์แบบไม่เป็นทางการ (Informal Interview) การสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussions) การสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม (Nonparticipant Observation) รวมไปถึงข้อมูลจากเอกสารบางส่วนที่เกี่ยวข้อง เช่น ข้อมูลด้านสถิติต่างๆ จดหมายเหตุ และหนังสือราชการ เป็นต้น

2. ข้อมูลทุติยภูมิ (Secondary Data) การรวบรวมข้อมูลจากเอกสาร (Documentary Studies) ซึ่งได้แก่ ตำรา วิทยานิพนธ์ การค้นคว้าอิสระ บทความ วารสาร หนังสือพิมพ์ วรรณกรรม และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง รายงาน สื่อ สิ่งพิมพ์ เอกสารทางราชการ เอกสารอื่นๆที่เกี่ยวข้อง และสื่ออิเล็กทรอนิกส์

การจัดกระทำและการวิเคราะห์ข้อมูล

เป็นการพรรณนาและวิเคราะห์ (Descriptive and Analytical Method) ข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ และเอกสารนำมารวบรวมและจัดเป็นหมวดหมู่ โดยนำมาเชื่อมโยงความสัมพันธ์กับกรอบแนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง เพื่อทำความเข้าใจและทราบถึงผลกระทบของการพัฒนาตามแนวทางเสรีใหม่ที่มีต่อวิถีการดำรงชีวิตของชุมชน รวมถึงการปรับตัวของชุมชนท่ามกลางการพัฒนาแนวทางดังกล่าวด้วย โดยใช้เทคนิคการวิเคราะห์ข้อมูล ดังนี้

1. การวิเคราะห์ข้อมูลเอกสาร (Content Analysis) เป็นการนำเอกสารหรือหลักฐานต่างๆ มาวิเคราะห์ มุ่งพรรณนาและอธิบายปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้น

2. การวิเคราะห์สาเหตุและผล (Cause and Effect Analysis) เป็นการนำข้อมูลที่ได้มาวิเคราะห์ให้เห็นผลมาจากเหตุ คือ วิเคราะห์ผลที่เกิดขึ้น ย้อนกลับมาให้เห็นว่าเกิดมาจากเหตุปัจจัยใดบ้าง หรือวิเคราะห์เหตุไปหาผล คือ วิเคราะห์ให้เห็นว่าเมื่อเหตุนี้เกิดขึ้นได้นำไปสู่ผลที่เกิดขึ้นอะไรบ้าง

นิยามศัพท์เฉพาะ

การพัฒนาตามแนวทางเสรีนิยมใหม่ (Neoliberalism Development) หมายถึง การพัฒนาประเทศของประเทศไทยตามแนวทางทุนนิยมเสรี ด้วยการเปิดเสรีในด้านการค้าและการลงทุนกับภาคเอกชนที่ขยายวงกว้างออกไปอย่างต่อเนื่อง การให้เสรีภาพของปัจเจกบุคคลในการประกอบการ รวมไปถึงการที่รัฐให้การสนับสนุนต่อภาคธุรกิจต่างๆ ด้วย

ผลกระทบของการพัฒนาตามแนวทางเสรีนิยมใหม่ หมายถึง การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในวิถีการดำรงชีวิตของชุมชนบางสิ่งบางอย่างในด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ด้านสังคม และด้านการเงิน อันเป็นผลสืบเนื่องมาจากการพัฒนาด้วยการเปิดเสรีในด้านการค้าและการลงทุนกับภาคเอกชนตามแนวนโยบายระดับประเทศ และในระดับจังหวัด

วิถีการดำรงชีวิต (Livelihood) หมายถึง สภาพการดำเนินชีวิตทางสังคมและเศรษฐกิจของชาวบ้านในชุมชนตำบลบ้านหว้า อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น ซึ่งประกอบไปด้วย การประกอบอาชีพ รายได้ ค่าใช้จ่าย การออม การปฏิสัมพันธ์กันทางสังคม ตลอดจนการเข้าถึงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมต่างๆ ในชุมชน

ชุมชน (Community) หมายถึง หมู่บ้านที่ทำการวิจัยในพื้นที่ตำบลบ้านหว้า อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น ได้แก่ บ้านเหล่านาคี หมู่ที่ 1 บ้านหว้า หมู่ที่ 2 บ้านทองหลาง หมู่ที่ 6 และบ้านหนองคู หมู่ที่ 8

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในการทำความเข้าใจหรือศึกษาวิจัยถึงอิทธิพลของการพัฒนาตามแนวทางเสรีนิยมใหม่ต่อวิถีการดำรงชีวิตของชุมชน กรณีศึกษาตำบลบ้านหว้า อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น จำเป็นอย่างยิ่งที่เราควรจะทราบถึงหลักการที่สำคัญของแนวคิดเสรีนิยมใหม่ และพัฒนาการของการทำงานของเสรีนิยมใหม่ทั้งในบริบทของต่างประเทศและบริบทของสังคมไทยเอง ทั้งนี้เพื่อจะทำให้เราเข้าใจและทราบถึงจุดเริ่มต้น ที่มาที่ไป การทำงานที่ต่อเนื่องมาอย่างยาวนานรวมถึงการแผ่ขยายอิทธิพลมายังสังคมไทยหรือประเทศกำลังพัฒนา ซึ่งผู้วิจัยเชื่อว่า ผลที่เกิดขึ้นในปัจจุบันมักเป็นผลพวงจากอดีต และสิ่งที่ทำในปัจจุบันมักจะส่งผลต่ออนาคตด้วยเช่นกัน

อย่างไรก็ดี ในงานวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้ใช้คำว่าอิทธิพลของการพัฒนาตามแนวทางเสรีนิยมใหม่ หมายความว่าถึง ผลจากการขยายอิทธิพลของการพัฒนาตามแนวทางเสรีนิยมใหม่ ที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงต่อวิถีการดำรงชีวิตของชุมชนในมิติต่างๆ โดยที่อิทธิพลของการพัฒนาตามแนวทางเสรีนิยมใหม่นั้นเป็นพลังอำนาจที่จูงใจให้คนในชุมชนเกิดการเปลี่ยนแปลงในวิถีการดำรงชีวิตบางสิ่งบางอย่าง และการเปลี่ยนแปลงดังกล่าวส่งผลกระทบให้เกิดการเปลี่ยนแปลงต่อทุนชั้นพื้นฐานของการดำรงชีวิตในชุมชนตามมา อันหมายถึง การเปลี่ยนแปลงทางด้านทุนทางสังคม ทุนทางธรรมชาติ และทุนทางการเงินของชุมชน นั่นเอง

ในการศึกษาวิจัย อิทธิพลของการพัฒนาตามแนวทางเสรีนิยมใหม่ต่อวิถีการดำรงชีวิตของชุมชน กรณีศึกษาตำบลบ้านหว้า อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น ในครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ศึกษาแนวคิด ทฤษฎีเอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง โดยแบ่งสาระสำคัญออกเป็น 4 ประการ ดังนี้

1. แนวคิดเกี่ยวกับเสรีนิยมใหม่
2. เสรีนิยมใหม่ในประเทศไทย
3. แนวคิดเกี่ยวกับวิถีการดำรงชีวิต
4. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

แนวคิดเกี่ยวกับเสรีนิยมใหม่

หากจะศึกษาแนวคิดเสรีนิยมใหม่ จำเป็นอย่างยิ่งที่เราต้องทราบถึงรากเหง้าของแนวคิดเสรีนิยมด้วย ซึ่งเสรีนิยมสำนักคลาสสิกนั้นถือเป็นต้นกำเนิดของลัทธิเสรีนิยม ดังนั้นผู้วิจัยจึงขอกล่าวถึงแนวคิดเสรีนิยมคลาสสิกก่อนแล้วจึงจะกล่าวถึงแนวคิดเสรีนิยมใหม่

1. แนวคิดเสรีนิยมคลาสสิก

ลักษณะเด่นของเสรีนิยมคลาสสิก จะปฏิเสธการบังคับในระบบเทวสิทธิ์และระบบสมบูรณาญาสิทธิราช และเน้นเสรีภาพของมนุษย์ในทางการเมืองและเศรษฐกิจ ให้ความสำคัญต่อเรื่องเสรีภาพส่วนบุคคล สิทธิมนุษยชน และการได้รับโอกาสเท่าเทียมกัน โดยเชื่อว่า สังคมจะดีได้ต้องมีสภาพแวดล้อมที่ดี เอื้ออำนวยต่อการอยู่ดีกินดีของประชาชน มนุษย์ที่ถือกำเนิดมาในโลกนี้แม้จะแตกต่างกันในฐานะทางสังคมและเศรษฐกิจ และแหล่งกำเนิด แต่มีความเสมอภาคกันโดยเป็นประชาชน

ที่เท่าเทียมกัน มีความเสมอภาคต่อหน้ากฎหมายและเสมอภาคในทางการเมือง และรัฐบาลจะต้องปกป้องรักษาซึ่งความมีเสรีภาพของแต่ละบุคคล สังคมควรเป็นอิสระจากการแทรกแซงของรัฐบาลให้มากที่สุดเท่าที่จะทำได้ ซึ่งนักคิดคนสำคัญของสำนักคลาสสิก ได้แก่ จอห์น ล็อก (John Locke, 1632-1704) และ อัดัม สมิท (Adam Smith, 1723-1790)

จอห์น ล็อก มีงานเขียนชิ้นสำคัญคือหนังสือชื่อ Two Treatises of Government (1689) ซึ่งในหนังสือดังกล่าวล็อกชี้ให้เห็นว่าอิสรภาพและเสรีภาพเป็นสิทธิขั้นพื้นฐานของมนุษย์ สิทธินี้เกิดจากความเป็นผู้มีเหตุผลของมนุษย์ มนุษย์เกิดมาเป็นอิสระเพราะมนุษย์เกิดมามีเหตุผล เหตุผลคือเสียงของพระเจ้าในตัวมนุษย์ เป็นสิ่งที่พระเจ้าให้มาให้กับชีวิตทุกคน เหตุผลเป็นสิ่งที่ทำให้มนุษย์กระทำการที่ต้องให้มนุษย์ตัดสินใจได้เองและเลือกได้เองโดยคำนึงถึงหลักการโดยไม่ต้องมีการบังคับ และกฎของธรรมชาติคือกฎแห่งเหตุผล ในสภาพธรรมชาติที่ไม่มีรัฐบาล กฎแห่งเหตุผลเป็นกฎของสังคมโดยที่เหตุผลนี้พระเจ้าให้มาให้กับมนุษย์ทุกคน ดังนั้น มนุษย์ทุกคนจึงเป็นอิสระแก่กันและเท่าเทียมกัน ในสภาพธรรมชาตินี้ นอกจากมนุษย์จะมีเสรีภาพเท่าเทียมกันแล้ว มนุษย์ยังมีสิทธิในการเป็นเจ้าของทรัพย์สินด้วย มิใช่มนุษย์ได้รับสิทธินี้จากรัฐ (ฉัตรทิพย์ นาถสุภา. 2551 : 21-32)

แนวความคิดของล็อกพอที่จะสรุปได้ว่า สภาพธรรมชาติของมนุษย์มีสิทธิเสรีภาพ และมีความเท่าเทียมกันอยู่ภายใต้กฎธรรมชาติ ซึ่งด้วยหลักธรรมชาติของมนุษย์จะไม่ทำร้ายชีวิตและทรัพย์สินซึ่งกันและกัน ในทางตรงกันข้ามจะยอมรับสิทธิและเสรีภาพของคนอื่น เพื่อที่คนอื่นจะได้ปฏิบัติต่อตนเช่นนั้น สิทธิตามธรรมชาติอยู่ติดตัวมนุษย์มาตั้งแต่เกิด ไม่มีใครสามารถละเมิดและถูดถอนไปได้ ล็อกเห็นว่าผู้ปกครองทุกคนย่อมอยู่ภายใต้กฎหมาย รัฐบาลควรมีอำนาจที่จำกัด คือมีอำนาจตามที่กฎหมายกำหนด หากรัฐบาลทำอะไรที่เกินขอบเขตของกฎหมายเท่ากับว่ารัฐบาลนั้นได้ละเมิดสิทธิเสรีภาพของประชาชน และประชาชนสามารถใช้สิทธิลงโทษรัฐบาลได้หากใช้อำนาจไม่ชอบธรรม นอกจากนั้นล็อกสนับสนุนให้บุคคลสามารถถือครองทรัพย์สินของตนเองได้และต้องพิทักษ์รักษาไว้ไม่ให้ถูกล่วงละเมิด (ณัชชาภัทร อุ่นตรงจิตร. 2553 : 75-76)

นักคิดสำนักเสรีนิยมคลาสสิกคนสำคัญอีกคน คือ อัดัม สมิท ซึ่งหนังสือที่สำคัญของเขามี 2 เล่ม คือ Theory of Moral Sentiments (1759) และ The Wealth of Nations (1776) ซึ่งในหนังสือเล่มนี้ สมิทพยายามอธิบาย ปรากฏการณ์และลักษณะของตลาดเสรี ว่าเกิดขึ้นและดำรงอยู่ได้อย่างไร ด้วยการสร้างจินตภาพที่เขาเรียกว่า “มือที่มองไม่เห็น” (Invisible Hand) ขึ้นมาอธิบายระบบตลาดเสรี “มือที่มองไม่เห็น” ของสมิท อาจหมายถึงความยืดหยุ่นของระบบตลาด ในการปรับตัวให้เข้ากับภาวะวิกฤติต่างๆ โดยปราศจากการแทรกแซงของรัฐหรือองค์กรอื่นๆ (สฤณี อาชวานันทกุล. 2549 : 1) ตามทฤษฎีของสมิทภายใต้เงื่อนไขของความมีอิสระและเสรีภาพในการตัดสินใจของปัจเจกบุคคล และปราศจากการบังคับหรือวางแผนจากส่วนกลาง สัญชาตญาณความเห็นแก่ตัวของมนุษย์ทำให้เกิดการผลิตและการแลกเปลี่ยน ส่งผลให้สังคมได้รับประโยชน์โดยผ่านการออมทรัพย์ การแบ่งงานกันทำ และการเพิ่มประสิทธิภาพและผลผลิตภายใต้การแข่งขันเสรีในตลาด (เกรียงศักดิ์ ธีระโกวิทขจร. 2551 : 4)

ด้วยความเชื่อในการประสานประโยชน์ของสมาชิกของสังคมผ่านการแลกเปลี่ยนโดยเสรี และการแข่งขันในตลาด สมิทจึงเห็นว่าบทบาทของรัฐบาลควรมีจำกัด การเข้าแทรกแซงของรัฐบาลมากเกินไปจะเป็นการทำลายธรรมชาติของการติดต่อแลกเปลี่ยนของมนุษย์ หน่วยการผลิตควรเป็นของเอกชน เอกชนเป็นผู้สะสมทุนและตั้งกิจการในทางเศรษฐกิจ สมิทเห็นว่ารัฐบาลควรมีหน้าที่จำกัดเพียง

3 ประการ คือ ป้องกันประเทศ คุ่มครองสมาชิกของสังคมจากความอยุติธรรม และจัดการก่อตั้งและบำรุงรักษาสถาบันสาธารณะและกิจการสาธารณะ ซึ่งเป็นประโยชน์ยิ่งแก่สังคม แต่มีรายได้ไม่พอกับรายจ่าย ในข้อนี้ สมิทเสนอให้รัฐบาลมีหน้าที่จัดการเรื่องเงินตรา การขนส่ง สิทธิบัตรและการศึกษา (ฉัตรทิพย์ นาถสุภา. 2551 : 42)

จะเห็นได้ว่าในทฤษฎีของสมิทนั้น รัฐบาลมีหน้าที่เพียงเป็นคนกลางคอยรักษากฎเกณฑ์ของสังคม และคอยตัดสินโดยยุติธรรม และให้บริการกิจการรากฐานของเศรษฐกิจและสังคมบางประการเท่านั้น นอกนั้นปล่อยให้มันเป็นกิจกรรมของปัจเจกชนตามความคิดลักษณะนี้ รัฐบาลเป็นเพียงเครื่องมือที่รับใช้ให้ปัจเจกชนรวมอยู่เป็นสังคมได้

สรุปแนวความคิดหลักของสำนักคลาสสิก ได้ว่า การสนับสนุนให้ มีระบบเศรษฐกิจแบบเสรีภาพ (Laissez-faire) เน้นการให้เสรีภาพแก่ปัจเจกบุคคลในการดำเนินงานและจัดทำกิจกรรมต่างๆ ในระบบเศรษฐกิจหรือตลาด ซึ่งกิจกรรมดังกล่าวจะก่อให้เกิดการแข่งขันและการขยายผลผลิตและการขยายการจ้างงานเป็นการผลิตขนาดใหญ่ มีการแบ่งงานกันทำตามความถนัดและตามศักยภาพของทรัพยากรที่มีอยู่ โดยประชาชนจะเป็นผู้จัดสรรผลประโยชน์ที่ได้รับเอง อันจะเป็นแรงกระตุ้นให้ทุกคนคำนึงการผลิตและบริโภคได้ โดยรัฐบาลเข้าไปแทรกแซงกิจการให้น้อยที่สุด อาจมีหน้าที่เพียงรักษาความสงบ อำนาจควบคุมสวัสดิการในการผลิตเท่านั้น

สำนักความคิดเสรีนิยมได้นำเอาความคิดประโยชน์นิยม (Utilitarianism) เข้าแทนที่หลักสิทธิธรรมชาติในเวลาต่อมา โดยอธิบายใหม่ว่าเสรีภาพส่วนบุคคลนั้นเป็นอุดมคติเพราะสามารถนำไปสู่ความสุขสูงสุดของมนุษย์ เสรีภาพจึงเป็นเพียงเครื่องมือไปสู่เป้าหมายสุดท้าย คือ ความสุข แทนที่เสรีภาพจะเป็นจุดหมายปลายทางหรือเป็นอุดมคติในตัวของมันเองอย่างที่จอห์น ล็อกเสนอ นักคิดคนสำคัญของสำนักเสรีนิยมแบบประโยชน์นิยม คือ เจเรมี เบนแทม (Jeremy Bentham, 1748-1832) และ จอห์น สจ๊วต มิลล์ (John Stuart Mill, 1806-1873)

เจเรมี เบนแทม เสนอ “หลักการว่าด้วยอรรถประโยชน์” (The Principle of Utility) เป็นหลักการที่ปรากฏอยู่ในผลงานเรื่อง “Introduction to the Principles of Morals and Legislation (1789) โดยกล่าวเริ่มเป็นคำคมอมตะว่า “Nature has placed mankind under the governance of two sovereign masters, pain and pleasure” ธรรมชาติได้จัดวางมนุษยชาติไว้ภายใต้การอภิบาลของเจ้านายผู้ทรงอำนาจสูงส่ง 2 เจ้านายคือ ความเจ็บปวด และความพึงพอใจ” การกระทำใด ๆ ของมนุษย์ที่ควรกระทำหรือถูกกำหนดให้ต้องการกระทำก็เป็นไปเพื่อเจ้านายผู้ยิ่งใหญ่ทั้ง 2 นี้ การที่เราต้องอยู่ภายใต้อำนาจของความยินดีพอใจ กับความเจ็บปวดเป็นข้อเท็จจริงที่คนเราตระหนักรู้อยู่แล้ว และเพราะว่าเราปรารถนาความยินดีพอใจ เราจึงหลีกเลี่ยงจากความเจ็บปวดก็เป็นสิ่งที่เราตระหนักดี ซึ่งเบนแทม หมายความว่า คนเราปรารถนาความยินดีพอใจเพื่อที่จะนำไปตัดสินว่าอะไรที่เราควรกระทำเพื่อให้ได้รับความยินดีพอใจ และจากข้อเท็จจริงทางจิตวิทยานี้เอง ที่หลักจริยธรรมว่าด้วยอรรถประโยชน์ (The moral principle of utility) จึงเกิดขึ้น (วาริญา ภาณุตานนท์ ฌ มหาสารคาม. 2547 : 220)

หลักการว่าด้วยอรรถประโยชน์ของเบนแทม เป็นการประเมินการกระทำใดๆ ด้วยผลที่เกิดขึ้นต่อผู้ที่เกี่ยวข้องนั้นคือ ก่อให้เกิดประโยชน์หรือความสุขที่สูงขึ้นหรือลดลง โดยสามารถปรับใช้ได้ทั้งกับปัจเจกชนและสังคม ในกรณีของสังคม ทำให้เกิดวิถีที่โด่งดังว่า การกระทำที่ดีที่สุดคือ การกระทำที่ก่อให้เกิด “ความสุขมากที่สุดของคนจำนวนมากที่สุด (The greatest happiness of the great

number)” ทั้งนี้ เขาให้น้ำหนักกับสังคมมากกว่าปัจเจกชน เมื่อมีความขัดแย้งของหลักจริยธรรมระหว่างปัจเจกและสังคม ต้องถือหลักจริยธรรมของสังคมก่อน เขาไม่เชื่อเรื่องการผานผลประโยชน์ลงตัวอย่างสมบูรณ์เหมือนสมิท แต่เชื่อว่าวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยีและเหตุผลของมนุษย์สามารถจัดการให้เกิดการผานผลประโยชน์ในส่วนที่มีความขัดแย้งได้ เขาเสนอว่าควรใช้ระบบการศึกษาเพื่อพัฒนาปัจเจกบุคคลและปรับปรุงระบบการเมืองและกฎหมายสำหรับสังคม (เกรียงศักดิ์ ธีระโกวิทขจร. 2551 : 7)

อย่างไรก็ตาม เสรีภาพของปัจเจกชนยังคงเป็นสิ่งสำคัญ เพราะปัจเจกชนจะแสวงหาความพอใจได้เต็มที่เมื่อมีเสรีภาพ และที่สำคัญ ไม่มีใครรู้ดีกว่าแต่ละบุคคลเองว่าอะไรจะนำมาซึ่งความพอใจสูงสุด แต่เมื่อใดที่เสรีภาพไปกระทบกับความพอใจของผู้อื่น เมื่อนั้นก็ต้องออกกฎหมายเพื่อควบคุมในเรื่องกรรมสิทธิ์ส่วนบุคคล เบนแธมอ้างหลักแห่งประโยชน์ว่ากรรมสิทธิ์จะสร้างแรงจูงใจในการทำงานให้กับบุคคล เพราะบุคคลจะได้รับผลของความพยายามของเขาเอง ทำให้ขยันทำงานและผลผลิตของสังคมก็จะเพิ่มขึ้น รัฐจึงควรคุ้มครองกรรมสิทธิ์ส่วนบุคคลและส่งเสริมให้ปัจเจกชนมีสิทธิประกอบกิจการตามต้องการ โดยใช้กฎหมายเพื่อให้รางวัลและกำหนดบทลงโทษ เพื่อผานประโยชน์ของส่วนรวม ส่วนระบบเศรษฐกิจที่ดีที่สุดสำหรับเบนแธมนั้นคือ ระบบการแข่งขันเสรีในตลาดที่ให้รางวัลกับผู้ผลิตที่ก่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดแก่สังคม คือ ใช้ทรัพยากรต่ำสุดเพื่อให้เกิดผลตอบแทนสูงสุด หรืออีกนัยหนึ่งกำไรสูงสุดเป็นตัวชี้วัดและรางวัลสำหรับปัจเจกชนผู้ประกอบกิจการ ที่สามารถผลิตสินค้าที่สังคมต้องการสูงสุดด้วยวิธีที่ประหยัดที่สุด (เกรียงศักดิ์ ธีระโกวิทขจร. 2551 : 7-8)

เสรีนิยมสำนักประโยชน์นิยมมีนักคิดคนสำคัญอีกคนนั่นคือ จอห์น สจ๊วต มิลล์ ที่มีงานเขียนชิ้นสำคัญ คือ On Liberty (1859) มิลล์ไม่ได้คิดว่าเสรีภาพเป็นสิ่งที่ดีในตัวของมันเองหรือมีอยู่ตามธรรมชาติ เขาเห็นว่าสิ่งที่ได้ไม่ได้เกิดจากธรรมชาติ แต่เกิดจากการที่มนุษย์เข้าไปปรับปรุงดัดแปลงธรรมชาติทั้งสิ้น มิลล์ต้องการสร้างสังคมที่เจริญมั่นคงที่ประกอบไปด้วยความคิดเห็นต่างๆอย่างมีหลักเกณฑ์ อันเนื่องมาจากมนุษย์ได้ใช้เหตุผลจนบรรลุถึงข้อตกลงร่วมกันได้ มิลล์เชื่อว่ามนุษย์มีแนวโน้มที่จะก่อความยุ่งยาก แต่ความยุ่งยากนั้นไม่ควรเป็นเหตุให้ถูกลงโทษ มิลล์ถือเป็นหน้าที่ของสังคมที่จะจัดระเบียบจิตใจและการกระทำของสมาชิกในสังคมด้วยการอบรมศีลธรรม และผู้ที่ได้รับการขัดเกลาศีลธรรมจากสังคมแล้วย่อมทำแต่สิ่งที่สอดคล้องกับผลประโยชน์ของประชาชนทั่วไป มิลล์ไม่เห็นด้วยกับการแสวงหาเสรีภาพส่วนบุคคล เขาคิดว่าปัจเจกชนควรมีเสรีภาพภายในเงื่อนไขของสังคมส่วนรวม ในแง่นี้ ปัจเจกชนสามารถทำในสิ่งใดก็ได้ตราบเท่าที่เขาไม่ได้สร้างความเดือดร้อนให้กับสังคม ปัจเจกชนควรได้รับการสนับสนุนให้แสดงความคิดเห็นได้อย่างเสรี เพราะถ้าปราศจากความคิดเห็นที่แตกต่างกันและเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็นนั้นสังคมก็จะดำรงอยู่ได้ยากและไม่สามารถเข้าถึงสัจธรรมได้ เสรีภาพทางความคิดเห็นจะนำไปสู่ประโยชน์สุขของมนุษย์มากที่สุด (ภัทรพร สิริกาญจน. 2530 : 4)

อย่างไรก็ตาม เสรีนิยมคลาสสิกมักจะเป็นแนวคิดที่เกี่ยวข้องกับความเชื่อที่ว่ารัฐควรจะเป็นสิ่งที่เล็กที่สุด ซึ่งหมายถึงทุกสิ่งอย่างโดยทางปฏิบัติยกเว้นในเรื่องกองทัพ การบังคับใช้กฎหมายและอื่น ๆ ที่ไม่ใช่ในเรื่องสินค้า รัฐควรปล่อยให้พลเมืองของตนดำเนินธุรกิจอย่างอิสระ และให้องค์กรต่างๆ เลือกได้อย่างอิสระที่จะจัดตั้งและเข้าไปมีส่วนร่วมในธุรกิจนั้นๆ รัฐลักษณะเช่นนี้ในบางครั้งถูกอธิบายว่าเป็น “ยามกลางคืน” (Night-watchman state) วัตถุประสงค์เพียงอย่างเดียวของรัฐก็คือการรักษาสันติภาพพื้นฐานที่สุดของการสั่งหรือความต้องการของสาธารณชน เสรีนิยมคลาสสิกถูกกล่าวถึงมาก

ว่าเป็นผู้สนับสนุนสำคัญของ “ลัทธิเสรีนิยมใหม่” ซึ่งมักจะมีแนวโน้มที่จะเชิดชูนโยบายเศรษฐกิจ แบบเสรีภาพ (Laissez-faire) นั้นเอง (Thorsen and Lie. n.d. : 4-5)

สรุปได้ว่า แนวคิดเสรีนิยมคลาสสิกนอกจากจะให้ความสำคัญต่อเรื่องเสรีภาพส่วนบุคคล สิทธิมนุษยชน ความเสมอภาคกันแล้ว แนวความคิดแบบเสรีนิยมคลาสสิก ยังเชื่อในระบบเศรษฐกิจแบบกลไกตลาดสามารถสร้างความมั่งคั่งให้กับปวงชนได้ ความรุ่งเรืองทางเศรษฐกิจถือได้ว่าเป็นข้อพิสูจน์ถึงความสำเร็จอันยิ่งใหญ่ของแนวความคิดแบบเสรีนิยม และตลาดเสรีเป็นสิ่งที่สร้างความมั่งคั่งให้กับปัจเจกบุคคลได้ดีหากกิจกรรมทุกอย่างดำเนินไปอย่างมีเสรีภาพ รัฐบาลต้องไม่แทรกแซง หน้าที่ของรัฐคือการควบคุมให้การดำเนินธุรกิจเป็นไปอย่างเรียบร้อยเท่านั้น

อย่างไรก็ดี เมื่อโลกก้าวเข้าสู่โลกาภิวัตน์ เทคโนโลยีสารสนเทศที่เชื่อมโยงสังคมโลกเข้าด้วยกัน แนวคิดเสรีนิยมก็มีการปฏิรูปขึ้นมาใหม่ให้ทันต่อยุคสมัย โดยเรียกว่า แนวคิดเสรีนิยมใหม่ (Neoliberalism) และถือได้ว่าเป็นโลกาภิวัตน์ทางเศรษฐกิจทุนนิยมที่เติบโตอย่างรวดเร็วในระดับโลก ในช่วงทศวรรษที่ 1970 เป็นต้นมา โดยเป็นความหวังว่าจะสามารถแก้ปัญหาภาวะเศรษฐกิจตกต่ำของประเทศในช่วงเวลานั้นได้

2. แนวคิดเสรีนิยมใหม่

แนวคิดเสรีนิยมใหม่ปรากฏโฉมหน้าให้กันอย่างชัดเจนในทศวรรษ 1970 ภายหลังผู้กำหนดนโยบายเศรษฐกิจในประเทศนำทางอุตสาหกรรมอย่างสหรัฐอเมริกาและอังกฤษเสื่อมความเชื่อมั่นในลัทธิเศรษฐกิจการเมืองแบบเคนส์เซียน (Keynesianism) ที่ไม่สามารถควบคุมและแก้ไขปัญหาเศรษฐกิจตกต่ำที่มีปัญหาการว่างงานควบคู่กับภาวะเงินเฟ้อสูงได้

กระบวนการทำให้เป็นเสรีนิยมใหม่ (Neoliberalisation) เป็นหีบฉวยเอาทุนทางวัฒนธรรมแบบเสรีนิยมที่ฝังรากอย่างมั่นคงในสังคมตะวันตก โดยนำคุณค่าที่เป็นเสาหลักของแนวคิดเสรีนิยมคือ “อิสรภาพและเสรีภาพส่วนบุคคล” รวมทั้งรังสรรค์ปั้นแต่งใหม่ด้วยกลวิธีตอกย้ำคุณค่าที่พึงปรารถนาในสายตาของตน เพื่อออกแบบ ผลิต และผลิตซ้ำคุณค่าเหล่านั้นให้เข้าแทนที่คุณค่าเดิมและผสมกลมกลืนกับคุณค่าอื่นอย่างแนบเนียนจนกลายเป็น “สามัญสำนึก” ของสมาชิกแต่ละคนในสังคม

เสรีนิยมใหม่มีความแตกต่างไปจากเสรีนิยมคลาสสิกตรงที่ปฏิเสธเรื่องของธรรมชาติ เสรีนิยมใหม่ไม่เชื่อว่าสิ่งต่างๆจะสามารถดำเนินกิจกรรมไปได้เองตามธรรมชาติ ดังที่ แวน ฮอร์น (Van Horn) และ ไมรอฟสกี (Mirowski) อธิบายว่า เสรีนิยมใหม่เป็นเรื่องความสำคัญของกลไกราคา องค์กรอิสระ ระบบของการแข่งขันและรัฐที่แข็งแกร่งและเป็นกลาง เสรีนิยมใหม่ยังเริ่มต้นด้วยความคิดในการต่อต้านธรรมชาติ เป้าหมายของเสรีนิยมใหม่จะสำเร็จได้หากมีเงื่อนไขที่จำเป็นอย่างที่ไม่ได้มาโดยธรรมชาติ (Üçoğlu. 2011 : 1 ; citing Van Horn and Mirowski. 2010) ด้วยความคิดของการต่อต้านธรรมชาติ เสรีนิยมใหม่จึงมีความแตกต่างไปจากเสรีนิยมคลาสสิกซึ่งหลักการส่วนใหญ่ของเสรีนิยมคลาสสิกเป็นการพัฒนาตามธรรมชาติและเกิดขึ้นเองของตลาดโดยไม่มีการแทรกแซงโดยรัฐ แต่สำหรับเสรีนิยมใหม่แล้วการคงอยู่ของตลาดอยู่ภายใต้เงื่อนไขทางการเมือง กฎหมายและสถาบันบางอย่างที่ต้องมีการสร้างอย่างแข็งขันโดยรัฐบาล (Üçoğlu. 2011 : 2 ; citing Barry and others. 1996 : 10)

เสรีนิยมใหม่ เริ่มปรากฏบทบาทในทางการเมืองชัดเจนในสหรัฐอเมริกาและอังกฤษก่อนในทศวรรษ 1970 เมื่อชื่อเสียงและอิทธิพลของนักคิดกลุ่มมอนต์เพอเรริน¹ (Mont Pelerin Society) ซึ่งมีนักคิดคนสำคัญอย่าง ฟรีดริช ฟอน ฮาเย็ค (Friedrich von Hayek, 1899-1992) ลุดวิก ฟอน มิสเซส (Ludwig von Mises, 1881-1973) คาร์ล ปอปเปอร์ (Karl Popper, 1902-1994) และนักเศรษฐศาสตร์ผู้ก่อตั้งสำนักการเงินนิยมของมหาวิทยาลัยชิคาโก มิลตัน ฟรีดแมน (Milton Friedman, 1912-2006) (เกรียงศักดิ์ ชีระโกวิทขจร. 2551 : 12)

ดังที่กล่าวไปในเบื้องต้นว่า เสรีนิยมใหม่ปรากฏขึ้นเพื่อที่จะตอบสนองในทางอุดมการณ์ต่อวิกฤตของรัฐสวัสดิการแบบเคนส์เซียน (Keynesianism) ซึ่งมีที่มาจากชื่อของนายจอห์น เมย์นาร์ด เคนส์ (John Maynard Keynes, 1883-1946) นักเศรษฐศาสตร์แห่งคริสต์ศตวรรษที่ 20 และนักปรัชญาชาวอังกฤษ เป็นผู้เสนอแนวทางเศรษฐศาสตร์แบบมีการวางแผนและแทรกแซงโดยรัฐบาล เน้นให้รัฐบาลใช้จ่ายงบประมาณจำนวนมากเพื่อให้เกิดการจ้างงาน และเศรษฐศาสตร์แบบเคนส์ได้หยั่งรากในประเทศต่างๆ แต่ไม่สามารถให้คำตอบเกี่ยวกับภาวะที่ไม่สามารถควบคุมและแก้ไขปัญหาเศรษฐกิจตกต่ำที่มีปัญหาการว่างงานควบคู่ไปกับภาวะเงินเฟ้อสูง (Stagflation) ซึ่งก่อตัวตั้งแต่ประมาณปี 1968 ได้ นอกจากนั้นแนวคิดแบบเคนส์เซียนยังถูกซ้ำเติม จากการที่รัฐบาลสหรัฐอเมริกาโดยนายริชาร์ด นิกสัน (Richard Nixon) ประธานาธิบดีสหรัฐอเมริกาในช่วงนั้นประกาศยกเลิกระบบมาตรฐานปรัวรรตทองคำ (Gold Exchange Standard) หรือระบบเบรตตันวูดส์² (Bretton Woods System) เมื่อวันที่ 15 สิงหาคม 1971 ซึ่งเป็นระบบที่ผูกค่าดอลลาร์สหรัฐอเมริกาไว้คงที่กับทองคำ รวมไปถึงวิกฤติการณ์น้ำมันปี 1973-1974 ด้วย ซึ่งทำให้เศรษฐศาสตร์แบบเคนส์ถูกสั่นคลอนจนเสื่อมอิทธิพลในที่สุด (รังสรรค์ ธนะพรพันธุ์. 2548 : 19-20)

นอกจากนั้น ชัยชนะของพรรคอนุรักษนิยมภายใต้การนำของนางมาร์กาเรต แทตเชอร์ (Margaret Thatcher) ในสหราชอาณาจักรปี 1979 และชัยชนะของพรรครีพับลิกันภายใต้การนำของนายโรนัลด์ เรแกน (Ronald Reagan) ในสหรัฐอเมริกาปี 1980 นับเป็นการตอกตะปูปิดฝาโลงลัทธิเคนส์เซียนด้วยเช่นกัน (รังสรรค์ ธนะพรพันธุ์. 2548 : 22)

¹ ก่อตั้งขึ้นในปี 1947 หลังสงครามโลกครั้งที่สอง ซึ่งมีนักวิชาการ นักเศรษฐศาสตร์ นักประวัติศาสตร์และนักปรัชญา นัดหมายไปเจอกันที่ Mont Pelerin ใกล้เมืองมงโตร์ซ์ เป้าหมายเดียวของสมาคมคือ การอำนวยความสะดวกในการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นระหว่างนักวิชาการที่มีความหวังของการเสริมสร้างหลักการและการปฏิบัติของสังคมเสรี และเพื่อศึกษาการทำงาน คุณธรรมและข้อบกพร่องของระบบเศรษฐกิจที่มุ่งเน้นตลาด (Montpelerin.org. n.d. : เว็บไซต์)

² อาจเรียกอีกชื่อหนึ่งคือระบบมาตรฐานดอลลาร์ (Dollar Standard System) ที่เริ่มใช้ในปี ค.ศ. 1944 เป็นระบบปรัวรรตเงินตราต่างประเทศซึ่งได้ถูกกำหนดให้เป็นแบบคงที่โดยมีสหรัฐอเมริกาเป็นผู้นำ แต่ภายหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 สหรัฐอเมริกาก็ประสบปัญหาการขาดดุลการชำระเงินอย่างหนักและต่อเนื่อง ทำให้ประเทศทั่วโลกขาดความมั่นใจในเสถียรภาพของเงินดอลลาร์ ต่อมารัฐบาลของสหรัฐอเมริกาจึงขอยกเลิกระบบ เบรตตันวูดส์ในที่สุดในปี ค.ศ.1971 (ลักคณา วรศิลป์ชัย. ม.ป.ป. : 3-4)

เสรีนิยมใหม่ถูกทำให้โดดเด่นขึ้นมาด้วยนักคิดคนสำคัญคือ ฟรีดริช ฟอน ฮาเย็ค (Friedrich von Hayek, 1899-1992) นักเศรษฐศาสตร์ และ นักสังคมศาสตร์ชาวออสเตรีย ซึ่งหนังสือของเขาชื่อ *The Road to Serfdom* (1943) ได้มีอิทธิพลและมีความสำคัญมาตั้งแต่หลังสงครามโลกครั้งที่ 2 จนถึงปัจจุบัน ฮาเย็คถูกมองด้วยว่าแนวคิดของเขาค่อนข้างจะอนุรักษ์นิยมมากกว่านักคิดคนอื่น ๆ ในกลุ่มเสรีนิยมใหม่ เช่น ฟรีดแมน และ โนซิก หรือเรียกได้ว่าเขาเป็นนักคิดจากศตวรรษที่ 20 ที่เป็นแบบแผนของเสรีนิยมคลาสสิก (Thorsen and Lie. 2009 : 4 ; citing Ryan. 1993 : unpagged)

ด้วยผลงานอันโด่งดังของฮาเย็คตั้งแต่เรื่อง *The Road to Serfdom* (1943) จนถึง *The Constitution of Liberty* (1960) รวมทั้ง *The Fatal Conceit: The Error of Socialism* (1989) นำเสนอให้เห็นถึงแรงสนับสนุนของฮาเย็คต่อระบบทุนนิยมในเวทีโลกที่มีอิทธิพลอย่างมหาศาล ไม่เพียงต่อนักเศรษฐศาสตร์และนักปรัชญาคนสำคัญเกือบทั้งหมด อาทิเช่น เค อาร์ พอปเปอร์ (K. R. Popper) และ โรเบิร์ต โนซิก (Robert Nozick) เท่านั้น แต่ยังส่งอิทธิพลถึงนักการเมืองชั้นนำทั้งตะวันตกและตะวันออก อาทิ ลุดวิก แอร์ฮาร์ท (Ludwig Erhart) มาร์กาเร็ต แทตเชอร์ (Margaret Thatcher) หรือแม้แต่ โรนัลด์ เรแกน (Ronald Reagan) แว้คลัฟ เคล้าส์ (Vaclav Klaus) แห่งสาธารณรัฐเช็ก รวมทั้ง เลเช็ค บาเลอร์โรวีคซ์ (Leszek Balcerowicz) แห่งสาธารณรัฐโปแลนด์และมาร์ท ลาร์ (Mart Laar) แห่งสาธารณรัฐเอสโตเนีย เป็นต้น ดังนั้น จึงไม่น่าแปลกที่ฮาเย็คจะกลายเป็นศัตรูตัวฉกาจของบรรดานักสังคมนิยมและผู้สนับสนุนการปกป้องอุตสาหกรรมภายในด้วยการเพิ่มภาษีนำเข้า ฮาเย็ค เห็นว่าการแข่งขันเป็นกระบวนการที่ดีที่สุดในการค้นหาทางใหม่ๆ ที่ดีกว่าเดิม ภายใต้สถานการณ์ที่ไม่แน่นอน และเป็นทางออกที่เปิดโอกาสให้แต่ละบุคคลแสวงหาความสุขและมุ่งไปสู่ชีวิตที่มีคุณค่าตามครรลองครองธรรม (มูลนิธิ ฟรีดริช เนามัน. ม.ป.ป. : เว็บไซต์)

แม้ว่าฮาเย็คจะมีแนวคิดที่ต่อต้านรัฐอย่างแน่วแน่ แต่เขาก็ยังเห็นว่า รัฐมีบทบาทที่สำคัญในการป้องกันการก่อตัวของการผูกขาดและสิ่งรบกวนอื่น ๆ ที่จะเกิดขึ้นในกลไกตลาด โดยแก่นของทฤษฎีของฮาเย็คนั้น เขาเชื่อว่าในกฎของธรรมชาติจะนำมาสู่ความปลอดภัยในเสรีภาพและสภาพความเป็นอยู่ที่ดีของปัจเจกบุคคล (Thorsen and Lie. 2009 : 13 ; citing Hayek. 1944 : unpagged)

ส่วนผู้ที่มีอิทธิพลต่อแนวคิดของฮาเย็คเห็นจะได้แก่ ลุดวิก ฟอน มิสเซส (Ludwig von Mises, 1881-1973) ในช่วงต้นปี ค.ศ. 1922 มิสเซสได้คาดการณ์ถึงการล่มสลายของการวางแผนจากส่วนกลางในระบบเศรษฐกิจในหนังสือของเขาที่ชื่อว่า *Die Gemeinschaft* (หรือ *Socialism* ในฉบับแปลเป็นภาษาอังกฤษ) มิสเซส ยืนยันว่าระบบสังคมนิยมนั้นไม่สามารถนำมาใช้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ เพราะว่าแนวคิดดังกล่าวไม่มีระบบกลไกราคาของตลาดเพื่อคำนวณผลกำไรและขาดทุน นอกจากนั้น ในหนังสือ *Liberalism* ของมิสเซสได้อธิบายถึงแนวคิดสังคมเสรีและระบบเศรษฐกิจแบบกลไกตลาดว่าเป็นเหมือนแนวคิดโต้กลับของอุดมคติที่แพร่หลายไปในหมู่นักวิชาการและนักการเมืองในเวลานั้น ตลอดช่วงชีวิตของมิสเซสได้ต่อสู้เพื่อต่อต้านอำนาจการควบคุมของรัฐและแรงจูงใจให้เกิดเสรีภาพส่วนบุคคลและกลไกตลาดทางเศรษฐกิจ (มูลนิธิ ฟรีดริช เนามัน. ม.ป.ป. : เว็บไซต์)

นักคิดคนสำคัญอีกคน คือ นักเศรษฐศาสตร์ผู้ก่อตั้งสำนักการเงินนิยมของมหาวิทยาลัยชิคาโก มิลตัน ฟรีดแมน (Milton Friedman, 1912-2006) และได้รับการยกย่องให้เป็นนักเศรษฐศาสตร์ผู้ทรงอิทธิพลมากที่สุดต่อการดำเนินนโยบายการเงินของธนาคารกลางทั่วโลกในศตวรรษที่ 20 และ

ผลงานเขียนของฟรีดแมนที่มีชื่อเสียงและถูกตีพิมพ์ในปี ค.ศ. 1980 คือเรื่อง Free to Choose ที่ให้ความสำคัญกับความมีอิสระเสรีของปัจเจกบุคคล นอกจากนั้นแล้ว ฟรีดแมนยังเป็นคนกลุ่มคนแรกๆ ที่คาดการณ์เอาไว้ว่า ฮองกงเป็นรูปแบบแห่งความสำเร็จของตลาดเสรี และเป็นบทเรียนหนึ่งสำหรับกลุ่มผู้นิยมลัทธิคอมมิวนิสต์ และเขายังเป็นผู้คิดประโยคซึ่งยังต้องจดจำจนถึงปัจจุบันว่า “ของฟรีไม่มีในโลก” (There is no such thing as a free lunch) (อุไรวรรณ ภู่วิจิตรสุทิน และวัชร จรุงสันติกุล. 2549 : 1-3)

ฟรีดแมน ได้กล่าวถึงเรื่องทุนนิยมและเสรีภาพว่า ขอบเขตของรัฐบาลจะต้องมีอย่างจำกัด หน้าที่หลักของรัฐบาลคือ ปกป้องเสรีภาพของประชาชน รักษากฎหมายและระเบียบ การบังคับให้ทำตามสัญญาเอกชนและส่งเสริมการแข่งขันในตลาด และเขามองว่าอำนาจรัฐจะต้องมีการกระจายตัวไม่ควรจะเป็นอำนาจแบบรวมศูนย์ รัฐบาลจะต้องเช่นนั้นเพื่อเป็นการปกป้องเสรีภาพของประชาชนและเพื่อเป็นการรักษาแข่งขันโดยเสรีของปัจเจกบุคคลบุคคล ซึ่งแนวทางดังกล่าวถือเป็นเสรีภาพทางเศรษฐกิจซึ่งเป็นสิ่งสำคัญมากสำหรับการสร้างเสรีภาพทางการเมืองตามแนวคิดของฟรีดแมน เขาเสนอว่าเสรีภาพทางเศรษฐกิจเป็นจุดสิ้นสุดในตัวเองและมันก็เป็นวิธีการที่จำเป็นต่อความสำเร็จของเสรีภาพทางการเมือง และการแทรกแซงของรัฐโดยตรงในกิจกรรมทางเศรษฐกิจเป็นการจำกัดเสรีภาพทางเศรษฐกิจของผู้คน (Üçoğlu. 2011 : 5)

ส่วนโรเบิร์ต โนซิก (Robert Nozick) งานในยุคแรกๆ ของเขาจะเป็นตัวแทนของเสรีนิยมใหม่ในเชิงกรณีธรรม (Deontological) อย่างหนึ่ง ซึ่งเชื่อว่าสิทธิโดยธรรมชาติเป็นของมนุษย์ทุกคน และสิทธินั้นเองทำให้เป็นเรื่องยากที่จะทำให้รัฐมีสิทธิใดๆ ในการเข้าไปควบคุมได้ แต่โนซิกยอมรับการเข้าไปแทรกแซงของรัฐได้หากเพื่อทำให้เกิดความยุติธรรมขึ้น สิ่งที่โนซิกแตกต่างไปจากฮาเย็คและฟรีดแมนก็คือ เขาไม่ได้สนใจในผลดีที่จะเกิดจากนโยบายเสรีนิยมใหม่ แต่เขามองว่านโยบายเหล่านั้นจะเป็นตัวขัดขวางความถูกต้องในการที่จะสร้างสังคมให้มีความยุติธรรมและมีสิทธิโดยธรรมชาติ (Thorsen and Lie. 2009 : 13 ; citing Nozick. 1974 : unpagged)

สำหรับวรรณกรรมที่มีความยาวเล่มแรกๆ ที่ค้นพบที่มีการใช้คำว่า "เสรีนิยมใหม่" เป็นผลงานของ ฌาคส์ ครอส (Jacques Cros) ซึ่งเป็นวิทยานิพนธ์ปริญญาเอกของเขาที่มีชื่อว่า “Le néo-libéralisme et la révision du libéralisme” (1950) สำหรับครอสแล้ว เสรีนิยมใหม่ คืออุดมการณ์ทางการเมืองซึ่งเป็นผลมาจากความพยายามที่นำเสรีนิยมคลาสสิกกลับมาใช้ในภาวะเร่งด่วนในช่วงก่อนและระหว่างสงครามโลกครั้งที่สองโดยนักทฤษฎีทางการเมืองเช่น วิลเฮล์ม โรปเก (Wilhelm Röpke) (1944; 1945) และ ฟรีดริช ฟอน ฮาเย็ค (Friedrich von Hayek) ข้อเสนอหลักของครอสคือเสรีนิยมใหม่มีการเสาะแสวงหาคำจำกัดความใหม่ๆ โดยการกลับไปสู่ความเป็นอนุรักษนิยมและเสรีภาพในประเด็นนโยบายทางเศรษฐกิจ (Thorsen and Lie. 2009 : 9)

หลังจากที่ครอสนำเสนอแนวคิดเสรีนิยมใหม่แล้ว สิบปีหลังมีการนำแนวคิดเสรีนิยมใหม่มาใช้แบบนาน ๆ ครั้ง ส่วนใหญ่แล้วจะนำมาใช้อธิบายสถานการณ์ในประเทศเยอรมนีเป็นครั้งคราวเป็นคำเรียกชื่อสำหรับอุดมการณ์ที่อยู่เบื้องหลังเศรษฐกิจตลาดทางสังคมของเยอรมนีตะวันตก ซึ่งทำหน้าที่เป็นศูนย์กลางของแรงบันดาลใจ โดยเฉพาะอย่างยิ่งต่อนักทฤษฎีทางสังคมชาวเยอรมันและนักบวชคาทอลิก อย่าง เอ็ดการ์ นาวอร์ธ (Edgar Nawroth) ที่สนใจที่จะวิเคราะห์การพัฒนาทางเศรษฐศาสตร์และการเมืองของสหพันธ์รัฐด้วยแนวคิดของเสรีนิยมใหม่ (Thorsen and Lie. n.d : 10)

ในการศึกษาของนาเวอร์ธ เป็นการศึกษาเพื่อที่จะรวมเศรษฐกิจตลาดด้วยแนวคิดแบบเสรีนิยมประชาธิปไตยกับองค์ประกอบบางส่วนของคำสอนของลัทธิคาทอลิกในเชิงสังคม ที่เขาได้อธิบายในลักษณะที่เป็นเสรีนิยมใหม่ อย่างไรก็ตาม จากการศึกษาของเขานั้น เขายังคงมีข้อสงสัยในเรื่องของการผสมผสานอุดมการณ์ดังกล่าวของเขาเองอยู่ โดยเฉพาะอย่างยิ่งกับสิ่งที่เขารับรู้ว่า เศรษฐกิจของตลาดเปิดนั้น เป็นปัจจัยที่จะทำให้คนกลายเป็นคนโลภและเห็นแก่ตัว ซึ่งนับว่าเป็นการขัดขวางต่อการพัฒนาในทางศีลธรรม และทำให้เกิดความอ่อนแอของความสามัคคีภายในของสังคมเยอรมัน อย่างไรก็ตาม แนวคิดเสรีนิยมใหม่ของครอสและนาเวอร์ธก็ไม่เป็นที่แพร่หลายนัก (Thorsen and Lie. 2009 : 10)

ในระยะหลัง มีผู้ที่สรุปสาระสำคัญและแนวคิดเสรีนิยมใหม่ไว้ และที่พบมากและแพร่หลายในระดับโลกเห็นจะได้แก่งานเขียนของเดวิด ฮาร์วี (David Harvey) ในชื่อเรื่องว่า A Brief History of Neoliberalism (2005)¹ ซึ่งเขาได้อธิบายประวัติศาสตร์ของเสรีนิยมใหม่เอาไว้อย่างละเอียด โดยมีสาระสำคัญที่พอสรุปได้ว่า เสรีนิยมใหม่นั้นเป็นทฤษฎีของเศรษฐศาสตร์การเมืองภาคปฏิบัติ ที่เสนอว่าสวัสดิภาพของมนุษย์จะได้รับการส่งเสริมที่ดีที่สุดก็ด้วยการปลดปล่อยเสรีภาพและทักษะในการประกอบการของปัจเจกบุคคลโดยอยู่ภายในกรอบของสถาบัน ซึ่งมีลักษณะเด่นคือ มีสิทธิในกรรมสิทธิ์ของเอกชนที่เข้มแข็ง มีตลาดเสรีและการค้าเสรี บทบาทของรัฐคือการสร้างและธำรงรักษากรอบทางสถาบันที่เหมาะสมต่อการปฏิบัติดังกล่าว เช่น รัฐต้องรับประกันคุณภาพและความมั่นคงของเงินตรา ต้องวางโครงสร้างและกลไกของกองทัพ การรักษาความมั่นคง ตำรวจและกฎหมายที่เอื้อต่อการรักษาสหสิทธิในกรรมสิทธิ์เอกชน อีกทั้งต้องรับประกันการทำงานของตลาดอย่างเหมาะสม การรับประกันนี้รวมถึงการใช้กำลังบังคับในกรณีที่จำเป็นด้วย ยิ่งกว่านั้น ในภาคส่วนที่ไม่มีตลาดดำรงอยู่ (เช่น ที่ดิน แหล่งน้ำ การศึกษา การดูแลสุขภาพ ความมั่นคงทางสังคมหรือมลพิษของสิ่งแวดล้อม) ก็ต้องสร้างตลาดขึ้นมารองรับ ถ้าจำเป็นก็ต้องอาศัยการดำเนินการของภาครัฐ แต่นอกเหนือจากกิจการดังกล่าวนี้ รัฐไม่ควรเข้ามาก้าวก่ายอะไรอีก เมื่อสร้างตลาดขึ้นมาแล้วรัฐพึงเข้ามาแทรกแซงในระดับต่ำสุด ทั้งนี้เพราะตามทฤษฎีของเสรีนิยมใหม่ รัฐไม่มีทางครอบครองข้อมูลที่เพียงพอต่อการคาดทำนายสัญญาณของตลาด (ราคา) และอีกเหตุผลหนึ่งก็คือ กลุ่มผลประโยชน์ที่มีอำนาจยอมเข้ามาบิดเบือนและเบี่ยงเบนการแทรกแซงของรัฐ (โดยเฉพาะในระบอบประชาธิปไตย) เพื่อผลประโยชน์ของตนเอง การดำรงชีวิตภายใต้ลัทธิเสรีนิยมใหม่ย่อมหมายถึงการยอมรับหรือยอมจำนนต่อสิทธิชุดหนึ่งที่จำเป็นต่อการสะสมทุน ดังนั้นเราจึงมีชีวิตในสังคมที่ปัจเจกบุคคลมีสิทธิครอบครองกรรมสิทธิ์เอกชนและผลกำไร โดยถือเป็นสิทธิที่แยกออกจากบุคคลไม่ได้ และสิทธินี้ยังรวมถึงความรับผิดชอบและความรับผิดชอบในหนี้สินของปัจเจกบุคคล การมีอิสระจากการแทรกแซงของรัฐ ความเท่าเทียมในโอกาสในตลาดและความเท่าเทียมเบื้องต้นตามกฎหมาย ตลอดจนสิทธิในการมีเสรีภาพทางความคิด การแสดงออกและการพูด

รัฐเสรีนิยมใหม่ตามทฤษฎีนั้นควรเข้าข้างสิทธิในกรรมสิทธิ์เอกชนที่เข้มแข็ง หลักนิติธรรมและสถาบันต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับตลาดที่ทำงานเป็นอิสระและการค้าเสรี ซึ่งถือเป็นระบบการจัดการเชิงสถาบันที่ถือเป็นหัวใจสำคัญในการรับประกันเสรีภาพของปัจเจกบุคคล กรอบทางกฎหมายที่สำคัญคือ

¹ ฮาร์วี, เดวิด. ประวัติศาสตร์ฉบับย่อของลัทธิเสรีนิยมใหม่. แปลโดย ภักวดี วีระภาสพงษ์, เก่งกิจ กิติเรียงลาภ และคณะ. 2555.

ข้อผูกมัดเชิงสัญญาที่ได้มาจากการเจรจาต่อรองกันอย่างเสรีในตลาดระหว่างบุคคลตามกฎหมาย การคุ้มครองความศักดิ์สิทธิ์ของสัญญาและสิทธิเสรีภาพของปัจเจกบุคคลในการกระทำการแสดงออกและการเลือก ดังนั้น รัฐจึงต้องอาศัยอำนาจผูกขาดในการใช้ความรุนแรงมาธำรงรักษาเสรีภาพเหล่านี้อย่างสุดความสามารถ ส่วนที่ขยายตามมาก็คือ เสรีภาพของภาคธุรกิจและบริษัท ในการดำเนินกิจการภายในกรอบเชิงสถาบันของตลาดเสรีและการค้าเสรี ถือว่าเป็นสิ่งที่ดีโดยพื้นฐาน กิจการเอกชนและการริเริ่มของผู้ประกอบการถือเป็นกุญแจสำคัญในการสร้างนวัตกรรมและความมั่งคั่ง มีการคุ้มครองกรรมสิทธิ์ในทรัพย์สินทางปัญญา เพื่อส่งเสริมความเปลี่ยนแปลงทางเทคโนโลยี การเพิ่มระดับผลิตภาพอย่างต่อเนื่องจะทำให้ทุกคนมีมาตรฐานการครองชีพที่ดีขึ้น ทฤษฎีเสรีนิยมใหม่เชื่อว่า การขจัดความยากจนสามารถทำได้ดีที่สุดโดยอาศัยตลาดเสรีและการค้าเสรี

ในขณะที่มีการรับประกันเสรีภาพส่วนบุคคลในตลาด ปัจเจกบุคคลแต่ละคนก็ต้องดูแลรับผิดชอบการกระทำและความอยู่ดีกินดีของตนเอง ซึ่งขยายรวมถึงส่วนของสวัสดิการ การศึกษา การดูแลสุขภาพและระบบบำนาญด้วย และสิ่งสำคัญอีกประการหนึ่งคือ การเคลื่อนย้ายทุนระหว่างภาคส่วน ภูมิภาคและประเทศอย่างเสรี อุปสรรคต่างๆ อาทิ กำแพงภาษี การจัดการระบบภาษีเชิงลงโทษ การวางแผนและการควบคุมด้านสิ่งแวดล้อม หรืออุปสรรคเชิงท้องถิ่นอื่นๆ เป็นต้น ต้องยกเลิกให้หมด ยกเว้นในภาคส่วนที่สำคัญต่อผลประโยชน์แห่งชาติ

ส่วนรัฐเสรีนิยมใหม่ในภาคปฏิบัตินั้น ฮาร์วี มองว่า ความพยายามที่จะฟื้นฟูอำนาจของชนชั้นมักสร้างความบิดเบือนให้เกิดขึ้นกับเสรีนิยมใหม่ โดยเกิดขึ้นจาก 2 ส่วน คือ ประการแรก เกิดจากความจำเป็นในการสร้างภาคธุรกิจที่ดีหรือบรรยากาศเพื่อการลงทุนสำหรับการประกอบการในระบบทุนนิยม ในขณะที่เงื่อนไขบางอย่าง เช่น ความมีเสถียรภาพทางการเมือง การเคารพกฎหมาย หรือการใช้กฎหมายอย่างเป็นธรรมต่อทุกฝ่าย ซึ่งถือว่ามีลักษณะเป็นกลางทางชนชั้น แต่ก็มีเงื่อนไขอื่นๆ ที่เห็นได้ว่าเป็นความลำเอียง โดยเฉพาะความลำเอียงที่เกิดขึ้นจากการปฏิบัติต่อแรงงานและสิ่งแวดล้อมในฐานะสินค้า ซึ่งเมื่อเกิดความขัดแย้งขึ้น รัฐเสรีนิยมใหม่มักจะเข้าข้างการมีบรรยากาศการทำธุรกิจที่ดี โดยมีอคติต่อสิทธิส่วนรวมและคุณภาพชีวิตของแรงงานหรือความสามารถในการฟื้นฟูตัวเองของสิ่งแวดล้อม และประการที่สอง คือ รัฐเสรีนิยมใหม่มักจะเข้าข้างความมั่งคั่งของระบบการเงินและสภาพคล่องของสถาบันการเงินมากกว่าความอยู่ดีกินดีของประชากรหรือคุณภาพของสิ่งแวดล้อม

อย่างไรก็ดี เสรีนิยมใหม่ยังคงมีความขัดแย้งในตัวของมันเองอยู่ชุดหนึ่ง ดังนี้

1. ในด้านหนึ่งรัฐเสรีนิยมใหม่ควรอยู่เฉยๆ และทำหน้าที่เพียงจัดเวทีให้กลไกตลาด แต่ในอีกด้านหนึ่งรัฐกลับถูกคาดหวังให้มีบทบาทในการสร้างบรรยากาศทางธุรกิจที่ดีและประพฤติตัวเป็นองค์กรการเมืองที่แข่งขันได้ในระดับโลก ซึ่งหมายถึงรัฐต้องทำงานในฐานะบรรษัทรวมหมู่
2. ลักษณะแบบอำนาจนิยมของกลไกตลาดกับอุดมคติเสรีภาพของปัจเจกบุคคลไม่ย่นักที่จะสามารถเข้ากันได้ ยิ่งเสรีนิยมใหม่หันเข้าหาอำนาจนิยมของตลาดมากเท่าใด ก็ยิ่งยากที่จะรักษาความชอบธรรมเอาไว้ ไม่ว่าจะเป็นกับปัจเจกบุคคลในสถานที่ทำงานหรือพื้นที่การดำรงชีวิตก็ตาม
3. แม้ว่าการรักษาความมั่งคั่งของระบบการเงินอาจเป็นเรื่องที่สำคัญมาก แต่ลัทธิปัจเจกบุคคลที่ไร้ความรับผิดชอบและอำนาจของผู้ปฏิบัติงานในภาคการเงิน ก็อาจก่อให้เกิดการเก็งกำไรที่คาดเดาไม่ได้
4. ในระดับประชาชน แรงขับเคลื่อนสู่ตลาดเสรีและการทำทุกอย่างให้กลายเป็นสินค้า อาจสร้างความเสียหายทำลายล้างและก่อให้เกิดการแตกสลายของสังคม การทำลายสมานฉันท์ทาง

สังคมทุกรูปแบบ เสรีภาพของผู้ประกอบการก่อให้เกิดเสรีภาพเชิงลบ โดยการพยายามสร้างความสมานฉันท์ทางสังคมขึ้นมาใหม่ก็ด้วยการรื้อฟื้นความสนใจในด้านศาสนาและศีลธรรม การสร้างสมาคมรูปแบบใหม่ๆ อาทิ การรวมตัวเกี่ยวกับปัญหาด้านสิทธิและพลเมือง เป็นต้น

นอกจากนั้น ยังมีความขัดแย้งเกิดขึ้นระหว่างลัทธิปัจเจกบุคคลนิยมที่มุ่งครอบครองทางวัตถุ ซึ่งแม้จะน่าดึงดูดใจแต่ก็เต็มไปด้วยความแปลกแยกกับความปรารถนาที่จะมีชีวิตส่วนรวมที่มีความหมาย ในขณะที่เสรีนิยมใหม่ยืนยันว่าปัจเจกบุคคลมีเสรีภาพในการเลือก แต่ปัจเจกบุคคลกลับไม่สามารถเลือกที่จะสร้างสถาบันส่วนรวมที่เข้มแข็งได้

สรุปได้ว่า แนวคิดเสรีนิยมใหม่ เป็นแนวคิดที่ว่าด้วยเรื่องของตลาดเสรี โดยมีสาระสำคัญที่มุ่งเน้นไปที่การแปรรูปบริการของรัฐเป็นเอกชน (Privatization) การเปิดเสรีทางการค้าและการเงิน (Trade and Financial liberalization) และการผ่อนคลายและลดกฎระเบียบ (Deregulation) โดยเชื่อว่า เงื่อนไขที่จำเป็นของการอยู่ดีมีสุขของมนุษย์นั้นคือ เสรีภาพของปัจเจกบุคคลในการประกอบการ ดังนั้น โครงสร้างเชิงสถาบันที่เอื้อต่อการพัฒนาเศรษฐกิจตามแนวทางเสรีนิยมใหม่คือ การคุ้มครองกรรมสิทธิ์ส่วนบุคคลอย่างเข้มงวดและระบบตลาดแข่งขันเสรี กล่าวคือ รัฐเป็นสิ่งที่ช่วยปกป้องปัจเจกบุคคล โดยเฉพาะในด้านการค้า เสรีภาพและสิทธิในทรัพย์สินของเอกชน และไม่ควรเข้ามายุ่งเกี่ยวกับตลาดโดยไม่จำเป็น เนื่องจากตลาดมีกลไกการทำงานของมันที่ดีอยู่แล้ว และรัฐควรลดกฎเกณฑ์ในทางการค้าลง เพื่อเปิดโอกาสให้มีการแข่งขันได้อย่างเต็มที่ การเข้าแทรกแซงตลาดของรัฐถือว่าเป็นการคุกคามเสรีภาพของปัจเจกบุคคล เสรีนิยมใหม่เน้นในกลไกตลาดที่เป็นอิสระซึ่งจะเป็นหนทางที่ดีที่สุดในการแลกเปลี่ยนสินค้าและบริการ ตลาดเสรีและการค้าเสรีจะนำไปสู่เสรีภาพและความเป็นอยู่ที่ดีของปัจเจกบุคคล แต่อย่างไรก็ดี รัฐต้องรับประกันการทำงานของตลาดอย่างเหมาะสม แต่สิ่งที่ต้องระวังคือกลุ่มผลประโยชน์ที่จะเข้ามาบิดเบือนการแทรกแซงของรัฐ ทั้งนี้ เสรีนิยมใหม่ก็ยังรวมไปถึงเรื่องของคุณงามความดีในทางศีลธรรม ซึ่งหมายถึงบุคคลผู้ซึ่งสามารถเข้าถึงตลาดและมีความสามารถในการแข่งขันสามารถปรับตัวให้เข้ากับการเปลี่ยนแปลงและรับผิดชอบต่อผลของการตัดสินใจของตนเอง และยอมรับต่อความไม่เท่าเทียมกันและความอยุติธรรมที่เกิดขึ้นในบางครั้งได้

3. การแผ่ขยายของแนวคิดเสรีนิยมใหม่

การแผ่ขยายของเสรีนิยมใหม่ ก่อให้เกิดการทำลายเพื่อสร้างสรรค์ ไม่เพียงแค่นั้นในกรอบอำนาจของสถาบันแบบเก่า แต่ยังรวมถึงการแบ่งงานกันทำ ความสัมพันธ์ทางสังคม การจัดสรรสวัสดิการ การผสมผสานเทคโนโลยี วิถีชีวิตและความคิด กิจกรรมการเจริญพันธุ์ ความผูกพันกับที่ดินและบุคลิภาพ อุปนิสัยและค่านิยม เนื่องจากเสรีนิยมใหม่ยกย่องคุณค่าของการแลกเปลี่ยนในตลาดว่าเป็นจริยธรรมในตัวเอง ซึ่งสามารถใช้เป็นเครื่องชี้นำพฤติกรรมทั้งหมดของมนุษย์ และแทนที่ความเชื่อทางจริยธรรมที่เคยยึดถือมาก่อนหน้านี้ทั้งหมด (Harvey. 2005 : 3-5)

นับแต่ทศวรรษที่ 1970 เป็นต้นมาทุกประเทศทั่วโลกมีแนวโน้มที่หันไปหาลัทธิเสรีนิยมใหม่ ทั้งในด้านนโยบายและแนวคิดทางด้านเศรษฐกิจและการเมือง การลดกฎระเบียบ การแปรรูปและการที่รัฐถอนตัวจากงานบริการทางสังคมหลายส่วน แม้ว่าจะไม่เป็นเสรีนิยมใหม่แบบเต็มตัวแต่อย่างน้อยที่สุดก็คือการอำแขนรับและหรือปรับแนวนโยบายของตนให้สอดคล้องกับแนวคิดเสรีนิยมใหม่ที่มีชาติผู้นำอย่างสหรัฐอเมริกาและอังกฤษเป็นต้นแบบในเวลานั้น

เสรีนิยมใหม่แผ่ขยายไปมากในวงวิชาการ และแผ่ขยายอาณาบริเวณไปยังประเทศอาณานิคมชั้นในของจักรวรรดินิยมรูปแบบใหม่ ซึ่งมีสหรัฐอเมริกาเป็นเจ้าอาณานิคม ประเทศอาณานิคมชั้นใน

นี้หมายถึงประเทศในภูมิภาคลาตินอเมริกา นอกจากนี้ อิทธิพลของลัทธิเสรีนิยมยังแผ่ขยายไปยังประเทศรอบนอกผ่านทางองค์กรระหว่างประเทศอย่างกองทุนการเงินระหว่างประเทศ (International Monetary Fund : IMF) และธนาคารโลก (World Bank) สักซิปยานที่ชัดเจนต่อคำกล่าวหานี้ก็คือคำกล่าวของโจเซฟ สติกลิตซ์ (Joseph E. Stiglitz) อดีตรองประธานและหัวหน้านักเศรษฐศาสตร์ของธนาคารโลกในหนังสือ Globalization and its discontents ของเขาว่าจุดเปลี่ยนที่สำคัญภายในองค์กรของกองทุนการเงินระหว่างประเทศ คือ การเปลี่ยนถ่ายเอานักเศรษฐศาสตร์สายเสรีนิยมใหม่เข้าแทนที่พวกเคนส์เซียนในช่วงปี 1982 ซึ่งทำให้กองทุนการเงินระหว่างประเทศกลายเป็นกลไกรักษาผลประโยชน์ของกลุ่มทุนในสหรัฐอเมริกาและกระบอกเสียงของเสรีนิยมใหม่ในประเทศกำลังพัฒนาอย่างเต็มตัว (เกรียงศักดิ์ ธีระโกวิทขจร. 2551 : 12)

ในประเทศอังกฤษ ชัยชนะของแธตเชอร์หมายถึงการหยุดชะงักของการเมืองแบบสังคมนิยมประชาธิปไตยที่ก่อตัวและเติบโตขึ้นภายหลังปี ค.ศ. 1945 พลังของสหภาพแรงงานถูกทำลายลงด้วยการผ่อนคลายนโยบายต่างๆ ของตลาดแรงงาน เพื่อความคล่องตัวและยืดหยุ่นในการจ้างงานและความสามารถในการแข่งขันของภาคอุตสาหกรรม แนวโน้มของรัฐสวัสดิการต้องกลับหลังหันอย่างทันทีทันใด บริการของรัฐเช่นโครงการสวัสดิการที่อยู่อาศัยถูกโอนไปเป็นของเอกชน มีการลดภาษีเพื่อสร้างแรงจูงใจให้ผู้ประกอบการและกระตุ้นกิจกรรมทางเศรษฐกิจ ทั้งนี้ ไม่มีอะไรสำคัญไปกว่าบรรยากาศในการลงทุนที่ดีของประเทศและการไหลเข้าของทุนจากต่างประเทศ สังคมอังกฤษหันไปให้ความสำคัญกับความเป็นปัจเจกชนและความรับผิดชอบของปัจเจก กรรณสิทธิส่วนบุคคลและคุณค่าของครอบครัว แทนที่ความเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวของสังคม

ทางด้านสหรัฐอเมริกา ภายหลังการขึ้นสู่ตำแหน่งของเรแกนในปี ค.ศ. 1980 นโยบายเศรษฐกิจแบบเคนส์ ที่ให้ความสำคัญกับเป้าหมายการจ้างงานเต็มที่ ถูกแทนที่ด้วยนโยบายแบบเสรีนิยมเพื่อแก้ไขปัญหาเงินเฟ้อ และสนับสนุนนโยบายในลักษณะเปิดเสรีมากขึ้น มีการลดภาษี ลดทอนอำนาจของสหภาพและสมาคมอาชีพต่างๆ ทั้งนี้ การลดหย่อนภาษีการลงทุนทำให้ทุนเคลื่อนย้ายจากภูมิภาคที่สหภาพแรงงานเข้มแข็ง โดยเฉพาะในภูมิภาคตะวันออกเฉียงเหนือและเขตตะวันตกตอนกลางไปในพื้นที่ปลอดสหภาพ ทางใต้และตะวันตก ทุนทางการเงินเริ่มมองหาแหล่งลงทุนใหม่ที่ให้ผลตอบแทนสูง รวมทั้งการย้ายฐานการผลิตอุตสาหกรรมไปลงทุนและทำการผลิตนอกประเทศเริ่มกลายเป็นปรากฏการณ์ปกติ ภาษีธุรกิจลดลงอย่างรวดเร็ว ในขณะที่อัตราของภาษีส่วนบุคคลลดลง จากที่เคยสูงถึงร้อยละ 70 เป็นร้อยละ 28 ซึ่งกลายเป็นปรากฏการณ์ลดภาษีที่มากที่สุดในประวัติศาสตร์ (เกรียงศักดิ์ ธีระโกวิทขจร. 2551 : 12-13)

การแผ่ขยายอิทธิพลของเสรีนิยมใหม่ที่สำคัญอีกอย่างคือ การเกิดขึ้นของ ฉันทามติวอชิงตัน (Washington Consensus) ฉันทามติวอชิงตันเป็นวลีที่ถูกบัญญัติขึ้นในปี ค.ศ. 1989 โดยจอห์น วิลเลียมสัน (John Williamson) นักเศรษฐศาสตร์แห่งสถาบันเศรษฐศาสตร์ระหว่างประเทศ (The Institute for International Economics) ตั้งอยู่ ณ กรุงวอชิงตัน ดี.ซี. สหรัฐอเมริกา ฉันทามติวอชิงตัน ใช้อธิบายนโยบายร่วมทางเศรษฐกิจของสถาบันและองค์การระหว่างประเทศที่ตั้งอยู่ ณ กรุงวอชิงตัน ในขณะนั้น อาทิ กองทุนการเงินระหว่างประเทศ (International Monetary Fund -IMF) ธนาคารโลก (World Bank) และ กระทรวงการคลังแห่งสหรัฐอเมริกา โดยบุคคลในสำนักคิดเดียวกันกับวิลเลียมสัน เชื่อว่านโยบายต่างๆ ภายใต้ฉันทามตินี้ จะเป็นกุญแจสำคัญที่ทำให้ประเทศแถบละตินอเมริกาฟื้นตัวจากวิกฤติการณ์ทางการเงินในช่วงทศวรรษ 1980 และในท้ายที่สุด ฉันทามติวอชิงตัน

กลายเป็นแนวทางหลักในด้านเศรษฐกิจระหว่างประเทศ อันรวมไปถึงการล่มสลายของลัทธิคอมมิวนิสต์ในสหภาพโซเวียต และการเปิดเสรีทางการค้าการลงทุนในกิจการสาธารณูปโภค (ทศพนธ์ นรทัศน์. 2550 : 2)

นโยบายภายใต้ฉันทามติวอชิงตัน ศาสตราจารย์รังสรรค์ ธนะพรพันธุ์ (2548 : 31-34) ได้สรุปสาระสำคัญเอาไว้ โดยประกอบไปด้วย 10 นโยบาย ที่มุ่งเน้นการขยายบทบาทของกลไกตลาด และลดบทบาทในการแทรกแซงทางเศรษฐกิจของรัฐซึ่งปรากฏในบทความ “What Washington Means By Policy Reform” อันเป็นกำเนิดของฉันทามติวอชิงตัน ซึ่งเสนอต่อที่ประชุมการสัมมนาทางวิชาการเรื่องการปรับโครงสร้างเศรษฐกิจในละตินอเมริกา จัดโดยสถาบันเศรษฐศาสตร์ระหว่างประเทศ ในเดือนพฤศจิกายน ปี ค.ศ. 1989 ณ กรุงวอชิงตัน ดี.ซี. สหรัฐอเมริกา บทความฉบับนี้ต่อมาได้ถูกตีพิมพ์ในหนังสือของจอห์น วิลเลียมสัน ชื่อเรื่อง Latin American Adjustment : How Much Has Happened? อันได้แก่

นโยบายชุดที่ 1 ว่าด้วยวินัยทางการคลัง (Fiscal Discipline) วิลเลียมสันใช้คำว่า "วินัยทางการคลัง" ในความหมายอย่างกว้าง โดยเน้นการลดการขาดดุลทางการคลัง (Fiscal Deficit) มิได้ใช้ในความหมายอย่างแคบ ซึ่งเจาะจงให้หมายถึงการใช้งบประมาณสมดุล (Balanced Budget) อันเป็นแนวนโยบายงบประมาณที่กองทุนการเงินระหว่างประเทศ พยายามกดดันให้ประเทศในโลกที่สาม ดำเนินการ ประเทศในละตินอเมริกาและประเทศอื่นๆ ในโลกที่สามมักจะ มีการใช้จ่ายเกินตัว การใช้งบประมาณขาดดุล นอกจากจะสร้างแรงกดดันของเงินเฟ้อ และบั่นทอนฐานะความมั่นคงทางการคลังแล้ว ยังทำให้ดุลบัญชีเดินสะพัด (Current Account) ขาดดุลอีกด้วย การลดการขาดดุลทางการคลังจะก่อให้เกิดผลในทางตรงกันข้าม นอกจากฐานะการคลังมีความมั่นคงมากขึ้นและแรงกดดันเงินเฟ้อลดลงแล้ว ดุลบัญชีเดินสะพัดยังขาดดุลน้อยลงอีกด้วย

นโยบายชุดที่ 2 ว่าด้วยการจัดลำดับความสำคัญของรายจ่ายรัฐบาล วิลเลียมสัน เสนอให้กำหนดแนวนโยบายงบประมาณที่สำคัญ 2 ประการ กล่าวคือ

1) รัฐบาลควรยกเลิกหรือลดการให้เงินอุดหนุน (Subsidy) เพราะการให้เงินอุดหนุนเกื้อกูลให้ความรู้ประสิทธิภาพดำรงอยู่ นอกจากนี้การให้เงินอุดหนุนยังบิดเบือนความได้เปรียบเชิงเปรียบเทียบ (Comparative Advantage) อีกด้วย

2) รัฐบาลควรให้ความสำคัญในการจัดสรรงบประมาณด้านการศึกษาและการสาธารณสุข รวมตลอดจนการลงทุนด้านโครงสร้างพื้นฐานทางเศรษฐกิจ (Infrastructure) การใช้จ่ายด้านการศึกษาและการสาธารณสุขมีผลต่อการสะสมทุนมนุษย์ (Human Capital) ส่วนการลงทุนด้านโครงสร้างพื้นฐานทางเศรษฐกิจจะมีผลเกื้อกูลการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม

นโยบายชุดที่ 3 ว่าด้วยการปฏิรูปภาษีอากร (Tax Reform) วิลเลียมสัน เสนอแนวทางการปฏิรูปภาษีอากร 2 ประการ กล่าวคือ

1) การปฏิรูประบบภาษีอากรควรเน้นการขยายฐานภาษี (Tax Base) มากกว่าการปรับอัตราภาษี (Tax Rate) การขยายฐานภาษีจะช่วยให้รัฐบาลมีรายได้เพิ่มขึ้น ทั้งนี้ เนื่องจากบุคคลธรรมดา นิติบุคคล และกิจกรรมทางเศรษฐกิจจำนวนมากมิได้อยู่ในความครอบคลุมของฐานภาษี การปรับอัตราภาษีมีผลกระทบต่อโครงสร้างสิ่งจูงใจทางเศรษฐกิจ โดยที่การขึ้นภาษีในอัตราสูงอาจเป็นสิ่งจูงใจให้มีการหลบเลี่ยงภาษี (Tax Evasion)

2) อัตราภาษีส่วนเปลี่ยนแปลง (Marginal Tax Rate) ควรกำหนดให้อยู่ในอัตราต่ำ การเก็บอัตราภาษีส่วนเปลี่ยนแปลงในอัตราสูงมีผลลดแรงจูงใจทางเศรษฐกิจ

นโยบายชุดที่ 4 ว่าด้วยอัตราดอกเบี้ย วิลเลียมสัน เสนอแนวนโยบายอัตราดอกเบี้ย 2 ประการ กล่าวคือ

1) อัตราดอกเบี้ยควรปล่อยให้เป็นเรื่องของกลไกตลาดการเงินภายในประเทศ รัฐบาลไม่ควรควบคุมอัตราดอกเบี้ย

2) หากจะมีการกำหนดนโยบายอัตราดอกเบี้ย รัฐบาลควรดำเนินการให้อัตราดอกเบี้ยที่แท้จริง (Real Interest Rate) มีค่าเป็นบวก ทั้งนี้อัตราดอกเบี้ยที่แท้จริง หมายถึงอัตราดอกเบี้ยในนาม (Nominal Interest Rate) หักด้วยอัตราเงินเฟ้อ หากอัตราดอกเบี้ยที่แท้จริงมีค่าติดลบ นอกจากจะบั่นทอนสิ่งจูงใจในการออมแล้ว ยังอาจเป็นเหตุให้เงินทุนเคลื่อนย้ายออกนอกประเทศอีกด้วย ในกรณีตรงกันข้าม การที่อัตราดอกเบี้ยที่แท้จริงมีค่าเป็นบวก ย่อมมีผลในการให้สิ่งจูงใจในการออม และยับยั้งการเคลื่อนย้ายเงินทุนออกนอกประเทศ

นโยบายชุดที่ 5 ว่าด้วยอัตราแลกเปลี่ยน วิลเลียมสัน เสนอให้ดำเนินนโยบายอัตราแลกเปลี่ยนที่เกื้อกูลการแข่งขัน (Competitive Exchange Rate) ซึ่งหมายถึง อัตราแลกเปลี่ยนที่เกื้อกูลการส่งออก

นโยบายชุดที่ 6 ว่าด้วยการเปิดเสรีด้านการค้าระหว่างประเทศ (Trade Liberalization) วิลเลียมสัน เสนอแนวนโยบายการค้าเสรี 2 ประการ กล่าวคือ

1) การทำลายกำแพงภาษีศุลกากร (Tariff Barriers) ด้วยการลดอากรขาเข้าให้อยู่ในระดับที่ต่ำที่สุดเท่าที่จะเป็นไปได้ ทั้งนี้เพื่อให้การค้าระหว่างประเทศเผชิญกับอุปสรรคด้านภาษีศุลกากรน้อยที่สุด โดยที่การขยายตัวของการค้าระหว่างประเทศจะชักนำให้เกิดการเติบโตทางเศรษฐกิจ

2) รัฐบาลไม่ควรเก็บอากรขาเข้าจากสินค้าขั้นกลาง (Intermediate Goods) ที่ใช้ไปในการผลิตเพื่อการส่งออก การเก็บอากรขาเข้าจากสินค้าขั้นกลางกระทบต่อต้นทุนการผลิต การที่ต้นทุนการผลิตอยู่ในระดับสูงย่อมบั่นทอนฐานะการแข่งขันในตลาดโลก การเลิกเก็บอากรขาเข้าจากสินค้าขั้นกลางจะช่วยเสริมฐานะการแข่งขันดังกล่าวนี้

นโยบายชุดที่ 7 ว่าด้วยการลงทุนโดยตรงจากต่างประเทศ (Foreign Direct Investment) วิลเลียมสัน เสนอให้รัฐบาลกำหนดนโยบายส่งเสริมการลงทุนจากต่างประเทศ โดยหวังผลประโยชน์สำคัญอย่างน้อย 2 ด้าน ด้านหนึ่งได้แก่ การไหลเข้าของเงินทุนจากต่างประเทศ (Capital Inflow) อีกด้านหนึ่ง ได้แก่ การถ่ายโอนเทคโนโลยีและทักษะระหว่างประเทศ

นโยบายชุดที่ 8 ว่าด้วยการถ่ายโอนการผลิตจากภาครัฐบาลไปสู่ภาคเอกชน (Privatization) วิลเลียมสัน เสนอให้ลดบทบาทของรัฐบาลในด้านการผลิต สินค้าและบริการต่างๆ โดยตรง โดยการถ่ายโอนหน้าที่การผลิตไปให้ภาคเอกชน ผลที่คาดว่าจะเกิดขึ้นจากการดำเนินนโยบายดังกล่าว นี้ นอกจากจะช่วยลดขนาดและบทบาทของรัฐบาลแล้ว ยังอาจช่วยเพิ่มประสิทธิภาพในการประกอบการอีกด้วย เหตุผลที่วิลเลียมสันมองการณ์ในด้านดีจากนโยบายการถ่ายโอนการผลิตไปสู่ภาคเอกชน ก็คือ วิสาหกิจเอกชนมีความเป็นเจ้าของ (Ownership) และความรับผิดชอบ (Accountability) ชัดเจนมากกว่ารัฐวิสาหกิจ ผู้บริหารรัฐวิสาหกิจแม้โดยนิตินัยมีส่วนเป็นเจ้าของรัฐวิสาหกิจ แต่โดยพฤตินัยมิได้สำนึกถึงความเป็นเจ้าของดังกล่าว การบริหารจัดการจึงมิได้ทุ่มเทและรับผิดชอบเท่าที่ควร เป็นเจ้าของในวิสาหกิจเอกชน

นโยบายชุดที่ 9 ว่าด้วยการลดการควบคุมและการกำกับ (Deregulation) วิลเลียมสัน เสนอให้รัฐบาลลดการควบคุมและการกำกับระบบเศรษฐกิจและกิจกรรมทางเศรษฐกิจ ทั้งนี้โดยให้เหตุผลว่า การควบคุมและการกำกับมากเกินไป นอกจากจะต้องเสียต้นทุนสูง โดยที่อาจไม่คุ้มกับประโยชน์ที่คาดว่าจะได้แล้ว ยังเกื้อกูลการฉ้อราษฎร์บังหลวง และเปิดช่องให้ผู้มีอำนาจใช้อำนาจในทางฉ้อฉล เพื่อผลประโยชน์ส่วนบุคคลอีกด้วย ในประการสำคัญ ผู้ประกอบวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดเล็ก ซึ่งเป็นจักรกลสำคัญในการพัฒนาเศรษฐกิจในโลกที่สาม โดยทั่วไปแล้วไม่สามารถเข้าถึงผู้มีอำนาจ ในขณะที่กลุ่มทุนขนาดใหญ่สามารถหลุดพ้นจากกระบวนการควบคุม และกำกับของรัฐบาลได้ ทั้งนี้โดยอาศัยประโยชน์จากความสัมพันธ์เชิงอุปถัมภ์

นโยบายชุดที่ 10 ว่าด้วยกรรมสิทธิ์ในทรัพย์สิน (Property Rights) วิลเลียมสัน เสนอให้กำหนดกรรมสิทธิ์ในทรัพย์สินให้ชัดเจน (Property Rights Assignment) ความไม่ชัดเจนในกรรมสิทธิ์ในทรัพย์สิน นอกจากจะก่อให้เกิดความไม่ชัดเจนในความเป็นเจ้าของแล้ว ยังสร้างความไม่ชัดเจนในความรับผิดชอบอีกด้วย ความไม่ชัดเจนในกรรมสิทธิ์ในทรัพย์สิน ความหย่อนยานในการบังคับใช้กฎหมาย และความไร้ประสิทธิภาพของกระบวนการยุติธรรม ทำลายสิ่งจูงใจในการออมและการสะสมทรัพย์สิน ซึ่งไม่เป็นผลดีต่อการเติบโตของระบบทุนนิยม

ฉันทามติวอชิงตันก็แปรสภาพเป็นนโยบายเศรษฐกิจโลก (Global Economic Policy) และเป็นประเด็นแห่งวิวาทะทั้งในวงวิชาการและในทางการเมือง และมีความสัมพันธ์อย่างใกล้ชิดยิ่งกับแนวคิดเสรีนิยมใหม่ อันเป็นแนวคิดที่กระตุ้นและสนับสนุนตลาดเสรี (Free-market) ลดทอนการแทรกแซงกิจกรรมทางเศรษฐกิจจากภาครัฐและสนับสนุนให้วิสาหกิจทั้งหลายที่ดำเนินการโดยรัฐแปรรูปไปเป็นของเอกชน (Privatization) อีกทั้งยังผลักดันให้เกิดการขยายตัวของบริษัทข้ามชาติ (Transnational Corporation - TNC) อีกด้วย (ทศพนธ์ นรทศน์. 2550 : 5)

อย่างไรก็ตาม ยังคงมีผู้ไม่เห็นด้วยกับฉันทามติวอชิงตันดังกล่าว โดยอ้างว่าข้อเสียของระบบดังกล่าวได้แก่ ประการแรก กลุ่มผู้ใช้แรงงานในประเทศด้อยพัฒนา หรือประเทศกำลังพัฒนา ก็ยังคงสถานะทางเศรษฐกิจที่ยากจนเช่นเดิม เนื่องจากได้รับค่าจ้างในราคาถูก ประการที่สอง เจ้าของเงินทุนก็ยังสามารถตักตวงกำไรจากส่วนต่างระหว่างราคาขายของสินค้ากับต้นทุนและทำให้เกิดการขยายตัวของบริษัทข้ามชาติบนความไม่เป็นธรรมมากขึ้นเรื่อยๆ ประการที่สาม ผู้บริโภคในประเทศพัฒนาแล้วยังคงต้องบริโภคสินค้านำเข้าในราคาที่สูงอยู่เช่นเดิม ประการที่สี่ กลุ่มผู้ใช้แรงงานในประเทศพัฒนาแล้วอันเป็นกลุ่มแรงงานราคาแพงต้องเผชิญกับสภาวะการว่างงาน

นอกจากนั้นนโยบายการแปรรูปรัฐวิสาหกิจ การปฏิรูปทางภาษี และการที่รัฐปล่อยให้เอกชนดำเนินธุรกรรมทางเศรษฐกิจโดยไม่มีการกำกับดูแล เป็นนโยบายการเปิดเสรีสุดโต่งอันจะก่อให้เกิดประโยชน์แก่ประเทศที่มีความมั่งคั่งทางเศรษฐกิจเป็นทุนเดิมอยู่แล้วเท่านั้น แต่ไม่สามารถนำมาปรับใช้กับประเทศกำลังพัฒนาได้ในทันที เนื่องจากประเทศเหล่านี้ยังจำเป็นต้องอาศัยการแทรกแซงของรัฐเพื่อสร้างสนามแข่งขันที่เท่าเทียมกันระหว่างกลุ่มผู้มีเงินทุนหนากับกลุ่มผู้ที่เริ่มก่อตั้งธุรกิจ (ทศพนธ์ นรทศน์. 2550 : 6-7)

แต่สำหรับวิลเลียมสันแล้ว เขาได้อธิบายเพิ่มเติมกับปัญหาดังกล่าวไว้ว่า ประเทศต่างๆ ไม่ควรที่จะนำฉันทามติวอชิงตันมาใช้โดยไม่คำนึงถึงสภาพการณ์อื่นๆ เพราะฉันทามติวอชิงตันเป็นเพียงแนวความคิดในเชิงเสนอแนะในการกำหนดนโยบายของรัฐเท่านั้น

พัฒนาการและการทำงานของเสรีนิยมใหม่ทำงานได้ดีในสหรัฐอเมริกา การผลิตซ้ำแนวความคิดของเสรีนิยมใหม่ในสหรัฐอเมริกานั้น เกิดขึ้นผ่านการให้ทุนสนับสนุนจากองค์กรธุรกิจไปยังสถาบันผลิตความคิด เช่น The Hoover Institute, The Center for the Study of American Business, The American Enterprise Institute ไปจนถึงสถาบันวิจัยที่มีชื่อเสียงอย่าง National Bureau of Economic Research (NBER) ซึ่งได้รับการกำหนดหัวข้อวิจัยจากกลุ่มทุน เพื่อเป้าหมายในการสร้างความน่าเชื่อถือให้กับนโยบายแบบเสรีนิยมใหม่ ปรากฏว่า กว่าครึ่งหนึ่งของเงินทุนสนับสนุนงานวิจัยของ อย่างเช่น National Bureau of Economic Research นั้น ได้จากองค์กรธุรกิจชั้นนำและกลุ่มบริษัท Fortune 500 จึงทำให้ไม่น่าแปลกใจว่าทำไมแนวความคิดแบบเสรีนิยมใหม่นี้จึงได้ถูกผลิตซ้ำอย่างกว้างขวางโดยคณะเศรษฐศาสตร์ของมหาวิทยาลัยในสหรัฐอเมริกาและมหาวิทยาลัยทั่วโลก หรือหากจะพิจารณาให้ลึกซึ้งลงไปในแกนกลางของการผลิตความรู้ด้านเศรษฐศาสตร์เอง อาจกล่าวได้ว่า ทฤษฎีที่เกิดขึ้นหลังสำนักเคนส์เซียนนั้น สามารถนำมาใช้สร้างความชอบธรรมให้กับเสรีนิยมใหม่ได้ทั้งสิ้น ไม่ว่าจะเป็นทฤษฎีสายการเงินนิยมของฟรีดแมน ทฤษฎีการคาดการณ์อย่างมีเหตุผล (Rational expectations) ของโรเบิร์ต ลูคัส ทฤษฎีทางเลือกสาธารณะ (Public choice) ของสำนักชิคาโก หรือแม้กระทั่งทฤษฎีที่เน้นด้านอุปทาน (Supply-side) ที่เสนอโดยอาร์เธอร์ ลาฟเฟอร์ ต่างก็เห็นไปในทางเดียวกันว่าการแทรกแซงของรัฐคือปัญหามากกว่าการแก้ไข และเสนอให้ใช้นโยบายการเงินแบบมีเสถียรภาพร่วมกับการลดภาษี เพื่อเป็นมาตรการสร้างแรงจูงใจให้แก่ผู้ประกอบการ แนวทฤษฎีและนโยบายลักษณะนี้ยังได้รับการผลิตซ้ำจากวารสารทางการเงินอย่าง Wall Street Journal และมหาวิทยาลัยชื่อดังอย่างสแตนฟอร์ดและฮาร์วาร์ด ซึ่งกลายเป็นศูนย์กลางของการผลิตความคิดเสรีนิยมกระแสหลักในปัจจุบัน ในพื้นที่นอกสังคมวิชาการ ซีรีส์ทางโทรทัศน์เพื่อให้ความรู้เกี่ยวกับเสรีภาพทางด้านเศรษฐกิจและการเมืองของฟรีดแมนที่ชื่อว่า Free to choose ก็เริ่มออกอากาศทางช่อง PBS ในปี 1977 และประสบความสำเร็จอย่างสูงในฐานะรายการคุณภาพ ซึ่งต่อมาได้รับการผลิตซ้ำเป็นหนังสือที่กลายเป็นหนังสือขายดีที่สุดเล่มหนึ่งจนกระทั่งปัจจุบัน (เกรียงศักดิ์ ชีระโกวิทขจร. 2551 : 12)

สรุปได้ว่า เสรีนิยมใหม่ก่อรูปอย่างเป็นทางการในอังกฤษและสหรัฐอเมริกา ก่อน โดยมีการผลิตซ้ำแนวคิดให้โดดเด่นและเป็นที่ยอมรับในระดับโลก ผ่านทางบริษัท สื่อมวลชนและสถาบันต่างๆ เช่น มหาวิทยาลัย โรงเรียน และสมาคมวิชาชีพต่างๆ ที่มักจะมีกลุ่มธุรกิจหนุนหลังหรือให้ทุนสนับสนุนอย่างต่อเนื่อง และแผ่ขยายไปยังประเทศต่างๆ ผ่านทางองค์กรการเงินระหว่างประเทศ และรวมไปถึงแนวนโยบายจากฉันทามติวอชิงตันที่ถูกมองว่าเป็นคัมภีร์สำคัญของการพัฒนาตามแนวทางเสรีนิยมใหม่ ในทศวรรษที่ 1990 แต่อย่างไรก็ดี วิลเลียมสัน ก็มองว่าฉันทามติวอชิงตันเป็นเพียงแนวความคิดในเชิงเสนอแนะในการกำหนดนโยบายของรัฐเท่านั้น อย่างไรก็ตาม การแทรกซึมของเสรีนิยมใหม่เช่นนี้ทำให้คนจำนวนมากมองหรือรู้สึกได้ว่า เสรีนิยมใหม่เป็นวิถีทางที่จำเป็นในทางเศรษฐกิจและการดำรงชีวิต กระทั่งเป็นวิถีทางธรรมชาติในสังคมทุนนิยมเสรีในปัจจุบัน

เสรีนิยมใหม่ในประเทศไทย

ในส่วนนี้ผู้วิจัยขอนำเสนอเกี่ยวกับพัฒนาการของการพัฒนาตามแนวทางเสรีนิยมใหม่ในประเทศไทย ซึ่งจะเป็นการอธิบายในภาพรวม จากนั้นเป็นการกล่าวถึงประชาคมเศรษฐกิจอาเซียนซึ่งผู้วิจัยเห็นว่า เป็นแนวทางการพัฒนาตามแนวทางของเสรีนิยมใหม่ในยุคปัจจุบันที่เห็นได้ชัด

1. พัฒนาการของการพัฒนาตามแนวทางเสรีนิยมใหม่ในประเทศไทย

ในประเทศไทยเองแนวคิดเสรีนิยมใหม่เริ่มโดดเด่นขึ้นมาในสมัยรัฐบาลพล.อ.เปรม ติณสูลานนท์ คือตั้งแต่ทศวรรษที่ ค.ศ. 1980 กองทุนการเงินระหว่างประเทศได้ดำเนินการผลักดันอุตสาหกรรมการผลิตเพื่อการส่งออก (Export-Oriented Industry-EOI) ให้แก่ประเทศกำลังพัฒนา แทนที่อุตสาหกรรมผลิตเพื่อทดแทนการนำเข้า (Import-Substitution Industry -ISI) ซึ่งกำลังเผชิญกับสภาวะวิกฤติเนื่องจากข้อจำกัดในเรื่องขนาดของตลาดภายใน ในขณะที่ประเทศศูนย์กลางก็ต้องเผชิญกับต้นทุนการผลิตที่สูงขึ้นจากระบบเศรษฐกิจแบบเคนส์ ที่ให้สวัสดิการสังคมแก่ชนชั้นผู้ใช้แรงงานในอุตสาหกรรมผลิตเพื่อการส่งออก และนโยบายอุตสาหกรรมผลิตเพื่อการส่งออก นั้นได้กลายมาเป็นนโยบายหลักของกระแสเสรีนิยมใหม่ และนี่คือที่มาของการทำงานของสถาบันที่มีบทบาทสำคัญมาก คือ กองทุนการเงินระหว่างประเทศ และธนาคารโลก (World Bank) ซึ่งผลักดันให้ประเทศกำลังพัฒนาทั้งหลายรวมถึงประเทศไทยเปลี่ยนยุทธศาสตร์การพัฒนา (กุลลดา เกษมบุญชู มีด. 2553 : 2)

กล่าวคือ ในช่วงก่อนปี ค.ศ. 1980 สิ่งที่เกิดขึ้นในระบบโลกคือความถดถอยทางเศรษฐกิจจากเงินเฟ้อและวิกฤติน้ำมัน และความตกต่ำด้านอำนาจของสหรัฐอเมริกา ทั้งนี้เพราะการผลิตลดต่ำลงและการล่มสลายลงของระบบเบรตตันวูดส์ อันเนื่องมาจากการใช้จ่ายเงินเกินตัวของสหรัฐอเมริกา โดยเฉพาะในด้านสงคราม และการแพ้สงครามในเวียดนาม ส่งผลให้รัฐบาลในยุคสมัย พลเอกเปรม ติณสูลานนท์ ในเวลานั้นเกิดวิกฤติเศรษฐกิจเช่นเดียวกัน ทำให้ต้องกู้เงินจากธนาคารโลกและกองทุนการเงินระหว่างประเทศ เพื่อปรับโครงสร้างทางเศรษฐกิจและกอบกู้ฐานะของทุนสำรองระหว่างประเทศ ซึ่งเป็นการเปิดโอกาสให้องค์การระหว่างประเทศทั้งสองเข้ามาแทรกแซงกระบวนการกำหนดนโยบายเศรษฐกิจไทยในระหว่างปี พ.ศ. 2524- 2529 ตลาดนโยบายเศรษฐกิจไทยจึงค่อยๆพัฒนาไปสู่สภาพที่ไร้พรมแดนทางภูมิศาสตร์มากขึ้น (รังสรรค์ ธนะพรพันธุ์. 2539 : 157)

การก่อตั้งคณะกรรมการร่วมภาครัฐบาลและเอกชน (กรอ.) เพื่อแก้ไขปัญหาเศรษฐกิจในวันที่ 30 มิถุนายน พ.ศ. 2524 และกำหนดนโยบายระดมความร่วมมือจากภาคเอกชนไว้ในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 5 ซึ่งประกาศใช้ในปีเดียวกัน นับได้ว่าเป็นตัวอย่างที่ชัดเจนถึงการปรับเปลี่ยนนโยบายเกี่ยวกับบทบาทรัฐและการเปลี่ยนแปลงกลยุทธ์ในการพัฒนาในระบบทุนนิยมไทย ทั้งนี้เพราะโดยผลจากการตั้งองค์กรและกำหนดนโยบายดังกล่าว รัฐไม่เพียงแต่จะส่งเสริมให้ภาคเอกชนมีบทบาทในการลงทุนด้านต่างๆมากขึ้น รวมทั้งให้ความสะดวกแก่ธุรกิจเอกชนด้วยการแก้ไขบทบัญญัติที่เป็นอุปสรรคต่อการดำเนินธุรกิจ และยังจัดให้มีระบบประสานงานกับภาคเอกชนเท่านั้น และรัฐยังเน้นการทำให้โครงการร่วมกับภาคเอกชนและมอบหมายความรับผิดชอบและอำนาจหน้าที่บางอย่างของรัฐแก่สถาบันเอกชนที่รัฐพยายามผลักดันให้มีฐานะเป็นองค์กรสำคัญอีกด้วย การเปลี่ยนแปลงด้านนโยบายของรัฐไทยครั้งนี้ทำให้ทิศทางและรูปแบบความสัมพันธ์ระหว่างรัฐกับทุนในประเทศไทยผิดแผกจากนโยบายรัฐยุคก่อนหน้านั้นอย่างหน้ามือเป็นหลังมือ เนื่องจากครั้งนี้เป็นครั้งแรก

ในประวัติศาสตร์เศรษฐกิจของไทยที่รัฐประกาศใช้นโยบายร่วมมืออย่างใกล้ชิดกับฝ่ายทุนอย่างเป็นทางการ (อนุสรณ์ ลิมมณี. 2534 : 11-12)

ในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 5 (พ.ศ. 2525-2529) รัฐบาลได้ระบุ นโยบายและมาตรการร่วมมือระหว่างรัฐกับทุนไว้ ดังต่อไปนี้

1. รัฐบาลจะส่งเสริมให้ภาคเอกชนมีบทบาทสำคัญในเรื่องต่อไปนี้ คือ การลงทุน เพิ่มผลผลิตทางการเกษตร การปรับปรุงโครงสร้างทางอุตสาหกรรม การประหยัดพลังงาน และการผลิตพลังงานทดแทน การเร่งรัดการส่งออกและการส่งเสริมการท่องเที่ยว
2. รัฐจะเร่งรัดการจัดทำแผนเฉพาะประเภท รวมทั้งการจัดทำโครงการร่วมระหว่างภาครัฐบาลกับภาคเอกชน เพื่อให้การดำเนินงานทั้งสองภาคประสานสอดคล้องกัน
3. รัฐจะพัฒนาสถาบันธุรกิจเอกชนให้เป็นองค์กรสำคัญ โดยจะมอบหมายความรับผิดชอบรวมทั้งอำนาจหน้าที่บางส่วนของรัฐแก่สถาบันธุรกิจเอกชนเป็นผู้ดำเนินการเพื่อเป็นการแบ่งเบาความรับผิดชอบของรัฐ
4. รัฐจะทบทวนกฎหมายเกี่ยวกับการจัดตั้งและการดำเนินธุรกิจเอกชนให้เหมาะสม
5. รัฐจะจัดระบบประสานงานกับภาคเอกชนผ่านสถาบันธุรกิจให้มีลักษณะที่ถาวร สามารถดำเนินงานอย่างต่อเนื่อง

นโยบายดังกล่าวได้ชี้ให้เห็นถึงลักษณะของความร่วมมือกันโดยใกล้ชิดระหว่างรัฐกับทุน ลักษณะสำคัญของนโยบายนี้ก็คือ รัฐไม่เพียงอำนวยความสะดวกให้แก่ฝ่ายทุนในการลงทุนการผลิตและจำหน่ายผลผลิตมากขึ้นเท่านั้น แต่รัฐยังเปิดโอกาสให้ฝ่ายทุนเข้ามามีส่วนร่วมโดยตรงในการพัฒนาเศรษฐกิจและในการกำหนดแนวนโยบายเศรษฐกิจของรัฐอีกด้วย นั้นแสดงถึงการปรับเปลี่ยนในด้านทิศทางการความสัมพันธ์ระหว่างรัฐกับทุนในการพัฒนาเศรษฐกิจแบบทุนนิยมออกมาอย่างแจ่มชัด (อนุสรณ์ ลิมมณี. 2534 : 15-17)

ในทำนองเดียวกัน จากผลของระบบทุนนิยมโลกทำให้รัฐบาลพล.อ.เปรม ติณสูลานนท์ ตกอยู่ภายใต้ภาวะเช่นเดียวกับประเทศกำลังพัฒนาอื่นๆ การปรับโครงสร้างซึ่งเกิดขึ้นภายใต้การควบคุมดูแลจากกองทุนการเงินระหว่างประเทศ เอื้อประโยชน์ให้แก่การเข้ามาลงทุนของญี่ปุ่นในอุตสาหกรรมชิ้นส่วนสินค้าอิเล็กทรอนิกส์ เกิดยุคสมัยของการเติบโตทางเศรษฐกิจอย่างน่าตื่นตาตื่นใจ อันเป็นผลจากการทำงานของระบบทุนนิยมโลก และการเข้ามาของคณะกรรมการร่วมภาครัฐบาลและเอกชนนั้น เป็นจุดแรกที่รัฐเข้ามาส่งเสริมบทบาทของเอกชนซึ่งเท่ากับว่ารัฐเริ่มเปิดประตูและเปิดรับความเป็นเสรีนิยมใหม่ให้เข้ามาสู่ประตูแล้ว และรวมไปถึงการที่นโยบายทางเศรษฐกิจในช่วงสมัย พล.อ.เปรม ติณสูลานนท์นั้นก็เริ่มมีความเปลี่ยนแปลงโดยเริ่มเปิดประตูเศรษฐกิจให้แก่เอกชนมากขึ้น เสรีนิยมใหม่นั้นได้ทำให้รัฐบาลของ พล.อ.เปรม ติณสูลานนท์นั้นมีความเข้มแข็ง โดยเฉพาะจากฐานในการสนับสนุนจากกลุ่มธุรกิจเวลานั้น ผลคือความมั่นใจของผู้นำไทยที่จะดำเนินตามแรงชักจูงของเสรีนิยมใหม่ อันได้แก่การเปิดเสรีทางการเงิน ซึ่งได้เริ่มต้นตั้งแต่ยุคของพลเอกชาติชาย ชุณหะวัณ

พลเอกชาติชาย ชุณหะวัณ มุ่งเน้นในการพัฒนาเศรษฐกิจต่อจากพลเอกเปรม ติณสูลานนท์ โดยใช้นโยบายเปลี่ยนสนามรบให้เป็นตลาดการค้า การลงทุนในตลาดหุ้น อสังหาริมทรัพย์ และด้านอื่นๆ เกิดขึ้นอย่างพลวัตยิ่ง ราคาที่ดินถีบตัวสูง มีการเปลี่ยนแปลงอย่างมากมาย ในแง่หนึ่งต้องถือว่าเป็นยุคทองของเศรษฐกิจไทยจนเป็นที่กล่าวขวัญกันทั่วภูมิภาค (ลิขิต ธีรเวคิน. 2554 : 221)

กล่าวคือ เดิมนโยบายของไทยถูกผลักดันให้เผชิญหน้ากับประเทศเพื่อนบ้านอยู่ตลอดเวลา เมื่อสถานการณ์โลกเริ่มผ่อนคลาย ได้กลายเป็นโอกาสให้ พลเอกชาติชายประกาศนโยบาย “เปลี่ยนสนามรบให้เป็นสนามการค้า” เพื่อสร้างสันติภาพที่ถาวรให้เกิดขึ้นในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ และร่วมมือกันทางด้านการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมโดยไม่ถูกปิดกั้นโดยอุดมการณ์ทางการเมืองที่แตกต่างกันในขณะนั้น โดยเฉพาะการใกล้ชิดความขัดแย้งของเขมร 4 ฝ่าย เพื่อให้ปัญหาสงครามกลางเมืองในกัมพูชายุติลงให้ได้ และได้ดำเนินงานและริเริ่มโครงการต่างๆ ที่สำคัญ อาทิ ริเริ่มให้มีการถอนทหารสหรัฐอเมริกออกจากประเทศไทย เปิดสัมพันธ์ไมตรีกับประเทศต่างๆ ทั่วโลก เช่น ยุโรป ตะวันออก และหมู่ประเทศในอินโดจีน เสร็จจากประเทศลาวในกรณีเรื่อง หน่วยปฏิบัติการลำน้ำโขงในแม่น้ำโขง ได้ไปเจรจาชักชวนนักลงทุนชาวญี่ปุ่นให้มาลงทุนในไทย ขอความช่วยเหลือจากญี่ปุ่นยกระดับผู้ใช้แรงงานไทยให้สูงขึ้น เพื่อรับเครื่องจักรผลิตสินค้าไฮเทค ให้ญี่ปุ่นซื้อสินค้าจากไทย ร้อยละ 10 ของราคาเครื่องจักรที่ไทยซื้อจากญี่ปุ่น ให้บริษัทของญี่ปุ่นในประเทศไทย เข้าตลาดหุ้นของไทย เสนอแนวคิดความร่วมมือทางเศรษฐกิจกับกลุ่มประเทศในมหาสมุทรอินเดีย เพื่อเป็นตลาดการส่งออกและการลงทุนใหม่ของไทย

นอกจากนี้ยังผลักดันให้เศรษฐกิจไทยเติบโตสูงที่สุดในโลกถึง 2 ปีซ้อน คือปี ค.ศ. 1988 สูงถึง ร้อยละ 13.2 และปี ค.ศ. 1989 สูงถึงร้อยละ 11.2 ในขณะที่ภาวะเศรษฐกิจของโลกโดยรวมซบเซา การรับพันธะข้อ 8 ของกองทุนการเงินระหว่างประเทศ เพื่อเปิดเสรีด้านการเงิน การรักษาวินัยการเงินการคลังอย่างเคร่งครัด ด้วยการควบคุมหนี้สาธารณะภาครัฐ ภายใต้เพดานเงินกู้ไม่เกิน 1000 เหรียญสหรัฐ และเป็นรัฐบาลแรกในระบอบประชาธิปไตยที่มีเงินคงคลังมากที่สุดในรอบ 60 ปี คือสูงถึง 1.8 แสนล้านบาท ใช้มาตรการด้านการคลังมาเป็นเครื่องมือในการพัฒนาเศรษฐกิจด้วยการลดอากรเครื่องจักร อากรเหล็กและผลิตภัณฑ์เหล็ก วัสดุก่อสร้าง เครื่องมือวิทยาศาสตร์และเครื่องมือการแพทย์ เครื่องกีฬา ปุ๋ยเคมีและเคมีภัณฑ์เกษตร การลดอัตราค่าธรรมเนียมพิเศษแก่วัตถุดิบอาหารสัตว์ที่นำเข้าจากต่างประเทศเพื่อช่วยเกษตรกรผู้เลี้ยงสัตว์ลดต้นทุนอาหารสัตว์ การลดภาระด้านงบประมาณของรัฐในการลงทุนด้านโครงสร้างพื้นฐานที่จำเป็นต่อการพัฒนาเศรษฐกิจ ด้วยนโยบายการแปรรูปให้ภาคเอกชนเข้ามาลงทุนในโครงการสาธารณะขนาดใหญ่ เช่น ระบบสื่อสารโทรคมนาคม ระบบขนส่งสาธารณะ การบริหารและการจัดการท่าเรือ ฯลฯ อันเป็นต้นแบบของการร่วมลงทุนของเอกชนในปัจจุบัน เปิดตลาดการค้าและการลงทุนใหม่ โดยเปิดตลาดอินโดจีนและตลาดจีนตอนใต้เพื่อเป็นการรองรับสินค้าส่งออกของไทยและกำหนดให้ประเทศไทยเป็นสปริงบอร์ด สู่ตลาดอินโดจีนและจีนตอนใต้ของนักลงทุนนานาชาติ เปิดโครงการพัฒนาพิเศษ เพื่อรองรับการลงทุนจากนานาชาติ ในโครงการพัฒนาพื้นที่ชายฝั่งทะเลตะวันออก โครงการพัฒนาเขตเศรษฐกิจ 5 จังหวัดภาคเหนือ โครงการเมืองแฝดทางอุตสาหกรรมขอนแก่น – นครราชสีมา โครงการพัฒนาชายฝั่งทะเลภาคใต้ และพัฒนาสี่เหลี่ยมเศรษฐกิจ เป็นต้น (สถาบันพระปกเกล้า. ม.ป.ป. : เว็บไซต์)

ต่อมาเมื่อถึงยุคของนายอานันท์ ปันยารชุน ซึ่งถือว่าเป็นผู้นำที่นำประเทศเข้าสู่วาระของลัทธิเสรีนิยมใหม่ได้มากที่สุด เขาได้ประกาศอย่างชัดเจนว่ารัฐบาลเขามีความมุ่งมั่นที่จะเปิดเสรีทางเศรษฐกิจ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการเปิดเสรีทางการเงิน เขาได้ผ่อนคลายการกำกับและควบคุมภาคการเงิน ยกเลิกนโยบายควบคุมอัตราแลกเปลี่ยน ยอมให้เงินบาทเปลี่ยนแปลงเงินสกุลอื่นได้อย่างเสรี ตลอดจนอนุญาตให้ธนาคารพาณิชย์นำบริการทางการเงินใหม่ๆ มาใช้ได้ มีการปรับปรุงการเก็บภาษีโดยเฉพาะอย่างยิ่งภาษีมูลค่าเพิ่ม และส่งเสริมการลงทุนให้มีความเป็นเสรีมากขึ้น และนอกจากนั้นเราได้เห็นการ

ปฏิรูประบบราชการภายใต้รัฐบาลนี้ ได้แก่ การจ้างเอกชนให้เข้ามารับงานจากภาครัฐ การแปรรูปรัฐวิสาหกิจ เช่น บริษัทการบินไทย และบทบาทที่สำคัญของนายอานันท์ ปันยารชุน อีกประการหนึ่งคือการผลักดันให้เกิดเขตการค้าเสรีอาเซียน และเมื่อเขากลับมารับตำแหน่งอีกครั้งหนึ่ง หลังเหตุการณ์พฤษภาทมิฬ เขาก็ได้ลดบทบาทของกองทัพในการควบคุมกิจการรัฐวิสาหกิจและให้เทคโนโลยีเข้าไปบริหารแทน ที่สำคัญก็คือการอนุญาตให้จัดตั้งกิจการวิเทศธนกิจและได้ผลักดันกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการเปิดเสรีทางการเงินออกมาเป็นจำนวนมาก (กุลลดา เกษบุญชู มีด. 2553 : 2-3)

ต่อมาในรัฐบาลของนายชวน หลีกภัย มีการเปิดเสรีทางการเงินขึ้นที่เรียกว่า วิเทศธนกิจ กรุงเทพฯ (Bangkok International banking facilities : BIBF) เพื่อให้ทุนต่างชาติเข้ามาดำเนินกิจการกู้ยืมเงินจากตลาดระหว่างประเทศให้แก่ตลาดภายในประเทศ โดยยกเลิกการจำกัดการนำเงินตราเข้าออก ความคาดหวังคือการเปิดเสรีดังกล่าวจะนำไปสู่ความเป็นพลวัตของการประกอบธุรกิจ แต่การเปิดเสรีดังกล่าวมิได้เปิดเสรีในส่วนที่เกี่ยวกับอัตราแลกเปลี่ยน ซึ่งควรจะปล่อยให้ลอยตัวตามสภาพเศรษฐกิจ แต่กลับกำหนดให้อัตราแลกเปลี่ยนเงินบาทคงที่ ในขณะที่เดียวกันนักธุรกิจก็ได้มีการกู้เงินจากต่างประเทศโดยการกู้ระยะสั้นด้วยอัตราดอกเบี้ยต่ำ การกู้เงินดังกล่าวกระทำได้อย่างเสรีทั้งเอกชนและสถาบันการเงิน การไหลบ่าเข้ามาของเงินดอกเบี้ยต่ำได้นำไปสู่การลงทุนในกิจกรรมซึ่งส่วนใหญ่มุ่งเน้นที่การบริโภค เช่น บ้านจัดสรร อาคารสำนักงาน สนามกอล์ฟและสถานบริการต่างๆ เช่น โรงพยาบาล เอกชน นอกเหนือจากนั้นก็มีการลงทุนด้วยการซื้อหุ้น ฝากธนาคารกินดอกเบี้ย และการใช้จ่ายฟุ่มเฟือย (ลิขิต ธีรเวคิน. 2554 : 223)

เงินที่มาจากกิจการวิเทศธนกิจได้กลายมาเป็นพลังขับเคลื่อนทางเศรษฐกิจแทนที่เงินที่ลงทุนโดยตรงจากต่างชาติที่ตกต่ำลงเนื่องจากภาวะเศรษฐกิจในญี่ปุ่น รัฐบาลได้ดำเนินการลดระเบียบกฎเกณฑ์ในภาคการเงินและการเปิดเสรีในภาคธุรกิจประกันภัย ธุรกิจเงินทุนหลักทรัพย์ และธุรกิจภาคบริการ นอกจากนั้น ได้มีการจัดตั้งกองทุนรวม ภายใต้บรรยากาศของการขยายตัวทางเศรษฐกิจการเงินนั้น รัฐบาลไทยได้ดำเนินการตามเงื่อนไขที่ได้รับคำแนะนำจากกองทุนการเงินระหว่างประเทศ คือการรักษาอัตราแลกเปลี่ยนไว้กับเงินดอลลาร์และรักษาอัตราดอกเบี้ยไว้ในระดับที่สูง (กุลลดา เกษบุญชู มีด. 2553 : 3)

ในยุคของนายบรรหาร ศิลปอาชา สภาพเศรษฐกิจฟองสบู่ที่ได้เริ่มก่อตัวขึ้นในสมัยพลเอกชาติชาย ชุณหะวัณ ได้เริ่มทวีความรุนแรงขึ้น ซึ่งส่งผลกระทบต่อการผลิตและการส่งออก การลงทุนในภาคต่างๆ ซึ่งทำเกินเลยจากความต้องการอันขัดต่อหลักอุปสงค์อุปทาน การกู้เงินดอกเบี้ยราคาถูกจากต่างประเทศ การไหลบ่าเข้ามาของเงินทุนซึ่งลงทุนในอสังหาริมทรัพย์ หรือโดยรูปการปล่อยกู้ของสถาบันการเงินเอกชนด้วยอัตราดอกเบี้ยต่ำ เพราะสถาบันการเงินดังกล่าวได้กู้เงินจากต่างประเทศด้วยอัตราดอกเบี้ยต่ำและพยายามปล่อยกู้โดยไม่คำนึงความเป็นไปได้หรือความมีเหตุผลของโครงการ ได้นำไปสู่การสะสมของเงินตรา การลงทุนในกิจการบริการ การลงทุนในอสังหาริมทรัพย์โดยเฉพาะที่ดิน การซื้อหุ้น การปันหุ้น การซื้อสินค้าที่ฟุ่มเฟือย การเจริญเติบโตของสื่อมวลชนแขนงต่างๆ และของสื่อโทรคมนาคม (ลิขิต ธีรเวคิน. 2554 : 226)

และในยุคนี้ก็เป็นที่เห็นชัดเจนว่ามีการขยายตัวทางเศรษฐกิจจนกำลังจะเข้าสู่ภาวะฟองสบู่ อย่างไรก็ตาม ได้มีการเปลี่ยนแปลงที่สำคัญในระดับโลกที่นักวิชาการส่วนมากไม่ให้ความสนใจ นั่นคือการที่รัฐบาลคลินตันประกาศขึ้นค่าเงินดอลลาร์ในปีค.ศ. 1995 ซึ่งมีผลทำให้ค่าเงินของทั้งภูมิภาคซึ่งตรึงค่าเงินของตนอยู่กับเงินดอลลาร์เพื่อสนับสนุนให้เงินราคาถูกเข้ามาในประเทศ ได้ส่งผลกระทบต่อการ

ส่งออกของทั้งภูมิภาค และนำมาซึ่งปัญหาดุลการชำระเงินในปี ค.ศ. 1996 ดังนั้นอาจจะกล่าวได้ว่า ถึงตอนนั้นทุกประเทศมีแนวโน้มที่จะถูกโจมตีค่าเงินโดย Hedge fund¹

ภายใต้รัฐบาลพลเอกชวลิต ยงใจยุทธ เศรษฐกิจฟองสบู่ได้ระเบิดแตกออก นำไปสู่การชะงักงันของการส่งออก ราคาอสังหาริมทรัพย์หยุดชะงัก ตลาดหุ้นปั่นป่วน หนี้ระยะสั้นถึงกำหนดชำระหนี้ที่ไม่ก่อให้เกิดรายได้ (NPL) ปรากฏขึ้นอย่างดาษดื่น เมื่อส่งออกลดลงเงินตราต่างประเทศก็ขาดแคลน เปิดโอกาสให้ Hedge fund ฉกฉวยโอกาสเข้ามาโจมตีเงินบาท โดยใช้เงินบาทซื้อดอลลาร์ออกไปเป็นจำนวนมาก สภาวะที่ตกต่ำเกิดขึ้นอย่างรุนแรง และผลที่สุดก็มีความจำเป็นต้องสั่งปิดสถาบันการเงิน 56 แห่งเป็นการชั่วคราว ซึ่งนำไปสู่การตระหนกและปั่นป่วนในทางธุรกิจและการเงิน รัฐบาลพลเอกชวลิต ยงใจยุทธ จำเป็นต้องกู้เงินจากกองทุนการเงินระหว่างประเทศ เพื่อแก้สถานการณ์และเพื่อมิให้วิกฤติเศรษฐกิจพัฒนาไปสู่การล้มละลายของเศรษฐกิจชาติ การเจรจาต่อรองกับกองทุนการเงินระหว่างประเทศเป็นไปด้วยความยากลำบาก (ลิขิต อีริเวคิน. 2554 : 227)

อย่างไรก็ตาม ในการประชุมคณะกรรมการบริหารของกองทุนการเงินระหว่างประเทศ ช่วงต้นปี ค.ศ. 1997 สหรัฐอเมริกาได้ขอคำรับรองจากตัวแทนของประเทศอื่นๆ ว่าจะไม่มีการใดช่วยเหลือประเทศไทย ซึ่งหมายความว่าไทยไม่สามารถหลีกเลี่ยงเงื่อนไขของกองทุนการเงินระหว่างประเทศหรือการถูกบังคับให้ต้องเดินเข้าสู่ลัทธิเสรีนิยมใหม่ รัฐบาลสหรัฐอเมริกาได้แสดงความไม่สนใจวิกฤติทางการเงินของประเทศไทยภายใต้รัฐบาลพลเอกชวลิต ยงใจยุทธ แต่เมื่อได้เปลี่ยนเป็นรัฐบาลของนายชวน หลีกภัย สหรัฐอเมริกาก็กลับเปลี่ยนท่าทีมาสนใจประเทศไทยอย่างมีนัยยะสำคัญ เนื่องจากรัฐบาลชวนได้ดำเนินตามนโยบายที่ตอบสนองข้อเรียกร้องของลัทธิเสรีนิยมใหม่อย่างเชื่องช้า ไม่ว่าจะเป็นเรื่องแปรรูปรัฐวิสาหกิจ การส่งเสริมการลงทุนจากต่างชาติ การดำเนินนโยบายการเงินการคลังแบบรัดเข็มขัด และกรณีของการประมูลทรัพย์สินขององค์กรปฏิรูปสถาบันการเงิน หรือ ปรส. ที่เป็นการเอื้อผลประโยชน์ต่อกลุ่มทุนการเงินของสหรัฐอเมริกา (กุลลดา เกษบุญชู มีดี. 2553 : 4)

กล่าวคือ ในสมัยรัฐบาลชวน หลีกภัย ใช้วิธีการขายหนี้ต่างๆ เพื่อให้มีการซื้อไปดำเนินการต่อ หรือที่เรียกว่า องค์การเพื่อการปฏิรูประบบสถาบันการเงิน มีการพยายามที่จะกระตุ้นให้มีการจ้างแรงงานด้วยนโยบายต่างๆ แต่เนื่องจากความซบเซาของเศรษฐกิจ การฟื้นฟูทั้งหลายที่จะมีส่วนผลักดันให้เกิดความพลวัตในทางเศรษฐกิจและธุรกิจไม่ประสบความสำเร็จเท่าที่ควร แม้จะใช้เงิน 5.3 หมื่นล้านบาทจากโครงการมียาชาวด้วยการว่าจ้างแรงงานและการพัฒนาแต่ก็ไม่มากพอสำหรับการฟื้นตัว จากสภาวะเศรษฐกิจดังกล่าวรวมทั้งข้อติดขัดกับกองทุนการเงินระหว่างประเทศ ได้เกิดแรงบีบอย่างหนักให้มีการออกกฎหมาย 11 ฉบับ เพื่อปรับสภาพการประกอบธุรกิจของไทยให้สอดคล้องกับบรรยากาศโลกในยุคเศรษฐกิจเสรี การค้าเสรีและโลกยุคโลกาภิวัตน์ ในกฎหมาย 11 ฉบับดังกล่าวมีอยู่ 3 ฉบับซึ่งเป็นเรื่องสำคัญที่สุดและเป็นที่กล่าวขวัญกันมากในสังคมไทย เกิดกลุ่มที่ต่อต้านการเปิดเสรีอย่างกว้างขวาง และการยอมอยู่ภายใต้ภาระผูกพันของกฎหมาย 11 ฉบับ ซึ่งถูกมองว่าเป็นกฎหมายขายชาติ (ลิขิต อีริเวคิน. 2554 : 230)

¹ Hedge Fund คือ กองเงินสำหรับการลงทุนที่มาจากนักลงทุนหรือสถาบัน โดยมีผู้บริหารกองเงินเป็นผู้ดำเนินการลงทุนให้ เป้าหมายคือการแสวงหากำไรมหาศาลจากการคาดคะเนการเปลี่ยนแปลงราคาหุ้น สินค้าโภคภัณฑ์ หรือเงินตราต่างประเทศในอนาคต

กฎหมาย 3 ฉบับใน 11 ฉบับ ได้แก่ กฎหมายเกี่ยวกับการล้มละลาย ซึ่งทำให้โอกาสของการล้มละลายของนักธุรกิจไทยสูงขึ้น เพื่อเป็นแรงบีบในการบังคับให้มีการชำระหนี้ กฎหมายอาชีพอของคนต่างด้าว ซึ่งจะทำให้เกิดการครอบงำทางเศรษฐกิจ ขยายปลีก ขยายส่ง การเป็นเจ้าของกิจการ สถาบันการเงิน สื่อแขนงต่างๆ รวมตลอดทั้งธุรกิจเกี่ยวกับพลังงาน และกฎหมายเกี่ยวกับการเช่าอสังหาริมทรัพย์ ซึ่งสิทธิการเช่าจะเป็นทรัพย์สินแทนที่จะเป็นบุคคลสิทธิคนต่างด้าวสามารถที่จะเช่าได้ 50 ปีและต่อได้ 50 ปี ซึ่งถ้าเป็นเช่นนี้โอกาสที่มีการเช่าที่ดินผืนใหญ่เป็นเวลานานหนึ่งศตวรรษ (ลิขิตธีรเวคิน. 2554 : 231)

สรุปได้ว่า เสรีนิยมใหม่ในประเทศไทยนั้น ผู้วิจัยมองว่าเริ่มต้นขึ้นอย่างเป็นรูปธรรมในสมัยพลเอกเปรม ติณสูลานนท์ ในราวปี พ.ศ. 2524 เนื่องจากให้ความสำคัญกับภาคเอกชน และมีความร่วมมือกันในหลายๆ ด้าน รวมไปถึงมีการพึ่งพาทิศทางระหว่างประเทศอย่างธนาคารโลกและกองทุนการเงินระหว่างประเทศ จนองค์กรเหล่านั้นเข้ามามีบทบาทในการกำหนดนโยบายด้านเศรษฐกิจของประเทศ ซึ่งแน่นอนว่าเป็นแนวนโยบายแบบทุนนิยมเสรีตามแบบฉบับของตะวันตก จากนั้นมาดูเหมือนว่าประเทศไทยจะผูกติดอยู่กับทุนนิยมโลกที่มีลักษณะเชื่อมโยงกันเป็นลูกโซ่ การพัฒนาตามแนวทางเสรีนิยมใหม่ของรัฐบาลไทยในแต่ละยุคก่อนจะเกิดวิกฤติเศรษฐกิจครั้งใหญ่ในปี พ.ศ. 2540 นั้นมุ่งเปิดเสรีทางการค้าและการลงทุน ซึ่งพบมากในยุคของพลเอกชาติชาย ชุณหะวัณ ที่เรียกว่าเป็นการพัฒนาประเทศตามแนวทางเสรีนิยมใหม่อย่างชัดเจน อาทิ การลดอัตราค่าธรรมเนียมพิเศษแก่วัตถุดิบอาหารสัตว์ที่นำเข้าจากต่างประเทศเพื่อช่วยเกษตรกรผู้เลี้ยงสัตว์ลดต้นทุนอาหารสัตว์ รวมไปถึงการลดภาระด้านงบประมาณของรัฐ ในการลงทุนด้านโครงสร้างพื้นฐานที่จำเป็นต่อการพัฒนาเศรษฐกิจ ด้วยนโยบาย การแปรรูปให้ภาคเอกชนเข้ามาลงทุนในโครงการสาธารณะขนาดใหญ่ เช่น ระบบสื่อสาร โทรคมนาคม ระบบขนส่งสาธารณะ การบริหารและการจัดการท่าเรือ ฯลฯ อันเป็นต้นแบบของการร่วมลงทุนของเอกชนในปัจจุบัน และรัฐบาลต่อจากนั้นก็ดำเนินการพัฒนาประเทศตามแนวทางเสรีนิยมใหม่อย่างต่อเนื่องด้วยการเปิดเสรีทางการค้าและการลงทุนมากขึ้น แต่ภายหลังจากเกิดวิกฤติเศรษฐกิจในปี พ.ศ. 2540 แล้วนั้นรัฐบาลยุคต่างๆ ต่างก็พากันหันเหให้ความสนใจกับเศรษฐกิจแบบพึ่งตนเองหรือปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวไปในช่วงระยะเวลาหนึ่ง

การตอกย้ำของการมุ่งพัฒนาประเทศไปในแนวทางเสรีนิยมใหม่ในสังคมไทยยังคงดำเนินไปอย่างต่อเนื่อง ผู้วิจัยเห็นว่า หลักการสำคัญของประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน (ASEAN Economic Community: AEC) ส่วนหนึ่งที่จะเกิดขึ้นในปี ค.ศ. 2015 นี้ ถือได้ว่าเป็นการเปิดรับเสรีนิยมใหม่ที่เข้มข้นขึ้นทีเดียว

ประชาคมเศรษฐกิจอาเซียนยังส่งผลไปยังจังหวัดต่างๆ ในประเทศที่มีการตื่นตัว เพื่อเตรียมความพร้อมในด้านต่างๆ เพื่อรองรับสิ่งที่กำลังจะเกิดขึ้นจากข้อตกลงร่วมกันของประชาคมอาเซียน ทั้งนี้รวมถึงจังหวัดขอนแก่น ซึ่งเป็นกลุ่มตัวอย่างสำหรับการวิจัยในครั้งนี้ด้วย

การจัดตั้งประชาคมเศรษฐกิจอาเซียนมีวัตถุประสงค์มุ่งให้อาเซียนเกิดการรวมตัวกันทางเศรษฐกิจ และการอำนวยความสะดวกในการติดต่อค้าขายระหว่างกัน (สำนักงานคณะกรรมการข้าราชการและพลเรือน. 2555 : 33) โดยอาเซียนได้กำหนดยุทธศาสตร์การก้าวไปสู่ประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน ที่สำคัญดังนี้คือ การเป็นตลาดและฐานการผลิตเดียวกัน การเป็นภูมิภาคที่มีขีดความสามารถในการแข่งขันสูง การเป็นภูมิภาคที่มีการพัฒนาทางเศรษฐกิจที่เท่าเทียมกัน และการเป็น

ภูมิภาคที่มีการบูรณาการเข้ากับเศรษฐกิจโลก (ศูนย์ข้อมูลความรู้ ประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน. ม.ป.ป. : เว็ปไซด์)

ซึ่งมีสาระสำคัญ คือ การขจัดภาษี คือสำหรับสินค้าภายในอาเซียนจะถูกจัดให้สอดคล้องกับกรอบเวลาและพันธกรณีที่ระบุไว้ภายใต้ อัตราภาษีศุลกากรพิเศษที่เท่ากัน (Common Effective Preferential Tariff : CEPT) คือ การลดอัตราภาษีศุลกากรแกสินค้านำเข้าจากประเทศสมาชิกอาเซียนด้วยกันภายใต้เขตการค้าเสรีอาเซียน (ASEAN Free Trade Area : AFTA) และความตกลงหรือพิธีสารอื่นที่เกี่ยวข้องเช่น ขจัดภาษีนำเข้าสำหรับสินค้าทุกรายการ ยกเว้นสินค้านำเข้าและส่งออกสูง กฎว่าด้วยแหล่งกำเนิดสินค้า (Rule of Origin) ดำเนินการใช้กฎว่าด้วยแหล่งกำเนิดสินค้าที่ตอบสนองต่อพลวัตและการเปลี่ยนแปลงขั้นตอนการผลิตของโลก เพื่อส่งเสริมการค้าและการลงทุนระหว่างประเทศสมาชิกอาเซียน สนับสนุนเครือข่ายการผลิตระดับภูมิภาค ส่งเสริมการพัฒนาวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม ลดช่องว่างการพัฒนา และสนับสนุนการเพิ่มการใช้สิทธิประโยชน์ภายใต้กรอบอัตราภาษีศุลกากรพิเศษที่เท่ากันและเขตการค้าเสรีอาเซียน

การอำนวยความสะดวกทางการค้า กฎระเบียบ ขั้นตอน วิธีการและข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับการค้าและศุลกากรที่ไม่ยุ่งยาก เป็นแนวเดียวกัน มีมาตรฐาน จะลดต้นทุนทางธุรกรรมในอาเซียนซึ่งจะช่วยส่งเสริมขีดความสามารถในการส่งออก และอำนวยความสะดวกการรวมตัวของอาเซียนให้เป็นตลาดเดียวสำหรับการค้าสินค้า การค้าบริการและการลงทุน และการเป็นฐานการผลิตเดียว ปรับระบบการตรวจปล่อยสินค้าให้มีความคล่องตัวมากขึ้น การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ เสริมสร้างการเป็นหุ้นส่วนกับองค์กรระหว่างประเทศที่เกี่ยวข้อง ลดช่องว่างในการพัฒนาด้านศุลกากร และนำเทคนิคการบริหารจัดการความเสี่ยงและระบบการควบคุมตรวจสอบเพื่อการอำนวยความสะดวกทางการค้ามาใช้ มาตรฐาน กฎระเบียบด้านเทคนิคและการประเมินความสอดคล้องจะต้องมีการปรับประสานให้อยู่ในแนวเดียวกัน โดยจัดทำแนวปฏิบัติด้านมาตรฐานและความสอดคล้องของอาเซียนให้โปร่งใสมากขึ้น ปรับปรุงคุณภาพของการประเมินความสอดคล้อง และให้ภาคเอกชนมีส่วนร่วมอย่างแข็งขัน

การเคลื่อนย้ายบริการที่เสรี เป็นการลดข้อจำกัดต่อผู้ให้บริการของอาเซียนในการให้บริการ และเข้ามาจัดตั้งกิจการในประเทศสมาชิกอื่นตามเงื่อนไขกฎเกณฑ์ภายในประเทศ เช่น การจัดทำคุณสมบัติวิชาชีพเพื่ออำนวยความสะดวกการเคลื่อนย้ายบุคลากรในภูมิภาค การเปิดเสรีภาคการเงิน เป็นต้น การเคลื่อนย้ายการลงทุนที่เสรี โดยจัดทำความตกลงเขตการลงทุนอาเซียนเต็มรูปแบบ ซึ่งอิงตามความตกลงเขตการลงทุนอาเซียน และความตกลงคุ้มครองการลงทุนของอาเซียนที่มีอยู่เดิมให้ครอบคลุมการดำเนินงานในด้านต่างๆ เช่น การคุ้มครองการลงทุน การอำนวยความสะดวกและความร่วมมือ การส่งเสริมและการสร้างความรับรู้ในด้านการลงทุนและการเปิดเสรีการลงทุน การเคลื่อนย้ายเงินทุนที่เสรีมากขึ้น โดยส่งเสริมการพัฒนาและการรวมกลุ่มตลาดทุนของอาเซียน เช่น การปรับประสานมาตรฐานด้านตลาดทุนในอาเซียนในด้านที่เกี่ยวข้องกับกฎเกณฑ์ในการเสนอขายตราสารหนี้ ข้อกำหนดในการเปิดเผยข้อมูล และกฎเกณฑ์การจัดจำหน่ายระหว่างกันให้มากขึ้น

การอนุญาตการเคลื่อนย้ายเงินทุนที่เสรีมากขึ้น เช่น ยกเลิกหรือผ่อนคลายนข้อกำหนดในการเคลื่อนย้ายทุน การเคลื่อนย้ายแรงงานฝีมือที่เสรี โดยบริหารจัดการการเคลื่อนย้ายหรืออำนวยความสะดวกในการเดินทางสำหรับบุคคลธรรมดาที่เกี่ยวข้องกับการค้าสินค้า บริการและการลงทุน ให้สอดคล้องกับกฎเกณฑ์ของประเทศผู้รับ เช่น อำนวยความสะดวกในการตรวจลงตราและใบอนุญาตทำงานสำหรับผู้ประกอบวิชาชีพและแรงงานฝีมืออาเซียนที่เกี่ยวข้องกับการค้าข้ามพรมแดน และ

กิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการลงทุน เป็นต้น ตลอดจนประสานและสร้างมาตรฐานอำนวยความสะดวกในการเคลื่อนย้ายบุคลากรในภูมิภาคเพื่ออำนวยความสะดวกในการเปิดเสรีการค้าบริการ เช่น ส่งเสริมความร่วมมือระหว่างสมาชิกของ เครือข่ายมหาวิทยาลัยของอาเซียนเพื่อเพิ่มการเคลื่อนย้ายทั้งนักเรียนและเจ้าหน้าที่ภายในภูมิภาค (สำนักนโยบายและแผน สำนักงานปลัดกระทรวงมหาดไทย . 2555 : 24-30)

จากแนวนโยบายหลักของประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน เน้นอำนวยความสะดวกก่อให้เกิดผลกระทบต่อการพัฒนาพื้นที่ และชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชนอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ ทั้งจากการลงทุนเพื่อพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน และการจัดตั้งฐานการผลิต การขยายตัวด้านโลจิสติกส์ การขยายโรงงาน สถานประกอบการ รวมไปถึงการเคลื่อนย้ายแรงงานเสรี เหล่านี้สามารถส่งผลต่อวิถีการดำรงชีวิตของประชาชน เช่น การเกิดใหม่ของสถานประกอบการตามเส้นทางคมนาคม การย้ายถิ่นฐานของประชาชน เป็นต้น ผลดังกล่าวอาจกระทบต่อการจัดการสิ่งแวดล้อมในบริเวณโดยรอบ การใช้ประโยชน์จากที่ดิน การควบคุมการก่อสร้างอาคาร ระบบบำบัดจัดการน้ำเสีย หรือมลพิษอื่นๆ ที่อาจกระทบต่อวิถีการดำรงชีวิตของประชาชนได้

2. ผลกระทบของเสรีนิยมใหม่

เราคงปฏิเสธไม่ได้ว่าภายใต้ลัทธิเสรีนิยมใหม่นั้น จะทำให้เปลือกนอกของภาคการเงินและภาคบริการดูเฟื่องฟู การจ้างงานในภาคส่วนนี้เพิ่มขึ้นอย่างเห็นได้ชัด รวมไปถึงความเฟื่องฟูของเทคโนโลยีสารสนเทศ ที่ซึ่งในปัจจุบันหันเหไปสู่กลไกตลาดมากขึ้นทุกขณะ ซึ่งท่ามกลางความเฟื่องฟูเหล่านั้นก็กลายเป็นกลไกหนึ่งของการสะสมทุน ที่ถือได้ว่าเป็นผลกระทบที่สำคัญอย่างหนึ่งจากการพัฒนาตามแนวทางเสรีนิยมใหม่ ทั้งนี้ การสะสมทุนก็ดำเนินไปอย่างต่อเนื่องและขยายขอบเขตออกไปด้วยวิธีการต่างๆ เช่น ทำให้ที่ดินกลายเป็นสินค้าและการแปรรูปที่ดิน การกีดกันและทำลายสิทธิที่ประชาชนมีต่อสมบัติส่วนรวม การทำให้แรงงานกลายเป็นสินค้า การกีดกันทำลายรูปแบบการผลิตและการบริโภคแบบอื่นๆ โดยเฉพาะแบบชนพื้นเมือง กระบวนการขูดรีดสินทรัพย์รวมทั้งทรัพยากรธรรมชาติ การค้าทาสนโดยเฉพาะอุตสาหกรรมทางเพศ การเรียกดอกเบี้ยเกินอัตรา หนี้ของประเทศ การใช้ระบบสินเชื่อ การขูดรีดค่าธรรมเนียมจากสิทธิบัตรและทรัพย์สินทางปัญญา รวมถึงการลดหรือยกเลิกกรรมสิทธิ์ส่วนรวมรูปแบบต่างๆ เช่น ระบบบำนาญของรัฐ การเข้าถึงการศึกษาและการดูแลสุขภาพ เป็นต้น ซึ่งลักษณะต่างๆ ดังกล่าวฮาร์วีเรียกมันว่าเป็นการสะสมทุนด้วยการปล้นชิง (Accumulation by Dispossession) โดยเฉพาะระบบสินเชื่อนั้น ฮาร์วีมองว่าเป็นวิธีการในสะสมทุนด้วยการปล้นชิงอย่างถึงรากถึงโคนเลยทีเดียว ทั้งนี้เพราะรัฐมีบทบาทสำคัญทั้งการหนุนหลังและส่งเสริมกระบวนการนี้

จากการสะสมทุนด้วยการปล้นชิงตามทัศนะของฮาร์วีนั่น ทำให้เกิดการเปิดพื้นที่ใหม่สำหรับการสะสมทุนที่จากเดิมอาจมองว่าเป็นพื้นที่นอกเขตการแสวงหากำไร ด้วยการทำให้เป็นธุรกิจและทำให้เป็นสินค้า เช่น เรื่องน้ำ โทรมคมนาคม การขนส่ง การศึกษา เรื่องสุขภาพ เป็นต้น ซึ่งถูกแปรรูปไปไม่มากนักน้อยรวมไปถึงความเสื่อมโทรมของสิ่งแวดล้อม เช่น ที่ดิน อากาศ และน้ำ และความเสื่อมโทรมของถิ่นที่อยู่อาศัยที่ขยายวงออกไป ซึ่งเกิดจากวิถีการผลิตทางเกษตรกรรมแบบทุนเข้มข้น การทำให้รูปแบบวัฒนธรรม ประวัติศาสตร์และภูมิปัญญาที่สร้างสรรค์กลายเป็นสินค้า รวมไปถึงการลดเล็กรอบข้อบังคับที่เคยคุ้มครองแรงงานและสิ่งแวดล้อม ซึ่งกระบวนการทั้งหมดนี้คือการถ่ายโอนสินทรัพย์จากอาณาเขตของสาธารณะและประชาชนให้ตกอยู่ในเงื้อมมือของเอกชนและชนชั้นอภิสิทธิ์

ในเรื่องบทบาทของรัฐในระบบทุนนิยมโลกนั้นไม่ได้แปลว่า รัฐต้องปรับตัวอย่างเป็นระบบระเบียบแบบเดียวกันทั้งหมดทั่วโลก หากขึ้นกับการปฏิสัมพันธ์ทางอำนาจของพลังทางสังคม (Social Blocs) ต่างๆภายในรัฐเองด้วย ซึ่งปฏิสัมพันธ์อันนี้จะเป็นตัวกำหนดบทบาทและรูปแบบที่รัฐจะรับหรือไม่รับเอาระเบียบเสรีนิยมใหม่อย่างไรและระดับใดบ้าง ในแง่นี้รัฐจึงไม่ได้มีบทบาทแค่เป็นผู้สนับสนุนทุน หากแต่รัฐก็กำลังปรับเปลี่ยนกลไกรัฐและนโยบายต่างๆของรัฐเองให้สอดคล้องกับหลักการของลัทธิเสรีนิยมใหม่มากขึ้นเรื่อยๆ หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งคือการมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างรัฐกับทุนที่เรียกว่า การเข้าสู่ความเป็นสากลของรัฐ (Internationalization of The State) (กุลลดา เกษมบุญชู มีด. 2553 : 5 ; อ้างอิงมาจาก Cox. 1996) ซึ่งสอดคล้องกับจามะรี เชียงทอง (2554 : 171) ที่มองว่ารัฐยังคงมีความสำคัญอยู่ท่ามกลางเสรีนิยมใหม่ นั่นคือ รัฐมีบทบาทสำคัญในการกำหนดกรอบขอบเขตการพัฒนาภายในกรอบขอบเขตของรัฐชาติ เช่น ตัดสินใจว่าจะใช้ระบบเศรษฐกิจแบบปิดหรือแบบเปิด หรือตัดสินใจว่าจะกำหนดนโยบายการผลิตแบบพันธะสัญญาหรือไม่ อย่างไรก็ตาม รัฐไม่สามารถผูกขาดกรอบแนวคิดได้แต่เพียงผู้เดียวเนื่องจากการเปิดประเทศ ย่อมหมายถึงการเปิดพื้นที่ให้วาทกรรมการพัฒนาสากลในระดับโลกแทรกซึมเข้ามากำกับกับปฏัตินโยบายของรัฐได้ในระดับหนึ่งด้วย แต่รัฐเองก็ยังคงพยายามรักษาอำนาจปฏิบัติการในขอบเขตพื้นที่ของตนไว้ในระดับหนึ่ง ดังนั้น รัฐจึงต้องใช้ยุทธวิธีแห่งการเลือกคัดสรรและผสมผสานอุดมการณ์ในระดับโลกบางประการเข้ากับอุดมการณ์เดิม

อย่างไรก็ตาม สำหรับเสรีนิยมใหม่ในประเทศกำลังพัฒนานั้น รัฐกลับถูกมองว่าพยายามแทรกแซงระบบเศรษฐกิจมากเกินไป ไม่ว่าจะเป็นการควบคุมราคาสินค้าเกษตรเพื่อเอาใจคนชั้นกลางที่เป็นผู้บริโภคในเมือง ซึ่งเป็นการบิดเบือนกลไกราคาจนทำให้เกษตรกรได้ราคาที่ไม่เป็นธรรมจนขาดแรงจูงใจที่จะปรับปรุงการผลิต นอกจากนี้ นโยบายปกป้องอุตสาหกรรมในประเทศโดยการตั้งกำแพงภาษีนำเข้าสินค้าสำเร็จรูปจากต่างประเทศ ทำให้ผู้ผลิตในประเทศได้รับการอุ้มชูแต่ไม่สามารถนำไปสู่การปรับปรุงกระบวนการการผลิตให้มีประสิทธิภาพขึ้น อันเนื่องจากปราศจากคู่แข่งที่จะเข้ามาช่วงชิงตลาดภายในประเทศ ก่อให้เกิดการผูกขาด นอกจากนี้ การที่ภาคราชการเข้ามาสร้างกฎกติกาต่างๆมากมาย เพื่อควบคุมระบบเศรษฐกิจ เช่น ขั้นตอนที่ยุงยากในการขอใบอนุญาตในการประกอบการหรือการนำเข้าส่งออก ส่งผลให้เกิดความล่าช้าในการดำเนินธุรกิจในระบบเศรษฐกิจโลกที่มีการแข่งขันกันอย่างเร่งรีบ ทั้งยังเป็นช่องทางในการนำไปสู่ปัญหาการคอร์รัปชัน ดังนั้น จึงควรลดบทบาทของภาครัฐในการแทรกแซงภาคธุรกิจ และเปิดให้มีการแข่งขันเสรีในระบบธุรกิจต่างชาติ ซึ่งจะก่อให้เกิดผลดีที่ธุรกิจในประเทศเองจะต้องปรับปรุงการผลิตให้มีประสิทธิภาพมากขึ้น ทำให้กลไกราคาทำงานได้อย่างแท้จริง ซึ่งจะส่งผลบวกต่อผู้บริโภคที่จะสามารถบริโภคของที่มีคุณภาพได้ในราคาถูก อีกทั้งยังเป็นการป้องกันการผูกขาดได้ด้วย (จามะรี เชียงทอง. 2554 : 11-12 ; อ้างอิงมาจาก John Toyes. 1993)

การที่ระบบทุนนิยมโลกถึงขั้นขึ้นชั้นต่างๆ ภายในรัฐหนึ่งๆ เข้ามาสู่กระบวนการสะสมทุนและการขูดรีดในระดับสากล (Internationalization of Classes) เราจะเห็นกระบวนการขูดรีดแรงงานภายในรัฐหนึ่งๆโดยกลุ่มทุนข้ามชาติมากขึ้น ในกระบวนการเดียวกันนี้ กลุ่มทุนภายในหรือกลุ่มทุนชาติบางกลุ่มจะพัฒนาตัวเองเป็นทุนที่มีลักษณะข้ามชาติมากขึ้นเรื่อยๆ ซึ่งกลุ่มปัญญาชนและเทคโนโลยีที่มีความเชื่อมโยงอย่างใกล้ชิดกับศูนย์กลางอำนาจของระบบทุนนิยมถูกเรียกว่าเป็น “ชนชั้นนำที่ส่งเสริมลัทธิเสรีนิยมใหม่” (Internationalized Elites) (กุลลดา เกษมบุญชู มีด. 2553 : 5 ; อ้างอิงมาจาก Glassman. 2004)

เสรีนิยมใหม่ถูกมองว่าเป็นสูตรที่จะดึงรายได้ประชาชาติเข้ามาอยู่ในมือเจ้าของทุน และนั่นหมายความว่าความไม่เท่าเทียมกันในการกระจายรายได้ย่อมมีมากขึ้น ทั้งภายในแต่ละประเทศและระหว่างประเทศ ซึ่งปรากฏให้เห็นได้ในช่วง 20-30 ปีที่ผ่านมา ถ้าเรามองว่าความเสมอภาคในการกระจายรายได้ เป็นเป้าหมายทางสังคม กระบวนการโลกาภิวัตน์ตามแนวเสรีนิยมใหม่ย่อมเป็นปัญหาไม่ว่าเศรษฐกิจจะเติบโตขึ้นมากเท่าใดก็ตาม (ชนิดา จรรยาเพศ. 2543 : 4)

ความเหลื่อมล้ำด้านรายได้ ส่งผลต่อไปถึงความเหลื่อมล้ำด้านอื่นๆ ได้แก่ ความมั่งมี เช่น ที่ดิน และทรัพย์สินอื่นๆ ความเหลื่อมล้ำด้านสังคม เช่น การแบ่งช่วงชั้นทางสังคม การเข้าถึงการศึกษา และการได้รับการยอมรับนับถือศักดิ์ศรี ความเหลื่อมล้ำด้านการเมือง เช่น เข้าไม่ถึงอำนาจทางการเมือง และการกำหนดนโยบาย ทั้งนี้เป็นผลพวงของการดำเนินนโยบายตามแนวทางเสรีนิยมใหม่ ซึ่งเชื่อว่าความเหลื่อมล้ำเป็นผลดีกับความเติบโตทางเศรษฐกิจ ให้ความสำคัญกับกลไกตลาดเป็นตัวกำหนดกิจกรรมทางเศรษฐกิจเป็นหลัก ดังนั้น ความเหลื่อมล้ำด้านรายได้จึงเป็นปัญหาของโลก ทั้งภายในแต่ละประเทศและระหว่างประเทศ แม้ว่าเสรีนิยมใหม่จะทำให้คนระดับล่างของประเทศได้มีโอกาสเข้าถึงข้อมูลข่าวสารอย่างกว้างขวาง ผู้คนโยกย้ายไปทำงานต่างถิ่นทั้งภายในประเทศของตนเองและทำงานต่างประเทศ ทำให้พวกเขาได้เรียนรู้สิ่งใหม่ๆ จากประสบการณ์และได้เห็นความแตกต่าง ผู้คนใช้อินเทอร์เน็ต ฟังวิทยุชุมชน และดูเคเบิลทีวี หลายสถานี ทุกๆ คนได้รับการศึกษาแบบไม่เป็นทางการ เหล่านี้เป็นประจำทุกวัน แต่การต่อต้านเศรษฐกิจแนวเสรีนิยมใหม่ยังคงมีอยู่ เพราะพวกเขาเหล่านั้นเชื่อว่าเสรีนิยมใหม่จะทำให้ผลได้ทางเศรษฐกิจตกอยู่ในมือของคนเพียงหยิบมือหนึ่งเท่านั้น (ผาสุก พงษ์ไพจิตร. 2555 : 1-2)

แม้ว่าผลกระทบในเรื่องการเหลื่อมล้ำของรายได้ และการสะสมทุนยังคงเกิดขึ้นอย่างต่อเนื่อง แต่การลงทุนโดยตรงจากต่างประเทศ (Foreign Direct Investment – FDI) โดยบริษัทข้ามชาติ (Transnational Corporation - TNC) ถือเป็นแนวทางการพัฒนาตามแนวทางเสรีนิยมใหม่ที่หลายประเทศยังคงฉวยโอกาส ซึ่งจะส่งประโยชน์ในระยะยาวแก่ประเทศผู้รับการลงทุนที่เป็นประเทศกำลังพัฒนา ผลทางตรงที่เด่นชัดคือ การลงทุนโดยตรงจากต่างประเทศช่วยยกระดับมาตรฐานการครองชีพ โดยสร้างโอกาสในการมีงานทำ สร้างงานใหม่ และช่วยถ่ายโอนทุน เทคโนโลยี และทักษะในการบริหารจัดการ นับเป็นการเพิ่มผลิตภาพ (Productivity) ให้แก่ประเทศผู้รับ อีกทั้ง พนักงานในบริษัทข้ามชาติยังได้รับค่าจ้างสูง มีโอกาสในการเรียนรู้และฝึกอบรม และได้ทำงานในบรรยากาศที่เปี่ยมด้วยความเป็นมืออาชีพ อย่างไรก็ตาม ในระบบโลกแบบเสรีนิยมใหม่ อำนาจต่อรองของบริษัทข้ามชาติ มีแนวโน้มสูงขึ้น เหนือกว่าอำนาจต่อรองของแรงงาน ชุมชน และรัฐชาติ ทั้งนี้เนื่องจาก ภายใต้อำนาจแบบเสรีนิยมใหม่ที่แต่ละประเทศต่างเปิดประตูต้อนรับทุนไหลเข้าของบริษัทข้ามชาติ และ การลงทุนโดยตรงจากต่างประเทศ สามารถเคลื่อนย้ายระหว่างประเทศได้โดยสะดวกเสรี บริษัทข้ามชาติจึงสามารถขู่ที่จะย้ายไปยังที่ซึ่งสร้างกำไรสูงสุด นั่นคือ เศรษฐกิจที่มีแรงงานราคาถูก อัตราภาษีต่ำ ผลิตภาพสูงได้โดยง่าย ฉะนั้นจึงเป็นที่น่าสังเกตว่าจะเพิ่มอำนาจต่อรองของแรงงาน ชุมชน และรัฐบาลของประเทศผู้รับอย่างไร ให้สู้กับอำนาจต่อรองของบริษัทข้ามชาติที่ทวีสูงขึ้นภายใต้อำนาจแบบเสรีนิยมใหม่สำหรับประเทศกำลังพัฒนา (ปกป้อง จันวิทย์. 2546 : 3-4)

นอกจากนั้น เสรีนิยมใหม่ยังได้สร้างกฎเกณฑ์ทางการค้ารูปแบบใหม่ขึ้นมา เช่น มาตรฐานสินค้าเกษตรภายใต้การกำกับของสถาบันกึ่งรัฐกึ่งเอกชน รวมถึงบริษัทข้ามชาติที่ไม่ใช่แค่ควบคุมสินค้าเกษตร แต่ยังควบคุมเรื่องอื่นๆ เช่น สิ่งแวดล้อม ความปลอดภัยในกระบวนการผลิต การบังคับใช้

แรงงาน เป็นต้น ทำให้กระบวนการผลิตสินค้าเกษตรต้องเปลี่ยนไปตามกฎเกณฑ์ที่กำหนดขึ้นมาใหม่ด้วยเช่นกัน (เนตรดาว เถาวิล. 2554 : 86 ; อ้างอิงมาจาก นิพนธ์ พังพงศกร และสมเกียรติ เรืองจันทร์. 2547)

อิทธิพลของเสรีนิยมใหม่นั้นดูเหมือนจะพยายามดุดกสินค้าระบบสังคมให้เข้ามาฝังอยู่ในระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยมด้วย เมื่อระบบทุนนิยมแยกกระบวนการทางเศรษฐกิจออกจากการฝังตัวในระบบสังคม ทำให้ระบบเศรษฐกิจแบบตลาดที่มุ่งแสวงหากำไรสูงสุดเติบโตขึ้น จนถึงจุดที่ตลาดดุดกสินค้าระบบสังคมให้เข้ามาฝังอยู่ในระบบเศรษฐกิจ การดุดกสินค้านี้มี 4 ขั้นตอนด้วยกันคือ

ประการแรก ตลาดทำให้สิ่ง 3 สิ่ง ที่โดยธรรมชาติแล้วไม่ควรเป็นสินค้า กลายเป็นสินค้า นั่นคือ แรงงาน (มนุษย์ไม่ควรเป็นสินค้า เพราะมนุษย์เป็นระบบกายภาพที่รองรับตลาดไว้ แต่เมื่อมนุษย์กลายเป็นวัตถุในตลาด ซึ่งย่อหมายถึงทำลายทิ้งได้ เท่ากับมนุษย์และตลาดกำลังทำลายตัวเอง) ที่ดิน (ที่ดินหรือธรรมชาติเป็นระบบกายภาพที่รองรับตลาดเช่นกัน และเป็นระบบกายภาพที่เป็นรากฐานการดำรงอยู่ของมนุษย์ด้วย) และเงิน (เพราะเงินเป็นแค่สิ่งสมมติ เป็นแค่เครื่องมือในการแลกเปลี่ยน เมื่อเงินกลายเป็นสินค้า ทำให้ระบบตลาดในปัจจุบันไม่เอื้อให้เกิดการผลิตจริง แต่ไปทุ่มเทให้การเก็งกำไรหรือแสวงหาสิ่งสมมติ ซึ่งจะย้อนกลับไปทำลายตลาดเองในที่สุด)

ประการที่สอง เมื่อสามสิ่งข้างต้นกลายเป็นสินค้าไปแล้ว เสรีนิยมใหม่จึงก้าวไปสู่การทำให้กิจกรรมอื่น ๆ ของมนุษย์ที่ไม่เคยและไม่ควรเป็นสินค้าเลย กลายเป็นสินค้าไปได้ นั่นคือ การศึกษา สาธารณสุข สวัสดิการ วิทยาศาสตร์ สุขภาพอนามัยของสิ่งมีชีวิต วัฒนธรรม เพศสัมพันธ์ แม้กระทั่งสหพันธกรรม เป็นต้น จนทำให้มนุษย์สมัยใหม่มีแนวโน้มจะตัดสินทุกสิ่งทุกอย่างด้วยมุมมองทางเศรษฐกิจ เช่น คุณค่าของวัฒนธรรมอยู่ที่การขายได้ในแง่ของการท่องเที่ยว เป็นต้น

ประการที่สาม เสรีนิยมใหม่ทำให้กาลและเทศะกลายเป็นสินค้า กาละที่กลายเป็นสินค้า มีอาทิเช่น การเก็งกำไรค่าเงิน การซื้อขายสินค้าล่วงหน้า การประกันราคา การบริหารความเสี่ยง พันธบัตร ตราสารอนุพันธ์ ฯลฯ เป็นการทำการกำไรจากเหตุการณ์ที่จะเกิดหรือไม่เกิดในอนาคต เทศะที่กลายเป็นสินค้า มีอาทิเช่น การโยกย้ายเงินทุนจากที่หนึ่งไปอีกที่หนึ่งในพริบตา การย้ายสถานประกอบการจากประเทศหนึ่งไปอีกประเทศหนึ่งเรื่อย ๆ การควบคุมน้ำฟ้าและอวกาศ ฯลฯ

ประการสุดท้าย คือการครองความเป็นใหญ่ในการกำหนดนโยบายของทุกสังคม ทำให้แง่มุมของชีวิตทั้งในระดับท้องถิ่นและระดับสากล ต้องยอมรับโครงสร้างของตลาดในระบบทุนนิยม ต้องยอมปรับรื้อสถาบันหรือองค์กรดั้งเดิมทั้งหมดของตน เพื่อตอบรับกับข้อเรียกร้องของตลาด ไม่ว่าข้อเรียกร้องนั้นจะมีเหตุผลหรือไม่ก็ตาม กล่าวง่าย ๆ คือ เสรีนิยมใหม่เข้าไปครอบงำกระบวนการคิดอย่างมีเหตุผล และจุดยืนทางจริยศาสตร์ของมนุษย์ (ภควดี วีระภาสพงษ์ . 2553 : 7-8)

การที่ระบบสังคมถูกลัทธิเสรีนิยมใหม่ดุดกสินค้าเข้าไป 4 ประการข้างต้นนั้น มันมีข้อจำกัดและหนทางต่อต้านในตัวมันเอง ประการแรก การที่แรงงาน ที่ดินและเงินกลายเป็นสินค้า การต่อต้านขั้นรากฐานที่สุดคือ การต่อสู้ทางชนชั้น การต่อสู้ทางชนชั้นไม่ได้มีความหมายแคบ ๆ เพียงแค่ต่อสู้เพื่อผลประโยชน์ของชนชั้นในทางเศรษฐกิจเท่านั้น แต่เพื่อปลดปล่อยแรงงาน ที่ดิน และเงินออกจากความเป็นสินค้า ซึ่งเป็นผลประโยชน์ต่อสังคมและการอยู่รอดของมนุษย์โดยส่วนรวม ประการที่สอง การแสวงหากำไรในปริมาณที่ไม่สมควรหรือไม่เคยเป็นสินค้ามามาก่อน การต่อต้านในส่วนที่สองเป็นสิ่งที่พบเห็นได้บ่อย ๆ ในปัจจุบัน อาทิเช่น การต่อต้านการแปรรูป ขบวนการของชมรมผู้บริโภค ขบวนการทางศาสนา การอนุรักษ์ธรรมชาติ จนแม้กระทั่งการต่อต้านการผูกขาดความรู้ทางด้านซอฟต์แวร์

คอมพิวเตอร์ ประการที่สาม การทำให้กาลและเทศะกลายเป็นสินค้า เราสามารถต่อต้านด้วยการนิยามกาลและเทศะเสีย ประการสุดท้าย มันคือการต่อสู้ทางความคิด การสร้างทัศนคติในด้านชีวิตทัศน์และโลกทัศน์ใหม่ การรื้อฟื้นสามัญสำนึก รวมไปถึงการให้คุณค่ากับสิ่งที่ไม่เกี่ยวข้องกับบรรทัดประโยชน์ในเชิงเศรษฐกิจ เช่น การเน้นย้ำในเรื่องศักดิ์ศรีของความเป็นมนุษย์ (ภควดี วีระภาสพงษ์ . 2553 : 9-10)

ถึงกระนั้น การครอบงำของวัฒนธรรมแบบเสรีนิยมใหม่ในเศรษฐกิจโลก ทำให้เงื่อนไขการเปิดเสรีทางการเงินและการค้าปรากฏต่อรัฐไทยในฐานะภาวะที่จำเป็นหรือสภาพแวดล้อมทางเศรษฐกิจที่เอื้อต่อการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ ในนัยที่ไม่สามารถหลีกเลี่ยงได้ ลัทธิเสรีนิยมใหม่ได้ประสบความสำเร็จในการปลูกฝังระบบคุณค่าและกระบวนการคิด ไม่เพียงแต่ในสังคมของประเทศอุตสาหกรรมตะวันตก แต่ยังรวมไปถึงในสังคมของประเทศกำลังพัฒนาทางเศรษฐกิจอย่างประเทศไทย ทั้งนี้ ความแยบยลของการเผยแพร่กระบวนการทัศน์นี้ ถูกกระทำผ่านกระบวนการกำหนดทิศทางและผลิต ประเด็นการศึกษาวิจัย รวมทั้งกระบวนการกำหนดนโยบายเศรษฐกิจของประเทศมหาอำนาจนำ ภายในระยะเวลาเกือบครึ่งศตวรรษ จนสามารถสร้างความชอบธรรมให้กับระเบียบใหม่ที่เป็นส่วนผสมระหว่างระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยมและการปกครองเสรีประชาธิปไตย ในลักษณะที่เรียกว่า โดยดุชฎีและโดยปริยาย (เกรียงศักดิ์ ธีระโกวิทขจร. 2551 : 17-18)

สรุปได้ว่า การครอบงำของการพัฒนาตามแนวทางเสรีนิยมใหม่ในเศรษฐกิจโลก ส่งผลให้ประเทศไทยไม่สามารถหลีกเลี่ยงนี้ได้ภายใต้สังคมโลกาภิวัตน์ โดยเป็นเงื่อนไขสำคัญต่อการเปิดเสรีทางการค้าและการลงทุน เสรีนิยมใหม่นั้น มักจะเป็นปัญหาสำหรับประเทศกำลังพัฒนารวมถึงประเทศไทย เนื่องจากรายได้ที่เกิดขึ้นมักจะถูกสะสมอยู่ในกลุ่มนายทุน และความไม่เท่าเทียมกันในการกระจายรายได้ ก่อให้เกิดปัญหาสำคัญที่สุดของการพัฒนาตามแนวทางเสรีนิยมใหม่นั้นคือการเหลื่อมล้ำในรายได้ เสรีนิยมใหม่ทำให้สังคมก้าวไปสู่การทำให้สิ่งต่างๆ กลายเป็นสินค้า และยังสร้างกฎเกณฑ์ทางการค้ารูปแบบใหม่ขึ้น เช่น มาตรฐานสินค้าเกษตรภายใต้การกำกับดูแลของสถาบันกึ่งรัฐกึ่งเอกชน เป็นต้น อิทธิพลของลัทธิเสรีนิยมใหม่ยังประสบความสำเร็จในด้านการปลูกฝังคุณค่าและกระบวนการคิดในประเทศกำลังพัฒนาอย่างต่อเนื่องว่าเป็นวิถีทางที่ถูกต้องสำหรับการพัฒนา และรัฐยังคงมีบทบาทสำหรับประเทศกำลังพัฒนาซึ่งหมายรวมถึงประเทศไทย เนื่องจากรัฐยังคงพยายามรักษาอำนาจของตนเอาไว้ นั่นคือ การเปิดเสรีทางการค้าของรัฐในบริบทของสังคมไทยก็มีใช้สิ่งยืนยันได้ว่ารัฐจะไม่เข้าไปแทรกแซงกิจการต่างๆ ของเอกชนได้ ซึ่งสืบเนื่องจากผลประโยชน์ที่ทับซ้อนกันอยู่ อย่างไรก็ตาม รัฐก็ยังคงเป็นปัจจัยสำคัญในการเลือกรับและถ่ายทอดอุดมการณ์เสรีนิยมใหม่ โดยการกำหนดกรอบขอบเขตการพัฒนาภายในกรอบขอบเขตของรัฐ

แนวคิดเกี่ยวกับวิถีการดำรงชีวิต

คำว่า “การดำรงชีวิต” ตรงกับคำในภาษาอังกฤษว่า Livelihood ซึ่งมีบางท่านใช้คำว่า “การดำรงชีพ” แทนคำว่าดำรงชีวิตก็มี แต่ในที่นี้ผู้วิจัยเลือกใช้คำว่า การดำรงชีวิต เนื่องจากเห็นว่าเป็นคำที่ใช้กันกว้างขวางมากกว่า และในที่นี้จำเป็นที่เราพึงทราบถึงคำจำกัดความหรือคำนิยามของการดำรงชีวิตว่าแท้จริงแล้วมันมีความหมายครอบคลุมในมิติใดบ้าง เพื่อเป็นประโยชน์ในการทำทำความเข้าใจต่อปรากฏการณ์ในวิถีการดำรงชีวิตของชุมชนที่ผู้วิจัยจักได้ทำการศึกษาวิจัยในครั้งนี้

สำหรับค่านิยามการดำรงชีวิต (Livelihood) ที่มีการใช้อ้างอิงอย่างแพร่หลายจนถึงปัจจุบัน ได้แก่ ค่านิยามของ Chambers และ Conway (1992) โดยนิยาม การดำรงชีวิต (Livelihoods) ไว้ว่า การดำรงชีวิตหนึ่งๆ นั้น ประกอบด้วย ความสามารถ สินทรัพย์ (ซึ่งได้แก่ การเก็บสะสม, ทรัพยากรต่างๆ, การเรียกร้องและการเข้าถึง) และกิจกรรมต่างๆ ที่จำเป็นสำหรับวิถีการใช้ชีวิต การดำรงชีวิตเป็นสิ่งที่ยั่งยืน เนื่องจากมันสามารถรับมือและฟื้นคืนจากความเครียดและแรงกระแทกต่างๆ ได้ สามารถรักษาหรือเพิ่มขีดความสามารถและสินทรัพย์ได้ ให้โอกาสสำหรับการดำรงชีวิตที่ยั่งยืนสำหรับรุ่นต่อไปได้ และการดำรงชีวิตยังเป็นประโยชน์ต่อการดำรงชีวิตอื่นๆ ทั้งในระดับท้องถิ่นและในระดับโลก และทั้งในระยะสั้นและในระยะยาว (Carney and others. 1999 : 4)

ต่อมาเพื่อที่จะทำความเข้าใจว่าคนเรามีการพัฒนาและการรักษาไว้ซึ่งการดำรงชีวิตไว้ได้อย่างไร กรมพัฒนาธุรกิจระหว่างประเทศแห่งสหราชอาณาจักร (UK Department for International Development : DFID) จึงได้สร้างกรอบของการดำรงชีวิตขึ้นมา เพื่อใช้เป็นเครื่องมือในการวิเคราะห์ และการทำความเข้าใจต่อปัจจัยต่างๆ ที่มีผลต่อการดำรงชีวิตของเรา โดยได้ให้รายละเอียดไว้ในหนังสือ Guidance Note on Recovery : Livelihood (2010) ซึ่งผู้วิจัยขอสรุปสาระสำคัญ ดังนี้

สินทรัพย์แห่งการดำรงชีวิต (Livelihood Assets) อาจเป็นได้ทั้งสิ่งที่จับต้องได้และจับต้องไม่ได้ สินทรัพย์ที่จับต้องได้ อาทิ การเก็บอาหารสะสมไว้ เงินที่ออมไว้ ต้นไม้ ที่ดิน ปศุสัตว์ เครื่องมือ เครื่องมือและแหล่งทรัพยากรอื่นๆ สินทรัพย์ที่จับต้องไม่ได้ อาทิ การเรียกร้องในเรื่องอาหาร การทำงาน ความช่วยเหลือในการเข้าถึงข้อมูลข่าวสาร การศึกษา การบริการด้านสุขภาพ และโอกาสในการจ้างงาน เป็นต้น

การที่จะเข้าใจในสินทรัพย์แห่งการดำรงชีวิตหรืออาจเรียกว่าเป็นทุน (Capital) ในการดำรงชีวิตนั้น กรมพัฒนาธุรกิจระหว่างประเทศแห่งสหราชอาณาจักร ได้จำแนกทุนหรือสินทรัพย์ของการดำรงชีวิต (Livelihood Assets) ไว้ 5 อย่าง ดังนี้

1. ทุนที่มีอยู่ในตัวมนุษย์เอง (Human capital) ได้แก่ ทักษะต่างๆ ความรู้ สุขภาพ และความสามารถในการทำงาน
2. ทุนทางสังคม (Social capital) ได้แก่ ทรัพยากรทางสังคม ซึ่งรวมถึงเครือข่ายที่ไม่เป็นทางการต่างๆ การเป็นสมาชิกของกลุ่มที่เป็นทางการ และความสัมพันธ์ของความเชื่อมั่นได้ว่าจะจะเป็นประโยชน์ต่อการร่วมมือหรือโอกาสในทางเศรษฐกิจ
3. ทุนทางธรรมชาติ (Natural capital) ได้แก่ ทรัพยากรธรรมชาติต่างๆ เช่น ที่ดิน พื้นดิน น้ำ ป่า และทรัพยากรประมง
4. ทุนทางกายภาพ (Physical capital) ได้แก่ โครงสร้างพื้นฐานทั่วไป เช่น ถนน น้ำและสุขอนามัย โรงเรียน ข้อมูลข่าวสาร ผู้ผลิตสินค้าซึ่งรวมไปถึงอุปกรณ์และเครื่องมือเครื่องมืต่างๆ ด้วย
5. ทุนทางการเงิน (Financial capital) ได้แก่ เงินออม สินเชื่อ และรายได้จากการจ้างงาน การค้าขาย และค่าใช้จ่ายต่างๆ

นอกจากนั้นแล้ว การดำรงชีวิตยังเป็นรูปแบบที่อยู่ภายใต้สังคม เศรษฐกิจ และการเมืองด้วย ธรรมเนียมต่างๆ รวมถึงขั้นตอนและนโยบายต่าง เช่น ในเรื่องเกี่ยวกับบรรทัดฐานทางสังคม ตลาด การครอบครองที่ดิน เป็นต้น ซึ่งนโยบายในด้านต่างๆ เหล่านี้ มีผลต่อความสามารถในการเข้าถึงหรือใช้สินทรัพย์ของเรา โดยที่อาจจะได้ผลลัพธ์ที่พึงปรารถนาหรือไม่พึงปรารถนาก็ได้ ฉะนั้นแล้ว หากบริบททางด้านสังคม เศรษฐกิจการเมืองมีการเปลี่ยนแปลง คนเราก็จะมีการสร้างสรรค์ทั้งอุปสรรคใหม่ๆ และ

โอกาสใหม่ๆ ขึ้นมาด้วยเช่นกัน กรมพัฒนาธุรกิจระหว่างประเทศแห่งสหราชอาณาจักร (DFID) ได้จำแนกบริบทของการดำรงชีวิต (Livelihood Contexts) ไว้ ดังนี้

1. ความสัมพันธ์ทางสังคม (Social relations) ได้แก่ เรื่องเพศ เชื้อชาติ วัฒนธรรม ประวัติศาสตร์ ศาสนาและเผ่าพันธุ์ ที่ส่งผลต่อการดำรงชีวิตของกลุ่มต่างๆ ที่มีความแตกต่างกันภายในชุมชน
2. องค์กรทางสังคมและทางการเมือง (Social and political organization) ได้แก่ กระบวนการในการตัดสินใจ กฎระเบียบและบรรทัดฐานทางสังคม ประชาธิปไตย ความเป็นผู้นำ อำนาจและอำนาจหน้าที่ พฤติกรรมการแสวงหาค่าเช่า
3. การปกครอง (Governance) ได้แก่ รูปแบบและคุณภาพของของรัฐบาล ซึ่งประกอบด้วย โครงสร้าง อำนาจ ประสิทธิภาพและประสิทธิผล สิทธิและความเป็นตัวแทน
4. การให้บริการ (Service delivery) ได้แก่ ประสิทธิภาพและความรับผิดชอบของภาครัฐ และภาคเอกชนในการเป็นตัวแทนของการมีส่วนร่วมในการจัดการบริการ อาทิ ด้านการศึกษา สุขภาพ น้ำและสุขอนามัย
5. ธรรมเนียมในการเข้าถึงทรัพยากร (Resource access institutions) ได้แก่ บรรทัดฐานทางสังคม ประเพณีและพฤติกรรม ซึ่งระบุหรือกำหนดถึงการเข้าถึงทรัพยากรของคนเรา
6. นโยบายและขั้นตอนการดำเนินงาน (Policy and policy processes) ได้แก่ ขั้นตอนในการทำนโยบายและตัวบทกฎหมายที่จะเป็นตัวกำหนดประโยชน์และผลกระทบต่อการดำรงชีวิตของคนเรา

นอกจากนั้น การดำรงชีวิตยังถูกกำหนดได้โดยความเปลี่ยนแปลงของสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติได้ด้วย กล่าวคือ คุณภาพของดิน น้ำ และอากาศ ก็มีอิทธิพลต่อการตัดสินใจในการดำรงชีวิตของคนเราได้เช่นเดียวกัน โดยอาจจะเป็นที่มาของความอ่อนแอของการดำรงชีวิต (Livelihood Vulnerability) ที่อาจเกิดขึ้นได้จากการกระทบกระเทือนอย่างรุนแรง จากเรื่องภัยพิบัติทางธรรมชาติ สงคราม และภาวะเศรษฐกิจถดถอย นอกจากนั้น แนวโน้มในทางการเมืองการปกครอง การใช้เทคโนโลยี เศรษฐกิจ และความสามารถในการหาทรัพยากรทางธรรมชาติ เหล่านี้ก็อาจเป็นอุปสรรคในอนาคตสำหรับการดำรงชีวิตได้เช่นกัน และภายใต้เงื่อนไขต่างๆ เหล่านี้ทำให้คนต้องปรับยุทธวิธีหรือพัฒนายุทธวิธีใหม่ๆ เพื่อที่จะอยู่รอดให้ได้ นอกจากนั้นแล้ว การดำรงชีวิตยังเกี่ยวข้องกับการแข่งขันกับคนอื่นๆ ด้วย เพื่อที่จะสามารถเข้าถึงสินทรัพย์ต่างๆ และตลาดได้

ลักษณะที่สำคัญอีกอย่างหนึ่งของการดำรงชีวิต คือการพึ่งพาซึ่งกันและกัน (Interdependence) วิธีการดำรงชีวิตน้อยมากที่ได้โดยการแยกตัวออกไป การได้มาซึ่งวิธีการดำรงชีวิตแบบหนึ่งนั้นอาจต้องพึ่งพาวิถีชีวิตอื่น ๆ เพื่อให้เข้าถึงและแลกเปลี่ยนสินทรัพย์ อาทิ พ่อค้าต้องพึ่งพาเกษตรกรในการผลิตสินค้า และพ่อค้าทำหน้าที่เป็นผู้เตรียมสำหรับให้ผู้บริโภคซื้อของพวกเขา เป็นต้น วิธีการดำรงชีวิตยังต้องแข่งขันกับวิถีชีวิตอื่น ๆ ในการเข้าถึงสินทรัพย์และตลาด ดังนั้น ในวิถีการดำรงชีวิตต้องพบกับผลกระทบทั้งด้านบวกและด้านลบ และอาจไปมีผลกระทบต่อคนอื่นๆ ด้วยเช่นกัน นอกจากนั้น การดำรงชีวิตยังหมายรวมถึง สินทรัพย์ กิจกรรม และการเข้าถึง ซึ่งการเข้าถึงซึ่งสินทรัพย์และกิจกรรมต่างๆ นั้น ก็โดยการตัดสินใจหรือการพิจารณาร่วมกันของปัจเจกบุคคลและครอบครัวของพวกเขาเอง ทั้งนี้ สำหรับการดำรงชีวิตในสังคมชนบทนั้น ในกระบวนการของการเข้าถึง

นั่นก็เพื่อที่จะได้รับการสนับสนุนจากสังคมที่อาศัยอยู่ และเพื่อการมีชีวิตรอด รวมไปถึงเพื่อเป็นการปรับปรุงมาตรฐานการครองชีพของพวกเขาเองด้วย (Ellis. 1999 : 2)

Serrat (2008) เห็นว่า การดำรงชีวิต ประกอบด้วย ความสามารถ สินทรัพย์ และกิจกรรมต่างๆที่จำเป็นต่อวิถีความเป็นอยู่ การดำรงชีวิตทำให้เราเข้าใจว่าเป็นสิ่งที่ยั่งยืน เมื่อมันสามารถจัดการและฟื้นกลับจากภาวะความเครียดและแรงกระแทกที่รุนแรงได้ และยังคงรักษาหรือเพิ่มความสามารถในการมีสินทรัพย์หรือกิจกรรมต่างๆ ได้อีกทั้งในปัจจุบันและในอนาคต ในขณะที่ไม่ได้ทำลายทรัพยากรธรรมชาติขั้นพื้นฐาน

นอกจากนั้น Serrat ยังได้สรุป สินทรัพย์แห่งทุน (Capital Assets) ของการดำรงชีวิตว่าประกอบไปด้วย

ทุนในตัวมนุษย์เอง (Human capital) ได้แก่ ทักษะต่างๆ ทักษะคิด ความรู้ ประสบการณ์ ความสามารถด้านแรงงาน และสุขภาพที่ดี

ทุนทางสังคม (Social capital) ได้แก่ เครือข่ายและการติดต่อเชื่อมต่อกับบ้านใกล้เรือนเคียง และญาติๆ ความสัมพันธ์ของความไว้วางใจ ความเข้าใจร่วมกันและการสนับสนุนกลุ่มทั้งที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ การแบ่งปันค่านิยมและพฤติกรรมต่างๆ ร่วมกัน กฎเกณฑ์ทั่วไปและบทลงโทษต่างๆ การเป็นตัวแทนกลุ่ม กลไกของการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจและความเป็นผู้นำ

ทุนทางธรรมชาติ (Natural capital) ได้แก่ ที่ดิน น้ำ สัตว์ป่า และการมีจำนวนสัตว์และพืชที่หลากหลายจำนวนมาก และการบริการต่างๆ ที่ได้มาจากทรัพยากรเหล่านี้ด้วย

ทุนทางการเงิน (Financial capital) ได้แก่ เงินออม สินเชื่อ และเงินบำเหน็จบำนาญต่างๆ

ทุนทางกายภาพ (Physical capital) ได้แก่ การคมนาคม ที่พักอาศัย น้ำ พลังงาน และการติดต่อสื่อสาร

อย่างไรก็ตาม การดำรงชีวิตก็มีบริบทของความเปราะหรือความอ่อนแอ (Vulnerability context) ของมันอยู่เช่นกันตามความเห็นของ Serrat ซึ่งก็ได้แก่ โรคภัย ความขัดแย้ง น้ำท่วม ภัยแล้ง พายุ ศัตรูพืชและโรคทางปศุสัตว์ ความเครียดต่างๆ เช่น แนวโน้มของบ่อนทำลายการดำรงชีวิตที่จำเป็นในระยะยาว อันได้แก่ เรื่องประชากร การลดลงของทรัพยากรธรรมชาติขั้นพื้นฐาน การเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ เศรษฐกิจตกต่ำ ภาวะเงินเฟ้อ การลดค่าสกุลเงิน การว่างงานและความยากจน ตลอดจนการเปลี่ยนแปลงทางด้านราคาและการยกระดับโอกาสในการจ้างงานด้วย ความอ่อนแอมีลักษณะที่ทำให้เกิดความไม่มั่นคงในความเป็นอยู่ของปัจเจกบุคคลและชุมชนในการเผชิญต่อการเปลี่ยนแปลงของสภาพแวดล้อมภายนอก เช่น จากแรงกระแทกจากภาวะต่างๆและความเครียด และความสามารถป้องกันตนเองได้อันมีสาเหตุมาจากการขาดความสามารถและวิถีจัดการกับความสูญเสียที่สร้างความเสียหายจากปัจจัยภายใน เช่น ความยากจน

โดยสภาพแวดล้อมภายนอกที่เป็นแรงกระแทกหรือมีผลกระทบต่อวิถีการดำรงชีวิตของปัจเจกบุคคลและชุมชนนั้น ประการหนึ่งผู้วิจัยมองว่าเป็นผลสืบเนื่องมาจากการพัฒนาตามแนวทางเสรีนิยมใหม่ด้วย กล่าวคือ อิทธิพลของการพัฒนาตามแนวทางเสรีนิยมใหม่นั้นเป็นพลังอำนาจที่จูงใจให้คนในชุมชนเกิดการเปลี่ยนแปลงในวิถีการดำรงชีวิตบางสิ่งบางอย่าง และการเปลี่ยนแปลงดังกล่าวส่งผลกระทบให้เกิดการเปลี่ยนแปลงต่อทุนขั้นพื้นฐานของการดำรงชีวิตในชุมชนตามมา อันหมายถึง การเปลี่ยนแปลงทางด้านทุนทางสังคม ทุนทางธรรมชาติ และทุนทางการเงินของชุมชน

จากที่ได้กล่าวไปในเบื้องต้นแล้วว่า การศึกษาวิจัยในครั้งนี้นั้นได้เลือกศึกษาเฉพาะ ทูทางสังคม ทูทางธรรมชาติ และทุนทางการเงิน ที่ได้รับผลกระทบสืบเนื่องมาจากอิทธิพลของการพัฒนาตามแนวทางเสรีนิยมใหม่ เนื่องจากผู้วิจัยมองว่า ทูที่มีอยู่ในตัวมนุษย์เองนั้นเป็นเรื่องเฉพาะของปัจเจกบุคคลที่ซึ่งมีความหลากหลายค่อนข้างมากในปัจจุบัน และไม่สอดคล้องกับหน่วยที่ทำการศึกษาวิจัยในครั้งนี้นี้ที่มุ่งศึกษาหน่วยที่เป็นชุมชน ส่วนทุนทางกายภาพนั้น เป็นเรื่องของโครงสร้างพื้นฐานทั่วไปในชุมชน ซึ่งอาจไม่มีความแตกต่างกันนักในแต่ละชุมชน และผู้วิจัยมองว่าไม่เป็นความท้าทายสำหรับการทำการศึกษาวิจัยเท่าใดนัก

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

นาริรัตน์ คำธง (2553) ศึกษาผลกระทบจากนโยบายเปิดการค้าเสรีอาเซียนต่อเกษตรกรผู้ปลูกข้าวในอำเภอสนป่าตอง จังหวัดเชียงใหม่ พบว่า เกษตรกรได้รับผลกระทบจากผลการดำเนินการตามนโยบายทั้งด้านบวกและด้านลบอย่างมากโดยไม่มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญ และการนำนโยบายเปิดเขตการค้าเสรีอาเซียนมาใช้ ก่อให้เกิดการปรับตัวของผู้ปลูกข้าวในอำเภอสนป่าตอง จังหวัดเชียงใหม่ โดยมีการปรับตัวของเกษตรกรอย่างมาก เช่น การลดต้นทุนการผลิตและเพิ่มคุณภาพข้าว เพื่อให้ได้ผลผลิตที่มีคุณภาพและมีรายได้เพิ่มขึ้น

ณัฐสุน อินทรารูธ (2550) ศึกษาผลกระทบของโลกาภิวัตน์ต่อการกระจายรายได้และความยากจน : บทบาทของเทคโนโลยีและทุนมนุษย์ พบว่า ระดับของโลกาภิวัตน์มีระดับสูงขึ้นอย่างต่อเนื่องทั้งจากอัตราการเปิดประเทศและการลงทุนที่เพิ่มขึ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งตั้งแต่ช่วงทศวรรษที่ 1980 ขณะเดียวกันแม้ว่าโลกาภิวัตน์ทำให้เกิดการขยายตัวอย่างมากของการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ เช่นเดียวกับการกระจายรายได้และความยากจนมีแนวโน้มดีขึ้นโดยรวมในระดับโลก อย่างไรก็ตาม การเปลี่ยนแปลงของการกระจายรายได้และความยากจน กลับมีความแตกต่างกันภายในแต่ละประเทศ เช่น กรณีประเทศไทยและเกาหลีใต้ ซึ่งประเทศไทยประสบกับการกระจายรายได้เลวลง แต่เกาหลีใต้มีความเท่าเทียมกันเพิ่มขึ้น ในช่วงเวลาที่ทั้งสองประเทศต่างมีการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจในอัตราที่สูงใกล้เคียงกัน ความแตกต่างดังกล่าวพบว่าเป็นผลมาจากการดำเนินนโยบายของรัฐบาลเกาหลี ในส่วนที่เกี่ยวข้องกับด้านการถ่ายทอดเทคโนโลยีและการศึกษามีความเหมาะสมกับการพัฒนาเศรษฐกิจในแต่ละช่วงเวลามากกว่าประเทศไทย

เรวดี ประเสริฐเจริญสุข และคณะ (2546) ศึกษาพลวัตประวัติศาสตร์ท้องถิ่นท่ามกลางกระแสการเปลี่ยนแปลง : ตำบลคลองด่าน พบว่าการปรับเปลี่ยนกระแสนโยบายการพัฒนาที่เข้ามามุ่งเน้นที่จะเข้ามาใช้ทรัพยากรธรรมชาติมีอิทธิพลที่จะทำให้ปรับเปลี่ยนรูปแบบการใช้ทรัพยากรจากการยังชีพไปสู่การใช้ประโยชน์จากทรัพยากรเพื่อการค้าขาย และมีการปรับเปลี่ยนโครงสร้างการใช้ทรัพยากรที่จากเดิมในแต่ละชุมชนเป็นผู้จัดการเปลี่ยนมาเป็นการจัดการที่รัฐเข้ามามีบทบาทมากขึ้น และชุมชนเองก็ได้มีการปรับตัวไปตามเงื่อนไขสภาพแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงไป นอกจากนี้ ชุมชนเองก็ได้ปรับตัวรับกับการปฏิรูประบบราชการที่เข้ามาสัมพันธ์กับชุมชน โดยเป็นฝ่ายตั้งรับและมาปรับเปลี่ยนตัวเองตามนโยบายของรัฐที่เข้ามาอย่างต่อเนื่อง

ปฐม หงษ์สุวรรณ (2553) ศึกษาอาณาบริเวณชายแดนแม่น้ำโขงกับกระบวนการสร้างความหมายในบริบทของสังคมสมัยใหม่ : กรณีศึกษาเมืองหนองคายกับเมืองเวียงจันทน์ พบว่า ในสถานการณ์ของการมุ่งพัฒนาเขตเศรษฐกิจและระบบทุนในภูมิภาคกลุ่มแม่น้ำโขงนี้และการกลายเป็นเขตเศรษฐกิจใหม่ในสังคมโลกปัจจุบัน ชุมชนเล็กๆ ที่ตั้งอยู่ ณ ริมแม่น้ำโขงแห่งนี้ซึ่งมีได้อยู่ในเส้นทางของกระแสการพัฒนาเศรษฐกิจดังกล่าว ทำให้ชุมชนต่างๆ มากมายตามตะเข็บชายแดนแม่น้ำโขงระหว่างเส้นกันเขตแดนไทย-ลาว ต้องเผชิญกับปัญหาการถูกเบียดขับและกีดกันจากการเมือง ทางเศรษฐกิจของการพัฒนาในความคิดกระแสหลัก ชุมชนชายแดนแม่น้ำโขงในฐานะที่เป็นชุมชนชายขอบทับซ้อน ไม่ว่าจะเป็นชุมชนชายขอบของประเทศไทย หรือชุมชนชายขอบของกระแสการพัฒนาในระดับภูมิภาคก็ตาม แรงผลักดันต่างๆ ที่เกิดขึ้นกับผู้คนตัวเล็กตัวน้อยเหล่านั้นที่ตกอยู่ในสภาพคนชายขอบ เพื่อเผชิญกับกลุ่มอำนาจที่เหนือกว่า ชาวชุมชนอ่างปลาบึกในฐานะคนชายขอบในชุมชนชายแดนแม่น้ำโขงมีปฏิบัติการหรือการกระทำในชีวิตประจำวันของพวกเขา เพื่อนิยามความหมายให้กับพื้นที่อยู่อาศัยของตนภายใต้การปะทะปฏิสัมพันธ์กับกลุ่มอำนาจเหล่านั้น ความหมายของอาณาบริเวณชายแดนแม่น้ำโขงในมุมมองของชีวิตประจำวันได้ถูกสร้างขึ้นภายใต้ความสัมพันธ์เชิงอำนาจที่เลื่อมล้ำระหว่างชาวอ่างปลาบึกกับกลุ่มอำนาจที่หลากหลายทั้งภาครัฐ กลุ่มคนอื่นๆ และระบบทุน ทั้งนี้ชาวอ่างปลาบึกได้ผลิตซ้ำสร้างใหม่เกี่ยวกับความหมายของชุมชนชายแดนของพวกเขา เพื่อใช้ต่อรองและช่วงชิงในการสร้างพื้นที่ทางสังคม การนิยามความหมายของอาณาบริเวณชายแดนแห่งนี้มีทั้งความเคลื่อนไหว หลากหลาย ซับซ้อน เป็นพลวัต ซึ่งเปลี่ยนแปลงไปตามเงื่อนไขทางสังคมที่ชาวอ่างปลาบึกได้เผชิญ

พิศมัย รัตนโรจน์สกุล (2545) ศึกษาทุนชุมชน : เงื่อนไขในการดำรงอยู่ของชุมชนในระบบทุนนิยม พบว่า การนำเข้าแนวคิดแห่งทุนนิยมมาสู่สังคมไทยตามแนวทางการพัฒนาประเทศไปสู่สังคมแห่งความทันสมัยหรือสังคมอุตสาหกรรมนั้น ทำให้ชุมชนกลายเป็นหน่วยของสังคมที่ตกอยู่ในสภาพของสังคมชายขอบแห่งทุนนิยม วิธีการผลิตของชุมชนเปลี่ยนไปสู่การผลิตเพื่อการค้า เกิดการจำแนกแจกแจงเชิงโครงสร้างทางสังคมและการเข้ามาของทุนนิยมทำให้การสะสมทุนชุมชนมีการปรับตัวเพื่อให้ชุมชนยังสามารถทำหน้าที่ของตนเองได้ต่อไป โดยการปรับตัวของชุมชนประกอบด้วย การจรรโลงทุนชุมชนเดิมที่ยังคงคุณค่าและทำให้ชุมชนสามารถคัดค้านต่ออำนาจของทุนนิยมได้ การบูรณาการทุนชุมชนจากสังคมประเพณีกับทุนชุมชนในสังคมทุนนิยมเข้าด้วยกัน เพื่อให้เหมาะสมกับบริบทของชุมชนปัจจุบัน และการสร้างทุนชุมชนชุดใหม่ขึ้นเพื่อช่วยแก้ปัญหาของชุมชน การปรับตัวของทุนชุมชนที่เข้มแข็งย่อมก่อให้เกิดการสร้างอำนาจอิสระให้แก่ชุมชนในการจัดการต่อทรัพยากรในชุมชน การจัดการต่อปัญหาของชุมชนได้โดยไม่ต้องตกอยู่ในภาวะการพึ่งพิงภายนอก หากแต่ได้ก่อให้เกิดอำนาจต่อรองอย่างเท่าเทียมกับระบบทุนนิยม

บัวพันธ์ พรหมพิง (2547) ศึกษาการก่อเกิด การผลิตซ้ำ การขยายตัวทุนทางสังคมในชนบทอีสาน ได้ข้อสรุปว่า ถึงแม้ว่าหมู่บ้านจะถูกผนวกเข้าไปในระบบตลาดและรัฐ ชาวชนบทก็ยังคงดำรงความเป็นชุมชนทั้งในแง่ทางกายภาพ ทางสังคม และทางจิตใจ การถูกผนวกเข้ากับเศรษฐกิจและสังคมในระดับกว้างในด้านหนึ่ง กลายเป็นข้อจำกัดสำหรับการยังชีพของชาวชนบท อย่างไรก็ตามครัวเรือนชนบทที่ตอบสนองต่อวงล้อมของโครงสร้าง โดยได้กระจายแหล่งสำหรับยังชีพให้มีความหลากหลายขึ้น โดยการใช้ทรัพยากรต่างๆ ที่มีอยู่ ซึ่งรวมถึงทรัพยากรทางวัตถุ ทรัพยากรมนุษย์ ทรัพยากรทางสังคมและวัฒนธรรม ส่วนทางด้านสถาบันทางวัฒนธรรม พบว่า สถาบันทางวัฒนธรรม

หลัก ได้แก่ ธรรมเนียมประเพณี ความเชื่อเรื่องผีและวิถีปฏิบัติทางพุทธศาสนาก็ยังคงมีการผลิตซ้ำสืบทอดต่อมา

อรัญญา พงศ์สะอาด (2553) ศึกษาประวัติศาสตร์ชุมชนในการจัดสวัสดิการเชิงวัฒนธรรมท้องถิ่นอีสานใต้ พบว่า ชุมชนที่ทำการศึกษานั้นมีระบบเศรษฐกิจชุมชนชาวนาเป็นแกน ครอบครัวยังคงเป็นหน่วยการผลิตคือการประกันการบริโภคในครอบครัวและใช้แรงงานในครอบครัวเป็นหลัก ชุมชนชาวนามีศักยภาพในด้านความเหนียวแน่น ความผูกพัน และความช่วยเหลือเกื้อกูล ซึ่งเกิดจากวัฒนธรรมความเชื่อที่สั่งสมสืบทอดต่อกันมา ส่งผลให้ชุมชนมีศักยภาพที่เอื้อต่อการจัดสวัสดิการเชิงวัฒนธรรม อันประกอบด้วยศักยภาพด้านเศรษฐกิจในด้านการเป็นเจ้าของปัจจัยการผลิตและเป็นเจ้าของทรัพยากรรอบๆ ชุมชนร่วมกัน

วรศักดิ์ มัชฌิมากิโร (2549) ศึกษาการดำรงอยู่และการเปลี่ยนแปลงของสังคมชาวนาในบริบทของกระแสโลกาภิวัตน์ : กรณีศึกษาผู้ผลิตสุราพื้นบ้านใน จังหวัดเชียงใหม่ พบว่า จากการต่อสู้ของชาวนาผู้ผลิตเหล้าพื้นบ้านภายใต้กลุ่มเครือข่ายเหล้าพื้นบ้านแห่งประเทศไทย ได้ต่อสู้กับอำนาจของระบบทุนที่ผ่านมาทางอำนาจของรัฐ จนสามารถผลักดันให้กฎหมายเปิดเสรีในการผลิตสุราเป็นรูปธรรมและใช้ได้จริง แต่ผลที่ตามมาคือการล่มสลายของกลุ่มเครือข่ายเหล้าพื้นบ้านแห่งประเทศไทยเพราะเมื่อชาวนาสามารถผลิตเหล้าได้เองอย่างถูกกฎหมายแล้ว ความเป็นเครือข่ายและความแข็งแกร่งของกลุ่มก็หมดความสำคัญ เพราะต่างคนก็ต่างจะทำเหล้าของตนเองเพื่อจำหน่าย เหล้าเถื่อนถูกนำเข้าระบบกลายเป็นเหล้าเสียภาษีถูกกฎหมาย เกิดการแข่งขันกันในรูปแบบการค้าเสรีเข้าสู่กระบวนการของระบบทุนนิยมอย่างเต็มรูปแบบ เมื่อกลุ่มล่มสลายในไม่ช้าชาวนาที่ไม่อาจจะต่อกรกับกลไกของการตลาด การต่อสู้แข่งขันกันในตลาดก็ต้องล้มเลิกการทำเหล้าพื้นบ้านไปโดยปริยาย ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่สืบทอดกันมาตั้งแต่อดีตก็ต้องล้มเลิกไปในที่สุดเหลือเพียงชาวนาบางส่วนที่สามารถพึ่งตนเองให้เดินอยู่ได้ในระบบ

ภูมิศักดิ์ ราศี (2549) ศึกษาผลกระทบจากการเปิดตลาดการค้าเสรีต่อภาคการเกษตรและแนวโน้มเศรษฐกิจไทย พบว่า ผลกระทบต่อเศรษฐกิจมหภาค อาทิ การลงทุนที่แท้จริง มีการเปลี่ยนแปลงเพิ่มขึ้น การกู้ยืมเงินจากภาครัฐเพิ่มขึ้น ส่วนผลกระทบต่อเศรษฐกิจรายสาขา พบว่า มีการเปลี่ยนแปลงผลผลิตภายในประเทศเพิ่มขึ้นเกือบทุกสาขาการผลิต แต่มีบางสาขาการผลิตมีการเปลี่ยนแปลงผลผลิตลดลง เช่น ข้าวโพด ผลิตภัณฑ์ ปอ ฝ้ายและพืชเส้นใย และโคเนื้อและโคนม เป็นต้น ส่วนการกระจายรายได้ พบว่า รายได้รวมทุกประเภทของประชาชนเพิ่มขึ้นเพียงเล็กน้อยในทุกระดับชั้นของรายได้ โดยประชาชนในชนบทมีรายได้รวมทุกประเภทเพิ่มขึ้นน้อยกว่าประชาชนในเมือง เพราะประชาชนในเมืองมีการพึ่งพาสินค้าอุตสาหกรรม แต่ประชาชนในชนบทมีการพึ่งพาสินค้าเกษตรเป็นส่วนใหญ่จึงทำให้มีรายได้ที่น้อยกว่า

กฤษฎา นาโสก (2552) ศึกษาวิถีชาวนาอีสานตอนล่าง : ศึกษากรณีชุมชนชาวนาบ้านตำแย ตำบลม่วงสามสิบ อำเภอม่วงสามสิบ จังหวัดอุบลราชธานี พบว่า อดีตชุมชนชาวนาบ้านตำแยเป็นทำนาเป็นอาชีพหลักมีการผลิตเพื่อยังชีพและบริโภคในครัวเรือนเป็นหลัก แต่ปัจจุบันมีการเปลี่ยนแปลงโดยจะทำการผลิตเพื่อการค้าเป็นสำคัญ ชาวนามีการลงทุนในการผลิตเกือบทุกขั้นตอน มีการจ้างแรงงาน มีการใช้เทคโนโลยีทางการผลิตเข้ามา อาทิเช่น การใช้พันธุ์พืชส่งเสริมการใช้ปุ๋ยเคมี ยาปราบศัตรูพืชแมลง การใช้รถไถนาเดินตาม รถเกี่ยวข้าว เครื่องนวดข้าว เป็นต้น ทำให้ครัวเรือนมีรายจ่ายด้านการผลิตเพิ่มสูงขึ้น นอกจากนี้รายจ่ายด้านปัจจัยการบริโภค ในครัวเรือนก็เพิ่มสูงขึ้นเช่นเดียวกัน อันได้แก่ ค่าอาหาร ค่าเครื่องนุ่งห่มแต่งกาย ค่าน้ำประปา ค่าไฟฟ้า ค่าโทรศัพท์ ค่าซ่อมแซมบ้านเรือน ค่า

รักษาพยาบาล ค่ายาและค่าใช้จ่ายเพื่อการศึกษาบุตร ค่ายานพาหนะ ค่าเดินทาง เป็นต้น ส่งผลให้ชาวนาเกิดหนี้สินตามมา และปัญหาที่ตามมาอีกคือ ปัญหาราคาปัจจัยทางการผลิตเพิ่มสูงขึ้น ปัญหาราคาผลผลิตตกต่ำ ปัญหาหนี้สินภาคเกษตร และหนี้สินจากการบริโภคในครัวเรือนและปัญหาขาดแคลนแรงงานด้านการเกษตร อย่างไรก็ตาม พบว่า ชุมชนชาวนาบ้านตำแยมีการปรับตัวให้เหมาะสมกับสถานการณ์ทางสังคมอยู่ตลอดเวลา มีการติดต่อกับภายนอกชุมชนหมู่บ้านและรับเอาวัฒนธรรมใหม่ๆ จากภายนอกเข้ามาในหมู่บ้าน มีการรับเอาความรู้เทคโนโลยีสมัยใหม่เข้ามาใช้ในกระบวนการผลิต ซึ่งก็ส่งผลต่อความสัมพันธ์ทางการผลิตของชาวนาทั้งในทางบวกและทางลบ

พิชญ์ธนิศา โปธิสาร (2553) ศึกษายุทธศาสตร์ และศักยภาพการพึ่งตนเองของชุมชนชนบทอีสาน: กรณีศึกษาเปรียบเทียบกับหมู่บ้านดอนม่วง จังหวัดมุกดาหารและหมู่บ้านโนนยางจังหวัดยโสธร พบว่า แต่เดิมทั้งสองหมู่บ้านมีวิถีการดำเนินชีวิตที่เน้นวิถีการพึ่งตนเองคล้ายคลึงกัน สภาพการเป็นอยู่พอมีพอกิน แต่เมื่อรัฐมีนโยบายการพัฒนาประเทศตาม ได้ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงต่อวิถีการดำเนินชีวิตของชุมชนในทุกมิติ อันนำไปสู่ผลกระทบต่อการพึ่งตนเองที่คล้ายคลึงกัน อย่างไรก็ตามหมู่บ้านโนนยาง มีประสบการณ์ในการต่อสู้กับการพัฒนากระแสหลักตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติที่เข้มข้นกว่า จึงส่งผลให้คนในหมู่บ้านโนนยางมีความเชื่อมั่น และกล้าท้าทายอุดมการณ์การพัฒนาในแนวทางกระแสหลักสูงกว่าหมู่บ้านดอนม่วงที่มีจะน้อมรับน่านโยบายรัฐไปปรับใช้เป็นส่วนใหญ่ อันนำไปสู่การบันทึกศักยภาพการพึ่งตนเองสูงกว่าหมู่บ้านโนนยาง

สรุปงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง จากกระแสโลกาภิวัตน์ก่อให้เกิดการพัฒนาภายใต้ระบบทุนนิยมโลก และความเจริญของเมือง การพัฒนาประเทศไปสู่สังคมแห่งความทันสมัยหรือสังคมอุตสาหกรรมนั้น ทำให้ชุมชนถูกผนวกเข้ากับระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยมในระดับมหภาค ความเปลี่ยนแปลงดังกล่าวส่งผลกระทบต่อชุมชนทั้งด้านบวกและด้านลบ ในด้านบวกนั้นจะมีการรับเอาเทคโนโลยีสมัยใหม่เข้ามาใช้ในกระบวนการผลิต และจะได้รับการถ่ายทอดความรู้ใหม่ๆ ที่อาจจะไม่ทราบมาก่อน และหากใครที่สามารถปรับตัวได้ดี การผลิตจากเดิมที่เป็นเพียงชีพก็กลับกลายมาเป็นการผลิตเพื่อการค้า ซึ่งก่อให้เกิดรายได้ที่เพิ่มมากขึ้นกว่าแต่ก่อน ส่วนด้านลบนั้น ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงอัตลักษณ์ทางสังคมในบางอย่าง เช่น ในด้านค่านิยม และวิถีชีวิตที่ให้ความสำคัญกับวัตถุเพิ่มมากขึ้น ชุมชนมีวิถีการดำรงชีวิตที่มีลักษณะกระจายสำหรับแหล่งยังชีพที่มีความหลากหลายมากขึ้น ปัญหารายได้ที่ไม่เท่าเทียมกันยังคงเกิดขึ้นและเห็นอยู่โดยทั่วไป เนื่องจาก เกิดการแข่งขันกันในรูปแบบการค้าเสรีมากขึ้น อย่างไรก็ตาม ชุมชนชาวนาเองก็ยังมีความสามารถในการปรับตัวและรับมือกับกระแสการพัฒนาแบบทุนนิยมได้ ด้วยการพยายามพึ่งตนเองให้ได้มากที่สุดและปรับตัวให้เข้ากับโลกทุนนิยมด้วยส่วนหนึ่ง และชุมชนยังมีศักยภาพในด้านความเหนียวแน่น ความผูกพัน และความช่วยเหลือเกื้อกูลกันอยู่ อย่างไรก็ตาม ชุมชนยังเป็นฝ่ายตั้งรับและสามารถปรับตัวเองให้ไปกันได้กับการนโยบายที่เปลี่ยนแปลงไปของรัฐด้วยเช่นกัน โดยอาจก่อให้เกิดการสร้างอำนาจอิสระให้แก่ชุมชนในการจัดการต่อทรัพยากรในชุมชน และการจัดการต่อปัญหาของชุมชนได้โดยไม่ต้องตกอยู่ในภาวะการพึ่งพิงจากภายนอกด้วยส่วนหนึ่ง

บทที่ 3

โครงสร้างทางสังคมและเศรษฐกิจของตำบลบ้านหว้า

ในบทนี้เป็นการนำเสนอลักษณะโครงสร้างทั่วไปทางสังคม เศรษฐกิจของตำบลบ้านหว้า อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น เพื่อมาประกอบเป็นพื้นฐานในการทำความเข้าใจเกี่ยวกับลักษณะความสัมพันธ์ระหว่างเสรีนิยมใหม่และวิถีการดำรงชีวิตของชุมชน นอกจากนี้ผู้วิจัยได้นำเสนอลักษณะทั่วไปและยุทธศาสตร์การพัฒนาของจังหวัดขอนแก่นมา ณ ที่นี้ด้วยบางส่วน เนื่องจากผู้วิจัยเห็นว่ามี ความสอดคล้องและเชื่อมโยงกันอยู่ กับสิ่งที่ทำการวิจัยในครั้งนี้ ทั้งนี้ ผู้วิจัยได้แบ่งเนื้อหาในการวิจัย ออกเป็น 2 ส่วน ดังต่อไปนี้ คือ

1. ลักษณะทั่วไปและยุทธศาสตร์การพัฒนาของจังหวัดขอนแก่น
2. โครงสร้างทางด้านสังคมและเศรษฐกิจของตำบลบ้านหว้า

ลักษณะทั่วไปและยุทธศาสตร์การพัฒนาของจังหวัดขอนแก่น

จังหวัดขอนแก่นตั้งอยู่บริเวณตอนกลางของภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ห่างจาก กรุงเทพมหานคร 445 ก.ม. อยู่ระหว่างเส้นรุ้งที่ 15-17 องศาเหนือ และเส้นแวงที่ 101-103 องศาตะวันออก มีพื้นที่ 10,885.99 ตารางกิโลเมตร หรือ 6.8 ล้านไร่ เป็นอันดับที่ 15 ของประเทศ และมีอาณาเขตติดต่อกับจังหวัดใกล้เคียง รวม 9 จังหวัดดังนี้ ทิศเหนือติดต่อกับจังหวัดอุดรธานี จังหวัดเลย และจังหวัดหนองบัวลำภู ทิศใต้ติดต่อกับจังหวัดนครราชสีมา และจังหวัดบุรีรัมย์ ทิศตะวันออกติดต่อกับ จังหวัดกาฬสินธุ์ และจังหวัดมหาสารคาม ทิศตะวันตกติดต่อกับจังหวัดชัยภูมิ และจังหวัดเพชรบูรณ์ (สำนักงานจังหวัดขอนแก่น. 2555 : 1)

สภาพพื้นที่โดยทั่วไปเป็นที่ราบสูง มีพื้นที่สูงต่ำสลับเป็นลูกคลื่น ทางทิศตะวันตกสูงมาก เพราะมีแนวเขาภูกระดึงและเพชรบูรณ์ สำหรับทางทิศตะวันออกและทิศตะวันออกเฉียงใต้ มีลักษณะสูงต่ำ มีที่ราบลุ่มแถบลุ่มน้ำชี ในเขตพื้นที่อำเภอเมือง ขนบถ บ้านไผ่ มัญจาคีรี แวงน้อย แวงใหญ่ และพระยืน จังหวัดขอนแก่นอยู่ในเขตมรสุมปีหนึ่งมี 3 ฤดู คือ ฤดูฝนเริ่มตั้งแต่เดือนกรกฎาคมถึงเดือนตุลาคม ฤดูหนาวเริ่มตั้งแต่เดือนพฤศจิกายนถึงเดือนกุมภาพันธ์ ฤดูร้อนเริ่มตั้งแต่เดือนมีนาคมถึงเดือนมิถุนายน ส่วนปริมาณน้ำฝนของจังหวัดขอนแก่นหากเปรียบเทียบกับย้อนหลังไป 10 ปี (พ.ศ. 2545 – 2554) พบว่าฝนตกมากที่สุดปี พ.ศ. 2551 วัดได้ 1,780.6 มิลลิเมตร จำนวนวันที่ฝนตก 122 วัน ฝนตกน้อยที่สุดในปี พ.ศ. 2548 วัดได้ 936.5 มิลลิเมตร จำนวนวันที่ฝนตก 106 วัน (สำนักงานจังหวัดขอนแก่น. 2555 : 2-3) พื้นที่ที่มีฝนตกมากที่สุดได้แก่ อำเภอบ้านแฮด เมื่อปี พ.ศ. 2551 วัดได้ 3,665.7 มิลลิเมตร พื้นที่ที่มีฝนตกน้อยที่สุดได้แก่ อำเภอแวงน้อย เมื่อปี พ.ศ. 2544 วัดได้ 251.1 มิลลิเมตร (สำนักงานจังหวัดขอนแก่น. 2555 : 3 ; อ้างอิงมาจาก ศูนย์อุตุนิยมวิทยาภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบน. 2555)

จังหวัดขอนแก่นแบ่งการปกครองส่วนภูมิภาคออกเป็น 26 อำเภอ ได้แก่ อำเภอเมืองขอนแก่น อำเภอบ้านฝาง อำเภอพระยืน อำเภอหนองเรือ อำเภอชุมแพ อำเภอสหัสขันธ์ อำเภอน้ำพองอำเภออุบลรัตน์ อำเภอกระนวน อำเภอบ้านไผ่ อำเภอเปือยน้อย อำเภอพล อำเภอแวงใหญ่ อำเภอแวงน้อย อำเภอ

หนองสองห้อง อำเภอภูเวียง อำเภอภูผาเขียว อำเภอชนบท อำเภอเขาสวนกวาง อำเภอภูพาน อำเภอ
 ขำสูง อำเภอโคกโพธิ์ไชย อำเภอหนองนาคำ อำเภอบ้านแฮด อำเภอโนนศิลา และอำเภอเวียงเก่า มี
 ตำบลรวมทั้งสิ้น 198 ตำบล 2,331 หมู่บ้าน และ 398 ชุมชน (ที่ทำการปกครองจังหวัดขอนแก่น.
 2554)

การปกครองส่วนท้องถิ่น ประกอบด้วยองค์การบริหารส่วนจังหวัด จำนวน 1 แห่ง เทศบาล
 จำนวน 66 แห่ง (เทศบาลนคร จำนวน 1 แห่ง เทศบาลเมือง จำนวน 4 แห่ง และเทศบาลตำบล จำนวน
 63 แห่ง) และองค์การบริหารส่วนตำบล จำนวน 156 แห่ง รวมทั้งสิ้น จำนวน 225 แห่ง (สำนักงาน
 ท้องถิ่นจังหวัดขอนแก่น. 2555 : 1)

จังหวัดขอนแก่นมีราชการส่วนภูมิภาค 33 ส่วนราชการ อาทิเช่น สำนักงานจังหวัดขอนแก่น
 ที่ทำการปกครองจังหวัดขอนแก่น สำนักงานสถิติจังหวัดขอนแก่น สำนักงานคลังจังหวัดขอนแก่น
 สำนักงานที่ดินจังหวัดขอนแก่น สำนักงานพัฒนาชุมชนจังหวัดขอนแก่น และสำนักงานเกษตรและ
 สหกรณ์จังหวัดขอนแก่น เป็นต้น มีราชการส่วนกลาง อาทิเช่น สำนักงานตำรวจภูธร ภาค 4 กองบังคับ
 การตำรวจภูธรจังหวัดขอนแก่น หน่วยบินจังหวัดขอนแก่น กองบังคับการตำรวจตระเวนชายแดนภาค 2
 และตรวจคนเข้าเมืองจังหวัดขอนแก่น เป็นต้น และรัฐวิสาหกิจ อาทิเช่น สำนักงานการไฟฟ้าส่วน
 ภูมิภาค จ. ขอนแก่น สำนักงานประปาเขต 6 ขอนแก่น สำนักงานการประปาส่วนภูมิภาค สาขา
 ขอนแก่น สำนักงานเคหะชุมชนขอนแก่น สำนักงานการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยสำนักงานขอนแก่น
 การไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย เป็นต้น รวมราชการส่วนกลางและรัฐวิสาหกิจแล้วมีจำนวนทั้งสิ้น
 208 หน่วยงาน(สำนักงานจังหวัดขอนแก่น. 2555 : 4-31)

จังหวัดขอนแก่นมีประชากรรวม 1,766,066 คน แยกเป็นชาย 875,013 คน หญิง 891,053
 คน จำนวนบ้าน 534,715 หลัง (สำนักงานจังหวัดขอนแก่น. 2555 : 1 ; อ้างอิงมาจาก
 กรมการปกครอง. 2554)

สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจังหวัดขอนแก่น มีได้จำนวน 10 คน ตามการกำหนดเขตเลือกตั้ง
 สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจังหวัดขอนแก่น 10 เขต ตามประกาศราชกิจจานุเบกษา ฉบับกฤษฎีกาเล่ม
 128 ตอนที่ 19 ก วันที่ 24 มีนาคม 2554 ดังนี้

เขตเลือกตั้งที่ 1 ได้แก่พื้นที่ อำเภอเมืองขอนแก่น (เฉพาะเทศบาลนครขอนแก่น เทศบาล
 ตำบลเมืองเก่า เทศบาลตำบลบ้านเป็ด และตำบลแดงใหญ่) มีสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรได้ 1 คน

เขตเลือกตั้งที่ 2 ได้แก่พื้นที่ อำเภอเมืองขอนแก่น (เฉพาะเทศบาลตำบลบ้านทุ่ม เทศบาล
 ตำบลพระลับ เทศบาลตำบลหนองตูม เทศบาลตำบลท่าพระ ตำบลโคกสีตำบลบึงเนียม ตำบลบ้านหว้า
 ตำบลดอนช้าง ตำบลดอนหัน ตำบลศิลา และตำบลท่าพระ) อำเภอขำสูง มีสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรได้
 1 คน

เขตเลือกตั้งที่ 3 ได้แก่พื้นที่ อำเภอน้ำพอง อำเภอกระนวน มีสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรได้ 1
 คน

เขตเลือกตั้งที่ 4 ได้แก่พื้นที่ อำเภอเมืองขอนแก่น (เฉพาะเทศบาลตำบลบ้านค้อ เทศบาล
 ตำบลสำราญ เทศบาลตำบลโนนท่อน และเทศบาลตำบลสาวะถี) อำเภอเขาสวนกวาง อำเภออุบลรัตน์
 อำเภอบ้านฝาง มีสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรได้ 1 คน

เขตเลือกตั้งที่ 5 ได้แก่พื้นที่ อำเภอนองนาคำ อำเภอภูเวียง อำเภอเวียงเก่า อำเภอสีชมพู (ยกเว้นตำบลนาจาน ตำบลขำยาง ตำบลภูห่าน และตำบลหนองแดง) มีสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรได้ 1 คน

เขตเลือกตั้งที่ 6 ได้แก่พื้นที่ อำเภอชุมแพ อำเภอภูผาม่าน อำเภอสีชมพู (เฉพาะตำบลนาจาน ตำบลขำยาง ตำบลภูห่าน และตำบลหนองแดง) มีสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรได้ 1 คน

เขตเลือกตั้งที่ 7 ได้แก่พื้นที่ อำเภอนองเรือ อำเภอมีชัยคีรี มีสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรได้ 1 คน

เขตเลือกตั้งที่ 8 ได้แก่พื้นที่ อำเภอพล อำเภอแวงน้อย อำเภอแวงใหญ่ อำเภอโคกโพธิ์ไชย มีสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรได้ 1 คน

เขตเลือกตั้งที่ 9 ได้แก่พื้นที่ อำเภอนองสองห้อง อำเภอโนนศิลา อำเภอชนบท อำเภอเปือยน้อย มีสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรได้ 1 คน

เขตเลือกตั้งที่ 10 ได้แก่พื้นที่ อำเภอบ้านไผ่ อำเภอบ้านแฮด อำเภอพระยืน มีสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรได้ 1 คน (องค์การบริหารส่วนจังหวัดขอนแก่น. 2554 : 42-43)

ประชาชนส่วนใหญ่ในจังหวัดขอนแก่นนับถือศาสนาพุทธ มีสถานที่ประกอบพิธีทางศาสนา 1,312 แห่ง ประกอบด้วย วัด 1,276 แห่ง โบสถ์คริสต์ 58 แห่ง มัสยิด 7 แห่ง และสุเหร่า 2 แห่ง โรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกธรรม - บาลี 26 แห่ง และมหาวิทยาลัยสงฆ์ 2 แห่ง (สำนักงานจังหวัดขอนแก่น. 2555 : 10 ; อ้างอิงมาจาก สำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดขอนแก่น . 2555) การดำเนินงานในด้านการส่งเสริม และอนุรักษ์วัฒนธรรม ได้จัดให้มีศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ จำนวน 138 แห่ง โครงการวัฒนธรรมไทยสายใยชุมชน 45 แห่ง แหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม 12 แห่ง ศูนย์เฝ้าระวังทางวัฒนธรรม 79 แห่ง ศูนย์วัฒนธรรมในสถานศึกษา 26 แห่ง องค์การเครือข่ายทางวัฒนธรรม ประกอบด้วย สภาวัฒนธรรมจังหวัด 1 แห่ง สภาวัฒนธรรมอำเภอ 26 แห่ง สภาวัฒนธรรมตำบล 199 แห่ง สภาวัฒนธรรมหมู่บ้าน 2,337 แห่ง (สำนักงานจังหวัดขอนแก่น. 2555 : 10 ; อ้างอิงมาจาก สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดขอนแก่น. 2555)

จังหวัดขอนแก่นเป็นเมืองศูนย์กลางความเจริญของภูมิภาคมาเป็นเวลานานเนื่องจากเป็นเมืองที่ถูกกำหนดให้เป็นศูนย์กลางการพัฒนาภูมิภาคตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมในฉบับต้นๆ รวมทั้งความได้เปรียบในด้านทำเลที่ตั้งทำให้จังหวัดขอนแก่นจึงเป็นทางผ่านที่สามารถใช้การคมนาคมได้หลายประเภท ทั้งทางรถยนต์ ทางรถไฟ และทางอากาศ ยังเป็นศูนย์รวมเกี่ยวกับอุตสาหกรรมการผลิต การค้า และบริการ นอกจากนี้ยังเป็นฐานการผลิตของอุตสาหกรรมขนาดใหญ่ของภูมิภาคอีกด้วย

การขยายตัวอย่างรวดเร็วของจังหวัดขอนแก่นภายใต้กรอบยุทธศาสตร์การพัฒนาตามแผนพัฒนาจังหวัด 4 ปี (พ.ศ. 2553-2556) ที่มุ่งให้จังหวัดขอนแก่นเป็นศูนย์กลางเชื่อมโยงเครือข่ายการค้า การลงทุน การบริการ และการคมนาคมขนส่งในภูมิภาคสู่สากล มียุทธศาสตร์การพัฒนาที่สำคัญ 5 ด้าน ตามกรอบของการจัดสรรงบประมาณคือ การพัฒนาเศรษฐกิจให้มีความมั่นคงและมีความสามารถทางการแข่งขัน การพัฒนาคุณภาพคนและสังคม การบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อมเพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืน การเสริมสร้างความมั่นคงและความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน และการพัฒนาการบริหารภาครัฐ โดยมีเป้าประสงค์พัฒนาในกลุ่มเป้าหมายพัฒนา 3 ระดับ คือ ระดับชุมชน เพื่อสร้างให้ชุมชนเข้มแข็ง มีความสุข (Happiness Community) ระดับในเมือง เพื่อ

สร้างให้ขอนแก่นเป็นนครน่าอยู่ และเป็นต้นแบบของการพัฒนาและการบริหารจังหวัดแบบบูรณาการ (Healthy City) และระดับภูมิภาค เพื่อนำพาจังหวัดขอนแก่นสู่การเป็นศูนย์กลางของภูมิภาค ทั้งด้าน เศรษฐกิจ การคมนาคม และการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ (Hub of Region) (สำนักงานจังหวัดขอนแก่น. 2555 : 1)

อุตสาหกรรมของจังหวัดขอนแก่น ยังคงมีการขยายตัวในอัตราที่สูงอย่างต่อเนื่อง และเพิ่ม ความสำคัญต่อเศรษฐกิจของจังหวัดมากขึ้นเป็นลำดับ ประเภทของอุตสาหกรรมก็ได้เริ่มปรับเปลี่ยนจาก อุตสาหกรรมเกษตร มาเป็นอุตสาหกรรมวิศวกรรม แม้จะมีโรงงานขนาดใหญ่อยู่บ้างแต่ส่วนใหญ่ยังเป็น อุตสาหกรรมขนาดย่อมและขนาดกลางที่มีการจ้างแรงงานในท้องถิ่นสูง ปัจจุบันมีโรงงานอุตสาหกรรม ได้รับอนุญาตให้ประกอบการ จำนวนทั้งสิ้น 1,353 โรงงาน เงินทุน 73,810,755,116 บาท คนงาน 60,738 คน แยกตามจำพวกโรงงานได้ดังนี้

ตาราง 1 ประเภทโรงงานอุตสาหกรรม

จำพวกที่	จำนวนโรงงาน	จำนวนเงินลงทุน (บาท)	จำนวนคนงาน
2	538	856,583,295	4,060
3	815	72,954,171,821	56,678
รวม	1,353	73,810,755,116	60,738

หมายเหตุ : จำพวกที่ 2 คือ ต้องแจ้งให้ทราบก่อนการประกอบกิจการโรงงาน

จำพวกที่ 3 คือ ต้องได้รับอนุญาตก่อนจึงจะดำเนินการได้

ที่มา : สำนักงานจังหวัดขอนแก่น (สำนักงานอุตสาหกรรมจังหวัดขอนแก่น. 2555 ; อ้างอิงมาจาก สำนักงานจังหวัดขอนแก่น. 2555 : 4)

สาขาอุตสาหกรรมที่มีการลงทุนมากที่สุด 7 อันดับแรกของจังหวัดขอนแก่น ได้แก่ อุตสาหกรรมโลหะ จำนวน 208 โรงงาน อุตสาหกรรมผลิตภัณฑ์โลหะ จำนวน 202 โรงงาน อุตสาหกรรมขนส่ง จำนวน 179 โรงงาน อุตสาหกรรมอาหาร จำนวน 131 โรงงาน อุตสาหกรรม การเกษตร จำนวน 111 โรงงาน อุตสาหกรรมเครื่องจักรกล จำนวน 114 โรงงาน และอุตสาหกรรมไม้ และผลิตภัณฑ์จากไม้ จำนวน 56 โรงงาน

มีโรงงานอุตสาหกรรมที่ได้รับอนุญาตประกอบกิจการที่ใช้แรงงานเกิน 100 คนขึ้นไป แยกได้ ดังนี้ โรงงานที่ใช้คนงานตั้งแต่ 100-200 คน มี 33 โรงงาน โรงงานที่ใช้คนงานตั้งแต่ 200-500 คน มี 25 โรงงาน โรงงานที่ใช้คนงานตั้งแต่ 500-1,000 คน มี 7 โรงงาน และโรงงานที่ใช้คนงานตั้งแต่ 1,000 คน ขึ้นไป มี 7 โรงงาน

และสืบเนื่องจากจังหวัดขอนแก่นเป็นพื้นที่ที่ตั้งอยู่แนวระเบียงเศรษฐกิจตะวันออก-ตะวันตก (East-West Economic Corridor : EWEC) ตัดกับแนวเชื่อมโยงเศรษฐกิจเหนือ-ใต้ (North-South Economic Corridor : NSEC) สู่พื้นที่ชายฝั่งทะเลภาคตะวันออก (Eastern Sea Board : ESB) เป็น พื้นที่ที่รัฐบาลส่งเสริมให้เป็น 1 ใน 3 จังหวัดนาร่องในการพัฒนาให้เป็นนครแห่งเทคโนโลยีสารสนเทศ และการสื่อสาร นอกเหนือจากจังหวัดภูเก็ต และจังหวัดเชียงใหม่ และเป็นพื้นที่ที่มีศักยภาพเอื้ออำนวย

ต่อการส่งเสริมการค้าการลงทุน เนื่องจากเป็นเมืองศูนย์กลางของภาคตะวันออกเฉียงเหนือ มีโครงสร้างพื้นฐานด้านต่างๆ พร้อมรองรับการพัฒนา สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมการลงทุนได้จัดจังหวัดขอนแก่นอยู่ในเขตส่งเสริมการลงทุนเขต 3 ซึ่งมีสิทธิและประโยชน์ ดังนี้

1. ให้ได้รับการยกเว้นอากรขาเข้าสำหรับเครื่องจักร
2. ให้ได้รับยกเว้นภาษีเงินได้นิติบุคคลรวมกันไม่เกินร้อยละ 100 ของเงินลงทุน โดยไม่รวมค่าที่ดินและทุนหมุนเวียนเป็นระยะเวลา 8 ปี ทั้งนี้ผู้ได้รับการส่งเสริมในโครงการที่มีขนาดการลงทุนตั้งแต่ 10 ล้านบาทขึ้นไป (ไม่รวมค่าที่ดินและทุนหมุนเวียน) จะต้องดำเนินการให้ได้รับใบรับรองระบบคุณภาพตามมาตรฐาน ISO 9000 หรือมาตรฐานสากลอื่นที่เทียบเท่าภายในระยะเวลา 2 ปีนับตั้งแต่วันที่เปิดดำเนินการ หากไม่สามารถดำเนินการได้จะถูกเพิกถอนสิทธิและประโยชน์การยกเว้นภาษีเงินได้นิติบุคคล 1 ปี
3. ให้ได้รับยกเว้นอากรขาเข้าสำหรับวัตถุดิบหรือวัสดุจำเป็นสำหรับส่วนที่ผลิตเพื่อการส่งออกเป็นระยะเวลา 5 ปี
4. สำหรับโครงการที่ตั้งสถานประกอบการในนิคมอุตสาหกรรมหรือเขตอุตสาหกรรมที่ได้รับการส่งเสริม ให้ได้รับสิทธิประโยชน์ ดังนี้
 - 4.1 ให้ได้รับลดหย่อนภาษีเงินได้นิติบุคคลสำหรับกำไรสุทธิที่ได้จากการลงทุนในอัตราร้อยละ 50 ของอัตรากปกติ เป็นระยะเวลา 5 ปี นับจากวันที่พ้นกำหนดระยะเวลาการยกเว้นภาษีเงินได้นิติบุคคล
 - 4.2 อนุญาตให้หักค่าขนส่ง ค่าไฟฟ้าและค่าประปา 2 เท่า เป็นระยะเวลา 10 ปี นับแต่วันเริ่มมีรายได้จากกิจการที่ได้รับการส่งเสริม
5. สำหรับโครงการที่ตั้งสถานประกอบการนอกนิคมอุตสาหกรรมหรือเขตอุตสาหกรรมที่ได้รับการส่งเสริม อนุญาตให้หักค่าติดตั้งหรือก่อสร้างสิ่งอำนวยความสะดวกจากกำไรสุทธิร้อยละ 25 ของเงินที่ลงทุนในกิจการที่ได้รับการส่งเสริม โดยผู้ได้รับการส่งเสริมจะเลือกหักจากกำไรสุทธิของปีใดปีหนึ่งก็ได้ภายใน 10 ปีนับตั้งแต่วันที่เริ่มมีรายได้จากกิจการที่ได้รับการส่งเสริม ทั้งนี้ นอกเหนือไปจากการหักค่าเสื่อมราคาตามปกติ (สำนักงานจังหวัดขอนแก่น. 2555 : 13-14)

ส่วนในภาคเกษตรนั้น จังหวัดขอนแก่นมีพื้นที่การเกษตร 4,369,043 ไร่ (ร้อยละ 64.19 ของพื้นที่จังหวัด) โดยอยู่ในเขตชลประทาน 757,542 ไร่ (คิดเป็นร้อยละ 13.14 ของพื้นที่การเกษตร หรือร้อยละ 8 ของพื้นที่จังหวัด) จำนวนคนทำงานในภาคเกษตร 324,879 คน (สำนักงานจังหวัดขอนแก่น. 2555 : 4 ; อ้างอิงมาจาก สำนักงานเกษตรและสหกรณ์จังหวัดขอนแก่น. 2554) โดยมีผลผลิตจากพืชที่สำคัญ ดังนี้ ข้าวนาปรัง ผลผลิตรวม 167,498 ตัน ข้าวนาปี ผลผลิตรวม 746,562 ตัน

อ้อยโรงงาน ผลผลิตรวม 4,587,830 ตัน มันสำปะหลัง ผลผลิตรวม 683,386 ตัน ถั่วเหลือง ผลผลิตรวม 7,673 ตัน และมีผลผลิตจากสัตว์ที่สำคัญ ดังนี้ โคเนื้อ ผลผลิตรวม 45,654 ตัว สุกร ผลผลิตรวม 142,531 ตัว ไก่เนื้อ ผลผลิตรวม 8,095,504 ตัว ไก่ไข่ ผลผลิตไข่ไก่รวม 109,096,191 ฟอง (สำนักงานจังหวัดขอนแก่น. 2555 : 4 ; อ้างอิงมาจาก สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร เขต 4. 2554)

การมีงานทำของประชากรในจังหวัดขอนแก่น พบว่า มีจำนวนทั้งสิ้น 1,028,315 คน แบ่งเป็นชายจำนวน 574,550 คน คิดเป็นร้อยละ 55.87 หญิงจำนวน 453,765 คน คิดเป็นร้อยละ 44.13 ซึ่งจำแนกตามประเภทอุตสาหกรรม พบว่า ส่วนใหญ่เป็นผู้ทำงานในสาขาเกษตรกรรม การล่าสัตว์ และ

การป่าไม้มีจำนวน 365,917 คน คิดเป็นร้อยละ 38.50 ของประชากรอายุ 15 ปีขึ้นไปที่มีงานทำ รองลงมาคือ การขายส่ง ขายปลีกมีจำนวน 148,764 คน คิดเป็นร้อยละ 14.47 การผลิต มีจำนวน 125,115 คน คิดเป็นร้อยละ 12.17 การบริหารราชการและป้องกันประเทศจำนวน 86,648 คน คิดเป็นร้อยละ 8.43 การก่อสร้างจำนวน 64,661 คน คิดเป็นร้อยละ 6.29 มีผู้ว่างงานจำนวนทั้งสิ้น 22,677 คน เป็นชายจำนวน 7,646 คน คิดเป็นร้อยละ 33.72 เป็นหญิงจำนวน 15,031 คน คิดเป็นร้อยละ 66.28 ของผู้ว่างงานทั้งหมด (สำนักงานจังหวัดขอนแก่น. 2555 : 8 ; อ้างอิงมาจาก สำนักงานสถิติจังหวัดขอนแก่น. 2555)

และจากการขยายตัวอย่างรวดเร็วของจังหวัดขอนแก่นภายใต้กรอบยุทธศาสตร์การพัฒนาตามแผนพัฒนาจังหวัด 4 ปี (พ.ศ. 2553-2556) ที่มุ่งให้จังหวัดขอนแก่นเป็นศูนย์กลางเชื่อมโยงเครือข่ายการค้า การลงทุน การบริการ และการคมนาคมขนส่งในภูมิภาคสู่สากลนั้น ส่งผลให้ในหลายพื้นที่ของจังหวัดขอนแก่นได้รับความสนใจจากนักลงทุนและจากภาครัฐในอันที่จะพัฒนาพื้นที่นอกเขตเทศบาลให้กลายเป็นนิคมอุตสาหกรรมรองรับการลงทุนจากต่างประเทศและเพื่อรองรับประชาคมเศรษฐกิจอาเซียนด้วย โดยจังหวัดขอนแก่นเป็นจังหวัดนำร่องในการพัฒนาให้เป็นพื้นที่ที่ตั้งนิคมอุตสาหกรรมสีเขียว¹ ซึ่งมีข้อสรุปเบื้องต้นคือจะเลือกใช้พื้นที่ด้านทิศตะวันตก และทิศใต้ จากตัวอำเภอเมืองขอนแก่นเท่านั้น เป็นที่ตั้งนิคมอุตสาหกรรมสีเขียว โดยด้านทิศตะวันตกตั้งแต่อำเภอเมืองไปตามถนนหลวงหมายเลข 12 ไปจนถึงอำเภอกุเวียง มีความเหมาะสมเป็นเส้นทางระเบียงเศรษฐกิจ เนื่องจากมีการขยายเส้นทางเป็น 4 เลนไปจนถึง อ.แม่สอด จ.ตาก ส่วนด้านทิศใต้ ตามเส้นทางมิตรภาพฝั่งซ้าย ตั้งแต่อำเภอเมือง อำเภอบ้านแฮด ลงไปจนถึงอำเภอบ้านไผ่ เป็นพื้นที่น้ำท่วมไม่ถึง ซึ่งมีความเหมาะสมด้านการคมนาคมขนส่ง เป็นถนนสายหลักมุ่งสู่พื้นที่ภาคกลาง ในอนาคตจะมีการพัฒนาเส้นทางรถไฟรางคู่ มีคอนเทนเนอร์ ยาร์ด ที่ท่าพระ อำเภอเมืองขอนแก่น (มหาวิทยาลัยขอนแก่น. 2555 : เว็บไซต์)

จากข้อมูลข้างต้นนั้น โดยภาพรวมแล้วจะเห็นได้ว่าอิทธิพลของการพัฒนาตามแนวทางเสรีนิยมใหม่คงยังทำงานได้ดีในจังหวัดขอนแก่น การเป็นศูนย์กลางของภาคอีสานในด้านต่างๆ ส่งผลให้แผนพัฒนาทางด้านเศรษฐกิจเป็นไปในแนวทางที่ลดกฎระเบียบและผ่อนปรนมากขึ้น ดังที่ ผู้วิจัยได้นำเสนอไปเบื้องต้นแล้วว่า จังหวัดขอนแก่นเป็นจังหวัดที่อยู่ในเขตการลงทุนพิเศษ ดังนั้น กฎระเบียบในการค้าและการลงทุนจึงพิเศษตามไปด้วย การให้สิทธิพิเศษในเรื่องการลดหย่อนภาษีและการยกเว้นอากรเป็นสิ่งที่น่าสนใจแก่ภาคเอกชนในการลงทุน เมื่อการลงทุนหลังไหลเข้ามา การจ้างงานก็มากขึ้นตามไปด้วย ส่งผลให้ในปัจจุบันจังหวัดขอนแก่นมีการจราจรที่คับคั่ง มีการเกิดขึ้นของอสังหาริมทรัพย์จำนวนมากราคาที่ดินที่พุ่งสูงขึ้นมาก ตามริมถนนมิตรภาพ มีการสร้างปั้มน้ำมัน โรงสี โรงงานขนาดเล็ก ร้านค้าปลีกด้านวัสดุการก่อสร้างที่เกิดขึ้นอย่างต่อเนื่อง และซูเปอร์สโตร์ค้าปลีกและส่ง เข้ามายึดพื้นที่แล้ว เนื่องจากมองเห็นศักยภาพการลงทุนและการก่อสร้างในอนาคตจะเกิดขึ้นมาอีกหลายโครงการ

เมื่อ ปี พ.ศ. 2553 เทศบาลนครขอนแก่นได้ร่วมลงนามในสัญญาเช่าอาคารและที่ดินโครงการก่อสร้างโรงงานแปรรูปสุกร ของ บริษัท เบทาโกร เกษตรอุตสาหกรรม จำกัด หรือเครือเบทา

¹ การจัดตั้งนิคมอุตสาหกรรมจะเป็นการร่วมลงทุนระหว่างการนิคมอุตสาหกรรมแห่งประเทศไทย (กนอ.) กับนักลงทุนที่สนใจ

โกร เพื่อใช้เป็นโรงฆ่าและแปรรูปสุกรส่งขายในเขตจังหวัดขอนแก่น และภาคอีสาน โดยใช้เวลาในการติดต่อและเจรจาข้อตกลงมาเกือบ 3 ปี จนกระทั่งนำมาสู่การลงนามเช่าอาคารและที่ดินดังกล่าวเป็นระยะเวลา 20 ปี หลังจากนั้นทรัพย์สินก็จะตกเป็นของเทศบาลนครขอนแก่น รายได้ที่คาดว่าจะสามารถเก็บได้จากเอกชนนอกเหนือจากอัตราค่าเช่าที่ดินแล้ว ยังมีรายได้จากค่าอาชญาบัตร¹ เดือนละ 60,000 บาท คาดว่าตลอดระยะเวลา 20 ปีเทศบาลจะมีรายได้จากการให้เช่าไม่น้อยกว่า 20 ล้านบาท และจะมีทรัพย์สินที่เกิดจากการลงทุนสร้างโรงงานแปรรูปและอุปกรณ์ต่างๆ อีก 70 ล้านบาท ซึ่งเงินรายได้เหล่านี้เทศบาลก็จะนำกลับมาพัฒนาเมืองในด้านต่างๆ และพัฒนาคุณภาพชีวิตของคน ทั้งการดูแลผู้พิการ คนชรา และคนยากจน (คมชัดลึก. 2553)

การร่วมมือกันของเทศบาลนครขอนแก่นกับบริษัท เบทาโกร เกษตรอุตสาหกรรม จำกัด ดังกล่าว ถือได้ว่าเป็นกระบวนการทำให้ที่ดินกลายเป็นสินค้า เป็นการแปรรูปสิ่งที่เคยเป็นสมบัติของทางราชการกลายเป็นโครงการเสรีนิยมใหม่ เป้าหมายก็เพื่อเป็นการเปิดพื้นที่ใหม่สำหรับการสะสมทุนของเอกชนเพื่อแสวงหากำไรนั่นเอง ซึ่งเป็นลักษณะหนึ่งของการสะสมทุนแบบปล้นชิงตามทัศนะของฮาร์วีย์ แต่อย่างไรก็ตาม ผู้วิจัยเห็นว่า อยู่ที่อำนาจรัฐเป็นผู้เลือกกว่าจะให้ไปเป็นไปในทิศทางใด ภายใต้กรอบทางกฎหมายหรือข้อผูกมัดเชิงสัญญาที่ได้จากการเจรจาต่อรอง เสมือนว่ารัฐเป็นส่วนหนึ่งในพลวัตของการสะสมทุนด้วยในปัจจุบัน

ในขณะที่โครงการนิคมอุตสาหกรรมสีเขียวดังกล่าวยังไม่ได้ข้อสรุปในเรื่องพื้นที่ที่จะจัดตั้งที่แน่ชัด แต่มีหลายพื้นที่ในจังหวัดขอนแก่นที่ภาคเอกชนให้ความสนใจเข้าไปลงทุนเองแล้วบางส่วน จังหวัดขอนแก่นได้รับอานิสงส์จากการขยายฐานการผลิตจากจังหวัดนครราชสีมา โดยมีนักลงทุนจากประเทศญี่ปุ่นเข้ามาตั้งนิคมอุตสาหกรรมเอกชน เป็นโรงงานผลิตชิ้นส่วนอิเล็กทรอนิกส์ และชิ้นส่วนยานยนต์ หลังจากก่อสร้างแล้วเสร็จก็มีโครงการจะขยายโรงงานอย่างต่อเนื่อง เช่น ในพื้นที่ตำบลบ้านหว้า อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น ที่ผู้วิจัยจะนำเสนอนี้ การเข้าไปใกล้ชุมชนของภาคเอกชนจะส่งผลต่อวิถีการดำรงชีวิตของผู้คนในพื้นที่อย่างไรบ้าง แต่ก่อนที่เราจะได้ทราบข้อมูลในเชิงลึกดังกล่าวนี้ เราควรที่จะทราบข้อมูลของพื้นที่ในตำบลบ้านหว้าก่อนว่าเป็นอย่างไร

โครงสร้างทางด้านสังคมและเศรษฐกิจของตำบลบ้านหว้า

1. โครงสร้างทางด้านสังคมของตำบลบ้านหว้า

เดิมตำบลบ้านหว้าขึ้นกับเขตการปกครองตำบลเมืองเก่า อยู่ในการปกครองของอำเภอเมืองขอนแก่น จนกระทั่งปี พ.ศ. 2481 จึงได้แยกการปกครองออกจากตำบลเมืองเก่า เหตุที่ได้ชื่อ “บ้านหว้า” เพราะเมื่อสมัยก่อนลักษณะภูมิประเทศโดยทั่วไปเป็นที่เนินสูงที่มีต้นไม้ชนิดชื่อว่า “ต้นหว้า” ขึ้นอยู่ทั่วไปเป็นจำนวนมากและอยู่ห่างจากตัวเมืองขอนแก่นไปทางทิศตะวันตกประมาณ 18 กิโลเมตร เมื่อพื้นที่ดังกล่าวจึงมีคนเริ่มเข้ามาอยู่อาศัยเพื่อทำมาหากินและตั้งเป็นชุมชนมากขึ้นและมี

¹ อาชญาบัตร [อาตยาบัตร, อาตชะยาบัตร] (กฎ) น. ใบอนุญาตซึ่งพนักงานเจ้าหน้าที่ออกให้แก่ผู้รับอนุญาตเพื่อใช้ประกอบการอาชีพบางอย่างตามเขตที่กำหนด (ราชบัณฑิตยสถาน. ม.ป.ป. : เว็บบไซต์)

เส้นทางเกวียนที่ใช้เป็นเส้นทางสัญจรไปมาระหว่างเมืองขอนแก่นกับชุมชน จึงมีคนพูดกันติดปากว่า “บ้านหว้า” และเมื่อมีการจัดระเบียบการปกครองท้องถิ่น จึงได้รวบรวมเอาหมู่บ้านต่าง ๆ ขึ้นเป็น ตำบล “บ้านหว้า” ในปัจจุบันโดยใช้ชื่อตำบลจากบ้านหว้า หมู่ที่ 2 ตำบลบ้านหว้าเป็นตำบลหนึ่งใน 17 ตำบลของอำเภอเมืองขอนแก่นซึ่งแยกจากตำบลบ้านโต้น และได้รับการประกาศจากกระทรวงมหาดไทยแยกเขตการปกครองเป็นตำบลบ้านหว้า และได้รับยกฐานะจากสภาตำบลบ้านหว้าเป็น องค์การบริหารส่วนตำบลบ้านหว้า เมื่อปี พ.ศ. 2540 (องค์การบริหารส่วนตำบลบ้านหว้า. 2555 : 3)

ตำบลบ้านหว้าเป็น 1 ใน 17 ตำบลในเขตอำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น อยู่ห่างจากที่ว่าการอำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่นไปทางทิศตะวันตกเป็นระยะทางประมาณ 18 กิโลเมตร เขตปกครอง แบ่งเป็น 13 หมู่บ้าน คือ หมู่ที่ 1 บ้านเหล่านาคี มีนายณภดล สานเสน เป็นผู้ใหญ่บ้าน หมู่ที่ 2 บ้านหว้า มีนายอุดมกิจ มหาโยธา เป็นผู้ใหญ่บ้าน หมู่ที่ 3 บ้านหนองทุ่ม มีนายเสถียร เวียงสมุทร เป็นผู้ใหญ่บ้าน หมู่ที่ 4 บ้านโคกสูง มีนายประธาน มุกดาหาร เป็นผู้ใหญ่บ้าน หมู่ที่ 5 บ้านทองหลาง มีนายวัชจนา บุญจวง เป็นผู้ใหญ่บ้าน หมู่ที่ 6 บ้านทองหลาง มีนายอุบล อินธิแสง เป็นผู้ใหญ่บ้าน หมู่ที่ 7 บ้านเหล่าโพนทอง มีนายสง่างพงษ์ วิศิษฐ์บุตร เป็นผู้ใหญ่บ้าน หมู่ที่ 8 บ้านหนองคู มีนายอร่าม นิลเขียว เป็นผู้ใหญ่บ้าน หมู่ที่ 9 บ้านหนองเต่า มีนายบุญถม พิมพ์ตา เป็นผู้ใหญ่บ้าน หมู่ที่ 10 บ้านเหล่านางาม มีนายบุญถม มหานุชิต เป็นผู้ใหญ่บ้าน หมู่ที่ 11 บ้านเหล่านาคี มีนายชาญณรงค์ พระธานี เป็นกำนันดูแลอยู่ หมู่ที่ 12 บ้านเหล่าโพนทอง มีนางจิตรา แสงขาริ เป็นผู้ใหญ่บ้าน และหมู่ที่ 13 บ้านดอนเงิน มีนายพยุศักดิ์ แก่นโสม เป็นผู้ใหญ่บ้าน (องค์การบริหารส่วนตำบลบ้านหว้า. 2555 : 3)

ตำบลบ้านหว้า มีพื้นที่ตำบลตามประกาศกระทรวงมหาดไทยประมาณ 28,281.25 ไร่ หรือ 45.25 ตารางกิโลเมตรเป็นเขตการปกครองส่วนท้องถิ่นขนาดเล็ก โดยมีเนื้อที่แยกเป็นรายหมู่บ้าน ดังนี้

ตาราง 2 รายชื่อหมู่บ้านและเนื้อที่ของตำบลบ้านหว้าแยกตามหมู่

หมู่ที่	บ้าน	เนื้อที่	อันดับ
1	เหล่านาคี	1,365	12
2	หว้า	2,093	7
3	หนองทุ่ม	2,125	6
4	โคกสูง	2,738	3
5	ทองหลาง	1,475	11
6	ทองหลาง	1,487	10
7	เหล่าโพนทอง	2,620	4
8	หนองคู	2,475	5
9	หนองเต่า	1,600	9
10	เหล่านางาม	4,340	1

ตาราง 2 (ต่อ)

หมู่ที่	บ้าน	เนื้อที่	อันดับ
11	เหล่านาดี	2,925	2
12	เหล่าโพนทอง	1,725	8
13	ดอนเงิน	1,300	13

ที่มา : องค์การบริหารส่วนตำบลบ้านหว้า (2554 : 4)

ในด้านของจำนวนประชากรและความหนาแน่นของประชากรนั้น จากข้อมูลความจำเป็นพื้นฐาน (จปฐ.) ปี พ.ศ. 2553 จัดเก็บในปี พ.ศ. 2554 พบว่า ประชาชนในตำบลบ้านหว้ามีจำนวนทั้งสิ้น 8,892 คน จำแนกเป็นชาย 4,371 คน หญิง 4,521 คน หากแยกเป็นรายบ้านแล้วบ้านเหล่านาดีมีประชากรมากที่สุด คือมีจำนวนทั้งสิ้น 1,738 คน รองลงมาคือบ้านทองหลาง มีจำนวนทั้งสิ้น 1,408 คน บ้านเหล่าโพนทอง มีจำนวนทั้งสิ้น 1,295 คน บ้านโคกสูง มีจำนวนทั้งสิ้น 896 คน บ้านเหล่านางาม มีจำนวนทั้งสิ้น 768 คน บ้านหนองคู มีจำนวนทั้งสิ้น 752 คน บ้านหว้า มีจำนวนทั้งสิ้น 745 คน บ้านดอนเงิน มีจำนวนทั้งสิ้น 575 คน บ้านหนองทุ่ม มีจำนวนทั้งสิ้น 393 คน และบ้านหนองเต่า มีจำนวนทั้งสิ้น 322 คน โดยมีความหนาแน่นเฉลี่ย 2.634 คนต่อตารางกิโลเมตร และมีจำนวนครัวเรือนทั้งสิ้น 2,513 ครัวเรือน (องค์การบริหารส่วนตำบลบ้านหว้า. 2554 : 7)

ตาราง 3 จำนวนครัวเรือนของตำบลบ้านหว้าแยกตามหมู่

หมู่ที่	บ้าน	2551	2552	2553
1	เหล่านาดี	178	173	180
2	หว้า	243	244	224
3	หนองทุ่ม	104	100	98
4	โคกสูง	281	275	269
5	ทองหลาง	219	217	211
6	ทองหลาง	186	183	179
7	เหล่าโพนทอง	219	202	199
8	หนองคู	237	223	209
9	หนองเต่า	117	108	109
10	เหล่านางาม	232	232	217
11	เหล่านาดี	318	319	308
12	เหล่าโพนทอง	183	166	162
13	ดอนเงิน	142	147	148
	รวม	2,659	2,589	2,513

ที่มา : องค์การบริหารส่วนตำบลบ้านหว้า (2554 : 6)

ในตำบลบ้านห้วยนั้นมีวัดและสำนักสงฆ์จำนวน 13 แห่ง ได้แก่ วัดสามัคคี ตั้งอยู่ที่บ้านเหล่านาดี หมู่ที่ 1 วัดโพธิ์ชัย ตั้งอยู่ที่บ้านห้วย หมู่ที่ 2 วัดวงศ์สุวรรณาราม ตั้งอยู่ที่บ้านหนองทุ่ม หมู่ที่ 3 วัดศรีบุญเรือง ตั้งอยู่ที่บ้านโคกสูง หมู่ที่ 4 วัดป่าสามัคคีธรรมมาราม ตั้งอยู่ที่บ้านทองกลาง หมู่ที่ 5 วัดตะคลองสีผึ้ง ตั้งอยู่ที่บ้านทองกลาง หมู่ที่ 6 วัดโพธิ์ทอง ตั้งอยู่ที่บ้านเหล่าโพนทอง หมู่ที่ 7 วัดบ้านหนองคู ตั้งอยู่ที่บ้านหนองคู หมู่ที่ 8 วัดศรีวนาวาส ตั้งอยู่ที่บ้านหนองเต่า หมู่ที่ 9 วัดศรีสว่างบุปผาราม ตั้งอยู่ที่บ้านเหล่านางาม หมู่ที่ 10 วัดป่าอรัญญาสี ตั้งอยู่ที่บ้านเหล่านาดี หมู่ที่ 11 สำนักสงฆ์ บ้านโคกสูง ตั้งอยู่ที่บ้านโคกสูง หมู่ที่ 4 สำนักสงฆ์ประชาสามัคคีสันติธรรม ตั้งอยู่ที่บ้านเหล่าโพนทอง หมู่ที่ 12

ในพื้นที่ตำบลบ้านห้วยมีโรงเรียนในพื้นที่ระดับประถมศึกษาจำนวน 6 โรงเรียน คือ โรงเรียนบ้านโคกสูง โรงเรียนบ้านเหล่านางาม โรงเรียนบ้านเหล่านาดี โรงเรียนบ้านห้วย-เหล่าโพนทอง โรงเรียนบ้านหนองคู โรงเรียนบ้านทองกลาง และมีโรงเรียนมัธยมศึกษาอีกหนึ่งโรงเรียน คือ โรงเรียนพิศาลปัญญวิทยา (เป็นโรงเรียนในสังกัดองค์การบริหารส่วนจังหวัดขอนแก่น) มีศูนย์พัฒนาเด็กเล็กที่บ้านเหล่านาดี ที่จัดการเรียนการสอนเด็กปฐมวัย ซึ่งอัตราของเด็กที่เข้าศึกษามีแนวโน้มเพิ่มขึ้น เนื่องจากผู้ปกครองมีเวลาดูแลบุตรหลานน้อยลงเพราะต้องออกไปทำงานนอกพื้นที่

ตำบลบ้านห้วยมีโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพประจำตำบล 1 แห่ง คือ โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพประจำตำบลบ้านห้วย ตั้งอยู่ที่บ้านเหล่านาดี หมู่ที่ 11 มีบุคลากรในปัจจุบันรวมทั้งหมด 7 คน และจากรายงานสภาพสุขภาพตำบลหมู่บ้านระดับตำบล งวดที่ 1 ปีงบประมาณ พ.ศ. 2553 ของโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพประจำตำบลบ้านห้วย พบว่า ประชากรส่วนใหญ่ยังคงบริโภคน้ำฝนจากธรรมชาติอยู่ และจากรายงานระบุว่าน้ำดื่มดังกล่าวเป็นน้ำดื่มที่สะอาดเพียงพอต่อการบริโภคได้ ดังแสดงตามตารางที่ 4

ตาราง 4 สัดส่วนการบริโภคน้ำดื่มของประชากรในตำบลบ้านห้วย

หมู่	ชื่อหมู่บ้าน	จำนวนบ้าน	ดื่มน้ำจาก			น้ำดื่มสะอาดเพียงพอ	ที่มีและใช้
			ประปา	บ่อน้ำ	น้ำฝน		
1	เหล่านาดี	180	-	-	175	175	175
2	ห้วย	244	-	-	209	209	209
3	หนองทุ่ม	98	-	-	94	94	94
4	โคกสูง	269	-	-	241	241	241
5	ทองกลาง	211	-	-	185	185	185
6	ทองกลาง	179	-	-	176	176	176
7	เหล่าโพนทอง	199	-	-	184	184	184
8	หนองคู	209	-	-	193	193	193
9	หนองเต่า	109	-	-	98	98	98
10	เหล่านางาม	217	-	-	189	189	189
11	เหล่านาดี	308	-	-	264	264	264

ตาราง 4 (ต่อ)

หมู่	ชื่อหมู่บ้าน	จำนวน บ้าน	ตึมน้ำจาก			น้ำดื่มสะอาด เพียงพอ	ที่มีและใช้ ส้วม
			ประปา	บ่อน้ำ	น้ำฝน		
12	เหล่าโพหนอง	162	-	-	154	154	154
13	ดอนเงิน	148	-	-	121	121	121
	รวม	2,513	-	-	2,283	2,283	2,283

ที่มา : องค์การบริหารส่วนตำบลบ้านห้วย (2554 : 28)

โครงสร้างทั่วไปในด้านสังคมของชุมชนในตำบลบ้านห้วยนั้น ในที่นี้ผู้วิจัยจะกล่าวครอบคลุมในแง่ของความสัมพันธ์กันทางสังคม ประเพณี ความเชื่อ ค่านิยม และรวมไปถึงในเรื่องทรัพยากรธรรมชาติในชุมชนด้วย โดยโครงสร้างทางด้านสังคมของชุมชนในตำบลบ้านห้วยมีลักษณะที่คล้ายกัน ซึ่งเป็นดังนี้

ในบ้านห้วย หมู่ที่ 2 นั้น มีความเลื่อมใสศรัทธาในหลวงปู่ใหญ่มากเป็นพิเศษ หากมีเทศกาลงานบุญใดก็ตามที่เกี่ยวข้องกับหลวงปู่ใหญ่ ชาวบ้านจะร่วมแรงร่วมใจกันมาก ถือเป็นเรื่องยึดเหนี่ยวจิตใจของชาวบ้านในชุมชนบ้านห้วยได้เป็นอย่างดี หลวงปู่ใหญ่นั้นเป็นพระพุทธรูปที่มีอายุมากกว่า 2,000 ปี ประดิษฐานอยู่ในวัดโพธิ์ชัยและยังมีอีกสิ่งหนึ่งที่ชาวบ้านให้ความเคารพและศรัทธา นั่นคือ ต้นมะขามใหญ่คู่บ้านคูเมืองที่มีอายุมากกว่า 200 ปี

ในแต่ละปีบ้านห้วย หมู่ที่ 2 จะมีงานประเพณีที่จัดขึ้นเป็นประจำ ได้แก่ ประเพณีทำบุญตักบาตรและเวียนเทียนในวันเข้าพรรษาช่วงเดือนกรกฎาคม ประเพณีรดน้ำดำหัวผู้สูงอายุ ขอขมาหลวงปู่ใหญ่ ทำบุญถวายบังสุกุลแด่ญาติพี่น้องที่เสียชีวิต เนื่องในวันสงกรานต์ เดือนเมษายน ซึ่งญาติพี่น้องที่อยู่ต่างจังหวัดก็ต้องกลับมาเมื่อถึงวันสงกรานต์ เสมือนเป็นวันรวมญาติอีกวันหนึ่งที่จะร่วมกันจัดงานสังสรรค์ในหมู่ญาติพี่น้อง ถือเป็นธรรมเนียมปฏิบัติเช่นนี้ทุกปี เว้นแต่ว่าอาจจะจะมีบางคนที่ติดภารกิจหรือเหตุจำเป็นที่ไม่สามารถเดินทางกลับมาได้ และมีประเพณีตักบาตรเทโว เวียนเทียนรอบอุโบสถในวันออกพรรษาเดือนตุลาคม เหล่านี้เป็นประเพณีสำคัญที่ชุมชนตำบลบ้านห้วยได้จัดขึ้นทุกปี

ด้านวัฒนธรรมและประเพณี กฎ ระเบียบ ค่านิยมและความสัมพันธ์ของชุมชน เป็นลักษณะของพื้นที่หล่อหลอมจากประสบการณ์ของรุ่นสู่รุ่น เป็นสำนึกร่วมของคนในชุมชนที่สร้างขึ้นมากเพื่อกำกับดูแลชุมชนให้ดำเนินชีวิตไปตามระบบคุณค่าแนวคิดของชุมชน อันที่จริงแล้ววัตถุประสงค์ของประเพณีต่างๆ นั้นนอกจากจะเพื่อสร้างความสัมพันธ์แก่ชาวบ้านในชุมชนและเพื่อเป็นสิริมงคลแล้ว วัตถุประสงค์สำคัญก็เพื่อเป็นการสืบทอดประเพณีที่ทำมาแต่บรรพบุรุษ อาทิ ประเพณีการทำบุญเบิกบ้าน มีวัตถุประสงค์เพื่อให้คนในชุมชนเกิดความรัก สามัคคี และเป็นมงคลแก่ชีวิต สิ่งที่ต้องทำก็จะมีพิธีทางศาสนาเพื่อเป็นการขอขมาต่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ประเพณีการทำบุญมหาสงกรานต์ มีวัตถุประสงค์เพื่อเป็นการสืบทอดประเพณีอันงดงาม สิ่งที่ต้องทำคือการรดน้ำดำหัวผู้สูงอายุ เพื่อขอขมาและขอพร ประเพณีการทำบุญมหาชาติ มีวัตถุประสงค์เพื่อสืบสานอนุรักษ์ประเพณีไว้สืบไป สิ่งที่ต้องกระทำคือการรวมญาติแต่ละครอบครัวและชวนกันไปทำบุญตักบาตร และประเพณีลอยกระทง มีวัตถุประสงค์เพื่อเป็น

การดำรงไว้ซึ่งประเพณีที่มีมาแต่โบราณ อย่างไรก็ตาม ปัญหาที่มีในปัจจุบันก็มีเช่นเดียวกัน กล่าวคือ เยาวชนไม่นิยมเข้าวัดและอาภรณ์ที่ชาวบ้านแบ่งพรรคแบ่งพวกตามเหตุการณ์บ้านเมือง (บุญเลิศ ปัจจาษา. 2555 : สัมภาษณ์)

นอกจากนั้นแล้ว ก็มีการรวมกลุ่มกันเพื่อสร้างโอกาสและรายได้ให้กับชาวบ้าน โดยกลุ่มที่ยังคงดำเนินกิจกรรมกันอยู่ ได้แก่ กลุ่มสมาชิกธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร (ธกส.) ซึ่งการเป็นสมาชิกของ ธกส.นั้นต้องอาศัยความไว้วางใจกัน เนื่องจากเป็นการกู้เงินโดยใช้คนในกลุ่มที่เป็นสมาชิกด้วยกันค้ำประกัน หากสมาชิกคนใดในกลุ่มไม่สามารถผ่อนชำระได้ตามเงื่อนไขของธนาคารแล้ว สมาชิกคนอื่นๆ ในกลุ่มก็จะไม่สามารถกู้ยืมเงิน ธกส. ได้เช่นกัน ดังนั้น สมาชิกกลุ่ม ธกส.จะมีกลุ่มต่างที่เกิดขึ้นในชุมชนหลายกลุ่มแล้วแต่ว่าหัวหน้ากลุ่มนั้นๆ จะหาสมาชิกเข้าร่วมได้จำนวนเท่าใดและชาวบ้านในชุมชนไว้วางใจหัวหน้ากลุ่มใดก็จะตัดสินใจเข้าร่วมในกลุ่มนั้นและในทำนองเดียวกันหากหัวหน้ากลุ่มพิจารณาแล้วว่าชาวบ้านที่จะเข้าร่วมนั้นเป็นผู้ที่ไม่มีความสามารถที่จะผ่อนชำระกับทางธนาคารได้ก็อาจจะไม่ตอบรับให้เข้ากลุ่มได้เช่นเดียวกัน

กลุ่มกองทุนเงินล้าน ซึ่งเริ่มก่อตั้งขึ้นในปี พ.ศ. 2545 วัตถุประสงค์เพื่อช่วยเหลือเงินทุนสำหรับสมาชิก โดยการปล่อยกู้ กลุ่มฅาปนกิจสงเคราะห์ ที่ตั้งขึ้นตั้งแต่ปี พ.ศ. 2530 เพื่อเป็นการสงเคราะห์ศพ โดยเก็บจากครอบครัวสมาชิกศพละ 50 บาท กลุ่มวิสาหกิจชุมชน ตั้งขึ้นในปีพ.ศ. 2542 เป็นกลุ่มที่มีชื่อเสียงมากที่สุดกลุ่มหนึ่ง เนื่องจากฝีมือการจักสานจากต้นกกหรือไหลในภาษาท้องถิ่นที่ได้รับการยอมรับในระดับ 4 ดาว โดยผลงานมักจะได้รับเชิญให้ไปจัดแสดงตามงานแสดงสินค้าตามสถานที่ต่างๆ อยู่ตลอด และนางบุญจันทร์ ไชยลาหัวหน้ากลุ่มก็ได้มีโอกาสเป็นครูสอนพิเศษให้กับโรงเรียนนานาชาติในจังหวัดขอนแก่นในด้านนี้อีกด้วย เมื่อช่วงต้นปีที่ผ่านมาทางมหาวิทยาลัยขอนแก่นก็ได้มีการมอบเครื่องรถกักให้กับทางกลุ่มไว้ใช้ในการผลิตให้รวดเร็วแลทันสมัยมากขึ้น นอกจากนั้นแล้วในชุมชนบ้านห้วยยังมีกลุ่มอื่นๆ อีก ได้แก่ กลุ่มพัฒนาสตรีหมู่บ้าน กลุ่มสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อส.ม) กลุ่มอาสาสมัครป้องกันฝ่ายพลเรือน (อปพร.) ซึ่งกลุ่มนี้เป็นงานจิตอาสาไม่มีค่าตอบแทน เว้นแต่เป็นงานใหญ่ๆระดับตำบลที่จะมีเบี้ยเลี้ยงให้วันละ 200 บาท แต่ชาวบ้านที่เข้าเป็นสมาชิกส่วนใหญ่ที่เข้าร่วมก็มาด้วยจิตอาสาอย่างแท้จริง และกลุ่มป้องกันและต่อต้านยาเสพติดระดับหมู่บ้าน ซึ่งกลุ่มต่างๆที่เกิดขึ้นและดำเนินกิจกรรมได้อย่างต่อเนื่องก็ด้วยการสนับสนุนจากองค์การบริหารส่วนตำบลบ้านห้วยเป็นหลัก โดยในการเลือกตั้งคณะกรรมการขึ้นมาดูแลในส่วนของกองทุนต่างๆนั้น วิธีการก็ยังใช้แบบดั้งเดิม กล่าวคือ โดยการยกมือของชาวบ้านเลือกบุคคลชุมชนเองซึ่งมาจากการเสนอชื่อของผู้ที่เหมาะสม คือมีความน่าเชื่อถือเป็นที่เคารพและชาวบ้านไว้วางใจได้ (อุดมกิจ มหาโยธา. 2555 : สัมภาษณ์)

ปัจจุบันบ้านห้วย หมู่ที่ 2 มีแหล่งน้ำหลักๆ อยู่ 4 แหล่ง ดังนี้

ตาราง 5 แหล่งน้ำและการใช้ประโยชน์จากแหล่งน้ำของชุมชนบ้านห้วย

ที่	ประเภทแหล่งน้ำ	ชื่อแหล่งน้ำ	สภาพในปัจจุบัน	การใช้ประโยชน์
1	ลำห้วย	ลำห้วยน้อย	ไม่สามารถเก็บกักน้ำได้	การเกษตร
2	หนองน้ำ	หนองนางเลิง	น้ำน้อยไม่เพียงพอ	การเกษตรและเลี้ยงสัตว์

ตาราง 5 (ต่อ)

ที่	ประเภทแหล่งน้ำ	ชื่อแหล่งน้ำ	สภาพในปัจจุบัน	การใช้ประโยชน์
3	สระน้ำ	สระพังทอง	น้ำไม่เพียงพออุปโภค มีขนาดเล็ก	ระบบประปา
4	ฝายน้ำล้น	ฝายห้วยสีผึ้ง	น้ำน้อยไม่เพียงพอ	การเกษตร เป็นแหล่งอาหารชุมชน

ที่มา : แผนชุมชนบ้านห้วย (2554 : 10)

บ้านห้วย หมู่ที่ 2 มีฝ่ายชลประทาน หรือฝายน้ำล้น ชาวนาที่อยู่ไกลจากแหล่งน้ำธรรมชาติ จะที่อาศัยน้ำฝนอย่างเดียว บางบ้านก็ขุดเจาะน้ำบาดาลมาใช้ในการเกษตรก็มี ปัจจุบันมีหลายครัวเรือน ที่มีการบริโภคน้ำขวดที่มีรถเข้ามาขายและส่งให้ตามบ้านคิดเป็นประมาณร้อยละ 40 ของจำนวน ครัวเรือนทั้งหมด ส่วนใหญ่เป็นกลุ่มครูหรือผู้ที่มีการศึกษาดีที่มีรายได้มากพอที่จะซื้อน้ำดื่ม แต่บ้าน เหล่านั้นก็ยังจะมีโอ่งน้ำในบ้านอยู่ แต่ไม่นิยมบริโภคกันแล้ว (อุดมกิจ มหาโยธา. 2555 : สัมภาษณ์)

ในส่วนของราคาที่ดินในบ้านห้วย หมู่ที่ 2 ก็แพงขึ้นกว่าร้อยละ 30 เมื่อเทียบกับปีที่ผ่านมา สาเหตุที่สูงขึ้นมากเพราะเป็นเขตอุตสาหกรรมใหม่ และผลจากน้ำท่วมกรุงเทพมหานครและปริมณฑล เมื่อปี พ.ศ. 2554 ซึ่งเป็นปัจจัยที่ทำให้ราคาที่ดินของตำบลบ้านห้วยสูงขึ้นมาก ซึ่งแม้แต่ที่ดินที่ไม่มีถนน ผ่านหรือเข้าถึงได้ยากก็ขายได้ราคาไม่ต่ำกว่าไร่ละ 200,000 บาท ปัจจุบันมีที่ดินของชุมชนบ้านห้วย บางส่วนมีหลายบ้านที่เป็นที่ดินที่มีการบังคับคดี ส่วนใหญ่จะมีสาเหตุมาจากการเอาที่เข้าจำนอง กู้เงิน ธนาคารมาแล้วเอาที่ดินไปค้ำ หรือบางส่วนก็มีที่ไปกู้เงินรายวันมาและต้องจ่ายดอกเบี้ยในอัตราที่แพง เป็นต้น ทั้งนี้ เพื่อนำเงินที่ได้ไปซื้อเครื่องอำนวยความสะดวกต่างๆ เพื่อใช้หนี้สิน เพื่อนำมาใช้ใน ชีวิตประจำวันต่างๆ ซึ่งอาจจะมาจากการใช้เงินเกินตัวและเกินความจำเป็น กู้มาทำบ้าน ซื้อมอเตอร์ไซด์ ซึ่งมี หลายครอบครัวที่เป็นลักษณะนี้ (อุดมกิจ มหาโยธา. 2555 : สัมภาษณ์)

บ้านเหล่านาคี หมู่ที่ 1 นั้น วัดถือเป็นแหล่งวัฒนธรรมและการเรียนรู้ในพุทธศาสนา ชุมชน บ้านเหล่านาคีมีประเพณีที่จัดขึ้นเป็นประจำ ในแต่ละปีคล้ายกันกับชุมชนบ้านห้วย ได้แก่ ประเพณีรด น้ำดำหัวผู้สูงอายุ เนื่องในวันสงกรานต์ เดือนเมษายน มีการทอดเทียนพรรษาในเดือนกรกฎาคม มีการ ทำบุญกฐินในวันออกพรรษาเดือนตุลาคม การทำบุญกฐินของบ้านเหล่านาคีก็จะมีคล้ายคลึงกันกับ ชุมชนอื่นๆ ในตำบลบ้านห้วยที่ชาวบ้านจะร่วมกันทำบุญตามกำลังทรัพย์และจิตศรัทธา และสำหรับ ประเพณีบุญบั้งไฟ ในเดือนพฤษภาคม ที่จัดขึ้นเพื่อถวายพระยาแถนเป็นการขอฟ้าขอฝนนั้นชุมชนบ้าน เหล่านาคียังคงมีอยู่ ซึ่งชุมชนบ้านห้วย บ้านทองหลางและบ้านหนองคูไม่มีกิจกรรมดังกล่าว แต่จะมี ชาวบ้านในชุมชนทั้ง 3 บางส่วนที่เข้าไปร่วมกิจกรรมกับบ้านเหล่านาคี หากไม่ได้ทำบั้งไฟก็ไปร่วมดู ร่วมเชียร์ได้เช่นกัน งานบุญหรืองานประเพณีอื่นๆ ที่ทำขึ้น เช่น งานขึ้นบ้านใหม่ งานศพ หรืองาน แต่งงาน เหล่านี้เป็นประเพณีที่ชาวบ้านเข้าร่วมกันตามธรรมเนียมปฏิบัติ แต่การเข้าร่วมนั้นก็จะเป็นไป ตามที่เจ้าภาพเชื้อเชิญด้วยเช่นกัน หากบ้านใดไม่ได้รับการบอกกล่าวก็อาจไม่ไปเข้าร่วมได้ เนื่องจากการ เชื้อเชิญหรือการบอกกล่าวของชุมชนตำบลบ้านห้วยจะเป็นการเดินไปบอกกล่าวตามบ้านเพื่อแจ้งข่าว จะไม่ได้ใช้หอกระจายข่าวประกาศอย่างเป็นทางการ (นพดล สานเสน 2555 : สัมภาษณ์)

ภูมิปัญญาชาวบ้านที่ยังคงอยู่ในบ้านเหล่านาดี ส่วนใหญ่มักจะทำในยามที่เป็นโอกาสพิเศษ หรือมีคนจ้างให้ทำ เช่น การทำผ้ามัดหมี่ของนางหนูเพียร นามมูลน้อย เนื่องจากหลายสิ่งมีต้นทุนในการทำ และในปัจจุบันชาวบ้านต่างต่อสู้ดิ้นรนทำมาหากินเพื่อให้ได้มาซึ่งรายได้มาสู่ครอบครัว

ในบ้านเหล่านาดี หมู่ที่ 1 เองก็มีการรวมกลุ่มที่คล้ายคลึงกันกับบ้านห้วย หมู่ที่ 2 กล่าวคือ มีกลุ่มที่ยังคงดำเนินกิจกรรมกันอยู่ ได้แก่ กลุ่มสมาชิกธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร (ธกส.) กลุ่มกองทุนเงินล้าน กลุ่มฌาปนกิจสงเคราะห์ กลุ่มพัฒนาสตรีหมู่บ้าน กลุ่มสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อส.ม) กลุ่มอาสาสมัครป้องกันฝ่ายพลเรือน (อปพร.) และกลุ่มป้องกันและต่อต้านยาเสพติด ระดับหมู่บ้าน ซึ่งกลุ่มต่างๆที่เกิดขึ้นและดำเนินกิจกรรมได้อย่างต่อเนื่องก็ด้วยการสนับสนุนจากองค์การบริหารส่วนตำบลบ้านห้วยและภาครัฐเป็นหลัก ชุมชนบ้านเหล่านาดีเคยมีร้านสหกรณ์ออมทรัพย์ประจำชุมชน ที่มีความเติบโตอย่างต่อเนื่องและมีเงินออมของประชาชนจำนวนมากเช่นกัน กระทั่งมีสมาชิกจากชุมชนอื่นๆ เข้ามาร่วมด้วย โดยให้ประชาชนส่งเงินออมเป็นรายเดือนเดือนละเท่าๆ กัน เมื่อถึงกำหนดปันผลในเดือนเมษายนของทุกปี สมาชิกจะได้ดอกเบี้ยไม่ต่ำกว่าร้อยละ 4 ในแต่ละปี ซึ่งมากกว่าธนาคารพาณิชย์ทั่วไปที่ให้ดอกเบี้ยต่ำ แต่เมื่อไม่นานมานี้ประธานกลุ่มสหกรณ์ออมทรัพย์ผู้ซึ่งทำหน้าที่บริหารจัดการกองทุนได้เสียชีวิตลง ร้านค้าสหกรณ์ก็เป็นอันสิ้นสุดลงเช่นกัน ทั้งนี้ เนื่องจากจะมีสมาชิกบางส่วนขอถอนเงินออมที่ได้ออมไว้ แต่ทางร้านสหกรณ์ออมทรัพย์ไม่มีเงินคืนให้กับสมาชิก เนื่องจากเกิดการทุจริตภายในเอง ซึ่งทำให้คณะกรรมการผู้ดูแลร้านค้าสหกรณ์ทั้งหมดถูกฟ้องร้องดำเนินคดีจากสมาชิกบางส่วนที่ไม่ได้รับเงินคืน ในที่สุดทำให้ร้านค้าสหกรณ์ออมทรัพย์ชุมชนบ้านเหล่านาดีล่มสลายในที่สุด อันเนื่องมาจากการบริหารจัดการของชาวบ้านเองปราศจากการควบคุมโดยรัฐ มีผู้กล่าวว่าสำหรับชุมชนตำบลบ้านห้วยแล้ว หากกลุ่มใดก็ตามที่มีการรวมกลุ่มจัดตั้งขึ้นมาในชุมชนแล้ว คณะกรรมการไม่เข้มแข็งพอกลุ่มนั้นๆจะมีอายุสั้นมาก ความเข้มแข็งในที่นี้ ได้แก่ มีความสามารถในการจัดการ เป็นที่ศรัทธา และมีความรู้ความสามารถในระดับหนึ่ง จึงจะสามารถดำรงอยู่ได้ ในขณะเดียวกัน กลุ่มใดในชุมชนถูกจัดตั้งขึ้นพร้อมกับการดูแลควบคุมโดยรัฐมักจะดำเนินกิจกรรมไปได้ตลอดรอดฝั่ง

บ้านเหล่านาดี หมู่ที่ 1 มีแหล่งน้ำธรรมชาติเพียงแหล่งเดียว ซึ่งก็คือ ลำห้วยน้อย ชาวบ้านที่อยู่ไกลออกไปหากมีที่นา มากก็จะต้องขนน้ำไว้ใช้กันเองหรือใช้น้ำบาดาลแทนสำหรับการเกษตร และจะมีหนองน้ำสาธารณะ 1 แห่ง คือหนองบกที่ชาวบ้านในชุมชนสามารถใช้ประโยชน์ได้ร่วมกัน

ทรัพยากรธรรมชาติที่ถือเป็นปัจจัยสำคัญในการดำรงชีวิตยังคงเป็นน้ำฝน ที่ใช้สำหรับทำนาและการเกษตรรวมไปถึงสำหรับการบริโภค แม้ว่าในปัจจุบันชาวบ้านส่วนหนึ่งนิยมบริโภคน้ำขวดสำเร็จรูปที่วางขายโดยทั่วไปที่ราคาขายขวดละ 5-8 บาทหรือซื้อน้ำเป็นถังที่มีรถเข้ามาบริการส่งถึงที่บ้านที่มีราคากว่า 15 บาท เป็นต้น ส่วนน้ำฝนในปัจจุบันชาวบ้านบางส่วนก็มองว่าไม่ค่อยสะอาดเหมือนแต่ก่อนจึงไม่ยอมให้ลูกหลานบริโภค ในแต่ละปีน้ำดื่มมาใช้ตามแหล่งน้ำธรรมชาติต่างๆ ไม่เพียงพอสำหรับหน้าแล้ง นั่นก็เป็นปัจจัยหนึ่งที่ทำให้ชาวบ้านบางส่วนต้องบริโภคน้ำขวดหรือน้ำถังสำเร็จรูป

บ้านเหล่านาดีปัจจุบันประสบปัญหาเรื่องน้ำเน่าเสียในรางระบายน้ำในชุมชน เนื่องด้วยปัญหาการทิ้งขยะในชุมชนไม่เป็นระบบ ทั้งที่ทุกบ้านจะมีถังขยะวางไว้หน้าบ้าน แต่ปัญหารางระบายน้ำส่งกลิ่นเหม็นและดินแข็งยังคงเกิดขึ้น ทำให้ในหน้าฝนมีน้ำท่วมขังตามถนนในชุมชน

การถือครองที่ดินของชาวบ้านในบ้านเหล่านาดีก็เป็นไปในลักษณะเดียวกันกับชุมชนอื่นๆ ในตำบลบ้านห้วยคือเป็นเจ้าของที่ดินทำกินเอง แต่หลายครัวเรือนขายที่ดินไปเพื่อลงทุนค้าขาย เนื่อง

ด้วยราคาที่ดินในปัจจุบันขายได้ราคาดี บางส่วนขายไปเพื่อใช้หนี้ บางส่วนขายเพื่อไปซื้อที่ใหม่และได้จำนวนไร่มากขึ้นเงินที่เหลือก็นำมาเก็บออมหรือใช้จ่ายในชีวิตประจำวันทั่วไป และก็มีบางส่วนที่ขายที่ดินเพื่อนำเงินมาซื้อสิ่งอำนวยความสะดวกต่างๆ อาทิ รถยนต์ รถมอเตอร์ไซด์ เป็นต้น

บ้านทองหลาง หมู่ที่ 6 มีประเพณีที่จัดขึ้นทุกปี ซึ่งก็จะเป็นในลักษณะเช่นเดียวกันกับบ้านห้วยหมู่ที่ 2 และบ้านเหล่านาคี หมู่ที่ 1 ได้แก่ ประเพณีร่วมทำบุญวันเข้าพรรษา ออกพรรษา สงกรานต์ และวันสำคัญทางพระพุทธศาสนาต่างๆ ซึ่งมีขั้นตอนและธรรมเนียมเช่นเดียวกันกับชุมชนอื่นๆในตำบลบ้านห้วย ส่วนประเพณีที่แตกต่างไปจากชุมชนอื่นคือมี ประเพณีการบวงสรวงปู่ตา โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อให้ลูกหลานลดจากความประมาทในการใช้ชีวิตและให้จิตใจเป็นสุข ซึ่งถือปฏิบัติกันมาตั้งแต่บรรพบุรุษ

ในบ้านทองหลางมีภูมิปัญญาชาวบ้านในเรื่องการทำนํ้ามันด่อกกระดุก โดยตาคำผาย การโสภาย อายุ 73 ปี ที่ชาวบ้านยังคงให้ความศรัทธาต่อนํ้ามันด่อกที่ตาคำผายทำ และมีนายสังข์ทอง แก่นโสม เป็นหมอดูที่มีความสามารถในเรื่องทำนายดวงชะตา และยังมีตาทองอินทร์ ไทยทองหลาง อายุ 86 ปี ผู้ที่เป็นผู้นำในการประกอบพิธีทางพระพุทธศาสนาต่างๆ ในชุมชนด้วย (อุบล อินธิแสง. 2555 : สัมภาษณ์)

ในส่วนกลุ่มที่จัดตั้งขึ้นในชุมชนนั้น จะเป็นกลุ่มที่เป็นทางการเสียส่วนใหญ่ ได้แก่ กลุ่มกองทุนเงินล้าน ก่อตั้งขึ้นในปี พ.ศ. 2544 วัตถุประสงค์หลักเพื่อเป็นการช่วยเหลือผู้ที่ขาดทุนด้านการเงิน โดยหวังให้กู้เงินจากกองทุนนำไปสร้างอาชีพของตนต่อไป กลุ่มฌาปนกิจสงเคราะห์ ก่อตั้งขึ้นในปี พ.ศ. 2523 วัตถุประสงค์ก็เพื่อช่วยเหลืองานศพผู้ที่เสียชีวิตศพละ 20 บาท กลุ่มสภาชุมชนลูกค้านาคาการเพื่อเกษตรและสหกรณ์การเกษตร (ธกส.) เริ่มขึ้นในปี พ.ศ. 2548 วัตถุประสงค์เพื่อให้ชาวบ้านมีเงินออม และสามารถกู้เงินด้วยดอกเบี้ยต่ำ นอกจากนั้น ในชุมชนบ้านทองหลางยังมีกลุ่มอาสาพัฒนาชุมชน กลุ่มพัฒนาสตรีหมู่บ้าน กลุ่มอาสาสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.) กลุ่มอาสาสมัครป้องกันฝ่ายพลเรือน (อปพร.) และกลุ่มป้องกันและต่อต้านยาเสพติดระดับหมู่บ้าน ซึ่งกลุ่มต่างๆ ที่เกิดขึ้นและดำเนินกิจกรรมได้อย่างต่อเนื่องก็ด้วยการสนับสนุนจากองค์การบริหารส่วนตำบลบ้านห้วยเป็นหลัก

บ้านทองหลาง หมู่ที่ 6 มีแหล่งน้ำหลักๆ 3 แหล่ง ได้แก่ ลำห้วยนาโพธิ์ ใช้ประโยชน์ในการทำเกษตรและเลี้ยงสัตว์ และลำห้วยสีผึ้ง ใช้สำหรับทำการเกษตรเป็นหลัก และแหล่งน้ำทั้ง 2 ยังคงเป็นแหล่งอาหารที่สำคัญของชุมชนอยู่ และหนองสะโน ซึ่งนอกจากจะใช้ประโยชน์สำหรับการเกษตรแล้ว หนองสะโนยังถูกพัฒนาให้เป็นสถานที่ท่องเที่ยวเพื่อพักผ่อนหย่อนใจของคนในชุมชนด้วย

ปัญหาแหล่งน้ำเพื่อการเกษตรต่างๆ ไม่สามารถเก็บกักที่จะใช้ตลอดทั้งปีได้ เพราะสภาพดินแข็ง การแก้ปัญหของชาวบ้านบางรายจึงกันน้ำในลำห้วยไว้ใช้ประโยชน์คนเดียว และการขุดเจาะบ่อบาดาลบ้างสำหรับบางครัวเรือน แต่โดยมากก็จะอาศัยน้ำตามธรรมชาติเป็นส่วนใหญ่ คือร่อนน้ำฝนและน้ำจากลำห้วย นอกจากนั้น หลังฤดูการเก็บเกี่ยวข้าวแล้ว ผู้ที่มีสัตว์เลี้ยง เช่น โค หรือกระบือ ไม่สามารถลงไปดื่มกินน้ำได้ เพราะชาวบ้านถือสิทธิ์กันลำห้วยไว้ใช้เฉพาะตน ซึ่งก็ได้มีการพูดคุยและทำความเข้าใจกับชาวบ้านไปแล้วในเรื่องนี้ แต่ก็มีทั้งที่ยินยอมและไม่ยินยอมด้วย โดยคณะกรรมการชุมชนก็จะสร้างกฎระเบียบในเรื่องที่เป็นปัญหาต่างๆ ขึ้นมา เพื่อจะได้สามารถอยู่ร่วมกันได้อย่างราบรื่นต่อไป (อุบล อินธิแสง. 2555 : สัมภาษณ์) ซึ่งไม่พบในชุมชนอีก 3 ชุมชนที่ผู้วิจัยทำการศึกษา

จากการที่ปริมาณน้ำดื่มที่ใช้ไม่เพียงพอในชุมชน ทำให้ชาวบ้านบางส่วนหันไปบริโภคน้ำขวดที่บรรจุกตามร้านค้าทั่วไปด้วยส่วนหนึ่งและน้ำถังที่มีบริการส่งถึงที่ เนื่องจากชาวบ้านมองว่ามีความสะดวกสบายและสะอาด หาซื้อได้ง่ายอีกด้วย

การปลูกพืชผักสวนครัวของชาวบ้านยังคงมีอยู่ ส่วนการเลี้ยงสัตว์ลดน้อยลงไปมาก เพราะส่วนใหญ่หันไปประกอบอาชีพอื่น เช่น การรับจ้างหรืองานก่อสร้างที่สร้างรายได้ดีกว่า รวมไปถึงขายไม่ได้ราคาและแหล่งอาหารของสัตว์ก็มีจำกัดมากขึ้น

การถือครองที่ดินของชาวบ้านในชุมชนบ้านทองหลางนั้นส่วนใหญ่มีที่ดินทำกินเป็นของตนเอง และสภาพดินในปัจจุบันมีสภาพเป็นกรดต่างเพิ่มขึ้น เนื่องจากการใช้ปุ๋ยเคมีในการทำเกษตรกรรมมาก เพื่อให้ได้ผลผลิตที่และสร้างกำไรได้ต่อไป เป็นที่น่าสังเกตว่าชาวบ้านบางรายที่มีที่ดินมากก็มักจะแบ่งขาย โดยจะเหลือไว้เฉพาะที่จำเป็นสำหรับทำนาหรือทำการเกษตร

บ้านหนองคู หมู่ที่ 8 มีวัด 1 แห่งที่ซึ่งเป็นศูนย์รวมจิตใจของชาวบ้าน ซึ่งก่อนหน้านี้บ้านหนองคูยังไม่มีวัดต้องไปวัดร่วมกับชุมชนบ้านเหล่านาดีซึ่งอยู่ใกล้เคียงกัน ระยะทางประมาณ 2 กิโลเมตร จากตัวหมู่บ้านไปยังวัด จนกระทั่งในสมัยของนายไพบูลย์ จันทรเพ็ง ผู้ใหญ่บ้านในขณะนั้น มีแนวคิดที่จะจัดตั้งวัดขึ้นในชุมชนเอง โดยได้มีการปรึกษาหารือกับกรรมการหมู่บ้านและลูกบ้าน หลังจากที่มีความเห็นส่วนใหญ่เห็นด้วยกับแนวคิดดังกล่าว จึงได้มีการเริ่มก่อสร้างขึ้น โดยที่ดินที่จะจัดสร้างวัดนั้นมีทั้งที่ใช้เงินกองกลางของชุมชนซื้อและบางส่วนชาวบ้านก็บริจาคเพิ่มเติมให้ด้วย ในครั้งแรกเริ่มนั้นมีเพียงศาลาวัดที่มุงด้วยสังกะสี ต่อมาชาวบ้านที่ไปทำงานนอกภาคเกษตร เช่น โรงงานแหวน หรือบริษัทเอกชนต่างๆ ก็พยายามที่จะหาเงินเข้ามาช่วยพัฒนาวัดในด้านต่างๆ โดยเฉพาะในช่วงที่เป็นงานกุศลประจำปีมักจะได้รับความร่วมมือและร่วมแรงร่วมใจกันเป็นอย่างดี

ในบ้านหนองคูมีการรวมกลุ่มกันของชาวบ้านที่เป็นรูปเป็นร่างยังคงอยู่เห็นจะเป็นกลุ่มที่ได้รับการสนับสนุนจากภาครัฐเป็นส่วนใหญ่ ได้แก่ กลุ่มฌาปนกิจสงเคราะห์ ซึ่งอีกไม่นานนี้ผู้ใหญ่บ้านและคณะกรรมการหมู่บ้านจะขอขึ้นจากเดิม 50 บาทเป็น 100 บาท เนื่องจากเห็นว่าชุมชนบ้านหนองคูไม่นิยมทำของแจกในงานศพ โดยจะมีการจัดงานและให้ชาวบ้านร่วมทำบุญตามจิตศรัทธาหรือเรียกว่าเป็นการ กินทาน ในภาษาท้องถิ่นของแต่ละครัวเรือน เฉลี่ยแล้วแล้วตักครัวเรือนละ 30-50 บาท ทำให้ครอบครัวที่จัดงานศพไม่มีเงินพอที่จะช่วยแบ่งเบาภาระ ทางผู้ใหญ่บ้านและคณะกรรมการหมู่บ้านจึงมีมติให้เก็บค่าฌาปนกิจเพิ่มเป็น 100 บาท กลุ่มสมาชิกสภาชุมชนลูกค้านาคาการเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร (ธกส.) กลุ่มพัฒนาสตรี กลุ่มอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.) กลุ่มอาสาสมัครป้องกันภัยพลเรือน(อปพร.) และกลุ่มป้องกันและต่อต้านยาเสพติดระดับหมู่บ้าน ลักษณะเดียวกันกับชุมชนอื่นๆในตำบลบ้านหว้า

บ้านหนองคู หมู่ที่ 8 มีแหล่งน้ำ 3 แหล่ง คือ ห้วยน้อย ห้วยใหญ่ และบ่อน้ำประจำหมู่บ้าน ในส่วนของลำห้วยจะใช้ประโยชน์สำหรับการทำนาและเป็นแหล่งอาหารเป็นหลัก ส่วนบ่อน้ำประจำหมู่บ้านจะใช้สำหรับการเกษตรเป็นสำคัญ สำหรับพื้นที่ที่อยู่ไกลจากแหล่งน้ำนั้น บางส่วนใช้วิธีขุดเจาะบ่อน้ำบาดาลเป็นของตนเองเพื่อเป็นการเสริมกับปริมาณน้ำฝนที่อาจไม่เพียงพอในหน้าแล้ง เพื่อใช้ในการทำการเกษตร เช่น ทำไร่แตงโม เป็นต้น และน้ำฝนยังเป็นทรัพยากรธรรมชาติที่มีความสำคัญกับชุมชนอยู่ ไม่เพียงแต่จะใช้ในการเกษตรเท่านั้น แต่ชุมชนยังใช้ในการอุปโภคบริโภค ซึ่งเกือบทั้งหมดของชุมชนบ้านหนองคูยังคงดื่มน้ำฝนอยู่ แต่ละบ้านจะมีโอ่งไว้รองน้ำฝน ส่วนน้ำขวดจะบริโภคในยามที่เป็นโอกาสพิเศษ เช่น มีแขกมาเยี่ยมเยียนหรือซื้อถวายพระ เป็นต้น

การทำนาทำได้ปีละ 1 ครั้ง และต้องอาศัยน้ำฝน และน้ำจากลำห้วย ถ้าอยู่ห่างไกลก็ร่อนน้ำฝนอย่างเดียว บ่อน้ำถ้าที่นาเยอะก็ขุดบ่อน้ำได้ แต่ถ้าที่นาล้นก็ขุดไม่ทัน เพราะจะได้ข้าวน้อย หลังนาก็ต้องหาที่ปลูกแตงโม ต้องอาศัยที่มีแหล่งน้ำหรือมีบ่อบาดาล เช่น อาศัยที่ญาติพี่น้อง ซึ่งก็ให้ใช้ได้ไม่คิดค่าเช่า (ผ่องศรี เปี้ยจันทร์. 2555 : สัมภาษณ์) และน้ำฝนยังเป็นทรัพยากรธรรมชาติที่มีความสำคัญกับชุมชนอยู่ ไม่เพียงแต่จะใช้ในการเกษตรเท่านั้น แต่ชุมชนยังใช้ในการอุปโภคและบริโภค ซึ่งเกือบทั้งหมดของชาวบ้านในบ้านหนองคูยังคงตักน้ำฝนอยู่ แต่ละบ้านจะมีโอ่งไว้รองน้ำฝน ส่วนน้ำขวดจะบริโภคในยามที่เป็นโอกาสพิเศษ เช่น มีแขกมาเยี่ยมเยียนหรือซื้อถวายพระ เป็นต้น

โดยมากแล้วชาวบ้านยังคงเป็นเจ้าของที่ดินทำกิน อาจมีเช่าที่ทำกินบ้าง ส่วนที่ไม่มีที่ดินทำกินก็อาจจะมาจากหลายปัจจัย เช่น ขายเพื่อใช้หนี้สินจนหมด เล่นการพนัน หรือเป็นผู้ที่ไม่มีมรดกอยู่แล้ว เป็นต้น ผู้วิจัย พบว่า มีที่ดินในบ้านหนองคูจำนวนหลายร้อยไร่เป็นที่ดินที่เปลี่ยนเจ้าของเป็นนายทุนนายเมือง ซึ่งได้มีการซื้อขายกันไว้นานแล้วแต่ไม่ได้เข้ามาทำประโยชน์ใดๆ นายทุนบางรายก็ปล่อยให้ชาวบ้านเช่าทำนาทำไร่ โดยคิดค่าเช่าไร่ละไม่เกิน 1,000 บาท ซึ่งชาวนาที่เช่านั้นก็ไม่มีที่ดินทำกินของตนด้วยแล้วส่วนหนึ่ง เพียงแต่ทำเพิ่มเติมเพื่อต้องการผลผลิตที่มากขึ้น

สภาพดินในบ้านหนองคูก็ดูจะไม่แตกต่างกับชุมชนอื่นๆ นัก โดยสภาพดินที่เสื่อมโทรมลงมีความเป็นกรดเป็นด่างเพิ่มสูงขึ้น ทั้งนี้เนื่องจากการใช้ปุ๋ยเคมีจำนวนมากสะสมมาเป็นเวลาหลายสิบปี ในบริเวณที่นาบางแห่งของชาวบ้านในหน้าแล้งมีบางส่วนที่อนุญาตให้รถขุดดินสามารถขุดดินไปขายได้ โดยตนก็จะได้อบ่น้ำเป็นสิ่งตอบแทน

สภาพดินโดยทั่วไปของชุมชนในตำบลบ้านห้วยมีความอุดมสมบูรณ์ลดน้อยลงเมื่อเทียบกับอดีต เนื่องด้วยดินมีสภาพเป็นกรดเป็นด่างเพิ่มขึ้น อันเป็นผลมาจากการปลูกพืชหมุนเวียนตามฤดูกาล เช่น ข้าวโพด แตงโม มาเป็นเวลานาน และน้ำตามธรรมชาติที่มีความอุดมสมบูรณ์น้อยลง ดังนั้น ในหน้าทำนาต้องพึ่งพาปุ๋ยมากขึ้นจึงจะได้ผลผลิตที่ดีตามมา การพึ่งพาทรัพยากรธรรมชาติในชุมชนยังพอพึ่งพาได้ สามารถหาอาหารกินได้ตามธรรมชาติ เช่น กุ้ง หอย ปู และปลา โดยเฉพาะในหน้าฝนที่ชาวบ้านสามารถหาอาหารลดค่าใช้จ่ายในครอบครัวไปได้บ้าง เพราะนอกจากจะหาเพื่อบริโภคในครัวเรือนแล้ว หากได้หาปริมาณมากยังสามารถนำไปขายเพิ่มรายได้อีกด้วย

โดยข้อมูลการใช้ประโยชน์จากพื้นที่โดยรวมของชุมชนตำบลบ้านห้วย สำหรับวิถีการดำรงชีวิตในปัจจุบัน เป็นดังนี้

ตาราง 6 สภาพการใช้ที่ดินชุมชนตำบลบ้านห้วย

สภาพการใช้ที่ดิน	เนื้อที่ (ไร่)	ร้อยละ
ทะเลสาบ บึง	422	1.50
ทุ่งหญ้า เลี้ยงสัตว์	340	1.20
นาข้าว	22,842.50	80.77
ป่า	488	1.73
พืชไร่ผสม	751	2.65

สภาพการใช้ที่ดิน	เนื้อที่ (ไร่)	ร้อยละ
ไม้ยืนต้นผสม	739.5	2.61
สถานที่ราชการและสถาบันต่างๆ	268	0.95
หมู่บ้าน	2,430.25	8.59
รวม	28,281.25	100.00

ที่มา : องค์การบริหารส่วนตำบลบ้านห้วย (2554)

จากข้อมูลสภาพการใช้ที่ดินตามตารางข้างต้นนั้น แสดงให้เห็นว่าพื้นที่โดยส่วนใหญ่ในชุมชนเป็นนาข้าว แต่จากการสอบถาม พบว่า แม้ว่าพื้นที่ส่วนใหญ่จะเป็นพื้นที่นาข้าว แต่โดยแท้จริงแล้วพื้นที่นาข้าวบางส่วนเป็นพื้นที่ที่รวมถึงที่นาที่มีการขายไปหรือเปลี่ยนมือเป็นของคนในเมืองหรือนายทุนด้วย ซึ่งมีการซื้อไว้แล้วแต่ยังมิได้ทำประโยชน์ใดๆ นอกจากนั้นในพื้นที่นาข้าวดังกล่าวมิได้เป็นเพียงพื้นที่สำหรับปลูกข้าวเช่นในอดีตเท่านั้น แต่ยังเป็นพื้นที่ที่ถูกปรับใช้สำหรับปลูกพืชเศรษฐกิจหรือเป็นเกษตรพันธสัญญา เช่น แตงโม มะเขือเทศ อีกด้วย

ในด้านโครงสร้างของความสัมพันธ์ทางสังคมของชุมชนนั้น จะมีลักษณะที่คล้ายคลึงกัน กล่าวคือ จะเป็นความสัมพันธ์ที่มีลักษณะเป็นในรูปแบบเครือญาติและเพื่อนบ้าน สืบเนื่องมาจากชาวบ้านชุมชนยังไม่ได้ละทิ้งจากวัฒนธรรมและวิถีประเพณีที่เคยปฏิบัติกันมาแต่ดั้งเดิมในความรู้สึกถึงความเป็นคนบ้านเดียวกัน พึ่งพาอาศัยกัน การช่วยเหลือเกื้อกูลกันในยามมีเทศกาลงานบุญ เป็นสิ่งที่พิสูจน์ให้เห็นถึงค่านิยมในเรื่องนี้เป็นอย่างดี อาทิ ในพิธีการแต่งงานในชุมชน ผู้ที่เข้ามาร่วมงานนอกจากจะมาเป็นเกียรติแล้ว ยังเข้าร่วมการผูกข้อมือข้อมือให้เจ้าบ่าวเจ้าสาวตามธรรมเนียม แม้ว่าจะมิใช่ญาติกันโดยตรง และเจ้าภาพเองมักจะจัดแจงอาหารการกินให้กับแขกเพื่อติดไม้ติดมือกลับบ้านไปด้วย ในส่วนของญานัตินั้นจะช่วยงานในลักษณะของการจัดแจงสิ่งของและช่วยอำนวยความสะดวกแก่แขกโดยไม่หวังสิ่งตอบแทนด้วยถือเป็นธรรมเนียมปฏิบัติกันมาแต่ดั้งเดิม ถึงแม้ว่าในปัจจุบันการไปมาหาสู่ระหว่างญาติพี่น้องด้วยกันจะจางหายลดน้อยลงไปบ้างตามภาวะของสังคมที่ต้องดิ้นรนหาเลี้ยงครอบครัว แต่ความศรัทธาต่อวิถีการดำรงชีวิตตามแบบบรรพบุรุษยังคงอยู่

วิถีการดำรงชีวิตของชาวบ้านในตำบลบ้านห้วยก็เป็นลักษณะที่คล้ายกันกับวิถีการดำรงชีวิตของคนอีสานโดยทั่วไป ส่วนใหญ่จะมีวิถีชีวิตประจำวันที่เรียบง่ายไม่หวือหวา เวลาส่วนใหญ่จะหมดไปกับท้องทุ่งในฤดูทำนา ทำการเกษตร และปัจจุบันมีบางส่วนที่ไปทำงานรับจ้างนอกหมู่บ้าน เพื่อหารายได้เสริมให้กับครอบครัว และด้วยเหตุที่ชาวบ้านส่วนใหญ่จะออกไปทำงานตามไร่นา มีส่วนช่วยให้ชาวบ้านประหยัดค่าใช้จ่ายในการซื้อหาอาหารไปด้วยส่วนหนึ่ง ทั้งนี้เพราะสามารถหาอาหารการกินได้จากท้องทุ่งนั่นเอง แต่มีปริมาณน้อยลงกว่าแต่ก่อนมาก และก็นับอยู่กับว่าปีนั้นๆ น้ำฝนอุดมสมบูรณ์หรือไม่ หากปีใดฝนตกดีไม่แล้ง ก็สามารถหากุ้ง หอย ปู ปลา ไว้เป็นอาหารได้มาก ซึ่งก็จะช่วยประหยัดค่าใช้จ่ายไปได้ส่วนหนึ่ง การแบ่งปันอาหารแก่กันของคนในหมู่บ้านเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นโดยทั่วไป ซึ่งต่างจากปัจจุบันนี้ที่ส่วนมากแล้วจะหามาและนำมาขายเสียเป็นส่วนใหญ่ (ภูวนัย เพชรมน. 2555 : สัมภาษณ์)

ชุมชนในตำบลบ้านห้วย มีวิถีชีวิตในด้านความเชื่อ ความศรัทธาต่อพระพุทธศาสนาที่คล้ายคลึงกัน นั่นคือ เมื่อมีการจัดกิจกรรมหรือประเพณีต่างๆ เช่น รดน้ำดำหัว ถวญหรือผ้าป่า จะได้รับ

ความสนใจและร่วมแรงร่วมใจจากชาวบ้านในทุกครั้ง โดยแม้ว่าจะไม่ได้รับสิ่งตอบแทนใดๆกลับมา ทั้งนี้ก็ด้วยความศรัทธาต่อพระพุทธศาสนาและเพื่อสืบทอดธรรมเนียมปฏิบัติของบรรพบุรุษนั่นเอง

ในด้านการรวมกลุ่มของชาวบ้านในชุมชนบ้านห้วยนั้น จะเป็นการรวมกลุ่มไปตามความต้องการในการออมและสนับสนุนต่อการทำมาหากินและครอบครัวเป็นสำคัญ เช่น กลุ่มสมาชิกฌาปนกิจสงเคราะห์หมู่บ้าน ฌาปนกิจสงเคราะห์ตำบล กลุ่มสมาชิกสภาชุมชนลูกค้านาคาการเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร (ธกส.) สมาชิกกองทุนเงินล้าน กลุ่มพัฒนาสตรี กลุ่มอาสาสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อส.ม.) กลุ่มอาสาสมัครป้องกันฝ่ายพลเรือน (อปพร.) และกลุ่มป้องกันและต่อต้านยาเสพติดระดับหมู่บ้าน ซึ่งทั้งหมดนั้นได้รับการสนับสนุนจากภาครัฐเป็นสำคัญ หากเป็นกลุ่มที่มีการจัดตั้งกันเองของชุมชน อาทิ กลุ่มร้านค้าสาธิต กลุ่มสหกรณ์ร้านค้า มักจะล่มสลายไปเนื่องจากความไม่เข้มแข็งของคณะกรรมการและหรือปัญหาการทุจริต อย่างไรก็ตาม ในชุมชนบ้านห้วยพบว่าชุมชนเดียวที่มีการรวมกลุ่มของชาวบ้านที่มีลักษณะเข้มแข็ง ได้แก่ กลุ่มทอกก ทั้งนี้ด้วยการจัดการกลุ่มที่มีประสิทธิภาพและการยอมรับจากภายนอกในความสามารถและฝีมือของยายจันทร์ ทำให้กลุ่มทอกกของชุมชนบ้านห้วยดำรงอยู่ได้ กับทั้งได้รับการสนับสนุนจากภาครัฐและภาคเอกชนบางส่วนด้วยเช่นกัน

2. โครงสร้างทางด้านเศรษฐกิจของตำบลบ้านห้วย

ในอดีตผู้คนในตำบลบ้านห้วยจะประกอบอาชีพทำนากันแทบทุกบ้าน ส่วนใหญ่จะทำเพื่อเอาไว้บริโภคภายในครัวเรือนเป็นส่วนใหญ่ ที่เอาไว้ขายพอมียางแต่เป็นการขายให้กับคนในหมู่บ้านเดียวกันหรือหมู่บ้านใกล้เคียงที่ไม่ได้ทำนา ในสมัยกว่า 80 ปีที่แล้วจะขายข้าวกันเป็นถัง ถังละ 80 สตางค์ถึง 1 บาท การทำนาในอดีตจะได้ข้าวในปริมาณที่มากกว่าในปัจจุบันเมื่อเทียบกันต่อไร่ เนื่องจากน้ำในสมัยก่อนค่อนข้างอุดมสมบูรณ์ ฝนดี น้ำดี ส่งผลไปถึงแหล่งหาอาหารของชาวบ้านก็จะมีมาก แทบจะไม่ต้องซื้อหาอะไรอีก เพียงแต่หาปู หาปลาตามท้องไร่ท้องนา ก็เพียงพอต่อการดำรงชีวิตแล้ว รวมไปถึงเด็กๆ ในอดีตก็จะถูกปลูกฝังให้ทำนาเป็นกันทุกคน นอกจากทำนาแล้วชาวบ้านก็จะประกอบอาชีพทำไร่ด้วยบางส่วน เช่น ปลูกฝ้าย ปลูกหม่อนเลี้ยงไหม เพื่อที่จะนำมาทอเสื้อผ้าหรือผ้าชิ้น ผ้าโสร่งไว้ใส่ในครอบครัว จักสานอุปกรณ์ต่างไว้ใช้ในครัวเรือน เช่น กระติบข้าว กระดัง เป็นต้น ในราวปี พ.ศ. 2520 อาชีพของชาวบ้านเริ่มมีมากขึ้นกว่าการทำนา ทำไร่ กล่าวคือมีอาชีพรับจ้างทำแห โดยได้รายได้วันละ 2 ถึง 3 บาท ในเวลานั้น ส่วนอวนตามมาทีหลัง นอกจากนั้นก็จะมีรับจ้างตัดอ้อย ทำปอ แต่พอถึงหน้าทำนาทุกคนก็ต้องทุ่มเทให้กับการทำนามากกว่าอย่างอื่น ชาวบ้านพึ่งตนเองและพึ่งทรัพยากรธรรมชาติเป็นสำคัญเพราะความอุดมสมบูรณ์ และประชากรก็ยังน้อย การผลิตจะเป็นการผลิตเพื่อบริโภคเสียเป็นส่วนใหญ่ ชุมชนพึ่งพากันเองในชุมชนแทบจะไม่มีที่ต้องจ้างแรงงานใดๆ และแทบจะไม่ต้องพึ่งพาจากภาครัฐเลยในเวลานั้น (เบ้ง จันทรเพ็ง. 2555 : สัมภาษณ์)

พื้นที่บริเวณตำบลบ้านห้วยจะทำนาได้ปีละเพียง 1 ครั้ง ปีใดฝนดีก็จะได้ผลผลิตดีตามไปด้วย เว้นแต่ถ้าฝนมาจริงๆ น้ำอาจจะท่วมพื้นที่นาบางส่วนที่บ้านเหล่าโพหนอง เนื่องจากมีพื้นที่อยู่ใกล้กับแก่งน้ำต้อน ทำให้น้ำเอ่อล้นเข้าท่วมพื้นที่การเกษตรได้หากน้ำมากในปีนั้นๆ เช่นในปี พ.ศ. 2554 ที่ผ่านมาก็ท่วมไปบางส่วน แต่โดยมากแล้วพื้นที่ตำบลบ้านห้วยเป็นพื้นที่ที่ไม่เคยเกิดเหตุการณ์น้ำท่วมแต่อย่างใด ข้าวที่ปลูกกันก็จะมีทั้งข้าวเจ้าและข้าวเหนียว ซึ่งผลผลิตที่ออกมานั้นก็ถือว่าเป็นความหวังอันสำคัญของชาวบ้าน กล่าวคือนอกจากจะทำเพื่อใช้บริโภคในครัวเรือนแล้วยังมุ่งหวังที่จะให้ได้ปริมาณมากๆ เพื่อนำไปขายในเมืองและจะได้เงินกลับมาเป็นก้อน ดังนั้น หากบ้านใดได้ผลผลิตข้าวมากในปีนั้นๆ จะได้รับการกล่าวถึงกันด้วยความชื่นชมในแต่ละหมู่บ้านเลยทีเดียว ในปัจจุบันการทำนาของชาวบ้านใน

ตำบลบ้านห้วยได้เปลี่ยนแปลงไปเป็นอย่างมาก มีการนำเอาเทคโนโลยีทางการเกษตรเข้ามาใช้ ทั้งนี้ เพราะความสะดวกและรวดเร็วประหยัดเวลาแม้ว่าจะต้องแลกกับการลงทุนที่เพิ่มมากขึ้นก็ตาม และรวมไปถึงปัญหาของการหาผู้ที่รับจ้างทำนาเริ่มจะหายากมากขึ้นในปัจจุบัน เนื่องจากคนที่เคยรับจ้างก็มีอายุเพิ่มมากขึ้นทุกปี ส่วนวัยหนุ่มสาวเองก็ไม่ทำนากันแล้ว ส่วนใหญ่ก็ไปทำงานในภาคธุรกิจอื่นๆ ในตัวเมืองหรือทำงานโรงงาน

ปัจจุบันค่าใช้จ่ายในการทำนาจะอยู่ที่ไร่ละประมาณ 3000 บาท เนื่องด้วยค่าแรงในการจ้างดำและเกี่ยวค่อนข้างสูง เหตุที่ต้องจ้างเพราะชาวบ้านส่วนใหญ่ที่ทำนาเป็นคนสูงอายุแล้ว ในรุ่นลูกรุ่นหลานก็ทำงานในเมืองกันเป็นส่วนใหญ่และเรียนหนังสือ จึงจำเป็นต้องจ้างแรงงานในแทบทุกขั้นตอน รวมไปถึงค่าปุ๋ยในปัจจุบันที่มีราคาแพง ทำให้หลายบ้านหรือคิดเป็นร้อยละ 90 ของชาวบ้านในบ้านห้วยต้องกู้ยืมเงินจากสถาบันการเงิน คือ ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร หรือ ธกส. มาทำนาหรือบางครั้งก็กู้มาทำผิดวัตถุประสงค์ก็มีเช่นกัน แต่ก่อนนั้นชาวบ้านไม่ต้องซื้อปุ๋ยจะใช้ปุ๋ยคอกเป็นหลัก เพราะหลายบ้านมีการเลี้ยงวัวเลี้ยงควายชาวบ้านสามารถขมูลสัตว์เหล่านั้นไปเป็นปุ๋ยสำหรับหว่านข้าวได้เลย ซึ่งปัจจุบันหายากมากแล้ว เพราะแทบจะไม่มีคนเลี้ยงวัวหรือควายแล้วในปัจจุบัน ถ้ามีการเลี้ยงก็เลี้ยงเพื่อขาย เพราะได้ราคาดี ส่วนแหล่งน้ำสำหรับการเกษตรก็อาศัยตามแหล่งน้ำ ได้แก่ ห้วย หนอง หรือคลองต่างๆ ในหน้าฝนน้ำจะหลากดี เนื่องจากไม่มีการสร้างฝายหรือคันกั้นน้ำทำให้น้ำไหลหลากดี แหล่งอาหารก็ชุกชุมตามไปด้วย แต่ปัจจุบันนี้อาหารตามท้องทุ่งกลายเป็นของมีราคา เนื่องจากหายากและเป็นที่ต้องการของชาวบ้าน เช่น เห็ดบางชนิด ปูนา ไข่มดแดง หรือสัตว์น้ำอื่นๆ ทำให้ชาวบ้านมักหาเพื่อขายแทนหาเพื่อบริโภคแล้ว (ลิขิต เคนกา. 2555 : สัมภาษณ์)

พอเสร็จสิ้นฤดูกาลทำนาแล้วชาวบ้านบางส่วนได้ทำการปลูกพืชตามความถนัดของแต่ละคน ซึ่งการปลูกพืชนั้นไม่ใช่เพื่อการบริโภคแต่เป็นการปลูกในเชิงเศรษฐกิจหรือการทำเกษตรแบบพันธะสัญญา เช่น ในบ้านหนองคู กล่าวคือ มีบริษัทเอกชนเข้ามาส่งเสริมให้ชาวบ้านปลูกพืชชนิดต่างๆ รวมถึงให้ความรู้ในวิธีการดูแลรักษา เพื่อให้ได้เมล็ดพันธุ์ที่ดีและปริมาณมากที่สุด แล้วนำไปขายคืนให้กับบริษัทดังกล่าว และอาชีพนี้ได้เริ่มต้นขึ้นมาเป็นเวลานานแล้วเช่นกันคือมากกว่า 20 ปีแล้ว โดยมากพืชที่ปลูกได้แก่ ปลูกแตงโม และมะเขือเทศ ครั้งหนึ่งๆชาวบ้านที่ทำอาชีพนี้จะได้รายได้เฉลี่ยอยู่ที่ประมาณ 20,000 บาทขึ้นไป ทั้งนี้ก็ขึ้นอยู่กับขนาดของพื้นที่ที่ทำการปลูกว่ามากน้อยเพียงใด ส่วนอาชีพรับจ้างตัดอ้อยเช่นในสมัยก่อนแทบจะไม่หลงเหลืออยู่แล้วสำหรับชาวบ้านในตำบลบ้านห้วย ซึ่งต่างจากเมื่อ 30 กว่าปีก่อนที่ชาวบ้านส่วนใหญ่ต้องเดินทางไปยังภาคกลางเพื่อรับจ้างตัดอ้อยโดยมากจะไปที่จังหวัดกาญจนบุรี ต้องทิ้งลูกไว้ให้พ่อแม่เลี้ยงให้ หรือบางครั้งก็ต้องหอบลูกไปด้วย แต่ปัจจุบันชาวบ้านมีอาชีพเสริมที่หลากหลายมากขึ้นและไม่ต้องเดินทางไปไกลบ้านแล้ว เนื่องจากมีนายทุนหรือบริษัทเอกชนจากหลายธุรกิจเข้ามาสร้างอาชีพและสร้างรายได้ให้กับชาวบ้านถึงที่

นอกจากนั้น ปัจจุบันคนวัยทำงานในชุมชนมักที่จะออกไปทำงานนอกภาคการเกษตร เนื่องจากสามารถสร้างรายได้ให้กับครอบครัวได้ดี เช่น ทำงานก่อสร้าง ทำงานในโรงงานแหวนหรือรับจ้างทำแหวนที่บ้าน ซึ่งมีบริษัทแหวนในตัวจังหวัดนำออกมาให้ทำถึงที่บ้าน ซึ่งงานแหวนถือได้ว่าเป็นแหล่งอาชีพสำคัญของชาวบ้านมานานกว่า 30 ปีแล้วและยังมีความสำคัญอยู่ในปัจจุบัน และมีหนุ่มสาวจำนวนไม่น้อยทั้งในตำบลบ้านห้วยและต่างพื้นที่เข้ามาทำงานในโรงงานที่สร้างบริเวณบ้านเหล่านางามจำนวน 1 โรงงานและกำลังสร้างเพิ่มอีก 1 โรงงาน หากโรงงานสร้างเสร็จคงจะสร้างอาชีพและรายได้ให้กับชาวบ้านได้ในระดับหนึ่ง อีกทั้งหนุ่มสาวก็ไม่ต้องไปทำงานไกลบ้านอีกด้วย และในการสร้าง

โรงงานเองก็อาศัยแรงงานในพื้นที่ ทำให้ครอบครัวที่มีผู้ที่สามารถทำงานก่อสร้างได้ได้รับรายได้เสริมจากการก่อสร้างโรงงานด้วยเช่นกัน โดยได้รับค่าจ้างวันละ 250-300 บาท ซึ่งก็ขึ้นอยู่กับลักษณะงานที่ทำของแต่ละคน (สุมาลี บำรุงนา. 2555 : สัมภาษณ์)

อย่างไรก็ดี จากสภาพเศรษฐกิจและสังคมของตำบลบ้านหว้าที่เป็นแบบชุมชนเกษตรกรรมโดยพื้นฐาน (ดังจะเห็นได้จากการแสดงการใช้ประโยชน์จากที่ดินตามตารางที่ 7) ทำให้แผนพัฒนาสามปี (พ.ศ. 2556-2558) ขององค์การบริหารส่วนตำบลบ้านหว้านั้นนอกจากเรื่องของโครงสร้างพื้นฐานที่จำเป็นของแต่ละหมู่บ้านแล้ว โครงการพัฒนาทางด้านเศรษฐกิจโดยเน้นไปที่การสร้างรายได้ให้กับชุมชน เป็นการพัฒนาที่องค์การบริหารส่วนตำบลบ้านหว้าให้ความสำคัญในระดับรองลงมา ซึ่งแนวทางการพัฒนา ได้แก่ ส่งเสริมศักยภาพและขีดความสามารถในการเพิ่มผลผลิตทางการเกษตรอินทรีย์ และส่งเสริมศักยภาพและเพิ่มทักษะอาชีพของครัวเรือนและกลุ่มอาชีพ เป็นต้น (องค์การบริหารส่วนตำบลบ้านหว้า. 2554 : 73)

ตาราง 7 การใช้ที่ดินในเขตพื้นที่ตำบลบ้านหว้า

ลำดับที่	ประเภทการใช้ที่ดิน	พื้นที่	ร้อยละ
1	ที่พักอาศัย	2,596	9.18
2	เกษตรกรรม	17,934	63.41
3	ธุรกิจการค้า/พาณิชยกรรม	280	0.99
4	สถานศึกษา	320	1.13
5	ศาสนสถาน	130	0.46
6	สถานที่ราชการ	30	0.11
7	ถนนและที่สาธารณะ	1,756.25	6.21
8	อุตสาหกรรม	35	0.12
9	แหล่งน้ำ	5,184	18.33
10	อื่นๆ	16	0.06
	รวม	28,281.25	100

ที่มา : องค์การบริหารส่วนตำบลบ้านหว้า (2554 : 5)

อย่างไรก็ตาม เกษตรกรรมของชุมชนตำบลบ้านหว้าในปัจจุบัน เป็นการทำการเกษตรแบบพึ่งพิงตลาด นั่นคือ นอกจากทำการเกษตร (ปลูกข้าว) เพื่อการบริโภคในครัวเรือนแล้วยังเน้นไปที่การขายเอากำไร และผนวกกับการใช้พื้นที่ในการทำการเกษตรพันธสัญญาด้วย ซึ่งถือเป็นส่วนสำคัญในแนวทางของการพัฒนาขององค์การบริหารส่วนตำบลบ้านหว้า ที่มุ่งผลักดัน สนับสนุนและส่งเสริมศักยภาพและขีดความสามารถในการเพิ่มผลผลิตทางการเกษตรอินทรีย์ และส่งเสริมศักยภาพและเพิ่มทักษะอาชีพของครัวเรือนและกลุ่มอาชีพ เพื่อเพิ่มรายได้ ให้กับชุมชน นอกจากนั้น จากตารางข้างต้นยังแสดงให้เห็นพื้นที่ที่เป็นเขตอุตสาหกรรมใหม่ที่เริ่มเกิดขึ้นในพื้นที่ตำบลบ้านหว้าด้วย แม้ว่าจะยังเป็น

สัดส่วนที่น้อยอยู่ คือคิดเป็นร้อยละ 0.12 ในปี พ.ศ. 2554 แต่ถือได้ว่าเป็นตัวเลขและพื้นที่ที่เกิดขึ้นใหม่ของตำบลบ้านหว้า

ในช่วงปลายปี พ.ศ. 2554 เรื่อยมาจนถึงปัจจุบัน การรุกคืบเข้ามาของระบบทุนนิยมมีมาอย่างต่อเนื่อง อันที่จริงมีมานานแล้วแต่เห็นเด่นชัดและเข้าใกล้ชุมชนเห็นจะเป็นในปี พ.ศ. 2555 มาปีนี้ อันเป็นผลสืบเนื่องมาจากอุทกภัยที่เกิดในภาคกลางในปี พ.ศ.2554 ทำให้มีนักเก็งกำไรกว้านซื้อที่ดินในแถบภาคอีสานเป็นจำนวนมาก แต่มีความเหมาะสมสำหรับตำบลบ้านหว้าที่มีนักลงทุนรายใหญ่ ที่ซึ่งดำเนินธุรกิจที่เน้นทางด้านการพัฒนาที่ดินว่างเปล่าให้กลายเป็นแหล่งอุตสาหกรรมสำคัญ โดยให้เช่าพื้นที่ในการก่อสร้างโรงงานเพื่อผลิตวัตถุดิบโดยส่วนใหญ่เป็นโรงงานที่มีเชื้อสายญี่ปุ่น ซึ่งได้จัดซื้อที่ดินในบริเวณบ้านเหล่านางามด้วยราคาที่ยังไม่สูงมากนักในขณะนั้นคือซื้อในช่วงกลางปี พ.ศ. 2554 เฉลี่ยแล้วอยู่ราวไร่ละ 400,000–500,000 บาท จำนวนกว่า 1,000 ไร่ ด้วยเหตุดังกล่าวทำให้ที่ดินบริเวณบ้านเหล่านางามรวมไปถึงหมู่บ้านใกล้เคียงในตำบลบ้านหว้ามีราคาที่สูงขึ้นจากเดิมมาก ปัจจุบันที่ดินบริเวณที่ติดถนนใหญ่ ซึ่งเป็นเส้นเดียวกับที่ตั้งโรงงานนั้นเจ้าของที่ดินได้ตั้งราคาขายไว้ไม่ต่ำกว่าไร่ละ 2,000,000-3,000,000 บาท ในบริเวณที่ถนนใหญ่ ทั้งนี้ ราคาประเมินของสำนักงานธนารักษ์รอบบัญชี ปี พ.ศ.2555-2558 ประเมินไว้ที่ไร่ละ 400,000 บาท¹

ภาพประกอบ 1 บริเวณที่ดินของบริษัทเอกชนที่พัฒนาเป็นเขตอุตสาหกรรมใหม่

¹ ดูเพิ่มเติมในภาคผนวก ค

ภาพประกอบ 2 โรงงานสัญญาติญี่ปุ่นที่เปิดดำเนินการแล้ว

สรุปได้ว่า ในอดีตชาวบ้านในชุมชนตำบลบ้านหัวนั้น มีวิถีชีวิตอยู่ด้วยการพึ่งตนเองและทรัพยากรธรรมชาติเป็นสำคัญ การช่วยเหลือพึ่งพาอาศัยกันระหว่างชุมชนจะเป็นในลักษณะถ้อยทีถ้อยอาศัยกัน เป็นการให้वानด้วยในบางครั้ง การประกอบอาชีพและการยังชีพเป็นไปตามสภาพแวดล้อมในพื้นที่ เป็นการใช้ชีวิตที่พึ่งพิงธรรมชาติทั้งด้านอาชีพและความเป็นอยู่ ชุมชนทำนาและทำไร่ตามฤดูกาล ห้วย หนอง คลอง บึง คือแหล่งหาอาหารที่สำคัญของชาวบ้าน ที่ดินทำกินมีอย่างพอเพียง เนื่องจากเป็นการจับจองเพื่อครอบครองกรรมสิทธิ์ มิได้ต้องใช้เงินในการซื้อหา การมีที่ดินทำกินในปริมาณมากน้อยเป็นผลจากความขยันขันแข็งมากกว่าปัจจัยเรื่องเงิน การทำนา ทำไร่ ได้ผลผลิตดี อันสืบเนื่องมาจากความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากรธรรมชาติ ต่อมาเมื่อการพัฒนาเริ่มเข้ามาถึงหลายสิ่งหลายอย่างก็มีการเปลี่ยนแปลงไปอย่างต่อเนื่อง อาทิ มีอาชีพหลากหลายมากขึ้น การรับหรือการเข้าถึงข้อมูลข่าวสารมีมากขึ้น การกินอยู่เริ่มเปลี่ยนแปลงไปจากที่หาเพื่อบริโภคภายในครัวเรือนก็เริ่มเป็นการหาเพื่อขายเพิ่มมากขึ้น การอบรมหรือปลูกฝังเด็กๆ ก็มีการเปลี่ยนแปลงไป จากเดิมมักจะปลูกฝังให้ต้องทำนาเป็น ปัจจุบันไม่จำเป็นต้องทำนาเป็นแต่ขอให้หารายได้ให้กับครอบครัวได้ โดยมองว่าการทำงานในภาคนอก การเกษตร เช่น ทำงานให้กับบริษัทเอกชน และโรงงานต่างๆ เป็นแหล่งรายได้สำคัญของแรงงานในครัวเรือน แต่อย่างไรก็ตาม อาจกล่าวได้ว่า โครงสร้างทางด้านสังคมของชาวบ้านในชุมชนตำบลบ้านหัวก็ยังคงมีสภาพที่คอยช่วยเหลือพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกันของชาวบ้านตามอัตภาพอยู่ แม้ว่าจะต้องต่อสู้ดิ้นรนหาเลี้ยงชีพมากขึ้นกว่าสมัยก่อนด้วยภาวะค่าครองชีพที่เพิ่มสูงขึ้น ความเป็นอยู่ที่เคยปฏิบัติกันมาตั้งแต่เก่านั้นทั้งด้านความเชื่อ ค่านิยม และบรรทัดฐานนั้น ยังคงฝังลึกอยู่ตามแบบฉบับของชาวชนบทที่เชื่อและเคารพในบรรพบุรุษ

บทที่ 4

ผลกระทบและการปรับตัวของชุมชนในตำบลบ้านห้วย อันเนื่องมาจากการพัฒนาตามแนวทางเสรีนิยมใหม่

สืบเนื่องจากการมุ่งพัฒนาจังหวัดขอนแก่นให้เป็นศูนย์กลางของภาคอีสานในด้านต่างๆ โดยเฉพาะด้านเศรษฐกิจ ส่งผลให้แผนพัฒนาทางด้านเศรษฐกิจเป็นไปในแนวทางที่ลดกฎระเบียบและผ่อนปรนมากขึ้น การให้สิทธิพิเศษในเรื่องการลดหย่อนภาษีและการยกเว้นอากรเป็นสิ่งที่จูงใจแก่ภาคเอกชนในการลงทุน เมื่อการลงทุนหลั่งไหลเข้ามา การจ้างงานก็มากขึ้นตามไปด้วย แรงงานหลั่งไหลเข้ามา ส่งผลให้ในปัจจุบันจังหวัดขอนแก่นมีการจราจรที่คับคั่ง มีการเกิดขึ้นของอสังหาริมทรัพย์จำนวนมาก และราคาที่ดินก็สูงขึ้นมากเป็นเงาตามตัว

แน่นอนว่าไม่เพียงแต่คนในชุมชนเมืองเท่านั้นที่ได้รับผลกระทบจากการพัฒนาตามแนวทางเสรีนิยมใหม่ของจังหวัดขอนแก่น ชุมชนรอบนอกเองก็ได้รับผลกระทบเช่นเดียวกัน ซึ่งรวมถึงชุมชนตำบลบ้านห้วย ที่ผู้วิจัยเลือกทำการศึกษาวิจัยในครั้งนี้

ผลกระทบจากการพัฒนาตามแนวทางเสรีนิยมใหม่

ความจริงแล้วการพัฒนาตามแนวทางเสรีนิยมใหม่เกิดขึ้นมานานแล้ว อาจเริ่มขึ้นในยุคของพลเอกเปรม ติณสูลานนท์ ราวปี พ.ศ. 2524 ตามความเห็นของผู้วิจัย ซึ่งเป็นช่วงที่รัฐบาลต้องพึ่งพากองทุนการเงินระหว่างประเทศ (IMF) และธนาคารโลกเพื่อปรับโครงสร้างทางเศรษฐกิจและกอบกู้ฐานะของทุนสำรองระหว่างประเทศ อันเนื่องมาจากความถดถอยทางเศรษฐกิจของประเทศในเวลานั้น ซึ่งเมื่อมองในมุมของเสรีนิยมใหม่แล้ว ก็เหมือนเป็นการเปิดโอกาสให้องค์กรระหว่างประเทศเข้ามาแทรกแซงกระบวนการกำหนดนโยบายทางเศรษฐกิจของประเทศ และนำไปสู่ทุนนิยมโลกในเวลาต่อมา

ผลกระทบที่ชุมชนในตำบลบ้านห้วยได้รับจากการพัฒนาตามแนวทางเสรีนิยมใหม่นั้น ดูเหมือนจะเกิดขึ้นในลักษณะค่อยเป็นค่อยไป วิธีการดำรงชีวิตของชุมชนตำบลบ้านห้วยในปัจจุบันที่ตั้งอยู่ในสังคมที่ที่ดินกลายเป็นสินค้า แรงงานกลายเป็นสินค้า เงินกลายเป็นสินค้าสำคัญ ภูมิปัญญาท้องถิ่นกลายเป็นสินค้า การเข้าไปสู่ระบบสินเชื่อของชาวบ้านในชุมชน รวมไปถึงความเสื่อมโทรมของทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เหล่านี้ ชุมชนมิได้รู้สึกถึงการถูกขูดรีดหรือแสวงหาผลประโยชน์ แต่พวกเขากลับมองว่ามันเป็นโอกาสของการสร้างงานและรายได้ให้กับพวกเขา ในขณะเดียวกัน ภาครัฐยังคงเป็นผู้มีบทบาทเกี่ยวข้องอยู่เสมอ

จากการเก็บรวบรวมข้อมูลจากการสัมภาษณ์ชาวบ้านในชุมชนและการสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วมในครั้งนั้น ผู้วิจัยได้มองเห็นว่า ผลกระทบจากการพัฒนาตามแนวทางเสรีนิยมใหม่ที่มีต่อชุมชนในตำบลบ้านห้วยในภาวะปัจจุบัน เป็นดังนี้

1. ความเสื่อมโทรมของทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

สืบเนื่องจากแหล่งน้ำตามธรรมชาติรวมถึงปริมาณน้ำฝนที่น้อยลงกว่าในอดีตที่ผ่านมา ส่งผลให้ชาวบ้านในชุมชนต้องแสวงหาแหล่งน้ำอื่นๆ เพื่อการดำรงชีวิต จากที่ไม่เคยต้องซื้อน้ำเพื่อบริโภค ปัจจุบันกลับมีหลายครัวเรือนที่หันมาบริโภคน้ำขวดที่วางขายตามร้านขายของชำทั่วไปในชุมชน

รวมถึงจากรถขายน้ำที่มีมาบริการส่งถึงบ้าน นับเป็นโอกาสอันดีในการแสวงหาผลประโยชน์ในช่วงเวลาที่ชุมชนต้องพึ่งพาตลาดเช่นในปัจจุบัน

ชาวบ้านส่วนหนึ่งนิยมบริโภคน้ำขวดสำเร็จรูปที่วางขายโดยทั่วไปที่ราคาขายขวดละ 5-8 บาทหรือซื้อน้ำเป็นถังที่มีรถเข้ามาบริการส่งถึงที่บ้านที่มีราคาถังละ 15 บาท เป็นต้น ส่วนน้ำฝนในปัจจุบันชาวบ้านบางส่วนก็มองว่าไม่ค่อยสะอาดเหมือนแต่ก่อนจึงไม่ยอมให้ลูกหลานบริโภค ในแต่ละปีน้ำดื่มมาใช้ตามแหล่งน้ำธรรมชาติต่างๆ ไม่เพียงพอสำหรับหน้าแล้ง นั่นก็เป็นปัจจัยหนึ่งที่ทำให้ชาวบ้านบางส่วนต้องบริโภคน้ำขวดหรือน้ำถังสำเร็จรูป

“บ้านห้วย บ้านเหล่านาดี เริ่มมีตีม้น้ำขวดกันหลายบ้านแล้ว มีรถเข้ามาส่งตามบ้าน ประมาณ 40% แล้วที่ไม่กินน้ำฝน ส่วนใหญ่เป็นพวกครู พวกที่มีการศึกษาดีๆ เป็นส่วนใหญ่ โองมีแต่ไม่กินนะ”

(อุดมกิจ มหาโยธา. 2555 : สัมภาษณ์)

ความสะดวกสบายที่ได้รับจากการแข่งขันกันของตลาด ทำให้ชุมชนกลายเป็นเป้าหมายหนึ่งของทุนนิยมอย่างไม่รู้ตัว เรียกได้ว่าเป็นลักษณะของการสะสมทุนแบบปล้นชิง (Accumulation by Dispossession) รูปแบบหนึ่ง การแปรรูปน้ำที่แต่เดิมเป็นทรัพยากรที่ไม่จำเป็นต้องซื้อหา ปัจจุบันมันถูกแปรรูปให้กลายเป็นสินค้าราคาถูกและมีมากมายหลายยี่ห้อให้เลือกบริโภค ซึ่งถือได้ว่าเป็นลักษณะเฉพาะของเสรีนิยมใหม่ที่มีความสามารถในการแปรรูปสมบัติสาธารณะให้กลายเป็นสมบัติส่วนตัว เพื่อแสวงหากำไรตามแบบฉบับของทุนนิยม ในแง่มุมนี้ เก่งกิจ กิติเรียงลาภ (2555) ได้เคยเสนอว่าหัวใจของลัทธิเสรีนิยมใหม่คือการยกสิ่งที่เรียกว่า “ส่วนตัว” (Private) ขึ้นมา เราเชื่อกันว่าสิ่งที่เป็ “สาธารณะ” (Public) คือสิ่งที่ถูกควบคุมโดยรัฐหรือกติกาของสังคม ส่วนสิ่งที่เป็ Private คือคุณจะทำอะไรก็ได้ ไม่มีใครแทรกแซงได้ ในโลกทุนนิยมก็คือ ทำให้พื้นที่ส่วนตัวขึ้นมามีอำนาจทางสังคมอย่างมหาศาล การเกิดระบบทุนนิยมวางอยู่บนการมีกรรมสิทธิ์ส่วนบุคคล ความคิดเรื่อง Private จึงเป็นผลผลิตมาจากการเกิดและขยายตัวของระบบทุนนิยม

จากการที่พฤติกรรมกรรมกรบริโภคที่เปลี่ยนแปลงไปของชุมชน ผลกระทบที่ตามมา คือ ปัญหาขยะมูลฝอยที่มีปริมาณขึ้นตามลำดับรวมไปถึงการเน่าเสียของแหล่งน้ำที่เกิดจากขยะมูลฝอยเหล่านั้น ท่อระบายน้ำในชุมชนหลายจุดที่มีปัญหาเรื่องการอุดตัน และน้ำท่วมขังตามมา กล่าวคือ ความเจริญเข้ามาพร้อมกับปัญหาขยะมูลฝอยที่เพิ่มมากขึ้น ปัญหาขยะมูลฝอยที่เริ่มสร้างปัญหา เนื่องจากวัฒนธรรมการบริโภคของชุมชนเปลี่ยนแปลงตามยุคสมัย มีขวดน้ำ พลาสติก ถูพลาสติก ห่อขนมอบกรอบ ฯลฯ เกิดขึ้นเป็นจำนวนมาก และส่งกลิ่นเหม็นสร้างความรำคาญและมีความกังวลกับอันตรายต่อระบบนิเวศน์ตามมา โดยองค์การบริหารส่วนตำบลบ้านห้วยตั้งข้อสังเกตเอาไว้ว่า ปัญหาขยะที่มีปริมาณเพิ่มสูงขึ้นนั้นอาจมีสาเหตุมาจากครัวเรือนยังไม่มีกรแยกขยะที่เหมาะสม และส่วนหนึ่งอาจเกิดจากการเพิ่มรถเก็บขยะขององค์การบริหารส่วนตำบล ทำให้ชาวบ้านนำขยะมาทิ้งในปริมาณที่เพิ่มขึ้นเช่นกัน

“ชุมชนบ้านเหล่านาดีปัจจุบันประสบปัญหาเรื่องน้ำเน่าเสียในรางระบายน้ำในชุมชน เนื่องด้วยปัญหาการทิ้งขยะในชุมชนไม่เป็นระบบ ทั้งที่ทุกบ้านจะมีถังขยะวางไว้หน้าบ้าน

แต่ปัญหารางระบายน้ำส่งกลิ่นเหม็นและตื้นเขินยังคงเกิดขึ้น ทำให้ในหน้าฝนมีน้ำท่วมขังตามถนนในชุมชน”

(นพดล สานเสน. 2555 : สัมภาษณ์)

“สมัยก่อนสมัยเด็กไม่มีขนมกินเหมือนทุกวันนี้ หากินผลไม้ตามไร่นาตามนาเอง เดียวนี้ลูกหลานมันไปหาซื้อขนมกิน เด็กเล็กๆ สองสามขวบก็กินขนมเป็นแล้วทุกวันนี้”

(สุมาลี จันทรเพ็ง. 2555 : สัมภาษณ์)

อย่างไรก็ดี ทางองค์การบริหารส่วนตำบลบ้านหว้าได้มีการวางแผนการบริหารจัดการและรณรงค์การกำจัดขยะมูลฝอยตามโครงการพัฒนาปี พ.ศ. 2556-2558 คือ จัดทำรั้วล้อมรอบบริเวณบ่อขยะเพื่อป้องกันสัตว์เลื้อยเข้าไปเฉี่ยขยะมูลฝอยในบ่อขยะ, ปรับปรุงฝังกลบขยะมูลฝอยให้มีประสิทธิภาพมากขึ้น, จัดซื้อที่ดินสำหรับทำบ่อขยะ, จัดหารถบรรทุกขยะเพิ่มขึ้น และโครงการจัดซื้อเตาเผาขยะ โดยใช้งบประมาณทั้งสิ้น 10,700,000 บาท นอกจากนั้น ยังมีโครงการการจัดระบบน้ำเสียเพื่อมิให้กระทบต่อลำห้วยในชุมชน โดยมีโครงการก่อสร้างระบบบำบัดน้ำเสียและโครงการทำความสะอาดสระสาธารณะระบายน้ำ ซึ่งวางงบประมาณไว้ที่ 1,500,000 บาท ในช่วงโครงการพัฒนาปี พ.ศ. 2556 - 2558 นี้ โดยสถิติปริมาณขยะมูลฝอยที่เกิดขึ้นในช่วง ที่ผ่านมาเป็นดังนี้

ตาราง 8 สถิติปริมาณขยะมูลฝอย ระหว่างปี พ.ศ. 2551-2554

(หน่วย : ตัน)

เดือน / ปี	พ.ศ.2554	พ.ศ.2553	พ.ศ.2552	พ.ศ.2551
มกราคม	180	175	175	170
กุมภาพันธ์	170	170	160	160
มีนาคม	175	170	160	160
เมษายน	195	185	170	170
พฤษภาคม	175	175	160	160
มิถุนายน	175	170	150	150
กรกฎาคม	170	160	150	150
สิงหาคม	165	165	150	150
กันยายน	170	170	150	150
ตุลาคม	170	170	160	160
พฤศจิกายน	180	165	160	160
ธันวาคม	190	180	180	170
รวม	2,115	2,055	1,925	1,910

ที่มา : องค์การบริหารส่วนตำบลบ้านหว้า (2554 : 35)

ในกรณีการเกิดขึ้นของโรงงานผลิตชิ้นส่วนอิเล็กทรอนิกส์ และชิ้นส่วนยานยนต์ ในพื้นที่ตำบลบ้านหว้านั้น องค์การบริหารส่วนตำบลบ้านหว้ายังคงอาศัยอำนาจตามกรอบของกฎหมาย และข้อผูกมัดเชิงสัญญา กับโรงงานด้วยเช่นกัน

“มหาวิทยาลัยขอนแก่นเป็นคนทำวิจัยในพื้นที่เกี่ยวกับเรื่องสิ่งแวดล้อมและมีการเคลื่อนไหวด้วย ประมาณเดือนนี้จะเข้ามาประชุมที่โรงเรียนพิศาลปัญญวิทยา ซึ่งก็เป็นครั้งที่สองแล้ว ส่วนอื่นไม่มีใครเคลื่อนไหว ในส่วนชาวบ้านไม่มีใครเคลื่อนไหว ชาวบ้านส่วนใหญ่มองว่าเป็นการสร้างความเจริญมากกว่า ตอนแรกเค้าจะไปทำแกื่อน้ำฟองแต่ราคาที่ดินแพง และมีการต่อต้านอยู่ ทางเราก็คู่กับทางโรงงานว่าขอให้มีการจ้างงานโดยรับคนในพื้นที่ก่อน แต่เค้าต้องการแรงงานที่มีความรู้เฉพาะทางด้วย ซึ่งมันก็เป็นอุปสรรคสำคัญที่คนในพื้นที่เราไม่ได้ทำงานในโรงงานนี้ตามสัดส่วนที่วางแผนเอาไว้ และทางเราไม่ต้องการให้โรงงานกระจายกระจายไปทั่ว คือบางโรงงานพื้นที่อื่นที่เห็นจะหาซื้อที่เป็นหย่อมๆ ไม่ได้อยู่โซนเดียวกัน คือของเราอยากให้อยู่เป็นที่ที่ กำลังดูในเรื่องกฎหมายอยู่อาจมีช่องว่าง”

(จรรยารัตน์ จันทร์เพ็ง. 2555 : สัมภาษณ์)

ความกังวลในเรื่องทรัพยากรธรรมชาติเป็นสิ่งที่ผู้นำชุมชนและชาวบ้านในชุมชนบางส่วนเป็นห่วงสำหรับอนาคต ไม่ว่าจะเป็นปัญหาขยะมูลฝอยที่จะเกิดขึ้นในปริมาณมาก ปัญหาน้ำดื่ม น้ำใช้ที่จะปนเปื้อนสารเคมี เป็นต้น

“ในอนาคตมองว่าด้านสิ่งแวดล้อมมีปัญหาแน่ เราได้บอกกับทางโรงงานว่าเราไม่รองรับเรื่องขยะ คือให้ทางโรงงานจัดการกันเองถ้ามีปริมาณเกิน 1 ตัน ตอนนี้ยังดูแลให้อยู่เพราะยังอยู่ในเกณฑ์ที่เรากำหนดเอาไว้”

(จรรยารัตน์ จันทร์เพ็ง. 2555 : สัมภาษณ์)

สำหรับผลกระทบทางด้านแหล่งน้ำธรรมชาตินั้น พบว่า ส่วนมากแล้วแหล่งน้ำตามธรรมชาติในชุมชนจะไม่สามารถเก็บกักน้ำไว้ใช้ตลอดทั้งปีได้ เพราะสภาพดินขึ้น และแหล่งน้ำก็ไม่เพียงพอสำหรับการทำการเกษตร การแก้ปัญหาของชาวบ้านบางรายจึงต้องขุดเจาะบ่อบาดาลเพื่อทดแทนปริมาณน้ำฝน และยังพบว่า มีชาวบ้านในชุมชนบ้านทองหลางบางรายกันน้ำในลำห้วยไว้ใช้ประโยชน์เฉพาะตน ทำให้พอสิ้นฤดูเก็บเกี่ยวแล้ว ผู้ที่มีสัตว์เลี้ยง เช่น โค หรือกระบือ ไม่สามารถนำสัตว์เลี้ยงลงไปดื่มกินน้ำได้ เพราะชาวบ้านถือสิทธิ์กันลำห้วยไว้ ทั้งที่แหล่งน้ำนั้นเป็นแหล่งน้ำสาธารณะ

“ลำห้วยที่มีอยู่ในชุมชนมีหลายจุดที่ชาวบ้านล้อมลำห้วยไว้เพื่อไม่ให้สัตว์เลี้ยงลงไปอาบน้ำหรือกินน้ำได้ ซึ่งปัญหานี้ผู้นำชุมชนและกรรมการหมู่บ้านได้มีการพูดคุยกับชาวบ้านแล้วว่าลำห้วยนั้นเป็นพื้นที่สาธารณะที่ทุกคนมีสิทธิ์ในการใช้ประโยชน์เท่าเทียมกัน มิใช่เป็นของผู้หนึ่งผู้ใด ดังนั้น ผู้ที่อยู่ติดลำห้วยจะถือสิทธิ์ในการครอบครองหรือใช้ประโยชน์แต่ผู้เดียวไม่ได้แต่ก็ยังมีชาวบ้านบางส่วนที่ยังคงล้อมลำห้วยไว้อยู่”

(อุบล อินธิแสง. 2555 : สัมภาษณ์)

ปัญหาที่เกิดขึ้นดังกล่าวเป็นผลพวงมาจากการที่ชาวบ้านมุ่งผลิตเพื่อการค้ามากกว่าผลิตเพื่อบริโภค การผลิตเพื่อตลาดหรือเพื่อการแสวงหากำไรดังกล่าวนับเป็นการวิธิการผลิตทางเกษตรกรรมแบบทุนเข้มข้นตามแบบฉบับของเสรีนิยมใหม่ การทำนาของชาวบ้านในชุมชนที่ต้องอาศัยปัจจัยในการผลิตในแบบที่ต้องพึ่งพาตลาด อาทิ ความจำเป็นในการใช้ปุ๋ยเพื่อเพิ่มผลผลิต การใช้ยาปราบศัตรูพืชหรือยาฆ่าแมลง การพึ่งพาชลประทานเพื่อความสะดวกรวดเร็ว เป็นต้น เหล่านี้เป็นปัจจัยการผลิตขั้นพื้นฐานของชุมชนที่ปัจจุบันแทบจะขาดไม่ได้ และทำให้ต้นทุนในการผลิตของชาวบ้านเพิ่มสูงขึ้นตามไปด้วย และเมื่อการใช้สารเคมีสะสมเป็นเวลานานก็ส่งผลไปให้สภาพดินในพื้นที่ของชุมชนในตำบลบ้านห้วยหลายจุดมีความเป็นกรดเป็นด่างเพิ่มขึ้น นอกจากนั้น ที่ดินของชุมชนนอกจากจะใช้สำหรับทำนาเป็นหลักแล้ว ในยามที่หมดหนันามาชุมชนมักจะใช้ประโยชน์โดยการปลูกพืชชนิดต่างๆ เพื่อเป็นการหารายได้เสริมให้กับครอบครัว อาทิ ทำไร่แตงโม ข้าวโพด เป็นต้น ซึ่งทำกันในลักษณะนี้มาเป็นเวลานานแล้ว ทำให้สภาพดินบางส่วนของชุมชนถือว่ามีความอุดมสมบูรณ์ลดน้อยลงเมื่อเทียบกับอดีต เนื่องด้วยดินมีสภาพเป็นกรดเป็นด่างเพิ่มขึ้น

“เดี๋ยวนี้ดินไม่ดีนะ เป็นกรดเป็นด่างไปมาก เพราะว่าเราใช้สารเคมีเยอะ คือถ้าไม่ใส่มันก็ไม่ได้ข้าว แต่ถ้าหน้าแล้งจะใส่ปุ๋ยเยอะไม่ได้ เดี่ยวข้าวจะตายเพราะน้ำในนาแห้งหรืออาจไม่มีน้ำเลยบางปีถ้าแล้งมาก บางบ้านทำแตงโมมากๆ หลายปีเข้าดินยิ่งเป็นกรดต่างมากขึ้นไปอีก”

(ไพบูลย์ จันทร์เพ็ง. 2555 : สัมภาษณ์)

นอกจาก การทุจริตของระบบทุนนิยมที่รุกคืบเข้ามาสู่ชุมชนด้วยการทำลายทรัพยากรขั้นพื้นฐานโดยทางอ้อมอย่างแนบเนียนแล้ว ผลของการพัฒนาจังหวัดขอนแก่นไปสู่มหานครแห่งการเป็นศูนย์กลางนั้น การเกิดขึ้นของอสังหาริมทรัพย์และถนนหนทางที่ถูกพัฒนาตามลำดับ จำเป็นต้องอาศัยทรัพยากรธรรมชาติในชุมชนเป็นตัวช่วยเช่นกัน กล่าวคือ ในช่วงหน้าร้อนและหน้าหนาวจะมีการถมที่ดินมากกว่าหน้าอื่น ทั้งนี้เพื่อเป็นฐานในการก่อสร้างของภาคธุรกิจ อาทิ ปรับปรุงถนนหนทางที่เอกชนได้รับสัมปทานมาดำเนินจากภาครัฐ การถมที่นาเพื่อสร้างอาคารพาณิชย์ การถมที่เพื่อทำบ้านจัดสรร คอนโดมิเนียมและอื่นๆ ส่งผลให้ชาวบ้านในชุมชนตำบลบ้านห้วยบางคนอนุญาตให้รถขุดดินของผู้ประกอบการเกี่ยวกับรับเหมาก่อสร้างเข้ามาขุดดินในพื้นที่นาของตนได้ ทั้งนี้ ด้วยมองว่าตนได้ประโยชน์จากการขุดดินดังกล่าว เพื่อใช้เป็นบ่อน้ำไว้ใช้สำหรับทำการเกษตรและเป็นแหล่งอาหารต่อไปในอนาคต ซึ่งมองดูเหมือนว่าจะวิน-วิน (Win-Win) ทั้งสองฝ่าย แต่ในความเป็นจริงแล้ว ก็ดูจะเป็นการสะสมทุนด้วยการทุจริตเอาทรัพยากรธรรมชาติของชุมชนไป นั่นคือ ดินถูกทำให้กลายเป็นสินค้าราคา แม้ว่าจะไม่เห็นเป็นตัวเงินแต่ดินที่ขุดไปนั้นนั้น เป็นทรัพยากรธรรมชาติที่เกิดจากการสั่งสมมาเป็นเวลาช้านาน และอาจไม่สามารถหาทดแทนได้อีก

2. การกลายเป็นสินค้าของที่ดินและภูมิปัญญาท้องถิ่น

จากที่กล่าวไปในตอนต้นแล้วว่า การเข้ามาของทุนอุตสาหกรรมสัญญาชาติญี่ปุ่นส่งผลให้เกิดความเป็นกังวลในเรื่องทรัพยากรธรรมชาติ โดยเฉพาะปัญหาขยะและปัญหาน้ำดื่ม น้ำใช้ แต่อย่างไรก็ตามผลกระทบที่เกิดขึ้นอีกหนึ่งอย่างที่เราได้เห็นชัดเจนนับปัจจุบันคือราคาที่ดินพื้นที่ใกล้เคียงโรงงาน ที่ดินติดถนนใหญ่ หรือบริเวณอื่นๆ ที่อยู่ใกล้บ้านห้วยมีราคาที่สูงขึ้นกว่าแต่ก่อนมาก

“เรื่องที่ดินนี้แพงขึ้นมากนะ สาเหตุที่สูงขึ้นมากเพราะเขามองว่ามันเป็นเขตอุตสาหกรรมใหม่ และผลจากน้ำท่วม กทม. เมื่อปี 2554 ด้วย ก็เป็นปัจจัยที่ทำให้ราคาที่ดินของตำบลบ้านหัวสูงขึ้นไปมาก บางคนขายที่ให้ญาติกันเองไม่มีทางเข้า เป็นที่ตำบลยังขายไปไร่ละ 350,000 บาท เลย ถ้าเป็นสี่ห้าปีที่ผ่านมาคงได้ 50,000–60,000 บาท จากสภาพพื้นที่นะ”

(อุดมกิจ มหาโยธา. 2555 : สัมภาษณ์)

ปัจจุบันมีชาวบ้านหลายคนที่หารายได้โดยเป็นนายหน้าที่ดิน ซึ่งปกติจะได้ร้อยละ 3 จากราคาซื้อขายกัน การที่ที่ดินในชุมชนตำบลบ้านหัวกลายเป็นสินค้าราคาดีที่ทำให้ชาวบ้านหลายครัวเรือนได้รับเงินตอบแทนก้อนโต เป็นสิ่งที่ชาวบ้านที่ที่ดินมากพอใจ

“ในตำบลบ้านหัวที่ขายดี โดยเฉพาะที่ดินถนน เดียวนี้ราคาไร่ละ 2,000,000 – 3,000,000 บาท แล้ว ชาวบ้านมองว่าทำนาไปก็ไม่มีทางได้เงินหรือสบายขึ้น อย่างน้อยขายที่ก็ยังได้เงินเหลืออีก”

(จรรยารัตน์ จันทร์เพ็ง. 2555 : สัมภาษณ์)

ราคาที่ดินในเขตชุมชนตำบลบ้านหัวย้อนหลังไปเมื่อ 10 ปีที่แล้วราคาซื้อขายยังเป็นราคาที่ชาวบ้านมองว่าสามารถซื้อหาได้อยู่ สำหรับผู้ที่มีฐานะทางการเงินในระดับปานกลาง แต่ในปัจจุบันด้วยปัจจัยของตัวจังหวัดขอนแก่นที่ราคาที่ดินพุ่งขึ้นมาก การลงทุนที่ล้นหลามเข้ามา โดยเฉพาะความเติบโตทางด้านอสังหาริมทรัพย์ที่ขยายตัวอย่างต่อเนื่อง รวมไปถึงภาวะน้ำท่วมภาคกลางเมื่อช่วงปลายปี พ.ศ. 2554 บวกกับการมองว่าเป็นเขตอุตสาหกรรมใหม่ ดังที่กล่าวไปแล้ว ทำให้ราคาที่ดินในเขตชุมชนตำบลบ้านหัวสูงขึ้นเป็นเงาตามตัว แม้ว่าตามตามบัญชีกำหนดราคาประเมินทุนทรัพย์ที่ดินของกรมธนารักษ์จะต่างกันเพียงเล็กน้อยในรอบ 10 ปี แต่ราคาซื้อขายจริงค่อนข้างสูงกว่าราคาประเมินมาก อาทิ ที่ดินบริเวณติดถนนขอนแก่น-มัญจาคีรี (ตัดผ่านชุมชนบ้านเหล่านาคี) ในรอบบัญชีราคาประเมินของกรม ธนารักษ์ของปี พ.ศ. 254 –2550 ราคาประเมินไร่ละ 300,000 บาท และที่ดินบริเวณเดียวกันในรอบบัญชีราคาประเมินปี พ.ศ. 2555–2558 ราคาประเมินเป็นไร่ละ 350,000 บาท แต่ราคาซื้อขายจริงนั้นราคาไร่ละ 2,000,000–3,000,000 บาท ทั้งนายทุนหรือผู้ที่มีกำลังเงินมากพอก็ยอมซื้อเนื่องจากมองว่าจะทำกำไรให้กับพวกเขาได้ในอนาคต

ที่ดินติดถนนทางหลวงนั้นผู้มีฐานะและนักลงทุนบางรายซื้อทิ้งไว้โดยไม่ได้ใช้ประโยชน์ใดๆ บางรายปล่อยให้เช่าค้าขาย บางรายให้เช่าทำกิน แต่ยังคงมีชาวบ้านบางรายที่ไม่ขายแต่ให้เช่าค้าขายก็มีเช่นเดียวกัน และสำหรับที่ดินทำกินหรือที่นาในบริเวณชุมชนที่ไม่ติดทางหลวง เช่น ชุมชนบ้านหัว ชุมชนบ้านทองหลาง และชุมชนบ้านหนองคู ผู้วิจัยได้แสดงราคาเปรียบเทียบราคาประเมินของกรมธนารักษ์กับราคาซื้อขายจริง ดังตาราง

ตาราง 9 ราคาประเมินทุนทรัพย์ที่ดินและราคาซื้อขายจริงที่ดินทำกินของชุมชนในตำบลบ้านห้วย

ที่ดินบริเวณ	ราคาประเมิน พ.ศ.2555-2558 (บาท/ไร่)	ราคาประเมิน พ.ศ.2551-2554 ¹ (บาท/ไร่)	ราคาประเมิน พ.ศ.2547-2550 ² (บาท/ไร่)	ราคาซื้อขาย จริงในปัจจุบัน (บาท/ไร่)
ที่ดินติดชอยภายใน บ้านหนองคู	260,000	200,000	160,000	400,000 ขึ้นไป
ที่ดินติดชอยภายใน บ้านทองหลาง	260,000	200,000	200,000	400,000 ขึ้นไป
ที่ดินติดชอยภายใน บ้านเหล่านาคี	300,000	300,000	300,000	500,000 ขึ้นไป
ที่ดินติดชอยภายใน บ้านห้วย	260,000	200,000	200,000	500,000 ขึ้นไป

ที่มา : กรมธนารักษ์พื้นที่จังหวัดขอนแก่น (2555)

จะว่าไปแล้วความเฟื่องฟูของธุรกิจที่ดินในตำบลบ้านห้วย ก็เป็นผลมาจากการเปิดรับการค้า และการลงทุนของสภาอุตสาหกรรมจังหวัดขอนแก่น ซึ่งแผนการก่อสร้างโรงงานต่างๆ เป็นความ เห็นชอบของหน่วยงานหลักในจังหวัดขอนแก่น ซึ่งก็คือ สภาอุตสาหกรรมจังหวัดขอนแก่น และ หน่วยงานด้านสิ่งแวดล้อมของจังหวัดขอนแก่น ในส่วนขององค์การบริหารส่วนตำบลบ้านห้วยมีหน้าที่ เพียงลงนามอนุญาตให้ทำการก่อสร้างในพื้นที่ได้ และคอยอำนวยความสะดวกในด้านต่างๆ ที่อยู่ใน หน้าที่รับผิดชอบ

“เราไม่มีอำนาจบอกว่าเอาหรือไม่เอาได้ เนื่องจากเขาไปตกลงกับทางอุตสาหกรรม จังหวัดและสิ่งแวดล้อมจังหวัดมาแล้ว เรื่องการทำใบขออนุญาตต่างๆ เราไม่รู้เรื่องด้วย มาอีกที คือเขาจะมาสร้างแล้ว”

(จรัญรัตน์ จันทร์เพ็ง. 2555 : สัมภาษณ์)

การสร้างบรรยากาศที่ดีในการลงทุนให้กับเอกชนนั้น เป็นแนวทางที่รัฐบาลแบบฉบับเสรี นิยมใหม่กระทำ เช่นหน่วยงานต่างๆ ในจังหวัดขอนแก่นดังกล่าวที่เปิดทางและสนับสนุนตลาดเสรีใน ด้านการลงทุนให้สามารถเปิดดำเนินการได้ โดยปราศจากประชาพิจารณ์ การพยายามสร้างบรรยากาศ ในการลงทุนที่ดีนี้เอง ทำให้หน่วยงานในจังหวัดขอนแก่นมองข้ามคุณภาพชีวิตของประชากรและ คุณภาพของสิ่งแวดล้อมในอนาคตของชุมชนไป การเข้าข้างสิทธิในกรรมสิทธิ์เอกชนนับเป็นหัวใจสำคัญ ในการรับประกันเสรีภาพของปัจเจกบุคคลในการประกอบการตามแนวทางเสรีนิยมใหม่ หากจะมองใน

¹ ดูเพิ่มเติมในภาคผนวก ง

² ดูเพิ่มเติมในภาคผนวก จ

อีกมุมหนึ่งนั้น แม้ว่าแนวทางการพัฒนาตามแนวทางเสรีนิยมใหม่จะปฏิเสธรัฐ แต่ในความเป็นจริงแล้ว สำหรับประเทศกำลังพัฒนาอย่างประเทศไทยเองก็ยังพบเห็นการเข้าแทรกแซงของรัฐอยู่โดยตลอด กล่าวคือ รัฐยังคงมีบทบาทสำคัญในการเลือกรับและกำหนดนำแนวทางการพัฒนาอยู่นั่นเอง

ที่ดินในอดีตชาวบ้านนอกจากจะใช้ประโยชน์ในการทำนา ทำไร่และหาอาหารแล้ว ที่ดินว่างเปล่าในบางแห่งยังเป็นพื้นที่สำหรับเลี้ยงโค กระบือ ได้ด้วย ซึ่งในปัจจุบันจำนวนของผู้เลี้ยงโค กระบือ มีสัดส่วนที่ลดลงมากหรือที่เลี้ยงไว้ก็มีใช้เพื่อใช้งานอีกต่อไป แต่เป็นการเลี้ยงเพื่อขายเสียเป็นส่วนใหญ่ โดยเฉพาะกระบือนั้นความนิยมเลี้ยงลดลงไปมากเนื่องจากชาวบ้านมองว่าขายไม่ได้ราคาจึงไม่นิยมเลี้ยงกันแล้ว ซึ่งชาวบ้านบางส่วนกลับหันไปเลี้ยงสัตว์ที่เป็นที่ต้องการของตลาด เช่น ไก่พื้นเมือง โคเนื้อ เป็ด และสุกร เป็นต้น

ตาราง 10 ปริมาณสัตว์ในตำบลบ้านหว้า

ลำดับที่	ชนิดสัตว์	จำนวนครัวเรือน	จำนวนสัตว์ (ตัว)
1	ไก่พื้นเมือง	644	22,322
2	โคเนื้อ	329	1,558
3	เป็ด	150	4,518
4	สุกร	21	161
5	กระบือ	15	156
6	ไก่ไข่	1	80
	รวม	1,160	28,795

ที่มา : องค์การบริหารส่วนตำบลบ้านหว้า (2555)

จากตารางแสดงให้เห็นว่าไก่พื้นเมืองเป็นสัตว์ที่ชาวบ้านนิยมเลี้ยงมากที่สุดในปัจจุบัน เมื่อพิจารณาจากจำนวนครัวเรือนที่เลี้ยงสัตว์แต่ละชนิด อันเนื่องมาจากความต้องการในท้องตลาดมีสูง ประชาชนนิยมบริโภคไม่มากกว่าสัตว์ปีกอื่นๆ และโคเนื้อที่มักจะขายได้ราคาดีก็เป็นสัตว์ที่ชาวบ้านนิยมเลี้ยงเป็นอันดับรองลงมา ส่วนกระบือหรือควายมีเพียง 15 ครัวเรือนเท่านั้นที่ยังเลี้ยงอยู่

การกลายเป็นสินค้าราคาแพงนั้น ไม่เพียงแต่ในเรื่องของที่ดินเท่านั้น กลไกตลาดได้ขูดรีดเอาทรัพย์สินทางปัญญาหรือภูมิปัญญาชาวบ้านไปเป็นส่วนหนึ่งของตลาดด้วยเช่นกัน ภูมิปัญญาชาวบ้าน อาทิ งานฝีมือประเภทเครื่องจักสาน เช่น กระติบข้าว กระดัง การทำแหวนสำหรับตกปลา แทบจะไม่หลงเหลือแล้ว เนื่องจากปัจจุบันชาวบ้านสามารถซื้อหาได้ง่ายในท้องตลาด และบางอย่างก็ไม่ได้ใช้แล้วเช่น กระดังที่สานด้วยไม้ไผ่ ปัจจุบันชาวบ้านนิยมใช้เป็นถาดขนาดใหญ่ที่ทำจากสแตนเลส ซึ่งมีความทนทานกว่า ซื้อหาได้ง่ายราคาไม่แพงและใช้สะดวกมากกว่ากระดัง เป็นต้น ประกอบกับบุคลากรที่มีความสามารถในด้านจักสานก็มีน้อยลงไปทุกขณะ

“เด็กสมัยนี้นั่นไม่สนใจหรอก ให้มันนั่งให้เราสอนทำพวกนี้ มันอาจจะทำแต่ทำได้แป๊บเดียวมันก็เลิกทำ เลิกสนใจ ก็ไม่ไปบังคับอะไรในหรอก ก็คิดว่าต่อไปลูกหลานคงไม่มีใครทำเป็นกันแล้ว คงจะหาซื้อเอาหละ มันสะดวกดี”

(คำเบา จันทรเพ็ง. 2555 : สัมภาษณ์)

อย่างไรก็ดี ในชุมชนบ้านห้วยมีการรวมกลุ่มสำหรับทำงานจักสานจากต้นกกอยู่ แต่ดูเหมือนว่าวัตถุประสงค์นอกจากจะเป็นการถ่ายทอดหรือสืบทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นแล้ว วัตถุประสงค์เพื่อการค้าดูเหมือนจะมีความสำคัญมากพอๆกัน การทำการผลิตเพื่อการส่งไปจำหน่ายยังต่างประเทศ การออกแสดงสินค้าจำหน่ายสินค้าตามงานต่างๆ รวมไปถึงการถ่ายทอดวิธีการผลิตไปยังชุมชนอื่นๆ ซึ่งนอกจากจะเป็นการสืบทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นแล้วยังถือได้ว่าเป็นการประชาสัมพันธ์หรือทำการตลาดให้กับสินค้าได้เป็นอย่างดี

“บ้านห้วยมีกลุ่มทอกกหรือโหลในภาษาท้องถิ่น ซึ่งเป็นกลุ่มที่มีชื่อเสียงมาก ทำส่งต่างประเทศ เช่น เยอรมัน ไว้สำหรับใส่ขวดว้าย กล่องใส่ไม้จิ้มฟัน เป็นต้น ยายจันทร์ซึ่งเป็นผู้ริเริ่มทำเดิมเคยทำงานในร้านดอกไม้จันทร์ ในเมืองมา และประกอบกับเป็นคนที่มีความถนัดและมีฝีมือด้านประดิษฐ์ปะดอยด้วย จึงนำความรู้ที่ได้มาเผยแพร่ให้คนในชุมชนจนกลายเป็นกลุ่มทอกกขึ้นมา ทุกวันนี้ก็มีออกไปบรรยายและถ่ายทอดสู่ชุมชนอื่นๆ มากมายนอกตำบลบ้านห้วยด้วยเช่นที่ตำบลบ้านแพง และยังเป็นครูสอนในโรงเรียนนานาชาติด้วย ได้รายได้เป็นชั่วโมง เวลาที่มีออเดอร์มากก็จะแจกจ่ายงานไปให้กลุ่มอื่นๆ ที่เราไปสอนไว้ช่วยกันทำมา กลุ่มยายจันทร์นี้ได้รับเชิญไปออกแสดงตามงานใหญ่ๆมากมาย เช่น เทศกาลงานไหม งานแสดงสินค้าต่างๆ ในประเทศ กลุ่มอื่นๆ ที่ไปแสดงก็จะใช้ชื่อยายจันทร์อยู่แม้ว่าทางกลุ่มชุมชนอื่นจะเป็นผู้นำไปแสดงก็ตาม เหมือนเป็นยี่ห้อยายจันทร์ไป ด้านเงินทุนที่ใช้บริหารในกลุ่มจะได้รับการสนับสนุนจาก อบต. เป็นหลัก ในส่วนองค์กรอื่นก็อาทิ มหาวิทยาลัยขอนแก่น ก็จะมีมอบเครื่องรถกให้เมื่อต้นปี 2555 ที่ผ่านมานี้”

(อุดมกิจ มหาโยธา. 2555 : สัมภาษณ์)

นอกจากนั้น ยังพบว่า ในชุมชนบ้านห้วยยังมีครัวเรือน 2-3 ครัวเรือน ที่มีการทำขอบสวิงขาย แต่ไม่เป็นที่รู้จักมากนัก อาจเนื่องจากการไม่มีการทำการตลาดที่ดีอย่างเช่นกลุ่มยายจันทร์ก็เป็นได้ โดยผลิตภัณฑ์จากกลุ่มนี้ถูกทำให้เป็นสินค้าที่มีราคาในท้องตลาดจากผู้ประกอบการจากต่างพื้นที่ โดยเข้ามารับซื้อกับชาวบ้าน และนำไปขายตามท้องตลาดและใช้ชื่อสินค้าเป็นสินค้าที่ทำจากจังหวัดร้อยเอ็ด เป็นต้น ประหนึ่งว่าชาวบ้านกลุ่มนี้ยอมรับและยอมจำนนต่อการสะสมทุน โดยปราศจากข้อเรียกร้องหรือข้อโต้แย้งใดๆ เมื่อพวกเขาได้รับผลตอบแทนที่พวกเขามองว่าเป็นที่พึงพอใจ และยอมรับกับการกลายเป็นแรงงานให้กับกลไกตลาดแบบที่เป็นอยู่

“ทำขบสวิงขายก็มีสามสี่คร้วเรือน แต่ไม่ค่อยโด่งดังนัก แต่ก็มีคนมารับซื้อไปขายจากทางร้อยเอ็ด แต่เค้าก็ใช้ชื่อว่ามาจากร้อยเอ็ดนะเพราะเขามาซื้อไปเขาถือว่ามีมาจากเค้า แต่จริงๆ แล้วชาวบ้านหว่าเป็นคนทำ”

(บุญทา พรหมโสภา. 2555 : สัมภาษณ์)

ภูมิปัญญาชาวบ้านกับการกลายเป็นสินค้าที่มีราคาสูงในตลาด ทำให้คนในชุมชนด้วยกันเองเข้าถึงสินค้าเหล่านี้ได้ยากขึ้น เช่น งานจักสานจากต้นกกของกลุ่มยายจันทร์ ซึ่งแน่นอนว่าชาวบ้านทั่วไปไม่นิยมซื้อหาไว้ใช้ในชีวิตประจำวัน เนื่องจากบางส่วนมองว่าเป็นสินค้ามีระดับไม่เหมาะจะนำมาใช้ในครัวเรือนของตน เหมาะสำหรับคนที่มียาได้ในระดับหนึ่ง หรือถ้าหากจะซื้อหาที่จะซื้อเนื่องในโอกาสพิเศษเสียเป็นส่วนใหญ่

“บ้านเหล่านาคี ส่วนใหญ่งานฝีมือมักจะทำในยามที่เป็นโอกาสพิเศษหรือมีคนจ้างให้ทำ เช่น การทำผ้ามัดหมี่ของนางหนูเพียร นามมูลน้อย เนื่องจากหลายสิ่งมีต้นทุนในการทำ และทุกวันนี้ชาวบ้านก็ไม่ค่อยมีเวลาทำแล้วต่างคนที่ต่างต่อสู้ดิ้นรนทำมาหากินเพื่อครอบครัว”

(นภดล สานเสน. 2555 : สัมภาษณ์)

ด้วยภาวะของสิ่งแวดล้อมในสังคมที่เปลี่ยนแปลงไปตามความเจริญและการพัฒนา ที่มุ่งไปในแนวทางทุนนิยมเสรีตามแนวทางประเทศมหาอำนาจ ผ่านทางนโยบายด้านต่างๆ ของรัฐ ส่งผลให้วิถีการดำรงชีวิตของชุมชนต้องต่อสู้ดิ้นรนมากขึ้นกว่าแต่ก่อน การดำรงชีวิตด้วยทุนที่มีในชุมชนไม่เพียงพออีกต่อไป

3. ชีวิตที่ต้องพึ่งพิงกลไกตลาด

กระบวนการที่ทำให้ชาวบ้านในชุมชนกลายเป็นแรงงานของภาคการผลิตในตลาดนั้น เป็นสิ่งที่พบเห็นได้ในสังคมทุนนิยม เมื่อโลกแห่งการแข่งขันของกลไกตลาดต้องต่อสู้กันในการแสวงหากำไร การแสวงหาต้นทุนที่ต่ำมักจะเป็นความปรารถนาของผู้ประกอบการเสมอ ตลาดทำให้คนกลายเป็นแรงงาน หรือเป็นสินค้าที่มีมูลค่าในตลาด ซึ่งกลไกตลาดจำเป็นต้องพึ่งพาแรงงานเหล่านี้ ในขณะที่เดียวกันชาวบ้านในชุมชนก็ต้องพึ่งพาอาศัยในการหารายได้จากตลาดเช่นเดียวกัน นั่นหมายถึงว่า เสรีนิยมใหม่เข้าไปครอบงำกระบวนการคิดอย่างมีเหตุผลของชุมชนได้เป็นผลสำเร็จ ภายใต้การสร้างแรงจูงใจในการผลิต

ผลกระทบที่พบเห็นได้อีกอย่างของการพัฒนาตามแนวทางเสรีนิยมใหม่ คือ การที่ชุมชนต้องพึ่งพาปัจจัยในการผลิตจากตลาดเป็นสำคัญ การทำนาเป็นสิ่งที่เห็นได้ชัดสำหรับกรณีนี้ ต้นทุนการผลิตที่เพิ่มสูงขึ้นจากการทำนา เช่น ค่าปุ๋ย ค่าไถนา ค่าจ้างดำนา และค่าจ้างเก็บเกี่ยว ซึ่งปริมาณมากน้อยแตกต่างกันไปตามจำนวนของที่นาของแต่ละคน โดยเฉพาะค่าปุ๋ยนั้นเฉลี่ยแล้วอยู่ที่ประมาณ 3,000-5,000 บาทต่อคร้วเรือน โดยมากใช้ปุ๋ยเคมี ซึ่งอาจไปซื้อจากพ่อค้าในเมืองโดยตรงหากมีรถยนต์ หรือซื้อจากร้านค้าในชุมชนที่รับจากในเมืองมาให้ชาวบ้านผ่อนจ่ายได้ โดยจะเก็บหลังหน้านา ซึ่งลักษณะนี้จะบวกดอกเบี้ยเข้าไปกระสอบละ 200-300 บาท การไถ ต้องจ้างรถไถนาแทบทุกคร้วเรือน เนื่องจากสะดวกรวดเร็ว การดำนาและเก็บเกี่ยว ก็จะมีค่าใช้จ่ายในส่วนของการจ้างแรงงานที่ปัจจุบันแรงงานคนคิดค่าจ้างวันละ 350 บาท เนื่องจากแรงงานในครัวเรือนมีไม่เพียงพอ หากจะมีการ

ช่วยเหลือก็จะมีเฉพาะในหมู่เครือญาติบ้างเท่านั้น ทำให้ในการทำนาครั้งหนึ่งๆชาวบ้านต้องลงทุนมาก ดังนั้น เป็นธรรมดาที่พวกเขาหวังที่จะได้ข้าวมากๆ เพื่อจะนำไปขาย โดยอย่างน้อยก็คิดว่าได้ทุนคืนมาบ้างก็ยังดี รายได้เฉลี่ยจากการขายข้าวต่อครัวเรือนอยู่ที่ประมาณ 30,000 บาท/ปี ฉะนั้น การทำนาจึงไม่สามารถเป็นแหล่งรายได้หลักเพื่อการดำรงชีวิตประจำวันของครอบครัวได้ในปัจจุบัน (ลิขิต เคนกา. 2555 : สัมภาษณ์)

โดยจากข้อมูลล่าสุดขององค์การบริหารส่วนตำบลบ้านหว้า ได้แสดงให้เห็นลักษณะของการประกอบอาชีพของคนในชุมชนและรายได้เฉลี่ยของชุมชน เป็นดังนี้

ตาราง 11 จำนวนประชากรจำแนกตามประเภทอาชีพ ปี พ.ศ. 2554

ประเภทอาชีพ	ชาย (คน)	หญิง (คน)	รวม (คน)	ร้อยละ
ทำนา	1,269	1,293	2,562	32.2
ทำสวน	7	8	15	0.2
เจ้าหน้าที่รัฐ/รับราชการ	131	129	260	3.3
พนักงานรัฐวิสาหกิจ	7	1	8	0.1
พนักงานบริษัท	260	285	545	6.8
รับจ้างทั่วไป	875	731	1,606	20.2
ค้าขาย	239	303	542	6.8
ธุรกิจส่วนตัว	87	84	171	2.1
อาชีพอื่นๆ	45	65	110	1.4
กำลังศึกษา	765	821	1,586	19.9
ว่างงาน	256	300	556	7.0
รวม	3,941	4,022	7,963	100.0

ที่มา : องค์การบริหารส่วนตำบลบ้านหว้า (2555)

จากตารางแสดงให้เห็นว่า ประชากรในชุมชนตำบลบ้านหว้าในปัจจุบันประกอบอาชีพที่มีหลากหลายมากกว่าที่จะอยู่ในภาคเกษตรเพียงอย่างเดียว รายได้หลักสำหรับบางครัวเรือนมิใช่มาจากการทำนาเช่นในอดีตแล้ว หากแต่หันไปประกอบอาชีพต่างๆ ตามความสามารถ ความถนัดและการศึกษาของตน เช่น ครัวเรือนของนางสุมาลี บำรุงนา ที่มองว่ารายได้หลักของครอบครัวคือการทำไร่แตงโมแบบเกษตรพันธสัญญา และการรับจ้างทำแหวนที่บ้าน ก็ถือเป็นรายได้หลักเช่นกัน ส่วนการทำนาก็ยังคงต้องทำอยู่ เนื่องจากเป็นหน้าที่ที่ต้องทำตามบรรพบุรุษ ซึ่งมีวัตถุประสงค์เพื่อบริโภคเป็นหลัก หากได้ปริมาณมากก็นำไปขาย แต่บางครัวเรือนก็เน้นทำเพื่อขายเลยก็มีอยู่มาก

ตาราง 12 รายได้เฉลี่ยต่อหัวของชุมชนในตำบลบ้านห้วย พ.ศ. 2554

ชุมชน	เหล่านาดี	ห้วย	ทองหลาง	หนองคู
บาท / คน / ปี	44,794	39,262	33,569	36,929

ที่มา : องค์การบริหารส่วนตำบลบ้านห้วย (2554 : 21)

รายได้ที่มากขึ้น ก็มาพร้อมกับรายจ่ายที่มากขึ้นเช่นกัน ค่าใช้จ่ายด้านไฟฟ้าและประปาเป็นรายจ่ายประจำเดือน ส่วนใหญ่จะมาจากการใช้ไฟฟ้าที่แต่ละบ้านจะมีอุปกรณ์ไฟฟ้าขั้นพื้นฐานในยุคปัจจุบัน และหาซื้อได้ในราคาที่ไม่แพง เนื่องจากการแข่งขันกันในตลาด อาทิ โทรทัศน์ ตู้เย็น พัดลม วิทยุ เป็นต้น ซึ่งระยะหลังเครื่องซักผ้าก็เป็นอีกหนึ่งอย่างที่มีทุนทรัพย์พอที่จะซื้อมาเพื่อทุ่นเวลาหรือไม่ก็ไปใช้บริการเครื่องซักผ้าหยอดเหรียญ ที่เริ่มมีชาวบ้านทำธุรกิจเมื่อช่วงปี พ.ศ. 2554 ที่ผ่านมานี้เอง

ปัญหาของการเก็บออมของชาวบ้านในชุมชนตำบลบ้านห้วยคือ การที่มีรายได้น้อยแต่ค่าครองชีพสูงขึ้น บางรายหากรายได้ไม่พอรายจ่ายก็ต้องกู้เงินจากสถาบันการเงิน เช่น ธกส. เพื่อเป็นทุนในการทำเกษตร ทั้ง 4 ชุมชนโดยเฉลี่ยแล้วร้อยละ 80 เป็นสมาชิก ธกส. ทั้งนี้เพื่อประโยชน์ในการออมและในเรื่องสินเชื่อ โดยชาวบ้านมองว่า ธกส. เป็นสถาบันทางการเงินที่สร้างโอกาสและไม่เอาเปรียบชาวบ้าน กล่าวคือ ให้กู้เงินในอัตราดอกเบี้ยที่ต่ำกว่าธนาคารทั่วไป และยังสามารถพักชำระหนี้ได้หากเกิดภัยธรรมชาติต่างๆ อันส่งผลให้เกิดความเสียหายต่อการเกษตร

“กลุ่ม ธกส. มีวัตถุประสงค์ก็เพื่อเป็นการช่วยเหลือเกษตรกรที่รายได้น้อย ซึ่งให้ดอกเบี้ยในอัตราที่ต่ำกว่าการกู้ธนาคารอื่นๆ และหากเกษตรกรไม่พร้อมที่จะชำระหนี้ก็สามารถทำเรื่องผ่อนผันการชำระหนี้เงินกู้ได้ด้วย อาจจะขอพัก 3 ปี หรือ 5 ปีก็ได้แต่สมาชิก เช่น น้ำท่วมหรือภัยแล้ง เป็นต้น แต่เดี๋ยวนี้ ธกส. มีให้กู้เงินไปใช้สำหรับซื้อรถด้วย”

(ทองอินทร์ ไทยทองหลาง. 2555 : สัมภาษณ์)

ซึ่งหากมองในฐานะของผู้วิจารณ์เสริมใหม่แล้ว ระบบสินเชื่อที่ชุมชนได้รับการบริการที่ดีอยู่ในเวลานี้นั้น ถือว่าเป็นการสะสมทุนที่เป็นอันตรายต่อวิถีการดำรงชีวิตของชุมชนในระดับหนึ่ง ซึ่งหากไม่มีความรู้หรือมีความสามารถในการบริหารจัดการเงินดังกล่าวได้แล้ว ชาวบ้านบางรายต้องขายที่ดินทำกินเพื่อนำเงินใช้หนี้ ธกส. ก็มีให้เห็น ซึ่งเกิดจากบริหารจัดการสินเชื่อไม่ถูกทาง และแนวโน้มของสินเชื่อเองก็มักจะขยายตลาดด้วยการสร้างแรงจูงใจของชุมชนในการขอสินเชื่อหรือยืมกู้ เช่น มอบของรางวัลให้กับลูกค้าชั้นดี ขยายโอกาสในการกู้เพื่อสามารถนำเงินไปซื้อสิ่งอำนวยความสะดวกในชีวิตประจำวันได้ โดยไม่ได้จำกัดสินเชื่อเพื่อทำการเกษตรเท่านั้น เช่น สินเชื่ออเนกประสงค์หรือสินเชื่อเพื่อการซื้อรถยนต์ เป็นต้น อนึ่ง เนื่องจากระบบสินเชื่อดังกล่าว รัฐมีบทบาทสำคัญในการหนุนหลังและส่งเสริมกระบวนการนี้อยู่ ซึ่งอย่างไรแล้ว กลไกการทำงานของสถาบันการเงินและรัฐมักจะอยู่ฝ่ายเดียวกันในท้ายที่สุด

สืบเนื่องจากชาวบ้านในชุมชนมีความจำเป็นที่ต้องใช้ชีวิตโดยพึ่งพาตลาดมากขึ้น ส่งผลให้ร้านค้าในชุมชนเพิ่มจำนวนมากขึ้นกว่าแต่ก่อน ค่าใช้จ่ายประจำวัน ถือเป็นค่าใช้จ่ายเฉลี่ยต่อเดือนที่มีสัดส่วนมากที่สุดของชาวบ้าน กล่าวคือ เป็นรายจ่ายเพื่อซื้ออาหารประจำวัน ค่าขนมของบุตรหลานไปโรงเรียน ซื้อสิ่งของอุปโภคประจำเดือน อาทิ ผงซักฟอก สบู่ ยาสระผม ฯลฯ ทั้งนี้ เกิดจากการที่อาหารตามธรรมชาติที่ลดน้อยลง ประกอบกับชาวบ้านเองไม่มีเวลาหา คือต้องใช้เวลาส่วนใหญ่ในการทำมาหาเงินเพื่อมาจุนเจือครอบครัว รวมไปถึงขาดคนในการปลูกพืช เลี้ยงสัตว์ เช่นในอดีต เนื่องด้วยถูกดึงเข้าสู่ภาคการผลิตเป็นจำนวนมาก ซึ่งอาจจะมีหลงเหลืออยู่บ้างเฉพาะกลุ่มผู้สูงอายุ

“บางครอบครัวประหยัดก็ซื้อวันละยี่สิบสามสิบ แต่ก็จำเป็นต้องซื้อกิน ค่าไฟก็จ่ายสี่ห้าร้อยต่อเดือนหนี้ที่มีก็เพราะส่งเสียลูกหลานเรียน แต่ยังไม่ไ้งานทำที่แน่นอนเลย”

(ถาวร บุตรทา. 2555 : สัมภาษณ์)

อย่างไรก็ตาม ในแต่ละชุมชนก็ได้มีแผนการพัฒนาเพื่อส่งเสริมศักยภาพและขีดความสามารถในด้านต่างๆ เพื่อมุ่งเน้นให้เกิดรายได้แก่ชาวบ้านมากขึ้น เช่นในชุมชนบ้านห้วย และชุมชนบ้านเหล่านาคี ดังแสดงตามตาราง 13 และ 14

ตาราง 13 โครงการของชุมชนบ้านห้วยในการเพิ่มรายได้ให้ชาวบ้าน

ลำดับที่	โครงการ/กิจกรรม	วัตถุประสงค์	ผลที่คาดว่าจะได้รับ
1	การสนับสนุนซื้อพันธุ์ข้าวพันธุ์ดี (มะลิ 105 , กข 6)	เพื่อส่งเสริมเกษตรกรให้มีความรู้เกี่ยวกับการผลิตข้าวที่ได้มาตรฐาน	เกษตรกรมีความรู้เพิ่มขึ้นและมีทักษะในการผลิตข้าวที่ได้มาตรฐาน GAP ¹
2	โครงการส่งเสริมการทำปุ๋ยชีวภาพ	เพื่อส่งเสริมเกษตรกรให้มีความรู้เกี่ยวกับการทำปุ๋ยชีวภาพ	เกษตรกรมีการทำปุ๋ยชีวภาพใช้กันเพิ่มมากขึ้น
3	โครงการส่งเสริมการเลี้ยงโค	เพื่อส่งเสริมให้ประชาชนในท้องถิ่นมีอาชีพและเพิ่มรายได้	เกษตรกรมีรายได้เพิ่มขึ้น
4	โครงการส่งเสริมกลุ่มอาชีพแม่บ้านผลิตน้ำดื่ม	เพื่อให้กลุ่มสตรีในชุมชนมีอาชีพ มีทักษะ มีรายได้เสริม	กลุ่มสตรีมีอาชีพ มีทักษะ มีรายได้เพิ่มขึ้นและใช้เวลาว่างให้เกิดประโยชน์

¹ Good Agriculture Practice คือ แนวทางในการทำการเกษตรเพื่อให้ได้ผลผลิตที่มีคุณภาพตรงตามมาตรฐานที่กำหนด ได้ผลผลิตสูงคุ้มค่ากับการลงทุนและขบวนการผลิตจะต้องปลอดภัยต่อเกษตรกรและผู้บริโภค มีการใช้ทรัพยากรที่เกิดประโยชน์สูงสุด เกิดความยั่งยืนทางการเกษตรและไม่ทำให้เกิดมลพิษต่อสิ่งแวดล้อม โดยหลักการนี้ได้รับการกำหนดโดยองค์การอาหารและการเกษตรแห่งสหประชาชาติ (Food and Agriculture Organization of the United Nations : FAO)

ตาราง 13 (ต่อ)

ลำดับที่	โครงการ/กิจกรรม	วัตถุประสงค์	ผลที่คาดว่าจะได้รับ
5	กลุ่มอาชีพผลิตดอกไม้ จันท	เพื่อให้กลุ่มมีอาชีพ มีทักษะ มี รายได้เสริม	กลุ่มอาชีพมีอาชีพ มีทักษะ มี รายได้เพิ่มมากขึ้น

ที่มา : แผนพัฒนาชุมชนบ้านห้วย (2554)

ตาราง 14 โครงการของชุมชนบ้านเหล่านาดีเพื่อการออม

ที่	ชื่อโครงการ/กิจกรรม	เป้าหมาย	งบประมาณ	แหล่งงบประมาณ
1	ทำบัญชีรับจ่ายครัวเรือน	100 ครัวเรือน	1,500	ชุมชน
2	ประชาสัมพันธ์การออมทรัพย์	320 คน	-	ชุมชน
3	ปลูกพืชผักสวนครัว/เลี้ยงสัตว์	100 ครัวเรือน	10,000	ชุมชน
4	ฝึกอบรม/ส่งเสริมการผลิตปุ๋ย อินทรีย์ในหมู่บ้าน	340 ต้น/ปี	80,000	ชุมชนและ อบต.
5	พัฒนาโรงสีชุมชน	1 แห่ง	50,000	ชุมชน และ อบต.

ที่มา : แผนพัฒนาชุมชนบ้านเหล่านาดี (2554)

การผลิตเพื่อการค้าทำให้ครอบครัวและชุมชนต้องอาศัยระบบตลาดในการแลกเปลี่ยนสินค้า และใช้เงินตราเป็นสื่อกลางในการแลกเปลี่ยน ครอบครัวและชุมชนต้องอาศัยระบบตลาดเพื่อขายผลผลิตที่ตนเองผลิตได้ในจำนวนที่มากเกินกว่าการบริโภค หรือบางครั้งก็เป็นการผลิตสินค้าที่ตนเองไม่ต้องการบริโภคแต่ผลิตเพื่อขายเพียงอย่างเดียว ในขณะเดียวกันครอบครัวและชุมชนก็ต้องพึ่งพาอาศัยระบบตลาดเพื่อซื้อผลผลิตที่ตนเองไม่สามารถผลิตได้ หรือไม่ได้ผลิตแต่ต้องการบริโภค การจำแนกแจกแจงหน้าที่ใหม่นี้เอง ทำให้ชุมชนขาดความเป็นอิสระและอยู่ในฐานะที่ต้องพึ่งพิงต่อระบบตลาดภายนอกชุมชนตลอดเวลา เมื่อการแลกเปลี่ยนของครอบครัวและชุมชนต้องผ่านกลไกตลาด จึงจำเป็นจะต้องอาศัยระบบเงินตราเป็นสื่อกลางในการแลกเปลี่ยน การสะสมทุนในชุมชนจึงกลายมาเป็นการสะสมเงินตราเพื่อใช้ในการแลกเปลี่ยน แทนการสะสมอาหาร และสิ่งดำรงชีพเช่นในสังคมดั้งเดิม

4. ภาวะหนี้สินและความอ่อนแอด้านการรวมกลุ่มในชุมชน

ถือได้ปัจจุบันชุมชนในตำบลบ้านห้วยนั้นมีหนี้สินเพิ่มขึ้นมากกว่าในอดีต แม้ว่าจะมีช่องทางการทำมาหากินที่มากขึ้น ซึ่งสาเหตุมาจากหลายปัจจัย ได้แก่ ค่าใช้จ่ายในชีวิตประจำวันที่ต้องซื้อหาแทบทุกอย่าง เนื่องจากสะดวกรวดเร็ว ค่าน้ำ ค่าไฟฟ้า ประปา ค่าโทรศัพท์ ค่าศึกษาเล่าเรียนบุตรหลาน รวมไปถึงหนี้สินจากการลงทุนทำนาและสิ่งของอำนวยความสะดวกต่างๆทั้งที่จำเป็นและไม่จำเป็น เป็นต้น

“ที่ดินของบ้านห้วยมีหลายบ้านที่เป็นที่ดินที่มีการบังคับคดี ส่วนมากก็เอาที่เข้าจำนองแล้วโดนยึด บางส่วนก็มีที่ไปกู้เงินรายวันมา กู้เงินธนาคารมาแล้วเอาที่ดินไปค้ำก็มี กู้มาทำบ้าน

ซื้อรถ ก็คือกู้มาซื้อสิ่งอำนวยความสะดวกให้กับครอบครัวให้ลูกเป็นส่วนใหญ่ บ้านห้วมีหลายครอบครัวที่เป็นลักษณะนี้นะ”

(ไพรัช ขวัญทรง. 2555 : สัมภาษณ์)

สืบเนื่องจากความสะดวกสบายที่เกิดขึ้นของการทำงานของกลไกตลาดเสรี ทำให้ชุมชนในตำบลบ้านห้วหลายครัวเรือนต้องมีการค่าใช้จ่ายอื่นๆตามมา ซึ่งก็ขึ้นอยู่กับความจำเป็นของแต่ละครัวเรือนและความต้องการส่วนตัว อาทิเช่น รายจ่ายที่เกี่ยวข้องกับการผ่อนชำระรถยนต์หรือรถจักรยานยนต์ ค่าผ่อนโทรศัพท์มือถือ ค่าบริการบัตรเครดิต เงินลงทุนเพื่อนำไปค้าขาย การส่งเบี้ยประกันชีวิต ค่าน้ำมันรถ ค่าแก๊สหุงต้ม ค่าเช่าค่าบุหรี เป็นต้น โดยค่าใช้จ่ายในส่วนค่าเช่าค่าบุหรีนั้นถือเป็นค่าใช้จ่ายที่เกิดขึ้นเกือบทุกวันเทียบได้กับการซื้ออาหารประจำวันเลยทีเดียวสำหรับชาวบ้านผู้ขายในวัยแรงงาน อนึ่ง ผู้วิจัยตั้งข้อสังเกตว่า แม้ว่าช่องทางในการมีรายได้ที่มากขึ้นจากสถานะที่เกิดขึ้นของตลาดเสรี แต่ทำนองเดียวกันตลาดก็มีความสามารถในการเรียกเงินเหล่านั้นคืนกลับไปจากชุมชนเพื่อเป็นทุนหมุนเวียนของกลไกตลาดต่อไป

นอกจากนั้นแล้ว ชาวบ้านบางส่วนยังนิยมเล่นหวยใต้ดินกันอยู่ เนื่องจากมองว่าเป็นความหวังอีกหนึ่งอย่าง และยังพบว่าชาวบ้านนิยมซื้อสลากกินแบ่งรัฐบาลมากขึ้น เนื่องจากในปัจจุบันนี้มีพ่อค้าแม่ค้าเข้ามาขายในชุมชนจำนวนมากขึ้น ทำให้หาซื้อได้ง่ายกว่าแต่ก่อน นอกจากนั้น ยังพบว่า มีชาวบ้านบางส่วนติดการพนัน ได้แก่ ไพ่ ไฮโล จนมีบางคนต้องกู้ยืมเงินนอกระบบที่คิดดอกเบี้ยเป็นแบบรายวันจนสิ้นเนื้อประดาตัว ต้องขายบ้านและที่ดินทำกินจนหมดสิ้นก็มีให้เห็น

ด้วยสภาพสังคมที่เน้นเรื่องเงินเป็นใหญ่ตามแบบฉบับของเสรีนิยมใหม่ ที่มุ่งให้ทุกอย่างกลายเป็นสินค้า รวมทั้งเงิน ส่งผลให้การเข้าเป็นสมาชิกกลุ่มที่จัดตั้งกันเองของชาวบ้านในตำบลบ้านห้วเป็นอันต้องล่มสลายไป ด้วยปัญหาการทุจริต เช่น ในอดีตในแต่ละชุมชนจะมีร้านค้าสาธิต เพื่อขายสินค้าให้กับชาวบ้านในราคาถูก และมีเงินปันผลให้กับสมาชิกในช่วงสิ้นปี แต่เนื่องจากเงินเป็นวัตถุนิยมที่เป็นที่ต้องการของคนทั่วไป จึงเกิดภาวะของการถูกครอบงำของกระบวนการคิดอย่างมีเหตุผลและจุดยืนทางจริยศาสตร์ของคณะกรรมการบางคน ส่งผลให้การรวมกลุ่มทำร้านค้าสาธิตชุมชนไม่สามารถเดินหน้าต่อไปได้ และต้องล่มสลายไปในที่สุด

“กลุ่มร้านค้าสาธิตเคยมีแต่เลิกไป เพราะคณะกรรมการไม่เข้มแข็ง ชาวบ้านก็ไม่ค่อยไปซื้อด้วย ไม่รู้ทำไม ในชุมชนตำบลบ้านห้วไม่มีร้านค้าสาธิตหลงเหลือแล้ว ซึ่งหายไปเป็นสิบกว่าปีมาแล้วกลุ่มที่ยังคงอยู่เป็นเพราะมีรัฐเข้ามาเกี่ยวข้องด้วยจึงอยู่ได้ ถ้าชาวบ้านทำเองมันจะล้มเหลวไม่ยั่งยืน โกงกัน ร้านเหล่านานาตินี้ก็แข่งไปแล้วเพราะโกงเงินกันไม่มีเงินใช้คืนแล้ว”

(ถาวร บุตรทา. 2555 : สัมภาษณ์)

ด้วยอำนาจของเงินก่อให้เกิดแรงจูงใจในการกระทำความผิดต่อศีลธรรมจรรยาและบรรทัดฐานของชุมชนได้ ชุมชนบ้านเหล่านานาติเคยมีร้านสหกรณ์ออมทรัพย์ประจำชุมชน ที่มีความเติบโตอย่างต่อเนื่องและมีเงินออมของประชาชนจำนวนมากเช่นกัน กระทั่งมีสมาชิกจากชุมชนอื่นๆ เข้ามาร่วมด้วย โดยให้ประชาชนส่งเงินออมเป็นรายเดือนเดือนละเท่าๆ กัน เมื่อถึงกำหนดปันผลในเดือนเมษายนของทุกปี สมาชิกจะได้ดอกเบี้ยไม่ต่ำกว่าร้อยละ 4 ในแต่ละปี ซึ่งมากกว่าธนาคารพาณิชย์ทั่วไปที่ให้

ดอกเบี้ยต่ำ แต่เมื่อไม่นานมานี้ประธานกลุ่มสหกรณ์ออมทรัพย์ผู้ซึ่งทำหน้าที่บริหารจัดการกองทุนได้เสียชีวิตลง ร้านค้าสหกรณ์ก็เป็นอันสิ้นสุดลงเช่นกัน ทั้งนี้ เนื่องจากจะมีสมาชิกบางส่วนขอถอนเงินออมที่ได้ออมไว้ แต่ทางร้านสหกรณ์ออมทรัพย์ไม่มีเงินคืนให้กับสมาชิก เนื่องจากเกิดการทุจริตภายในเอง ซึ่งทำให้คณะกรรมการผู้ดูแลร้านค้าสหกรณ์ทั้งหมดถูกฟ้องร้องดำเนินคดีจากสมาชิกบางส่วนที่ไม่ได้รับเงินคืน ในที่สุดทำให้ร้านค้าสหกรณ์ออมทรัพย์ชุมชนบ้านเหล่านาดีล่มสลายในที่สุด อันเนื่องมาจากการบริหารจัดการของชาวบ้านกันเองปราศจากการควบคุมโดยรัฐ

มีผู้กล่าวว่าสำหรับชุมชนตำบลบ้านห้วยแล้ว หากกลุ่มใดก็ตามที่มีการรวมกลุ่มจัดตั้งขึ้นมาในชุมชนแล้ว คณะกรรมการไม่เข้มแข็งพอกลุ่มนั้นๆ จะมีอายุสั้นมาก ความเข้มแข็งในที่นี้ ได้แก่ มีความสามารถในการจัดการ เป็นที่ศรัทธา และมีความรู้ความสามารถในระดับหนึ่ง จึงจะสามารถดำรงอยู่ได้ ในขณะเดียวกัน กลุ่มใดในชุมชนถูกจัดตั้งขึ้นพร้อมกับการดูแลควบคุมโดยรัฐมักจะดำเนินกิจกรรมไปได้ตลอดรอดฝั่ง อาทิ กลุ่มฌาปนกิจสงเคราะห์หมู่บ้าน ฌาปนกิจสงเคราะห์ตำบล กลุ่มสมาชิกรณาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร (ธกส.) ซึ่งปัจจุบันมีความสำคัญต่อวิถีการผลิตของชุมชนเป็นอย่างมาก กลุ่มพัฒนาสตรี กลุ่มอาสาสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.) กลุ่มอาสาสมัครป้องกันฝ่ายพลเรือน (อปพร.) และกลุ่มป้องกันและต่อต้านยาเสพติดระดับหมู่บ้าน กลุ่มต่างๆ เหล่านี้มีในทุกชุมชนในตำบลบ้านห้วย นั้นแสดงให้เห็นว่า ไม่ว่าจะอย่างไรก็ตามรัฐก็ยังคงมีบทบาทสำคัญสำหรับชุมชน ในการเข้ามาดูแลเพื่อให้เกิดระบบการจัดการเชิงสถาบันและสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชน อยู่ภายใต้สังคมแบบทุนนิยมเสรีเช่นในปัจจุบัน

อย่างไรก็ดี จากการศึกษาวิจัยยังพบว่า โอกาสเข้าร่วมกลุ่มต่าง ๆ ในชุมชนของชาวบ้านมักเกิดจากความสนใจและจะกระตือรือร้นในการรวมกลุ่มที่เห็นว่าเป็นประโยชน์กับครอบครัวอย่างแท้จริง การเข้าเป็นสมาชิกกลุ่มย่อมส่งผลต่อความแตกต่างในการดำรงชีวิตได้ทางด้านความสะดวกในการจัดหาปัจจัยต่าง ๆ ที่ได้รับการรวมกลุ่มเช่น กลุ่มการเข้าเป็นสมาชิกรณาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร ซึ่งวัตถุประสงค์ของการเข้าร่วมกลุ่มของชาวบ้านโดยส่วนใหญ่เพื่อกู้ยืมเงิน เพื่อใช้จ่ายทางด้านเกษตร เช่น ซื้อปุ๋ย และอุปกรณ์ทางการเกษตร เป็นต้น แต่ไม่ทั้งหมดของชุมชนที่กู้ยืมเงินจากรณาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร บางส่วนยังคงใช้ทุนของตนเองในการผลิตอยู่เนื่องจากไม่อยากเป็นหนี้

“ลุงเข้า ธกส. อยู่แต่ไม่ยืมไม่อยากเป็นหนี้ คือพออยู่พอกินอยู่ ส่วนใหญ่ก็ใช้ชีวิตตามท้องนามากกว่า ซื้อกับข้าวมีอะไรย่อยบาทขึ้นไป แต่ถ้าคนแก่แล้วก็อยู่ตามนาอยากหากินอยู่ แต่ลูกๆไม่อยากให้หาเพราะแก่แล้ว”

(ถาวร บุตรทา. 2555 : สัมภาษณ์)

อย่างไรก็ตาม อย่างที่ได้กล่าวไปในเบื้องต้นว่า แม้ว่าผลกระทบจากการพัฒนาตามแนวทางเสรีนิยมใหม่จะทำให้วิถีการดำรงชีวิตของชุมชนต้องอยู่บนภาวะแข่งขันด้วยการกลายเป็นสินค้าของทุนในชุมชนหลายอย่าง ไม่ว่าจะเป็นแรงงาน ที่ดิน เงิน ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมต่างๆ รวมไปถึงภูมิปัญญาท้องถิ่นก็ตามที แต่ผลที่ตามมาในเชิงบวกก็มีให้เห็นเช่นกัน ซึ่งก็คือการสร้างโอกาสในทางเศรษฐกิจและความสะดวกสบายที่ชุมชนได้รับนั่นเอง

5. โอกาสในทางเศรษฐกิจและความสะดวกสบายในการดำรงชีวิต

ผลจากการพัฒนาตามแนวทางเสรีนิยมใหม่นั้น ยังส่งผลต่อชุมชนในเชิงบวกด้วยเช่นกัน นั่นคือ ชุมชนมีกิจกรรมทางเศรษฐกิจและการประกอบอาชีพที่หลากหลายนอกเหนือจากการทำนา และก่อให้เกิดรายได้มากขึ้น อาจกล่าวได้ว่า ในปัจจุบันทั้ง 4 ชุมชนได้รายได้จากนอกภาคเกษตรมากกว่า ภาคการเกษตร โดยได้จากการค้าขาย ทำงานในโรงงาน ทำงานก่อสร้าง และรับจ้างทั่วไป เป็นต้น ปัจจุบันชาวบ้านในชุมชนบ้านห้วยเดินทางไปทำงานต่างจังหวัดน้อยลง

“สมัยก่อนคนออกไปทำงานต่างจังหวัดกันมาก เพราะหมดหน້านาแล้วก็ไม่มีอะไรทำ แล้ว ต้องไปหารับจ้างข้างนอก ส่วนมากก็ไปกรุงเทพฯ หรือใกล้ๆ กรุงเทพฯ เขาไปทำงานตาม โรงงานและงานก่อสร้างเป็นส่วนใหญ่ บางคนก็ไปรับจ้างตัดอ้อยที่เมืองกาญจนบุรีกัน แต่เดี๋ยวไม่ค่อยเห็นไปกันแล้วนะ เขาก็รับจ้างทั่วไปแถวนี้แหละ”

(เบ้ง จันทรเพ็ง. 2555 : สัมภาษณ์)

อันเนื่องมาจากความเจริญเติบโตของจังหวัดขอนแก่นในด้านต่างๆ ทำให้ชาวบ้านสามารถทำงานอยู่ภายในจังหวัดขอนแก่นได้ งานก่อสร้างถือได้ว่าเป็นงานที่ทำให้ชาวบ้านได้รายได้ดี ในพื้นที่ใกล้เคียงก็จะมีโรงงานที่ชาวบ้านสามารถเดินทางไปทำงานได้ เช่น โรงงานเย็บผ้า โรงงานทำ รองเท้า ส่วนที่อยู่ในตัวเมือง เช่น โรงงานแหวน ก็จะมีรถรับส่งของทางบริษัทเอกชนเข้ามารับและส่ง เป็นเวลา ซึ่งวิถีชีวิตเช่นนี้เกิดขึ้นมามากกว่า 20 ปีแล้ว ในส่วนของการไปทำงานก่อสร้างในเมืองนั้น มี ทั้งที่รวมกลุ่มกันไปรับจ้างกันเองซึ่งก็อยู่ที่ความไว้นื้อเชื่อใจกันด้วยจึงจะไปด้วยกันได้ และบางกลุ่มก็มี ผู้รับเหมาพาไป ซึ่งปัจจุบันก็มีผู้หญิงไปรับจ้างก่อสร้างมากขึ้นกว่าแต่ก่อน เนื่องจากความต้องการ แรงงานเพิ่มมากขึ้น

โดยเฉพาะเมื่อมีการดำเนินการก่อสร้างโรงงานในเขตอุตสาหกรรมใหม่ในบริเวณชุมชน ตำบลบ้านห้วยด้วยแล้ว ชาวบ้านในวัยทำงานบางส่วนได้รายได้จากการเป็นแรงงาน ซึ่งมีทั้งที่อยู่ในส่วนของงานก่อสร้างและในส่วนที่เป็นพนักงานในโรงงาน นอกจากจะเป็นแหล่งที่สร้างรายได้ให้ครอบครัวได้แล้วยังอยู่ใกล้บ้าน เดินทางสะดวกอีกด้วย ซึ่งชาวบ้านในชุมชนเองก็พึงพอใจต่อรายได้ที่เกิดขึ้นไม่ เพียงแต่รายได้จากการทำงานในส่วนของโรงงานเท่านั้น ผลที่ตามมาของการเกิดขึ้นของโรงงาน อุตสาหกรรมคือ มูลค่าของที่ดินในชุมชนบ้านห้วยมีราคาที่สูงขึ้นจากเดิมมาก สำหรับชาวบ้านที่มีที่ดิน มากการแบ่งขายให้กับผู้ที่สนใจทั้งในคนบ้านเดียวกันหรือต่างถิ่นก็พบเห็นได้ทั่วไป ในส่วนนี้ก็เป็นผลพลอยได้จากการเข้ามาของโรงงานอุตสาหกรรมด้วยส่วนหนึ่ง โดยก็มีบางส่วนที่ซื้อเพื่อหวังทำธุรกิจ รองรับความเจริญที่จะเกิดขึ้นในอนาคต

“คนในเมืองบางคนออกมาหาหวานซื้อที่แถวโรงงานหลายเจ้า เห็นเขาว่าไว้ทำหอพัก อพาร์ทเมนต์ ห้องเช่า อะไรทำนองนั้น เราฟังแล้งก็ซำๆ อยู่”

(จรรยารัตน์ จันทรเพ็ง. 2555 : สัมภาษณ์)

นอกจากงานในภาคเอกชนที่สร้างงานสร้างรายได้ให้กับชุมชนแล้ว เกษตรพันธสัญญา เช่นการทำไร่แดงโมกก็ถือเป็นอีกหนึ่งอาชีพในภาคการเกษตรที่สร้างรายได้ให้กับครอบครัวได้ดีเช่นกัน ซึ่ง

ทำภายหลังฤดูทำนาเสร็จสิ้นแล้ว พบว่า โดยเฉพาะในชุมชนบ้านหนองคูจะมีชาวบ้านในชุมชนนิยมทำอาชีพนี้กันมาก เนื่องจากเป็นชุมชนแรกที่บริษัทเอกชนเข้ามาบุกเบิกและส่งเสริม ซึ่งผลผลิตที่ได้เป็นเมล็ดนั้นส่งขายไปยังประเทศไต้หวัน การทำไร่องุ่นนี้มีมานานมากกว่า 20 ปี เช่นกัน ปัจจุบันตัวแทนจากบริษัทเอกชนที่เป็นผู้เข้ามาบุกเบิกและให้ความรู้กับชาวบ้านนั้น ถือได้ว่าเป็นคนที่ชาวบ้านไว้วางใจ เนื่องจากร่วมกันทำงานมาเป็นเวลาหลายสิบปี

ในขั้นตอนของการทำไร่องุ่นนั้น ชาวบ้านเป็นเพียงแรงงานในการผลิตเท่านั้น ในด้านทุนและปัจจัยการผลิตอื่นๆ ทางบริษัทจะเป็นผู้รับผิดชอบให้ ซึ่งเป็นเกษตรกรพันธุ์สัญญาที่ชาวบ้านหรือเกษตรกรเป็นผู้ที่ออกที่ดินและแรงงาน ในขณะที่บริษัทจัดการเรื่องเมล็ดพันธุ์ เทคโนโลยีและการตลาด และมีการตกลงเรื่องรายได้ที่ชัดเจน โดยที่บริษัทจะออกค่าใช้จ่ายต่างๆ ให้ก่อนแล้วจะนำไปหักออกจากรายได้ที่ชาวบ้านหรือเกษตรกรได้รับในภายหลัง ซึ่งจากการสอบถามแล้วชาวบ้านส่วนใหญ่พึงพอใจกับการทำไร่องุ่นในลักษณะดังกล่าว เนื่องจากสามารถสร้างรายได้ให้กับครอบครัวได้มากกว่าการทำนา โดยใน 1 ปีสามารถปลูกได้ 3 ครั้ง โดยได้รายได้เฉลี่ยครั้งละ 30,000–50,000 บาท

“ทำแตงโมใช้เวลาสามเดือนได้ผลผลิต 1 ครั้ง ตกครั้งละประมาณ 50,000 บาท หลังจากหักค่าใช้จ่ายแล้ว เขาก็จะหักค่าปุ๋ย ค่ายา ค่าผสมพันธุ์ ค่าอุปกรณ์การปลูก ปลูกครั้งละหมื่นต้น ทำมายี่สิบกว่าปีแล้ว ก็คิดว่ารายได้หลักตอนนี้ก็มาจากการทำไร่องุ่นมากกว่าทำข้าว เพราะทำข้าวได้แค่ปีละ 30,000-40,000 บาท แต่แตงโมได้มากกว่านั้น”

(สุมาลี บำรุงนา. 2555 : สัมภาษณ์)

นอกจากรายได้จากการปลูกแตงโมแล้ว อีกหนึ่งอาชีพที่สร้างรายได้ให้กับชาวบ้านได้เป็นอย่างดีและต่อเนื่อง คือการรับจ้างทำแหวน สำหรับผู้ที่ไม่สะดวกเข้าไปทำงานตามโรงงานแหวนในเมืองนั้น ทางบริษัทแหวนก็จะมีตัวแทนนำแหวนมาส่งให้ชาวบ้านทำถึงที่บ้าน งานลักษณะนี้เกิดขึ้นมากกว่า 30 ปีแล้ว โดยชาวบ้านได้รับค่าจ้าง 2 แบบตามความสมัครใจ คือ ได้รายได้เป็นวันกับได้ตามจำนวนชิ้นที่ทำได้

ภาพประกอบ 3 การทำไร่แตงโมในลักษณะเกษตรพันธสัญญา

ภาพประกอบ 4 ตัวอย่างสถานที่สาธารณะในชุมชนที่กลายเป็นที่รับทำเหวนให้กับบริษัทเอกชน

ผลของการพัฒนาตามแนวทางเสรีนิยมใหม่นั้น ทำให้วิถีการดำรงชีวิตของชุมชนมีความสะดวกสบายมากขึ้น ความหลากหลายของสินค้าในท้องตลาด โดยเฉพาะสินค้าประเภทเดียวกันที่มีการแข่งขันกันสูง ส่งผลให้สินค้ามีราคาถูกลงกว่าในอดีต ทำให้ชาวบ้านในชุมชนสามารถเข้าถึงได้ง่าย เช่น โทรศัพท์มือถือ ซึ่งจากการสอบถามคนในชุมชน พบว่า ร้อยละ 80 ของจำนวนครัวเรือนทั้งหมดในชุมชน ตำบลบ้านห้วมีโทรศัพท์มือถือแทบทั้งสิ้น และนับได้ว่ามีความสำคัญสำหรับวิถีการดำรงชีวิตในแบบปัจจุบันของชุมชน ซึ่งในกรณีนี้ชุมชนมองว่าโทรศัพท์มือถือเป็นสิ่งที่จำเป็นต้องมีไว้สำหรับทำงาน และมิได้ซื้อหาในราคาที่แพงเพียงแต่มีติดตัวเพื่อไว้ติดต่อธุระสำคัญเป็นหลัก

โอกาสในทางเศรษฐกิจของชุมชนไม่ว่าจะเป็นอาชีพที่มีความหลากหลายที่สามารถสร้างรายได้ได้มากกว่าในอดีต รวมไปถึงความสะดวกสบายในด้านต่างๆ ในการดำรงชีวิต เป็นผลสืบเนื่องมาจากการพัฒนาตามแนวทางเสรีนิยมใหม่แทบทั้งสิ้น ที่นำกลไกตลาดเข้ามากำหนดหรือเป็นส่วนหนึ่งในวิถีการดำรงชีวิตของชุมชนตำบลบ้านห้วในปัจจุบัน

การปรับตัวของชุมชนตำบลบ้านห้วต่อการพัฒนาตามแนวทางเสรีนิยมใหม่

แม้ชัยชนะของเสรีนิยมใหม่จะปรากฏให้เห็นอยู่ทั่วไปทั้งในระดับประเทศและในระดับชุมชนก็ตาม แต่การดำรงอยู่ของทุนชุมชนบางอย่างก็ยังคงแสดงให้เห็นถึงความเข้มแข็งของวิถีการดำรงชีวิตดั้งเดิมของชุมชนเอาไว้ได้ และการปรับตัวของชุมชนเองก็ถือเป็นการผสมผสานเอาทุนชุมชนเดิมให้เข้ากันกับระบบทุนนิยมที่ถือเป็นระบบโลกได้ เนื่องจากชุมชนจะต้องดำรงอยู่ให้ได้ภายใต้ระบบเศรษฐกิจแบบเสรีนิยมใหม่ การปรับตัวของชุมชนจึงเป็นการปรับตัวของชุมชนเพื่อให้สอดคล้องกับบริบททางสังคมที่เปลี่ยนแปลงไป และเป็นการปรับตัวที่มีได้เป็นการต่อต้านเสรีนิยมใหม่อย่างสิ้นเชิง หรือมิได้เป็นการนำเอาทุนชุมชนชุดใหม่เข้ามาสวมแทนทุนชุมชนเดิมจนหมดสิ้น หากความเข้มแข็งของทุนชุมชนเดิมที่มีมาแต่ในอดีตก็ยังคงดำรงอยู่และถูกหยิบขึ้นมาใช้อย่างเหมาะสมโดยการ นำบริบทภายนอกมาใช้ให้เกิดประโยชน์ต่อชุมชน

ความเปลี่ยนแปลงของบริบทในชุมชนทำให้ชาวบ้านคุ้นเคยกับความสะดวกสบายที่ได้รับจากระบบเศรษฐกิจแบบเสรีนิยมใหม่ เคยชินกับระบบการแลกเปลี่ยนสิ่งของโดยใช้เงินเป็นตัวนำ ทำให้เงินกลายเป็นปัจจัยที่มีความสำคัญต่อวิถีชีวิตชุมชนเป็นอย่างมากในปัจจุบัน เนื่องด้วยสภาพปัจจุบันการได้มาซึ่งปัจจัยอย่างอื่นต้องอาศัยเงินเป็นสื่อกลางในการแลกเปลี่ยนนั่นเอง จากการวิจัยในครั้งนี้ พบว่าการปรับตัวของชุมชนในตำบลบ้านห้วที่มีต่อการพัฒนาตามแนวทางเสรีนิยมใหม่ เป็นลักษณะที่การผลิตที่แต่เดิมชุมชนผลิตเพื่อบริโภคแปรเปลี่ยนเป็นการผลิตเพื่อการค้าและบริโภคแต่พอดี ชุมชนต้องหาอาชีพเสริมอย่างอื่นนอกจากทำนาและเลี้ยงสัตว์เช่นอดีตที่สามารถอยู่อย่างพอเพียงได้ แต่ในปัจจุบันชาวบ้านต้องปรับวิถีการดำรงชีวิตด้วยการหาอาชีพเสริมอื่นๆ เพื่อให้ได้มาซึ่งรายได้ เปรียบเหมือนกับชุมชนต้องปรับตัวเพื่อแสวงหาทุนชุมชนชุดใหม่ที่สอดคล้องกับบริบทในปัจจุบัน ทั้งนี้ อาจเป็นการปรับตัวด้วยชุมชนและหรือการส่งเสริมสนับสนุนจากภาครัฐด้วยส่วนหนึ่ง

วิถีการผลิตในปัจจุบันที่ต้องอาศัยตลาดและภาครัฐเป็นตัวช่วย ทำให้ชุมชนไม่อาจหลีกเลี่ยงเศรษฐกิจแบบเสรีนิยมใหม่ได้ ชุมชนได้หันมามุ่งเน้นการผลิตเพื่อการค้า หันมาปลูกพืชเศรษฐกิจ และการบริโภคต้องซื้อหาจากที่อื่น ซึ่งมีตัวเลือกมากมายในตลาด และนั่นก็เป็นเป้าหมายแห่งเสรีนิยมใหม่ที่ต้องการให้ปัจเจกบุคคลเข้าสู่วงจรของกลไกตลาด การผลิตแต่สิ่งที่สร้างมูลค่าในการแลกเปลี่ยนและ

ก่อให้เกิดกำไรเป็นสิ่งที่ชุมชนคาดหวัง จึงเป็นที่มาสำคัญอีกประการหนึ่งของการปลูกพืชเศรษฐกิจขององค์กรเอกชนหลายๆ อย่าง เช่น แดงโม และ มะเขือเทศ ดังนั้น หากชุมชนสามารถสร้างความหลากหลายของผลผลิตเพื่อการบริโภคและเป็นที่ต้องการของตลาดได้ ก็นับว่าเป็นการปรับตัวและเป็นการสร้างทุนแห่งการดำรงชีวิตขึ้นมาใหม่ได้อีกรูปแบบหนึ่ง ชุมชนได้ผสมผสานเอาอุดมการณ์แห่งวิถีการผลิตเพื่อการดำรงชีวิตเข้ากับอุดมการณ์แห่งวิถีการผลิตเพื่อการค้า

การเข้ามาของเสรีนิยมใหม่ได้นำพาเอานายทุนและทุนเงินตราภายนอกชุมชนเข้ามาครอบงำวิถีการผลิตและวิถีการดำรงชีวิตของชุมชน การปลูกพืชเศรษฐกิจ เช่น ไร้แดงโม นายทุนเข้ามาเป็นเจ้าของปัจจัยการผลิตและสถาบันทางการเงิน หรือเป็นในลักษณะของเกษตรพันธสัญญา ทำให้ชุมชนต้องใช้ที่ดินและแรงงานอย่างเข้มข้นเพื่อแลกเปลี่ยนให้ได้เป็นทุนเงินตราสำหรับการชำระหนี้สินและเก็บออม

การปรับตัวของทุนชุมชนภายใต้เสรีนิยมใหม่ที่เข้ามาแทรกแซงต่อวิถีการดำรงชีวิตของชุมชนนั้นได้แสดงออกมาให้เห็นในหลาย ๆ ส่วน ซึ่งมักจะผสมผสานสอดคล้องกันแล้วส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงของกระบวนการสะสมทุนชุมชนขึ้น ทุนทางสังคมที่ปรับตัวขึ้นมามีความขัดแย้งกับอำนาจของเสรีนิยมใหม่ นั่นคือ ความสัมพันธ์ทางสังคมของคนในชุมชนที่ยังคงอยู่ แม้ว่าอิทธิพลของการพัฒนาตามแนวทางเสรีนิยมใหม่จะส่งผลกระทบต่อวิถีการดำรงชีวิตของชุมชนในหลายแง่มุม แต่จากการศึกษาวิจัย พบว่า ในด้านความสัมพันธ์ทางสังคมของชาวบ้านนั้นความสัมพันธ์ที่มีลักษณะเป็นในรูปแบบเครือญาติ เพื่อนบ้าน และความรู้สึกเป็นคนบ้านเดียวกันยังคงมีอยู่ สืบเนื่องมาจากชาวบ้านในชุมชนยังไม่ได้ละทิ้งจากวัฒนธรรมและวิถีประเพณีที่เคยปฏิบัติกันมาแต่ดั้งเดิมตามแบบอย่างบรรพบุรุษ การช่วยเหลือเกื้อกูลกันในยามมีเทศกาลงานบุญ เป็นสิ่งที่พิสูจน์ให้เห็นถึงค่านิยมในเรื่องนี้เป็นอย่างดี อาทิ ในพิธีการแต่งงานในชุมชน ผู้ที่เข้าร่วมงานนอกจากจะมาเป็นเกียรติแล้ว ยังเข้าร่วมการผูกข้อมือข้อมือให้เจ้าบ่าวเจ้าสาวตามธรรมเนียม แม้ว่าจะมีใช้ญาติกันโดยตรง และเจ้าภาพเองมักจะจัดแจงอาหารการกินให้กับแขกเพื่อติดไม้ติดมือกลับบ้านไปด้วย ในส่วนของญาตินั้นก็ช่วยงานในลักษณะของการจัดแจงสิ่งของและช่วยอำนวยความสะดวกแก่แขกโดยไม่หวังสิ่งตอบแทนด้วยถือเป็นธรรมเนียมปฏิบัติกันมาแต่ดั้งเดิม ถึงแม้ว่าในปัจจุบันการไปมาหาสู่ระหว่างญาติพี่น้องด้วยกันจะจางหายลดน้อยลงไปบ้างตามภาวะของสังคมที่ต้องดิ้นรนหาเลี้ยงครอบครัว แต่ความศรัทธาต่อประเพณีดั้งเดิมยังฝังลึกอยู่ในจิตใจของชาวบ้านในชุมชนอยู่

“สำหรับชุมชนบ้านหนองคูการจัดกิจกรรมหรือประเพณีต่างๆ เช่น รดน้ำดำหัว ถวายผ้าป่า จะได้รับความสนใจและร่วมแรงร่วมใจจากชาวบ้านในทุกครั้ง โดยเฉพาะหากกิจกรรมใดหรือประเพณีใดเริ่มต้นมาจากวัดหรือพระ มักจะได้รับความร่วมแรงร่วมใจเป็นอย่างดี เพราะชาวบ้านให้ความสำคัญกับพระและศาสนาพอสมควร”

(อร่าม นิลเขียว. 2555 : สัมภาษณ์)

ก่อนหน้านี้ชุมชนบ้านหนองคูยังไม่มีวัดต้องใช้วัดร่วมกับชุมชนบ้านเหล่านาคีซึ่งอยู่ใกล้เคียงกันระยะทางประมาณ 2 กิโลเมตร จากตัวหมู่บ้านไปยังวัด จนกระทั่งในสมัยของนายไพฑูรย์ จันทร์เพ็ง ผู้ใหญ่บ้านในขณะนั้น มีแนวคิดที่จะจัดตั้งวัดขึ้นในชุมชนเอง โดยได้มีการปรึกษาหารือกับกรรมการหมู่บ้านและลูกบ้าน หลังจากเห็นส่วนใหญ่เห็นด้วยกับแนวคิดดังกล่าว จึงได้มีการเริ่มก่อสร้างขึ้น

โดยที่ดินที่จะจัดสร้างวัดนั้นมีทั้งที่ใช้เงินกองกลางของชุมชนซื้อและบางส่วนชาวบ้านก็บริจาคเพิ่มเติมให้ด้วย ในครั้งแรกเริ่มนั้นมีเพียงศาลาวัดที่มุงด้วยสังกะสี ต่อมาชาวบ้านที่ไปทำงานนอกภาคเกษตร เช่น โรงงานแหวน หรือบริษัทเอกชนต่างๆ ก็พยายามที่จะหาเงินเข้ามาช่วยพัฒนาวัดในด้านต่างๆ โดยเฉพาะในช่วงที่เป็นงานกฐินประจำปีมักจะได้รับความร่วมมือและร่วมแรงร่วมใจกันเป็นอย่างดี

ภาพประกอบ 5 ตัวอย่างภาพของการเข้าร่วมงานบุญของชาวบ้านในชุมชน เนื่องในวันมาฆบูชา

ภาพประกอบ 6 ตัวอย่างภาพของการเข้าร่วมงานบุญของชาวบ้านในชุมชน เนื่องในวันมาฆบูชา

ความเลื่อมใสและศรัทธาต่อพุทธศาสนายังมีมากสำหรับชุมชนในตำบลบ้านหว้า อันเป็นที่ยึดเหนี่ยวจิตใจของผู้คนในชุมชน และเป็นบรรทัดฐานทางสังคมอย่างหนึ่งที่ยึดโยงคนในชุมชนให้อยู่ร่วมกันได้ งานบุญหรืองานประเพณี เช่น กลี้นสามัคคี กิจกรรมรดน้ำสงกรานต์ผู้สูงอายุเนื่องในวันสงกรานต์ งานขึ้นบ้านใหม่ งานศพ งานแต่งงาน เป็นต้น ชาวบ้านยังคงเข้าร่วมกิจกรรมและสืบสานประเพณีอันมีมาแต่บรรพบุรุษอยู่เป็นประจำ

“บ้านหว้ามีแหล่งยึดเหนี่ยวคือหลวงปู่ใหญ่ หากมีงานที่จัดและเกี่ยวกับหลวงปู่ใหญ่ แล้วชาวบ้านจะหลั่งไหลมาร่วมงานและช่วยงานกันอย่างล้นหลามทุกครั้งไป”

(อุดมกิจ มหาโยธา. 2555 : สัมภาษณ์)

ความมีจิตสำนึกของคนในชุมชนในการแก้ปัญหาร่วมกัน และการช่วยเหลือกันเองภายในชุมชนยังเป็นที่พึ่งทางสังคมที่สำคัญของชุมชนและยังคงอยู่ ชาวบ้านในชุมชนของตำบลบ้านหว้านั้น ยังคงมีความเอื้ออาทรช่วยเหลือกันและมีมิตรไมตรีต่อกันอยู่ แต่อาจจะไม่มากเท่ากับสมัยก่อน และจะเป็นในลักษณะภายในชุมชนตนเป็นสำคัญ ในยามที่ชุมชนต้องการการร่วมแรงร่วมใจของคนในชุมชน เช่น การขอบริจาคเงินทอดผ้าป่า กลี้น งานบุญต่างๆ หรือกิจกรรมพัฒนาชุมชน ชาวบ้านก็ยังคงร่วมแรงร่วมใจ และมีความเอื้ออาทรต่อกันอยู่ เนื่องจากถือว่าเป็นธรรมเนียมปฏิบัติของชุมชน ความเอื้อต่อกันในลักษณะอื่นๆ เช่น การไปมาหาสู่กันหรือการแบ่งปันอาหารการกิน จะพบเห็นได้มากในหมู่ญาติพี่น้อง และคนในชุมชนเดียวกันบ้างในบางครั้งบางคราว แต่ถือว่าลดลงไปจากอดีตพอสมควร

“อาหารการกินมีแบ่งปันกันบ้างแต่ก็น้อยลง เพราะไม่ได้หาเองเท่าไรต้องซื้อเป็น
ส่วนมาก ทุกวันนี้มีแต่ปูหน้าแล้งไม่ค่อยมีอะไรให้หากินตามไรนา ไม่รู้จะแบ่งอะไรให้ แต่หน้าฝนก็
จะก็จะดีหน่อยมีกุ้ง หอย ปู ปลา ให้หากินได้บ้าง ลดค่าใช้จ่ายลงไป ถ้าได้มากก็เอาแบ่งญาติพี่น้อง
ด้วย”

(สุมาลี บำรุงนา. 2555 : สัมภาษณ์)

ปัจจุบัน ชาวบ้านในที่อยู่ต่างชุมชนกันจะไปมาหาสู่กันน้อยลงหรือแทบจะไม่ได้ติดต่อกันเลย
หากไม่มีธุระจำเป็น แต่เมื่อหากมีกิจกรรมหรือประเพณีที่จัดขึ้นใน ชุมชนใกล้เคียงก็สามารถไปร่วม
กิจกรรมด้วยกันได้ อาทิ ประเพณีบุญบั้งไฟ ในเดือนพฤษภาคม ที่จัดขึ้นเพื่อถวายพระยาแถนเป็นการขอ
ฟ้าขอฝนนั้นชุมชนบ้านเหล่านาดียังคงมีอยู่ ซึ่งชุมชนบ้านห้วย บ้านทองหลางและบ้านหนองคูไม่มี
กิจกรรมดังกล่าว แต่ก็จะมีชาวบ้านในชุมชนทั้ง 3 บางส่วนที่เข้าไปร่วมกิจกรรมกับบ้านเหล่านาดี หาก
ไม่ได้ทำบั้งไฟไปก็ไปร่วมดูร่วมเชียร์ได้เช่นกัน

อย่างไรก็ดี ทางองค์การบริหารส่วนตำบลบ้านห้วยได้วางแผนการพัฒนาด้านคุณธรรม
จริยธรรมและวัฒนธรรมประเพณีของชุมชน ดังตาราง

ตาราง 15 แผนการพัฒนาด้านคุณธรรม จริยธรรมและวัฒนธรรมประเพณีของตำบลบ้านห้วย

ลำดับ ที่	โครงการ/กิจกรรม	วัตถุประสงค์	เป้าหมาย
1	โครงการอนุรักษ์ประเพณีสงกรานต์	เพื่ออนุรักษ์ประเพณีไทยใน วันสงกรานต์ วันผู้สูงอายุ และวันครอบครัว	ประชาชนทั่วไป
2	โครงการส่งเสริมกิจกรรมวันสำคัญทาง ชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์	เพื่อให้เด็กและเยาวชนได้ฝึก ปฏิบัติด้านสถาบันเพิ่มขึ้น	เด็กและเยาวชน
3	โครงการส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรม สำหรับเด็กปฐมวัย เช่น วันสำคัญทางพุทธ ศาสนา สืบสานประเพณีท้องถิ่น กิจกรรม เด็กดีประจำสัปดาห์	เพื่อปลูกฝังให้เด็กมีความรู้คู่ คุณธรรม	ศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก

ที่มา : องค์การบริหารส่วนตำบลบ้านห้วย (2554)

ขบวนการขัดเกลาทางสังคมทั้งในด้านประเพณี ความเชื่อ และค่านิยมจากบรรพบุรุษ ที่ยังคง
สืบทอดมาถือได้ว่าเป็นทุนทางสังคมในชุมชนที่ปรับตัวขึ้นมาต้านทานกับอำนาจของเสรีนิยมใหม่ได้เป็น
อย่างดี การปรับตัวของชุมชนภายใต้การแทรกแซงของเสรีนิยมใหม่นั้น เป็นการปรับตัวเพื่อให้ชุมชน
สามารถดำรงอยู่ได้สืบต่อไป และชุมชนยังคงทำหน้าที่ตอบสนองต่อความต้องการขั้นพื้นฐานของสมาชิก
ในสังคมได้ด้วย การปรับตัวของชุมชนเกิดจากกระบวนการเรียนรู้ การลองผิดลองถูกของชาวบ้านที่
เหมาะสมมาใช้ตามการเปลี่ยนแปลงของบริบททางสังคม หากใครปรับตัวได้ดีก็สามารถดำรงอยู่ตาม

แบบวิถีชีวิตแบบเดิมผสานกับความเป็นสมัยใหม่ได้อย่างไม่ยากนัก หากแต่ต้องต่อสู้ดิ้นรนหารายได้ให้กับครอบครัวมากขึ้น เพื่อให้เพียงพอต่อค่าใช้จ่ายในชีวิตประจำวันที่มีมากขึ้นกว่าแต่ก่อน แต่หากใครไม่สามารถผสานวิถีการดำรงชีวิตแบบเดิมและความเป็นสมัยใหม่ได้แล้ว ภาวะหนี้สินและความเครียดจะเป็นสิ่งที่ตามมา

สิ่งที่เปลี่ยนแปลงไปอย่างมากต่อทุนของชุมชนที่ถูกเสรีนิยมใหม่เข้าแทรกแซง นั่นคือระบบความรู้ของชุมชน เพราะระบบความรู้ดั้งเดิมนั้นถูกทำให้เสื่อมคุณค่าลงด้วยนิยามของความล้าสมัย การไม่สามารถปรับความรู้ให้สอดคล้องกับบริบทที่เปลี่ยนแปลงไป และการไม่มีผู้สืบทอดภูมิความรู้เดิมจากรุ่นหนึ่งไปสู่อีกรุ่นหนึ่ง ภูมิปัญญาดั้งเดิมของท้องถิ่นหลายอย่างต้องสูญหายไป อาทิ การทอผ้าด้วยกี่ การจักสานจากไม้ไผ่ การรักษาโรคแผนโบราณ การรักษาโรคด้วยสมุนไพรพื้นบ้าน เป็นต้น แต่ก็ยังมีองค์ความรู้เดิมบางส่วนที่ยังดำรงอยู่เพราะเป็นชุดความรู้ที่ชาวบ้านได้ปรับเปลี่ยนให้สอดคล้องกับบริบททางสังคมที่เปลี่ยนแปลงไป อาทิ ความรู้ในวิธีการผลิตภาคเกษตรกรรมมักจะเป็นการผสมผสานความรู้เดิมกับความรู้ใหม่ ชุมชนตำบลบ้านหว้ายคงใช้ภูมิปัญญาเดิมในการทำนา เช่น การสังเกตดินฟ้าอากาศ การสังเกตความเติบโตของต้นข้าว ลักษณะของดิน และน้ำ ผสานกับการใช้เครื่องมือเครื่องจักรสมัยใหม่ การใช้เมล็ดพันธุ์ตามความต้องการของตลาด การใช้ปุ๋ยเคมีและยาฆ่าแมลง การเข้าหาองค์ความรู้ใหม่ของชาวบ้านที่ไม่ผ่านกระบวนการเรียนรู้นั้น มีช่องทางการเรียนรู้หลายทาง ได้แก่ การเข้าอบรมจากองค์กรที่ให้การสนับสนุนในเรื่องต่าง ๆ ทั้งที่เป็นของรัฐและเอกชน การแสวงหาความรู้จากสื่อต่างๆ อาทิ โทรทัศน์ วิทยุ หนังสือพิมพ์ เป็นต้น ชุมชนอาจมาทดลองทำและบอกต่อๆ กันไปหรือนำมาประยุกต์ใช้ตามทุนและสภาพแวดล้อมในพื้นที่ของตน

การปรับตัวภายใต้การพัฒนาตามแนวทางเสรีนิยมใหม่ของชุมชนตำบลบ้านหว้า แสดงให้เห็นกระบวนการปรับตัวที่ต่อเนื่อง และไม่มีจุดสิ้นสุด แต่สิ่งที่เห็นได้ชัด คือ นอกจากชุมชนจะต้องปรับตัวเพื่อให้อยู่รอดจากความยากจนเช่นในอดีตที่ผ่านมาแล้ว ชุมชนจะต้องปรับตัวให้ทันต่อความเปลี่ยนแปลงของตลาดที่จะเข้ามาในชุมชนเองหรือตลาดที่ชุมชนต้องเดินเข้าไปหาด้วยเช่นกัน แม้ว่าการปรับตัวของชุมชนจะต้องสูญเสียทุนในชุมชนบางอย่างไปก็ตามที ทั้งนี้ ก็เพื่อความอยู่รอด ซึ่งท้ายที่สุดแล้วชุมชนก็ยังคงต้องอาศัยทุนในชุมชนที่มีอยู่ผสมผสานกับการสะสมทุนภายใต้กลไกตลาดแบบเสรีนิยมใหม่ที่เข้ามายังชุมชนทั้งทางตรงและทางอ้อม

บทที่ 5

สรุปผล อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

การศึกษาวิจัยเรื่อง ผลกระทบของการพัฒนาตามแนวทางเสรีนิยมใหม่ต่อวิถีการดำรงชีวิตของชุมชน : กรณีศึกษาตำบลบ้านห้วย อำเภอมือง จังหวัดขอนแก่น ในครั้งนี้ ผู้วิจัยได้นำเสนอผลการวิจัย ดังต่อไปนี้

1. ความมุ่งหมายของการวิจัย
2. สรุปผล
3. อภิปรายผล
4. ข้อเสนอแนะ

ความมุ่งหมายของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาผลกระทบของการพัฒนาตามแนวทางเสรีนิยมใหม่ที่มีต่อวิถีการดำรงชีวิตของชุมชนในตำบลบ้านห้วย อำเภอมือง จังหวัดขอนแก่น
2. เพื่อศึกษาการปรับตัวในการดำรงชีวิตของชุมชนในตำบลบ้านห้วย อำเภอมือง จังหวัดขอนแก่น ท่ามกลางการพัฒนาตามแนวทางเสรีนิยมใหม่

สรุปผล

จากการเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยวิธีการสัมภาษณ์และการสนทนอย่างไม่เป็นทางการกับผู้นำชุมชนและชาวบ้าน จำนวน 4 ชุมชน ได้แก่ ชุมชนบ้านเหล่านาคี หมู่ที่ 1 ชุมชนบ้านห้วย หมู่ที่ 2 ชุมชนบ้านทองหลาง หมู่ที่ 6 และชุมชนบ้านหนองคู หมู่ที่ 8 จำนวนทั้งสิ้น 54 คน ที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ รวมถึงใช้การสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม เกี่ยวกับสถานะทางเศรษฐกิจและสังคมของชุมชนร่วมด้วย

โดยจากการศึกษาวิจัย พบว่า ผลกระทบที่ชุมชนในตำบลบ้านห้วยได้รับจากการพัฒนาตามแนวทางเสรีนิยมใหม่นั้น เป็นดังนี้

1. ความเสื่อมโทรมของทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม กล่าวคือ จากพฤติกรรมการบริโภคที่เปลี่ยนแปลงไปของชุมชน ผลกระทบที่ตามมา คือ ปัญหาขยะมูลฝอยที่มีปริมาณขึ้นตามลำดับรวมไปถึงการเน่าเสียของแหล่งน้ำที่เกิดจากขยะมูลฝอยเหล่านั้น ท่อระบายน้ำในชุมชนหลายจุดที่มีปัญหาเรื่องการอุดตัน และน้ำท่วมขังตามมา กล่าวคือ ความเจริญเข้ามาพร้อมกับปัญหาขยะมูลฝอยที่เพิ่มมากขึ้น ปัญหาขยะมูลฝอยที่เริ่มสร้างปัญหา เนื่องจากวัฒนธรรมการบริโภคของชุมชนเปลี่ยนแปลงตามยุคสมัย มีขวดน้ำ พลาสติก ถุงพลาสติก ห่อขนมอบกรอบ ฯลฯ เกิดขึ้นเป็นจำนวนมากและส่งกลิ่นเหม็นสร้างความรำคาญและมีความกังวลกับอันตรายต่อระบบนิเวศน์ตามมา

ปัญหาที่เกิดขึ้นดังกล่าวเป็นผลพวงมาจากการที่ชาวบ้านมุ่งผลิตเพื่อการค้ามากกว่าผลิตเพื่อบริโภค การผลิตเพื่อตลาดหรือเพื่อการแสวงหากำไรดังกล่าวนับเป็นการวิถีการผลิตทางเกษตรกรรมแบบทุนเข้มข้นตามแบบฉบับของเสรีนิยมใหม่ การทำนาของชาวบ้านในชุมชนที่ต้องอาศัย

ปัจจัยในการผลิตในแบบที่ต้องพึ่งพาตลาด อาทิ ความจำเป็นในการใช้ปุ๋ยเพื่อเพิ่มผลผลิต การใช้ยาปราบศัตรูพืชหรือยาฆ่าแมลง การพึ่งพาโรงโม่เพื่อความสะดวกรวดเร็ว เป็นต้น เหล่านี้เป็นปัจจัยการผลิตขั้นพื้นฐานของชุมชนที่ปัจจุบันแทบจะขาดไม่ได้ และทำให้ต้นทุนในการผลิตของชาวบ้านเพิ่มสูงขึ้นตามไปด้วย และเมื่อการใช้สารเคมีสะสมเป็นเวลานานก็ส่งผลไปให้สภาพดินในพื้นที่ของชุมชนในตำบลบ้านหว้าหลายจุดมีความเป็นกรดเป็นด่างเพิ่มขึ้น

2. การกลายเป็นสินค้าราคาแพงของทุนในชุมชน กล่าวคือ ด้วยปัจจัยของตัวจังหวัดขอนแก่นที่มีนโยบายการเปิดการค้าและการลงทุนจากภาคธุรกิจเอกชนต่างๆ เพื่อรองรับการเป็นศูนย์กลางของภูมิภาคในด้านต่างๆ ทำให้มีการลงทุนที่หลั่งไหลเข้ามาอย่างต่อเนื่อง โดยเฉพาะความเติบโตทางด้านอสังหาริมทรัพย์ที่ขยายตัวอย่างมาก ส่งผลให้ราคาที่ดินในเขตชุมชนตำบลบ้านหว้าสูงขึ้นตามไปด้วย ทั้งบวกกับภาวะน้ำท่วมภาคกลางเมื่อช่วงปลายปี พ.ศ. 2554 ด้วยอีกหนึ่งปัจจัย และด้วยมองว่าตำบลบ้านหว้าจะเป็นเขตอุตสาหกรรมใหม่ในอนาคต ทำให้ที่ดินในบริเวณตำบลบ้านหว้าเป็นที่ต้องการของนักลงทุนและผู้ประกอบการ

การกลายเป็นสินค้าราคาแพงนั้น ไม่เพียงแต่ในเรื่องของที่ดินเท่านั้น กลไกตลาดได้ขูดรีดเอาทรัพย์สินทางปัญญาหรือภูมิปัญญาชาวบ้านไปเป็นส่วนหนึ่งของตลาดด้วยเช่นกัน เช่น งานจักสานจากต้นกก ซึ่งดูเหมือนว่าวัตถุประสงค์เพื่อการค้าจะเป็นแรงดึงดูดให้ชาวบ้านรวมกลุ่มกันได้อย่างเหนียวแน่น เนื่องจากเป็นงานจักสานที่ได้รับการยอมรับในตลาดทั้งในประเทศ และต่างประเทศ จากภาวะของการเป็นที่ยอมรับของตลาด ส่งผลให้งานจักสานจากต้นกกมีราคาสูง ทำให้คนในชุมชนด้วยตนเองเข้าถึงสินค้าเหล่านี้ได้ยาก เนื่องจากบางส่วนมองว่าเป็นสินค้ามีระดับไม่เหมาะจะนำมาใช้ในครัวเรือนของตนเหมาะสำหรับคนที่มียรายได้ในระดับหนึ่ง หรือถ้าหากจะซื้อหาก็คือซื้อเนื่องในโอกาสพิเศษเสียเป็นส่วนใหญ่

3. ชีวิตที่ต้องพึ่งพิงกลไกตลาดมากขึ้น กล่าวคือ เมื่อโลกแห่งการแข่งขันของกลไกตลาดต้องต่อสู้กันในการแสวงหากำไร การแสวงหาต้นทุนที่ต่ำมักจะเป็นความปรารถนาของผู้ประกอบการเสมอ ตลาดทำให้คนกลายเป็นแรงงาน หรือเป็นสินค้าที่มีมูลค่าในตลาด ซึ่งกลไกตลาดจำเป็นต้องพึ่งพาแรงงานเหล่านี้ ในขณะที่ชาวบ้านในชุมชนก็ต้องพึ่งพาอาศัยในการหารายได้จากตลาดเช่นเดียวกัน นั่นหมายถึงว่า เสรีนิยมใหม่เข้าไปครอบงำกระบวนการคิดอย่างมีเหตุผลของชุมชนได้เป็นผลสำเร็จ ภายใต้การสร้างแรงจูงใจในการผลิต

การผลิตเพื่อการค้าทำให้ครอบครัวและชุมชนต้องอาศัยระบบตลาดในการแลกเปลี่ยนสินค้า และใช้เงินตราเป็นสื่อกลางในการแลกเปลี่ยน ครอบครัวและชุมชนต้องอาศัยระบบตลาดเพื่อขายผลผลิตที่ตนเองผลิตได้ในจำนวนที่มากเกินกว่าการบริโภค หรือบางครั้งก็เป็นการผลิตสินค้าที่ตนเองไม่ต้องการบริโภคแต่ผลิตเพื่อขายเพียงอย่างเดียว ในขณะที่ชาวบ้านครอบครัวและชุมชนก็ต้องพึ่งพาอาศัยระบบตลาดเพื่อซื้อผลผลิตที่ตนเองไม่สามารถผลิตได้ หรือไม่ได้ผลิตแต่ต้องการบริโภค การจำแนกแจกแจงหน้าที่ใหม่นี้เอง ทำให้ชุมชนขาดความเป็นอิสระและอยู่ในฐานะที่ต้องพึ่งพิงต่อระบบตลาดภายนอกชุมชนตลอดเวลา เมื่อการแลกเปลี่ยนของครอบครัวและชุมชนต้องผ่านกลไกตลาด จึงจำเป็นต้องอาศัยระบบเงินตราเป็นสื่อกลางในการแลกเปลี่ยน การสะสมทุนในชุมชนจึงกลายมาเป็นการสะสมเงินตราเพื่อใช้ในการแลกเปลี่ยน แทนการสะสมอาหาร และสิ่งดำรงชีพเช่นในสังคมดั้งเดิม

นอกจากนั้น รายได้หลักสำหรับบางครัวเรือนมิใช่มาจากการทำนาเช่นในอดีตแล้ว หากแต่เป็นอาชีพที่ต้องพึ่งพิงผู้ประกอบการภาคเอกชนเป็นส่วนใหญ่ เช่น งานก่อสร้าง รับจ้างตาม โรงงาน หรือบริษัทเอกชน และการทำการเกษตรแบบพันธสัญญา เป็นต้น

4. ภาวะหนี้สินและความเสื่อมถอยของศีลธรรม กล่าวคือ ความหลากหลายของสินค้าในท้องตลาด โดยเฉพาะสินค้าประเภทเดียวกันที่มีการแข่งขันกันสูง ส่งผลให้สินค้ามีราคาถูกลงกว่าในอดีต ทำให้ชาวบ้านในชุมชนสามารถเข้าถึงได้ง่าย ชุมชนในตำบลบ้านหว้าหลายครัวเรือนที่มีหนี้สินเพิ่มขึ้นมากกว่าในอดีต แม้ว่าจะมีช่องทางการทำมาหากินที่มากขึ้น ซึ่งสาเหตุนอกจากค่าใช้จ่ายในชีวิตประจำวันแล้ว ก็เป็นหนี้สินที่เกิดจากสิ่งของอำนวยความสะดวกต่างๆ ทั้งที่จำเป็นและไม่จำเป็น รวมไปถึงหนี้สินที่เกิดจากการลงทุนทำนาด้วยส่วนหนึ่ง และด้วยสภาพสังคมที่เน้นเรื่องเงินเป็นใหญ่ตามแบบฉบับของเสรีนิยมใหม่ ที่มุ่งให้ทุกอย่างกลายเป็นสินค้า รวมทั้งเงิน ส่งผลให้การเข้าเป็นสมาชิกกลุ่มที่จัดตั้งกันเองของชาวบ้านในตำบลบ้านหว้าเป็นอันต้องล่มสลายไป ด้วยปัญหาการทุจริต

นอกจากนั้น ยังพบว่า โอกาสเข้าร่วมกลุ่มต่าง ๆ ในชุมชนของชาวบ้านมักเกิดจากความสนใจและจะกระตือรือร้นในการรวมกลุ่มที่เห็นว่าเป็นประโยชน์กับครอบครัวอย่างแท้จริง การเข้าเป็นสมาชิกกลุ่มย่อมส่งผลต่อความแตกต่างในการดำรงชีวิตได้ทางด้านความสะดวกในการจัดหาปัจจัยต่าง ๆ ที่ได้รับการรวมกลุ่มเช่น กลุ่มการเข้าเป็นสมาชิกธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร ซึ่งวัตถุประสงค์ของการเข้าร่วมกลุ่มของชาวบ้านโดยส่วนใหญ่เพื่อกู้ยืมเงิน เพื่อใช้จ่ายทางด้านเกษตร เช่น ซื้อปุ๋ย และอุปกรณ์ทางการเกษตร เป็นต้น

5. โอกาสในทางเศรษฐกิจและความสะดวกสบาย กล่าวคือ ผลจากการพัฒนาตามแนวทางเสรีนิยมใหม่ ส่งผลให้ชุมชนมีกิจกรรมทางเศรษฐกิจและการประกอบอาชีพที่หลากหลาย นอกเหนือจากการทำนาและก่อให้เกิดรายได้มาก และผลของการเกิดขึ้นของโรงงานอุตสาหกรรมในพื้นที่ตำบลบ้านหว้าก็ทำให้มูลค่าของที่ดินในชุมชนบ้านหว้ามีราคาที่สูงขึ้นจากเดิมมาก ซึ่งชาวบ้านในชุมชนก็พึงพอใจกับภาวะดังกล่าว รายได้ที่เกิดขึ้นกับชุมชนนอกจากอาชีพที่หลากหลายมากกว่าในอดีตแล้ว การทำการเกษตรในรูปแบบใหม่ เช่น เกษตรพันธสัญญา เช่นการทำไร่แดงโมกก็ถือเป็นอีกหนึ่งอาชีพในภาคการเกษตรที่สร้างรายได้ให้กับครอบครัวได้ดีเช่นกัน เนื่องจากสามารถสร้างรายได้ให้กับครอบครัวได้มากกว่าการทำนา

นอกจากนั้นแล้ว ผลของการพัฒนาตามแนวทางเสรีนิยมใหม่ ยังทำให้วิถีการดำรงชีวิตของชุมชนมีความสะดวกสบายมากขึ้น ความหลากหลายของสินค้าในท้องตลาด โดยเฉพาะสินค้าประเภทเดียวกันที่มีการแข่งขันกันสูง ส่งผลให้สินค้ามีราคาถูกลงกว่าในอดีต ทำให้ชาวบ้านในชุมชนสามารถเข้าถึงสินค้าและความสะดวกสบายได้ง่ายขึ้นกว่าในอดีต

การปรับตัวของทุนชุมชนภายใต้เสรีนิยมใหม่ที่เข้ามาแทรกแซงต่อวิถีการดำรงชีวิตของชุมชนนั้นได้แสดงออกมาให้เห็นในหลาย ๆ ส่วน ซึ่งมักจะผลสอดคล้องกันแล้วส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงของกระบวนการสะสมทุนชุมชนขึ้น ทุนทางสังคมที่ปรับตัวขึ้นมากัดคานกับอำนาจของเสรีนิยมใหม่ นั่นคือ รูปแบบของความสัมพันธ์ทางสังคมที่มีลักษณะเป็นในรูปแบบเครือข่าย เพื่อนบ้าน และความรู้สึกเป็นบ้านเดียวกันยังคงมีอยู่ สืบเนื่องมาจากชาวบ้านในชุมชนยังไม่ได้ละทิ้งจากวัฒนธรรมและวิถีประเพณีที่เคยปฏิบัติกันมาแต่ดั้งเดิมตามแบบอย่างบรรพบุรุษ การช่วยเหลือเกื้อกูลกันในยามมีเทศกาลงานบุญ เป็นสิ่งที่พิสูจน์ให้เห็นถึงค่านิยมในเรื่องนี้เป็นอย่างดี

การปรับตัวของชุมชนภายใต้การแทรกแซงของเสรีนิยมใหม่นั้น เป็นการปรับตัวเพื่อให้ชุมชนสามารถดำรงอยู่ได้สืบต่อไป และชุมชนยังคงทำหน้าที่ตอบสนองต่อความต้องการขั้นพื้นฐานของสมาชิกในสังคมได้ด้วย การปรับตัวของชุมชนเกิดจากกระบวนการเรียนรู้ การลองผิดลองถูกของชาวบ้านที่เหมาะสมนำมาใช้ตามการเปลี่ยนแปลงของบริบททางสังคม หากใครปรับตัวได้ดีก็สามารถดำรงอยู่ตามแบบวิถีชีวิตแบบเดิมผสมผสานกับความเป็นสมัยใหม่ได้อย่างไม่ยากนัก หากแต่ต้องต่อสู้ดิ้นรนหารายได้ให้กับครอบครัวมากขึ้น เพื่อให้เพียงพอต่อค่าใช้จ่ายในชีวิตประจำวันที่มีมากขึ้นกว่าแต่ก่อน แต่หากใครไม่สามารถผสมผสานวิถีการดำรงชีวิตแบบเดิมและความเป็นสมัยใหม่ได้แล้ว ภาวะหนี้สินและความเครียดจะเป็นสิ่งที่ตามมา

อภิปรายผล

ผู้วิจัยเห็นว่า ฉันทามติของขั้วตามแนวคิดของวิลเลียมสัน ยังคงมีอิทธิพลต่อแนวทางการพัฒนาประเทศของประเทศกำลังพัฒนาทั้งหลายอยู่ ซึ่งได้แผ่อิทธิพลลงไปยังระดับจังหวัด อำเภอ ตำบล และหมู่บ้านหรือชุมชนของไทยอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้เช่นกัน ทั้งนี้ก็เนื่องมาจากความเป็นโลกาภิวัตน์ของโลกใบนี้ ประกอบกับการที่รัฐมุ่งหวังให้ประเทศเดินเข้าสู่ความเป็นสากล และมีมั่งคั่งทางเศรษฐกิจ ซึ่งภาพรวมของจังหวัดขอนแก่นก็มีแผนการพัฒนาตามแนวทางเสรีนิยมใหม่เช่นเดียวกัน โดยได้รับการสนับสนุนจากภาครัฐ สำหรับผู้ที่สนใจเข้ามาลงทุน โดยให้สิทธิประโยชน์ในด้านการลดหย่อนภาษีเงินได้และภาษีอากร อาทิ ให้ได้รับการยกเว้นอากรขาเข้าสำหรับเครื่องจักร, ได้รับยกเว้นภาษีเงินได้นิติบุคคลรวมกันไม่เกินร้อยละ 100 ของเงินลงทุน โดยไม่รวมค่าที่ดินและทุนหมุนเวียนเป็นระยะเวลา 8 ปี, ได้รับยกเว้นอากรขาเข้าสำหรับวัตถุดิบหรือวัสดุจำเป็นสำหรับส่วนที่ผลิตเพื่อการส่งออกเป็นระยะเวลา 5 ปี และสำหรับโครงการที่ตั้งสถานประกอบการในนิคมอุตสาหกรรมหรือเขตอุตสาหกรรมที่ได้รับการส่งเสริม ให้ได้รับสิทธิประโยชน์ ดังนี้ ให้ได้รับลดหย่อนภาษีเงินได้นิติบุคคลสำหรับกำไรสุทธิที่ได้จากการลงทุนในอัตราร้อยละ 50 ของอัตรากำหนด เป็นระยะเวลา 5 ปี นับจากวันที่พ้นกำหนดระยะเวลาการยกเว้นภาษีเงินได้นิติบุคคล, อนุญาตให้หักค่าขนส่ง ค่าไฟฟ้าและค่าประปา 2 เท่า เป็นระยะเวลา 10 ปี นับแต่วันเริ่มมีรายได้จากกิจการที่ได้รับการส่งเสริม เป็นต้น

อย่างไรก็ตาม จากการศึกษาวิจัยในครั้งนี้ ผู้วิจัยพบว่า ผลกระทบของการพัฒนาตามแนวทางเสรีนิยมใหม่นั้น ได้ส่งผลกระทบต่อชุมชนตำบลบ้านหว้าต้องลงทุนมากกว่าในอดีต ทำให้การทำนาของชาวบ้านเหมือนการลงทุนทำธุรกิจอย่างหนึ่งที่คาดหวังในผลประโยชน์ประกอบการหรือกำไร แต่ชุมชนตำบลบ้านหว้าก็มิได้หันไปพึ่งพาปัจจัยการผลิตจากตลาดทั้งหมดเสียทีเดียว พวกเขา ยังคงทำนาที่อาศัยภูมิปัญญาดั้งเดิมและทรัพยากรธรรมชาติในชุมชนผสมผสานกับปัจจัยการผลิตจากภายนอกชุมชนด้วยเช่นกัน ซึ่งสอดคล้องกับผลการศึกษาของ พิศมัย รัตนโรจน์สกุล (2545 : บทคัดย่อ) ศึกษาทุนชุมชน : เงื่อนไขในการดำรงอยู่ของชุมชนในระบบทุนนิยม พบว่า การนำเข้าแนวคิดแห่งทุนนิยมมาสู่สังคมไทยตามแนวทางการพัฒนาประเทศไปสู่สังคมแห่งความทันสมัยหรือสังคมอุตสาหกรรมนั้น ทำให้ชุมชนกลายเป็นหน่วยของสังคมที่ตกอยู่ในสภาพของสังคมชายขอบแห่งทุนนิยม วิธีการผลิตของชุมชนเปลี่ยนไปสู่การผลิตเพื่อการค้า เกิดการจำแนกแฉกแจงเชิงโครงสร้างทางสังคมและการเข้ามาของทุนนิยมทำให้การสะสมทุนชุมชนมีการปรับตัวเพื่อให้ชุมชนยังสามารถทำหน้าที่ของตนเองได้ต่อไป และการศึกษาของ กฤษฏา นาโสก (2552 : บทคัดย่อ) ศึกษาวิถีชาวนาอีสานตอนล่าง : ศึกษากรณีชุมชนชาวนาบ้านด้าย ตำบล

ม่วงสามสิบ อำเภอม่วงสามสิบ จังหวัดอุบลราชธานี พบว่า อดีตชุมชนชาวนาบ้านด้าเคยเป็นทำนาเป็นอาชีพหลักมีการผลิตเพื่อยังชีพและบริโภคในครัวเรือนเป็นหลัก แต่ปัจจุบันมีการเปลี่ยนแปลงโดยจะทำการผลิตเพื่อการค้าเป็นสำคัญ ชาวนามีการลงทุนในการผลิตเกือบทุกขั้นตอน มีการจ้างแรงงาน มีการใช้เทคโนโลยีทางการผลิตเข้ามา และปัญหาที่ตามมาอีกคือ ปัญหาราคาปัจจัยทางการผลิตเพิ่มสูงขึ้น ปัญหาราคาผลผลิตตกต่ำ ปัญหานี้สินภาคเกษตร และหนี้สินจากการบริโภคในครัวเรือนและปัญหาขาดแคลนแรงงานด้านการเกษตร

ซึ่งการทำธุรกิจของชุมชนตำบลบ้านห้วยนั้นต้องพึ่งพาตลาดทั้งในเรื่องปัจจัยการผลิตต่างๆ และต้องการให้รัฐส่งเสริมและสนับสนุนให้ราคาข้าวที่ดี เช่น การรับประกันราคาข้าว เป็นต้น ซึ่งตามแนวคิดเสรีนิยมใหม่ของเดวิด ฮาร์วีย์ (2005 : 2) นั้น สวัสดิภาพของมนุษย์จะได้รับการส่งเสริมที่ดีที่สุดก็ด้วยการปลดปล่อยเสรีภาพและทักษะในการประกอบกิจการของปัจเจกบุคคลโดยอยู่ภายในกรอบของสถาบัน อีกทั้งรัฐต้องรับประกันการทำงานของตลาดอย่างเหมาะสม และการดำรงชีวิตภายใต้ลัทธิเสรีนิยมใหม่มุ่งหมายถึงการยอมรับหรือยอมจำนนต่อสิทธิชุดหนึ่งที่เป็นต่อการสะสมทุน ดังนั้น เราจึงมีชีวิตในสังคมที่ปัจเจกบุคคลมีสิทธิครอบครองกรรมสิทธิ์เอกชนและผลกำไร โดยถือเป็นสิทธิที่แยกออกจากบุคคลไม่ได้ และสิทธินี้ยังรวมถึงความรับผิดชอบและความรับผิดชอบในหนี้สินของปัจเจกบุคคล การมีอิสระจากการแทรกแซงของรัฐ

ผู้วิจัยเห็นว่าชุมชนตำบลบ้านห้วยนั้นยังต้องการรัฐในการค้ำจุน เพื่อให้ตนสามารถอยู่รอดในกลไกของตลาดได้ ซึ่งทำให้ผู้วิจัยเห็นด้วยกับแนวคิดของอภิชาติ สถิตนิรามัย (2549) ที่มองว่า การแบ่งเส้นระหว่างบทบาทของรัฐและตลาดในระบบเศรษฐกิจนั้น มันเป็นเรื่องที่ตอบเลยไม่ได้ กล่าวคือบทบาทของรัฐจะมากหรือน้อยขึ้นอยู่กับพิจารณาว่าระดับความล้มเหลวของตลาดที่ปราศจากการควบคุมของรัฐนั้นมีมากน้อยเพียงใด หากความล้มเหลวมีมากแล้ว รัฐก็ควรที่จะเข้าแทรกแซงตลาดเพื่อแก้ไขความล้มเหลวนั้น ในสังคมที่ความอดอยากและความหิวโหยมีมากนั้น ก็ย่อมเป็นการสมควรที่รัฐจะให้การอุดหนุนค่าใช้จ่ายด้านอาหารในหมู่คนจน เพราะ ย่อมช่วยให้เขาทำงานได้ดีขึ้นด้วยเช่นกัน

อย่างไรก็ตาม แม้ว่าชุมชนในตำบลบ้านห้วยบางส่วนมีหนี้สินทั้งที่เกิดจากความจำเป็นและไม่จำเป็นก็ตามจากผลของกลไกตลาด แต่ชาวบ้านในชุมชนก็สามารถปรับตัวได้ดีกับภาวะสังคมที่เปลี่ยนแปลงไป ด้วยการแสวงหาอาชีพที่หลากหลายมากขึ้น ทำให้ชาวบ้านสามารถสร้างรายได้ให้กับครอบครัวได้มากขึ้น โดยการไปเป็นแรงงานในภาคอุตสาหกรรมที่ซึ่งชาวบ้านในชุมชนได้กลายเป็นกลุ่มแรงงานที่ภาคอุตสาหกรรมต้องการมากเช่นกัน เสมือนเป็นกลุ่มคนที่ทำให้ทุนนิยมเดินต่อไปได้ ทั้งจากงานก่อสร้างและแรงงานในภาคการผลิต ประหนึ่งเป็นสินค้าอย่างหนึ่งในตลาด ดังที่ภักวดี วีระภาสพงษ์ (2553 : 1) มองว่าตลาดได้ดูดกลืนระบบสังคมเข้าไปฝังอยู่ในระบบเศรษฐกิจ ซึ่งแรงงานมนุษย์ก็เป็นหนึ่งในนั้น นั่นคือการที่แรงงานมนุษย์กลายเป็นวัตถุในตลาดที่สามารถถูกทำลายทิ้งได้

ในแง่ของทุนทางสังคมของชุมชนในตำบลบ้านห้วยนั้น ถือได้ว่ายังคงมีความสัมพันธ์ที่ดีต่อกันอยู่ในชุมชนเดียวกัน การช่วยเหลือเกื้อกูลกันยังคงมีให้เห็น แต่อาจจะน้อยลงไปจากอดีต อันเนื่องมาจากภาวะที่ต้องดิ้นรนทำมาหาเลี้ยงชีพมากขึ้น ทั้งนี้ จากความสำนึกและความเชื่อในเรื่องบาปบุญคุณโทษและความต้องการสืบต่อวัฒนธรรมประเพณีของบรรพบุรุษของตนด้วยส่วนหนึ่ง รวมไปถึงการเข้าร่วมกิจกรรมหรือประเพณีงานบุญต่างๆ ชาวบ้านในชุมชนตำบลบ้านห้วยยังคงเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันด้วยความเลื่อมใสศรัทธาในพระพุทธศาสนาตามค่านิยมดั้งเดิม ซึ่งนอกจากทุนทางสังคมที่ยังคงอยู่แล้ว ทุนทางธรรมชาติหรือทรัพยากรธรรมชาติในชุมชนก็เป็นสิ่งที่คนในชุมชนยังคงสามารถใช้ประโยชน์ร่วมกัน

ได้ ไม่ว่าจะเป็นแหล่งน้ำธรรมชาติหรือป่าไม้ ที่แม้ว่าความอุดมสมบูรณ์จะน้อยลงไปแต่ยังคงถ้อยที่ถ้อยอาศัยกันอยู่ ซึ่งสอดคล้องกับผลการศึกษาของ อรัญญา พงศ์สะอาด (2553 : บทคัดย่อ) ศึกษาประวัติศาสตร์ชุมชนในการจัดสวัสดิการเชิงวัฒนธรรมท้องถิ่นอีสานใต้ พบว่า ชุมชนที่ทำการศึกษานั้นมีระบบเศรษฐกิจชุมชนชาวนาเป็นแกน ครอบครัวยังคงเป็นหน่วยการผลิตคือการประกันการบริโภคในครอบครัวและใช้แรงงานในครอบครัวเป็นหลัก ชุมชนชาวนามีศักยภาพในด้านความเหนียวแน่น ความผูกพัน และความช่วยเหลือเกื้อกูล ซึ่งเกิดจากวัฒนธรรมความเชื่อที่สั่งสมสืบทอดต่อกันมา ส่งผลให้ชุมชนมีศักยภาพที่เอื้อต่อการจัดสวัสดิการเชิงวัฒนธรรม อันประกอบด้วยศักยภาพด้านเศรษฐกิจในด้าน การเป็นเจ้าของปัจจัยการผลิตและเป็นเจ้าของทรัพยากรรอบๆ ชุมชนร่วมกัน

ที่สุดแล้ว การขยายตัวของเสรีนิยมใหม่ต่อชุมชนนั้น ก็ได้ทำให้ทุนแห่งการดำรงชีวิตของชุมชนล่มสลายไป แต่กลับสร้างวิถีการดำรงชีวิตรูปแบบใหม่ขึ้นมาและมีความเป็นพลวัติ เพื่อตอบสนองต่อความต้องการของตนเองและตลาด การปรับตัวของชุมชนตำบลบ้านหว้าอาศัยภูมิปัญญาดั้งเดิมบวกกับทรัพยากรต่างๆ ที่มีในชุมชน และบรรทัดฐานธรรมเนียมปฏิบัติของบรรพบุรุษเป็นแนวทางของการดำรงชีวิต ซึ่งสอดคล้องกับผลการศึกษาของบัวพันธ์ พรหมพักพิง (2547 : บทคัดย่อ) ที่ได้ศึกษาการก่อเกิด การผลิตซ้ำ การขยายตัวทุนทางสังคมในชนบทอีสาน ได้ข้อสรุปว่า ถึงแม้ว่าหมู่บ้านจะถูกผนวกเข้าไปในระบบตลาดและรัฐ ชาวชนบทก็ยังคงดำรงความเป็นชุมชนทั้งในแง่ทางกายภาพ ทางสังคม และทางจิตใจ การถูกผนวกเข้ากับเศรษฐกิจและสังคมในระดับกว้างในด้านหนึ่ง กลายเป็นข้อจำกัดสำหรับการยังชีพของชาวชนบท อย่างไรก็ตาม ครัวเรือนชนบทก็ตอบสนองต่อวงล้อมของโครงสร้าง โดยได้กระจายแหล่งสำหรับยังชีพให้มีความหลากหลายขึ้น โดยการใช้ทรัพยากรต่างๆ ที่มีอยู่ ซึ่งรวมถึงทรัพยากรทางวัตถุ ทรัพยากรมนุษย์ ทรัพยากรทางสังคมและวัฒนธรรม ส่วนทางด้านสถาบันทางวัฒนธรรม พบว่า สถาบันทางวัฒนธรรมหลัก ได้แก่ ธรรมเนียมประเพณี ความเชื่อเรื่องผีและวิถีปฏิบัติทางพุทธศาสนาก็ยังคงมีการผลิตซ้ำสืบทอดต่อมา

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะทั่วไป

1.1 รัฐควรพิจารณาถึงผลกระทบหรือผลได้ผลเสียที่มีต่อชุมชนมากขึ้น ในการกำหนดนโยบายหรือเปิดเสรีด้านการค้าการลงทุนใดๆ ที่มีความเกี่ยวข้องกับชุมชน โดยไม่ควรมองชุมชนเป็นเพียงแรงงานในตลาด และไม่ควรวางแผนการพัฒนาชุมชนที่เป็นการทำลายทรัพยากรทางธรรมชาติภายในชุมชนมากเกินไป เนื่องจากทรัพยากรธรรมชาติเปรียบเสมือนเป็นหัวใจของวิถีการดำรงชีวิตของชุมชน

1.2 องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นควรมีการส่งเสริมอาชีพเสริมให้กับชุมชนมากขึ้น ทั้งนี้เนื่องจากรายได้ที่ชาวบ้านในชุมชนได้รับยังถือว่าไม่เพียงพอกับรายจ่ายที่เพิ่มมากขึ้นในภาวะปัจจุบัน และควรส่งเสริมให้ชุมชนเกิดการรวมกลุ่มที่เข้มแข็ง และสนับสนุนประเพณีดั้งเดิมของชุมชนให้คงอยู่ต่อไป เพื่อสร้างความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันและให้ชาวบ้านมีความใกล้ชิดกันมากยิ่งขึ้น

1.3 องค์กรภาคเอกชนหรือองค์กรอื่นๆ ควรเข้ามาให้ความรู้ในสิ่งที่รัฐทำไม่ได้หรือมีข้อจำกัด เช่น ด้านงบประมาณ บุคลากร เวลา เป็นต้น อาจเป็นในเรื่องของการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ ช่องทางการเก็บออม และการรวมกลุ่มเพื่อก่อให้เกิดรายได้ เป็นต้น

2. ข้อเสนอแนะในการศึกษาค้นคว้าต่อไป

2.1 เนื่องจากงานวิจัยครั้งนี้เลือกศึกษาผลกระทบของการพัฒนาตามแนวทางเสริมนิยมใหม่ต่อทุนแห่งการดำรงชีวิตเพียง 3 ทุนเท่านั้น อันได้แก่ ทุนทางสังคม ทุนทางธรรมชาติ และทุนทางการเงิน เนื่องจากผู้วิจัยเห็นว่าเป็นทุนแห่งการดำรงชีวิตที่สอดคล้องกับแนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง ประกอบกับข้อจำกัดของระยะเวลาในการเก็บข้อมูลด้วยส่วนหนึ่ง จึงควรมีการศึกษาวิจัยอีก 2 ทุนที่เหลือ คือ ทุนที่มีอยู่ในตัวมนุษย์เองและทุนทางกายภาพ เพื่อเชื่อมโยงกับมิติทางสังคมที่กว้างมากขึ้น

2.2 หากเป็นไปได้ควรเลือกกลุ่มตัวอย่างจากทุกชุมชนที่อยู่ในตำบลที่ทำการศึกษาวิจัย ทั้งนี้เพื่อให้ได้ข้อสรุปที่เป็นที่น่าเชื่อถือมากยิ่งขึ้น

2.3 ควรทำการศึกษาในหลายชุมชนที่อยู่คนละพื้นที่ อาทิ ศึกษาในพื้นที่ต่างภูมิภาคกัน ชุมชนที่อยู่คนละจังหวัดแต่ในภูมิภาคเดียวกัน หรือจังหวัดเดียวกันแต่ทำการศึกษาต่างอำเภอหรือตำบล เพื่อเปรียบเทียบถึงความเหมือนและความต่างของวิถีการดำรงชีวิตที่ได้รับผลกระทบจากการพัฒนาตามแนวทางเสริมนิยมใหม่ รวมไปถึงกระบวนการปรับตัวของชุมชน

บรรณานุกรม

บรรณานุกรม

- กรีนวูด, เดวิด เจ. เศรษฐกิจการเมืองของชาวนา. แปลโดย มงคลเลิศ ด้านธานินทร์. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2554.
- กุลลดา เกษบุญชู มีด. รัฐไทยในระบบเสรีนิยมใหม่. 2 ธันวาคม 2553. <<http://www.siamintelligence.com/the-book-save-life-3/>> 23 สิงหาคม 2555.
- กฤษฎา นาโสภ. วิถีชาวนาอีสานตอนล่าง : ศึกษากรณีชุมชนชาวนาบ้านตำแย ตำบลม่วงสามสิบ อำเภอวังสามสิบ จังหวัดอุบลราชธานี. ภาควิชา ศศ.ม. อุบลราชธานี : มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี, 2552.
- เกรียงศักดิ์ ชีระโกวิทขจร. เสรีนิยมใหม่ พัฒนาการและอิทธิพล. 4 กรกฎาคม 2551. <http://kriangsakt.blogspot.com/2008/07/blog-post_04.html> 25 พฤษภาคม 2555.
- เกษียร เตชะพีระ. ความพ้อฝันข้ามทศวรรษ. 15 มกราคม 2553. <http://www.matichon.co.th/news_detail.php?newsid=1263526577&catid=02> 4 มิถุนายน 2555.
- คมชัดลึก. “เปิดทาง “เบทาโกร” เช่าที่ดิน ใช้พื้นที่ ทน.ขอนแก่นแปรรูปสุกร 20 ปี,” คมชัดลึก. 31 มีนาคม 2553. <<http://www.komchadluek.net/detail/20100331/54098/54098.html#UPJlqx1QGEo>> 15 มกราคม 2556.
- จามะรี เชียงทอง. จากมาร์กซิสม์ถึงเสรีนิยมใหม่ : การสร้างชนบทลาวในโลกสมัยใหม่และการพัฒนา”ในสี่เหลี่ยมเศรษฐกิจ. เชียงใหม่ : ศูนย์วิจัยและบริการวิชาการ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2554.
- ฉัตรทิพย์ นาถสุภา. ลัทธิเศรษฐกิจการเมือง. พิมพ์ครั้งที่ 8. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2551.
- ชนิดา จรรยาเพศ. โลกาภิวัตน์กับมายาคติเสรีนิยมใหม่. กุมภาพันธ์ 2543. <<http://focusweb.org/publications/Thai/1999/Globalisationand-neo-liberal-myths-2-00.html>> 23 มิถุนายน 2555.
- ชาติชาย พณยานนท์. ประวัติศาสตร์สากล ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4-6. กรุงเทพฯ : แม็ค, 2551.
- ไชยรัตน์ เจริญสินโอฬาร. วาทกรรมการพัฒนา. พิมพ์ครั้งที่ 5. กรุงเทพฯ : วิชาฯ, 2554.
- ณัชชาภัทร อุ่นตรงจิตร. รัฐศาสตร์. พิมพ์ครั้งที่ 8. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2553.
- ณัฐสุชน อินทราวุธ. ผลกระทบของโลกาภิวัตน์ต่อการกระจายรายได้และความยากจน : บทบาทของเทคโนโลยีและทุนมนุษย์. วิทยานิพนธ์ ศ.ม. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, 2550.
- ดาร์ริน อินทร์เหมือน. “จาก “ชาวนา” สู่ “ชาวบ้านผู้รู้จักโลกกว้าง” ความเปลี่ยนแปลงของ “ชนบท”อีสาน,” ฟ้าเดียวกัน. 8(2) : 20 ; ตุลาคม-ธันวาคม, 2553.
- ทศพนธ์ นรทัศน์. ตามรอยการกำหนดนโยบายเศรษฐกิจภายใต้ฉันทามติวอชิงตัน. กรุงเทพฯ : ม.ป.พ., 2550.

- เทิดชัย พันระไชย. “ชุมชนต้นแบบเกษตรอินทรีย์ กรณีศึกษาหมู่บ้านโสภณปุณ ตำบลนาโส อำเภอกุดชุม จังหวัดยโสธร,” อีสานศึกษา. 7(17) : 422, 2553.
- ธีราพร ทวีธรรมเจริญ. “การเรียนรู้วิถีชุมชนจากแนวคิดในทฤษฎีโครงสร้างทางสังคมและทฤษฎีชุมชน,” วิชาการ. 30(1) : 110 ; มกราคม-มีนาคม, 2553.
- อัครศักดิ์ เพชรเลิศอนันต์ และคณะ. วัฒนธรรมกับสังคมไทยในกระแสการเปลี่ยนแปลง ชุดวัฒนธรรม. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2537.
- ธเนศ วงศ์ยานนาวา. Michel Foucault กับรัฐเสรีนิยมใหม่ : วินัย/วิชา และสภาวะปกติ/สภาวะที่ผิดปกติ. 23 พฤษภาคม 2555. <http://tdc.thailis.or.th/tdc/search_result.php> 25 พฤษภาคม 2555.
- นาริรัตน์ คำธง. ผลกระทบจากนโยบายเปิดการค้าเสรีอาเซียนต่อเกษตรกรผู้ปลูกข้าวในอำเภอสันป่าตอง จังหวัดเชียงใหม่ พ.ศ. 2553. การค้นคว้าแบบอิสระ รป.ม. เชียงใหม่ : มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2553.
- “นีโอลิเบอรัล (มัย) ศาสตร์,” ประชาไทย. 3 ธันวาคม 2555. <<http://prachatai3.info/journal/2012/12/44009>> 28 ธันวาคม 2555.
- บัวพันธ์ พรหมพักพิง. การก่อเกิด การผลิตซ้ำ การขยายตัวทุนทางสังคม ในชนบทอีสาน. กรุงเทพฯ : สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย, 2547.
- ปกป้อง จันวิทย์. MNCs และ FDI ดีต่อประเทศกำลังพัฒนาจริงหรือ ?. สิงหาคม 2546. <www.nidambe11.net/ekonomiz/document/MNCs.doc> 24 สิงหาคม 2555.
- ปฐม หงษ์สุวรรณ. อาณาบริเวณชายแดนแม่น้ำโขงกับกระบวนการสร้างความหมายในบริบทของสังคมสมัยใหม่ : กรณีศึกษาเมืองหนองคายกับเมืองเวียงจันทน์. กรุงเทพฯ : สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย, 2553.
- ผาสุก พงษ์ไพจิตร. ภาพรวมความเหลื่อมล้ำ กับสัญญาณการเปลี่ยนแปลง (จากชั้นล่าง). 15 สิงหาคม 2555. <<http://prachatai.com/journal/2012/08/42071>> 23 สิงหาคม 2555.
- พิชญธนิศา โพธิสาร. ยุทธศาสตร์และศักยภาพการพึ่งตนเองของชุมชนชนบทอีสาน : กรณีศึกษาเปรียบเทียบหมู่บ้านดอนม่วง จ. มุกดาหารและหมู่บ้านโนนยาง จ. ยโสธร. วิทยานิพนธ์ ศศ.ม. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยรามคำแหง, 2553.
- พิชญ์สินี ชมพุดำ และพิมพ์ทอง สังสุทธิพงศ์. การวิจัยเชิงคุณภาพ. เชียงใหม่ : คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2552.
- พิศมัย รัตนโรจน์สกุล. ทุนชุมชน : เงื่อนไขในการดำรงอยู่ของชุมชนในระบบทุนนิยม. ปริญญาานิพนธ์ กศ.ด. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, 2545.
- ภัควดี วีระภาสพงษ์. บททดลองเสนอ : เสรีนิยมใหม่ สังคมไทยไร้ทางเลือกจริงหรือ? สับและเศรษฐกิจศาสตร์และรัฐศาสตร์กระแสหลัก. 17 ธันวาคม 2548. <<http://www.banpraknfe.com/webboard/index.php?topic=954.0>> 23 สิงหาคม 2555.
- ภัทรพร สิริกาญจน. ความเรียงว่าด้วยเสรีภาพ. กรุงเทพฯ : สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ, 2530.

- ภูมิศักดิ์ ราชสี. ผลกระทบจากการเปิดตลาดการค้าเสรีต่อภาคการเกษตรและแนวโน้มเศรษฐกิจไทย.
 ดุษฎีนิพนธ์ ปร.ด. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยรามคำแหง, 2549.
- มหาวิทยาลัยขอนแก่น. 2555. <<http://www.kku.ac.th/kkunews/content/view/12291/59/>> 1 สิงหาคม 2555.
- มูลนิธิ ฟรีดริช เนมานัน. ม.ป.ป. <<http://www.fnftthailand.org/library-of-freedom/liberal-thinkers>> 20 มิถุนายน 2555.
- ยุกติ มุกดาวิจิตร. คนเสื้อแดงกับทักษิณ ในฐานะ 'ภาษา' ทางอุดมการณ์. 17 ธันวาคม 2552.
 <<http://prachatai.com/journal/2009/12/27028>> 24 สิงหาคม 2555.
- รังสรรค์ ธนะพรพันธุ์. กระบวนการกำหนดนโยบายเศรษฐกิจในประเทศไทย : บทวิเคราะห์เชิงประวัติศาสตร์และเศรษฐกิจการเมือง พ.ศ. 2475-2530. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ :
 นานาอักษร, 2539.
- _____. ฉันทามติวอชิงตัน. กรุงเทพฯ : โครงการจัดพิมพ์คปไฟ, 2548.
- รุ่งพงษ์ ชัยนาม. ประมวลสาระชุดวิชา การเมืองการปกครองเปรียบเทียบ. นนทบุรี :
 มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, 2548.
- เรวดี ประเสริฐเจริญสุข และคณะ. พลวัตประวัติศาสตร์ท้องถิ่นท่ามกลางกระแสการเปลี่ยนแปลง :
 ตำบลคลองด่าน. กรุงเทพฯ : สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย, 2544.
- เรืองวิทย์ เกษสุวรรณ. โลกาภิวัตน์กับท้องถิ่น. กรุงเทพฯ : บพิธ, 2555.
- ลิขิต ธีรเวคิน. วิวัฒนาการการเมืองการปกครองไทย. พิมพ์ครั้งที่ 10. กรุงเทพฯ :
 มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2554.
- วชิรศักดิ์ มัชฌิมากิโร. การดำรงอยู่และการเปลี่ยนแปลงของสังคมชาวนาในบริบทของกระแส
 โลกาภิวัตน์: กรณีศึกษาผู้ผลิตสุราพื้นบ้านใน จังหวัดเชียงใหม่. วิทยานิพนธ์ วท.ม.
 เชียงใหม่ : มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2549.
- วัฒนธรรมกับสังคมไทยในกระแสการเปลี่ยนแปลง ชุด โลกานวัตกรรม (GLOBALIZATION).
 มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์จัดพิมพ์ เนื่องในปรัณรงค์วัฒนธรรมไทยและครบรอบ 60 ปี
 มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ 1 พฤศจิกายน 2537.
- วารัญญา ภาณุตานนท์ ณ มหาสารคาม. ปรัชญาขั้นแนะนำ : กระแสคิดที่ทรงอิทธิพลต่อโลก.
 กรุงเทพฯ : ชีวาทิวัฒน์, 2547.
- สฤณี อาชวานันทกุล. เอา-ไม่เอา โลกาภิวัตน์ และ ขาย-ไม่ขายชาติ : สองประเด็นสับสนในการ
 ต่อต้านทักษิณ ที่คนไทยต้องตีกรอบและข้ามพ้น. 20 พฤษภาคม 2549.
 <<http://www.onopen.com/open-special/06-05-20/3949>> 4 มิถุนายน 2555.
- สำนักงานจังหวัดขอนแก่น. บรรยายสรุปจังหวัดขอนแก่น. ขอนแก่น : ม.ป.พ., 2555.
- สำนักงานสถิติจังหวัดขอนแก่น. รายงานสถิติจังหวัด พ.ศ. 2554. ขอนแก่น : สำนักงานสถิติ
 จังหวัดขอนแก่น, 2554.
- องค์การบริหารส่วนตำบลบ้านห้วย. แผนพัฒนาสามปี องค์การบริหารส่วนตำบลบ้านห้วย (พ.ศ.
 2556-2558). ขอนแก่น : ม.ป.พ., 2554.

- อนุสรณ์ ลิ้มมณี. ที่มาด้านโครงสร้างของนโยบายการร่วมมือระหว่างรัฐกับทุน: การวิเคราะห์เชิงเศรษฐกิจการเมือง เกี่ยวกับการปรับกลยุทธ์ของรัฐในประเทศไทย. กรุงเทพฯ : คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง, 2534.
- อภิชาติ สถิตนิรามัย. เสรีนิยมใหม่ (Neoliberal) : รัฐคือสิ่งปฏิรูปทางประวัติศาสตร์. 3 กันยายน 2549. <<http://www.onopen.com/2006/01/894>> 22 พฤษภาคม 2555.
- อภิชัย พันธเสน. แนวคิด ทฤษฎีและภาพรวมของการพัฒนา. กรุงเทพฯ : อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง, 2539.
- อรัญญา พงศ์สะอาด. ประวัติศาสตร์ชุมชนในการจัดสวัสดิการเชิงวัฒนธรรมท้องถิ่นอีสานใต้. ปริญญาโท ปร.ด. สุรินทร์ : มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์, 2553.
- อานันท์ กาญจนพันธุ์. มิติชุมชน : วิถีคิดท้องถิ่นว่าด้วยสิทธิ อำนาจ และการจัดการทรัพยากร. กรุงเทพฯ : สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย, 2544.
- อิสราตี ชำนาญกิจ. New World Order การจัดระเบียบโลกใหม่ที่ผู้นำควรรู้. 2552 <<http://leadership.exteen.com/20090420/new-world-order>> 30 กรกฎาคม 2555.
- อุดม บัวศรี. วัฒนธรรมอีสาน. ขอนแก่น : มหาวิทยาลัยขอนแก่น, 2540.
- อุไรวรรณ ภู่วิจิตรสุทิน และวัชร จรุงสันติกุล. “‘มิลตัน ฟรีดแมน’ กับมรดก ‘ทฤษฎีการเงิน’ โลกยุคใหม่,” กรุงเทพธุรกิจ. 27 พฤศจิกายน 2549. ไม่มีเลขหน้า.
- ฮาร์วี, เดวิด. ประวัติศาสตร์ฉบับย่อของลัทธิเสรีนิยมใหม่. แปลโดย ภัคดี วีระภาสพงษ์, เก่งกิจ กิติเรียงลาภ และคณะ. กรุงเทพฯ : สวนเงินมีมา, 2555.
- Carney, D. and others. Livelihood Approaches Compared. November 1999. <http://www.start.org/Program/advanced_institute3_web/p3_documents_folder/Carney_etal.pdf> October 20, 2012.
- Ellis, F. Rural Livelihood Diversity in Developing Counties: Evidence and Policy Implications. April, 1999. <<http://www.odi.org.uk/sites/odi.org.uk/files/odi-assets/publications-opinion-files/2881.pdf>> January 15, 2013.
- Harvey, D. A Brief History of Neoliberalism. 2005. <<http://www.sok.bz/web/media/video/ABriefHistoryNeoliberalism.pdf>> June 23, 2012.
- Guidance Note on Recovery : Livelihood. 2010. <http://www.recoveryplatform.org/assets/Guidance_Notes/INTERNATIONAL_LIVELIHOOD_150910.pdf> October 15, 2012.
- Üçoğlu, M. The thoughts of Michel Foucault and Milton Friedman on Neo-liberalism and Freedom : A comparative approach. November 6, 2011. <<http://en.caspianweekly.org/component/content/article/41-articles/4112-the-thoughts-of-michel-foucault-and-milton-friedman-on-neo-liberalism-and-freedom-a-comparative-approach.html>> June 23, 2012.

- Thorsen, D.E. and A. Lie. What is Neoliberalism?. 2009. <<http://folk.uio.no/daget/What%20is%20Neo-Liberalism%20FINAL.pdf>> June 1, 2012.
- Serrat, O. The Sustainable Livelihoods. 2008. <<http://digitalcommons.ilr.cornell.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1207&context=intl>> October 15, 2012.

ภาคผนวก

ภาคผนวก ก
แบบสัมภาษณ์

แบบสัมภาษณ์

ส่วนที่ 1. ข้อมูลเบื้องต้นเกี่ยวกับผู้ให้สัมภาษณ์

1. ชื่อ.....นามสกุล..... อายุ.....

ระดับการศึกษา อาชีพ.....
2. จำนวนสมาชิกในครอบครัว..... มีลูกกี่คน..... ลูกๆทำงานหรือเรียนหนังสืออยู่
3. สมาชิกในครัวเรือนแต่ละคนทำหน้าที่อะไรบ้าง (ทั้งการเกษตรและอื่นๆ)
4. คาดหวังอย่างไรในตัวลูกๆ ในการประกอบอาชีพในอนาคต
5. ในครัวเรือนมีสิ่งอำนวยความสะดวกอะไรบ้าง (เช่น รถจักรยานยนต์ รถยนต์ มือถือ เครื่องใช้ไฟฟ้า และอื่นๆ)

ส่วนที่ 2. ข้อมูลเกี่ยวกับบริบทของชุมชนในอดีต (สอบถามจากคนเฒ่าคนแก่ในชุมชน)

1. สภาพแวดล้อมของชุมชนในอดีตเป็นอย่างไร เช่น สภาพทางภูมิศาสตร์ สภาพที่ดินทำกิน ที่ดินสาธารณะ สภาพป่าไม้ แหล่งน้ำ พืชพรรณต่าง ๆ ความอุดมสมบูรณ์หรือความขาดแคลนต่างๆ
2. การเกิดขึ้นของโครงสร้างพื้นฐาน ได้แก่ ถนน ไฟฟ้า น้ำประปา เทคโนโลยีการผลิตต่าง ๆ ที่เข้าสู่ชุมชน เกิดขึ้นเมื่อไร
3. ความสัมพันธ์เปลี่ยนแปลงไปอย่างไร , มีการยังชีพที่เปลี่ยนแปลงไปอย่างไร
4. ความสัมพันธ์ระหว่างวัดกับชุมชนเป็นอย่างไร
5. มีความเชื่อใดที่ดำรงอยู่ในชุมชนบ้างตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน เช่น ผี บรรพบุรุษ ธรรมชาติ
6. ประเพณีต่าง ๆ ในรอบปีของชุมชนมีอะไรบ้าง และเป็นอย่างไร เช่น ความช่วยเหลือ การทำบุญ ทำทาน
7. มีการช่วยเหลือกันอย่างไร เรื่องใดบ้างในชุมชน
8. ระบบอุปถัมภ์ที่เกิดขึ้นภายในชุมชนระหว่างผู้ใหญ่กับผู้เยาว์ , ผู้เฒ่ากับเด็กและคนหนุ่มเป็นอย่างไร

9. ระบบความสัมพันธ์ระหว่างชุมชนกับภายนอกชุมชน ได้แก่ ความสัมพันธ์กับรัฐเป็นอย่างไร รัฐมีบทบาทต่อชุมชนอย่างไรบ้าง และความสัมพันธ์กับชุมชนใกล้เคียงเป็นอย่างไร
10. คนในชุมชนทำมาหากินอย่างไร มีการเพาะปลูกอะไรบ้าง เช่น ปลูกข้าว ทำสวน (อะไรบ้าง) ทำไร่ (อะไรบ้าง) การปลูกพืชแต่ละอย่างมีวัตถุประสงค์ในการปลูกอย่างไรบ้าง
11. มีการทำกิจกรรมอะไรบ้างในครัวเรือนและชุมชน มีเป้าหมายเพื่อใช้ หรือเพื่อขาย หรือเพื่อแลกเปลี่ยน
12. มีการบุกเบิกที่ดินทำกินอย่างไร การจัดสรรที่ดินในชุมชนเป็นอย่างไร การถือครอง และ เลิกถือครองมีลักษณะอย่างไร มีกฎเกณฑ์ในการถือครองหรือจัดสรรกันอย่างไรภายใน ชุมชน
13. มีการซื้อขายที่ดินกันอย่างไร มีการสืบทอดที่ดินในครอบครัวอย่างไร โดยเฉลี่ยแต่ละ ครัวเรือนมีที่ดินเท่าไร มีการแบ่งสรรเพื่อทำกินอย่างไร
14. มีการจัดสรรทำประโยชน์อะไรจากที่ดินของตนบ้าง
15. ผลผลิตที่ได้จากการเกษตรมีปริมาณเท่าใดต่อไร่ มีการลงทุนที่เป็นเงินหรือไม่อย่างไร
16. มีการขายผลผลิตทางการเกษตรหรือสินค้าหัตถกรรมหรือไม่
17. การแบ่งงานภายในครัวเรือนเป็นอย่างไร มีการจ้างแรงงานกันหรือไม่ ค่าจ้างเท่าไร การ ใช้แรงงานสัตว์ชนิดใดบ้าง
18. เครื่องมือในการทำนา ทำไร่ ทำสวน หาปลา และล่าสัตว์ เป็นอย่างไร จัดหาหรือสร้าง ขึ้นมาเอง ใช้วัตถุดิบอะไรจากที่ใด มีการซื้อหรือแลกเปลี่ยนหรือไม่
19. มีพันธุ์ข้าวอะไรบ้างที่ปลูก มีการซื้อเมล็ดพันธุ์หรือไม่อย่างไร
20. แหล่งปัจจัยการผลิตอื่น ๆ เช่น ป่าไม้ ป่าชุมชน แหล่งน้ำ หรือแหล่งอาหารที่สำคัญ ๆ ของ ชุมชน มีการจัดการแบ่งสรรกันอย่างไร มีกฎหรือข้อห้ามในการใช้อย่างไรหรือไม่
21. ในอดีตนั้นปัจจัยในการดำรงชีพของชุมชนที่สำคัญ ๆ มีอะไรบ้าง มีวิธีการได้มาอย่างไร เช่น ผลิตเอง-อะไรบ้าง หาจากธรรมชาติ-อะไรบ้าง

22. มีผลผลิตอะไรบ้างที่ชาวบ้านใช้แลกเปลี่ยนกัน การใช้เงินสำหรับซื้อขายผลผลิตเกิดขึ้นเมื่อไร มีผลผลิตอะไรบ้างที่ใช้ในการแลกเปลี่ยนด้วยเงิน และชาวบ้านมีความต้องการใช้เงินเพื่อทำอะไรบ้าง
23. ชาวบ้านไปตลาดกันอย่างไร ตลาดตั้งอยู่ที่ใด ส่วนใหญ่ไปซื้อหาอะไร เอาอะไรไปขายหรือไม่

ส่วนที่ 3. ข้อมูลด้านทุนทางสังคม

1. มีประเพณีหรือวัฒนธรรมต่าง ๆ ที่ชาวบ้านสืบทอดกันมา เช่น งานบุญ งานรื่นเริงต่าง และชาวบ้านมีส่วนร่วมในประเพณีเหล่านั้นอย่างไร ยกตัวอย่างวิธีการการมีส่วนร่วม และตัวอย่างกิจกรรมหรือประเพณีนั้นๆ
2. ความสัมพันธ์ภายในครัวเรือน พ่อแม่กับลูกหลาน ผู้หญิงกับผู้ชาย คนแก่กับเด็ก และการแบ่งงานกันทำภายในครัวเรือนเปลี่ยนแปลงไปอย่างไรบ้าง
3. ลูกหลานมีพฤติกรรมการใช้ชีวิตเป็นอย่างไร เช่น อาหารการกิน การซื้อของใช้ต่างๆ ความคิดความอ่าน ทั้งที่กำลังเรียนอยู่และไม่ได้เรียน
4. แลกเปลี่ยนต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นภายใต้ระบบเครือญาติ และคนภายในชุมชน เช่น แลกเปลี่ยนอาหารเครื่องมือเครื่องใช้ แรงงาน เงิน และอื่น ๆ เป็นอย่างไร การพึ่งพาอาศัยกันโดยไม่ต้องแลกเปลี่ยนมีอะไรบ้าง
5. การพึ่งพารัฐ ผู้นำชุมชน เป็นอย่างไร
6. ความรู้ ภูมิปัญญา ที่ดำรงอยู่ในชุมชนและสืบทอดต่อกันมามีอะไรบ้าง เช่น การรักษาด้วยสมุนไพร ความรู้เรื่องการเลี้ยงชีพ การทำเกษตร การทำเครื่องมือเครื่องใช้ต่าง ๆ มีภูมิปัญญาใดที่เคยมีมาในอดีตแล้วสูญหายไปบ้าง เพราะเหตุใด
7. เป็นสมาชิกกลุ่มใดในชุมชนบ้าง สาเหตุที่เข้าร่วมกลุ่มเพราะอะไร
8. มีการใช้เครื่องมือในการผลิตแตกต่างจากเดิมอย่างไรบ้าง เช่น รถไถ รถเกี่ยวข้าว เครื่องสูบน้ำ ปุ๋ยเคมี ยาฆ่าแมลง ใช้หรือไม่ เพราะเหตุใด
9. สนใจติดตามข้อมูลข่าวสารในด้านใดบ้าง ช่องทางใด

ส่วนที่ 4. ข้อมูลด้านทุนทางธรรมชาติ

1. มีการหาอาหารจากแหล่งธรรมชาติบริเวณใดบ้าง และหาอะไร
2. มีวิธีการจัดการหรือดูแลแหล่งน้ำตามธรรมชาติ และของตนเองหรือไม่อย่างไร
3. แหล่งน้ำที่ใช้สำหรับทำการเกษตรใช้จากแหล่งใดบ้าง เช่น น้ำฝนตามธรรมชาติ ห้วย หนอง คลอง บึง เป็นต้น
4. บริโภคน้ำจากแหล่งใดเป็นหลัก และมีการซื้อน้ำกิน น้ำใช้หรือไม่อย่างไร
5. สภาพดินฟ้าอากาศเปลี่ยนแปลงไปอย่างไรบ้างในแต่ละปี
6. ที่ดินทำกินในปัจจุบันจัดสรรทำประโยชน์ในลักษณะใดบ้าง ทั้งในหน้าร้อน หน้าฝน และ หน้าหนาว
7. มีการขายที่ดินให้กับนายทุนบ้างหรือไม่ เพราะอะไร
8. สภาพทั่วไปของดินในพื้นที่เป็นอย่างไรในอดีตและปัจจุบัน (ดินร่วน ดินร่วนปนทราย ดินเหนียว เป็นต้น)
9. มีการดูแลจัดการกับดินสำหรับการเกษตรอย่างไรบ้าง

ส่วนที่ 5. ข้อมูลด้านทุนทางการเงิน

1. รายได้หลักของครัวเรือนมาจากอะไร และมีการหารายได้เสริมด้วยวิธีใดบ้าง
2. รูปของเงินตราเกิดขึ้นได้อย่างไร เหตุผลที่ต้องสะสมเงินไว้เพื่อทำอะไรบ้าง การเก็บสะสมเงินมักจะอยู่ในลักษณะอย่างไร เช่น เก็บไว้ที่บ้าน เก็บไว้ที่ธนาคาร หรืออื่น
3. การเก็บออมมีลักษณะการเก็บลักษณะใด (เป็นแบบรายวัน รายสัปดาห์ รายเดือน รายปี)
4. มีสินค้าที่ผ่อนส่งหรือไม่ อะไรบ้าง
5. ใครหรือปัจจัยใดที่เป็นผู้ส่งเสริมให้เกิดการผลิตเพื่อขาย เช่น นโยบายของรัฐ พ่อค้าที่เข้ามาสู่ชุมชน นายทุน หรือชาวบ้านด้วยกันเอง
6. มีการปลูกพืชเพื่อขาย ที่ไม่ใช่พืชดั้งเดิมมีอะไรบ้าง ใครนำเข้ามา มีการกระจายการผลิตออกไปอย่างไร มีขั้นตอนการผลิตอย่างไร (ใครเป็นเจ้าของปัจจัยการผลิต) และได้รายได้ต่อครั้งเท่าไร

7. เงินทุนที่นำมาใช้เพื่อการผลิตมาจากไหนบ้าง ทั้งที่เป็นทางการ (ธนาคารหรือสหกรณ์) และไม่เป็นทางการ (เงินกู้ในระบบต่างๆ) มีการหมุนเวียนอย่างไร (การกู้และการคืน) เงื่อนไขการกู้ยืมเป็นอย่างไร
8. การนำผลผลิตออกไปขายทำอะไรบ้าง ราคาผลผลิตเป็นอย่างไร ใครเป็นผู้กำหนด
9. ปัจจุบันเน้นปลูกข้าวเพื่อบริโภคหรือเพื่อขาย หากมีการขายแล้วครั้งหนึ่งๆได้กำไรครั้งละเท่าไร
10. ทำอาชีพเสริมอะไรบ้างทั้งตนเอง และคนในครัวเรือน
11. ขั้นตอนในการทำนาเปลี่ยนแปลงจากเดิมอย่างไร ต้องเสียค่าใช้จ่ายรวมในการทำนาหนึ่งครั้งประมาณเท่าไร ได้แก่ค่าใช้จ่ายในเรื่องใดบ้าง
12. ค่าใช้จ่ายที่มากที่สุดสำหรับครัวเรือนคือในเรื่องใด
13. สินค้าใดในตลาดที่จำเป็นต้องซื้อบ่อยครั้ง
14. คิดว่าตนมีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้นกว่าแต่ก่อนหรือไม่อย่างไร
15. นอกจากการกู้ยืมเงินเพื่อการเกษตรแล้ว มีการกู้เงินเพื่อวัตถุประสงค์อื่นๆอีกหรือไม่
16. หนี้สินที่เกิดขึ้นมาจากสาเหตุใดเป็นส่วนใหญ่

ส่วนที่ 6. ข้อมูลจากผู้นำชุมชน (ผู้ใหญ่บ้าน และ อบต.)

1. กลุ่มใดเกิดขึ้นก่อนในหมู่บ้าน แล้วมีพัฒนาการมาอย่างไร ใครเป็นผู้ริเริ่ม
2. ปัจจุบันในชุมชนมีกลุ่มอะไรบ้าง แต่ละกลุ่มจัดตั้งกันมาอย่างไร ทำกิจกรรมอะไรบ้าง เช่น กลุ่มอาชีพ (อะไรบ้าง) กลุ่มแม่บ้าน กลุ่มแปรรูปผลผลิต กลุ่มผู้สูงอายุ กลุ่มสัจจะออมทรัพย์ เป็นต้น
3. ผู้ที่ได้รับเลือกส่วนใหญ่มีคุณสมบัติอย่างไรบ้าง โครงสร้างการบริหารจัดการของกลุ่มเป็นอย่างไร กรรมการที่ทำงานได้รับผลตอบแทนกันอย่างไร
4. กิจกรรมของแต่ละกลุ่มมีอะไรบ้าง ใครเป็นผู้ดำเนินการในส่วนนั้น ๆ ชาวบ้านเข้ามามีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมกันอย่างไรบ้าง

5. กลุ่มใดบ้างที่ได้รับการสนับสนุนจากภาครัฐ และกลุ่มใดบ้างที่ได้รับการสนับสนุนจากภาคเอกชน
6. กลุ่มที่ได้รับความร่วมมือจากชาวบ้านมากที่สุดคือกลุ่มใด และที่ไม่ได้รับความร่วมมือคือกลุ่มใด เพราะอะไร
7. กลุ่มใดที่ถูกจัดตั้งขึ้นมาและล่มสลายไปแล้วบ้าง
8. ในชุมชนมีหน่วยงานเอกชนหรือนายทุนรายใดที่เข้ามาส่งเสริมอาชีพให้ชาวบ้าน และเข้ามาตั้งแต่เมื่อใด
9. ส่วนใหญ่แล้วกิจกรรมหรือประเพณีต่างๆที่จัดขึ้นมีวัตถุประสงค์เพื่ออะไร ให้ยกตัวอย่าง และมีขั้นตอนในการทำอย่างไรบ้าง
10. กิจกรรมหรือประเพณีใดที่หายไปจากชุมชนแล้ว เพราะอะไร
11. กิจกรรมใดหรือประเพณีใดที่ยังทำกันมาอย่างต่อเนื่อง เพราะอะไร
12. กิจกรรมหรือประเพณีที่จัดขึ้นได้รับการสนับสนุนจากภาครัฐหรือเอกชนบ้างหรือไม่อย่างไร
13. คณะกรรมการหมู่บ้าน หัวหน้าคุ้ม ถูกจัดตั้งกันขึ้นมาอย่างไร มีบทบาทหน้าที่อย่างไรกันบ้าง คนที่ได้รับเลือกจะมีคุณสมบัติอย่างไรบ้าง งานสำคัญ ๆ ที่ต้องทำอะไรบ้าง
14. การเผยแพร่ความรู้ในเรื่องต่างๆสู่ชุมชน เผยแพร่โดยวิธีการใดบ้าง ให้ความรู้ชาวบ้านเรื่องใดบ้าง
15. ในชุมชนมีเรื่องใดบ้างที่เป็นการลงทุนจากเอกชนหรือนายทุน และชาวบ้านได้รับประโยชน์อย่างไรบ้าง
16. มีแหล่งน้ำใดหรือไม่ในชุมชนที่มีการพัฒนาโดยภาคเอกชน หรือรัฐร่วมมือกับเอกชนทำขึ้น และชาวบ้านได้รับประโยชน์อย่างไร

ภาคผนวก ข
รายนามผู้ให้สัมภาษณ์

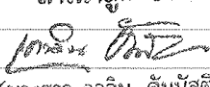
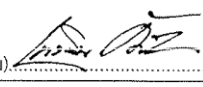
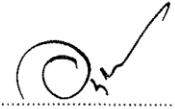
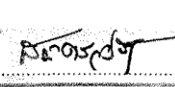
- มะลิ แสนจิ๋ว เป็นผู้ให้สัมภาษณ์ , กรณีการ เทพไกรวัล เป็นผู้สัมภาษณ์ บ้านเหล่านาดี หมู่ที่ 1 ตำบลบ้านหว้า อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น เมื่อวันที่ 5 ธันวาคม 2555.
- มยุรี ถานะ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์ , กรณีการ เทพไกรวัล เป็นผู้สัมภาษณ์ บ้านเหล่านาดี หมู่ที่ 1 ตำบลบ้านหว้า อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น เมื่อวันที่ 10 ธันวาคม 2555.
- กอง จันทรักษ์ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์ , กรณีการ เทพไกรวัล เป็นผู้สัมภาษณ์ บ้านเหล่านาดี หมู่ที่ 1 ตำบลบ้านหว้า อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น เมื่อวันที่ 10 ธันวาคม 2555.
- อุทัย พระคุณ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์ , กรณีการ เทพไกรวัล เป็นผู้สัมภาษณ์ บ้านเหล่านาดี หมู่ที่ 1 ตำบลบ้านหว้า อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น เมื่อวันที่ 10 ธันวาคม 2555.

ภาคผนวก ค
บัญชีกำหนดราคาประเมินทุนทรัพย์ที่ดิน
เพื่อเรียกเก็บค่าธรรมเนียมในการจดทะเบียนสิทธิและนิติกรรม
รอบบัญชี ปี พ.ศ. 2555 - 2558

บัญชีกำหนดราคาประเมินทุนทรัพย์ที่ดิน
เพื่อเรียกเก็บค่าธรรมเนียมในการจดทะเบียนสิทธิและนิติกรรม
รอบบัญชี ปี พ.ศ. 2555-2558

ตำบลแดงใหญ่ ตำบลศิลา ตำบลโคกสี ตำบลบ้านหว้า
ตำบลดอนช้าง ตำบลบึงเนียม ตำบลท่าพระ ตำบลดอนหัน
อำเภอเมืองขอนแก่น
จังหวัดขอนแก่น

สำนักงานธนารักษ์พื้นที่ขอนแก่น กรมธนารักษ์ กระทรวงการคลัง
คณะกรรมการกำหนดราคาประเมินทุนทรัพย์ให้ความเห็นชอบในการประชุมครั้งที่ 21/2554
ประกาศใช้ ณ วันที่ คม 2555

ลักษณะคล้ายจัดสรร 554I IV 54I6 554I IV 54I4 04B (มวนกุ่ม - มวนกุ่ม) 554I IV 54I2 เดือนที่ 1 กรกฎาคม 2555		บัญชีกำหนดราคาประเมินทุนทรัพย์ที่ดิน ในการจดทะเบียนสิทธิและนิติกรรมเกี่ยวกับอสังหาริมทรัพย์ พ.ศ. 2555-2558 ซึ่งคณะกรรมการประจำจังหวัดขอนแก่น ได้กำหนดไว้และได้ผ่านความเห็นชอบ จากคณะกรรมการกำหนดราคาประเมินทุนทรัพย์แล้วเมื่อวันที่ 30 พ.ย. 2554 ตั้งแต่วันที่ 1 มกราคม 2555 เป็นต้นไป ประกาศ ณ วันที่ 22-ธ.ค.-2554		
		ตำบลบ้านหว้า อำเภอเมืองขอนแก่น จังหวัดขอนแก่น		
หน่วยที่	ที่ดินบริเวณ	ระยะ (ม.)	ราคาประเมิน	
			ตารางวาละ (บาท)	ไร่ละ (บาท)
1	ที่ดินจัดสรรหรือลักษณะคล้ายจัดสรร	-	1,000	400,000
2	ที่ดินติดถนนขอนแก่น - มัญจาคีรี (ทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 2062)			
	2.1 ที่ดินติดถนน	40	650	260,000
	2.2 ที่ดินต่อจากหน่วยที่ 2.1 ในแปลงเดียวกัน	40	325	130,000
3	ที่ดินติดถนน ขอย ทาง	40	150	60,000
4	ที่ดินนอกเหนือจากหน่วยที่ 1-3	-	100	40,000
สำเนาถูกต้อง (นางสาวเกวลิณ คัมน์สิติ) เจ้าหน้าที่งานประเมินราคาทรัพย์สินอาวุโส				
ที่มาของแผนที่ : แผนที่สำนักงานที่ดินจังหวัดขอนแก่น		โซน-บล็อก 04A		
 กรมธนารักษ์ กระทรวงการคลัง	นางสาวเกวลิณ คัมน์สิติ ผู้ประเมินราคาที่ดิน	(ลงนาม) 		
	นายอภิชา ประสงค์ธรรม อนุกรรมการและเลขานุการ คณะกรรมการประจำจังหวัดขอนแก่น	(ลงนาม) 		
	(นายสมบัติ ศรีวิวัฒน์สุวรรณ) ผู้ว่าราชการจังหวัดขอนแก่น ประธานคณะกรรมการประจำจังหวัดขอนแก่น	(ลงนาม) 		

		บัญชีกำหนดราคาประเมินทุนทรัพย์ที่ดิน ในการจดทะเบียนสิทธิและนิติกรรมเกี่ยวกับอสังหาริมทรัพย์ พ.ศ. 2555-2558 ซึ่งคณะกรรมการประจำจังหวัดขอนแก่น ได้กำหนดไว้และได้ผ่านความเห็นชอบ จากคณะกรรมการกำหนดราคาประเมินทุนทรัพย์แล้วเมื่อวันที่ 30 พ.ย. 2554 ทั้งนี้ตั้งแต่วันที่ 1 มกราคม-2555 เป็นต้นไป ประกาศ ณ วันที่ 22 ธ.ค. 2554			
		ตำบลบ้านหว้า อำเภอเมืองขอนแก่น จังหวัดขอนแก่น			
หน่วยที่	ที่ดินบริเวณ	ระยะ (ม.)	ราคาประเมิน		
			ตารางวาละ (บาท)	ไร่ละ (บาท)	
1	ที่ดินติดถนนขอนแก่น - เหล่านาคี (ทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 2131)				
	1.1 ที่ดินติดถนน	40	1,000	400,000	
	1.2 ที่ดินต่อจากหน่วยที่ 1.1 ในแปลงเดียวกัน	40	500	200,000	
2	ที่ดินหมู่บ้านเทพบันดาล	-	1,000	400,000	
3	ที่ดินโครงการฟ้าใสเมืองใหม่แลนด์	-	1,000	400,000	
4	ที่ดินโครงการเกื้อกูลเลิศแลนด์พาร์ค	-	1,000	400,000	
5	ที่ดินโครงการบ้านทุ่งซีดีพาร์ค	-	1,000	400,000	
6	ที่ดินติดซอย (1) บ้านโคกสูง	40	750	300,000	
7	ที่ดินติดถนนขอนแก่น - มัญจาคีรี (ทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 2062)				
	7.1 ที่ดินติดถนน	40	650	260,000	
	7.2 ที่ดินต่อจากหน่วยที่ 7.1 ในแปลงเดียวกัน	40	325	130,000	
8	ที่ดินติดซอย (1)	40	500	200,000	
9	ที่ดินติดถนนสายบ้านโคกสูง - บ้านทุ่ง	40	300	120,000	
10	ที่ดินติดถนน ซอย ทาง	40	200	80,000	
11	ที่ดินนอกเหนือจากหน่วยที่ 1-10	-	100	40,000	
ที่มาของแผนที่ : แผนที่สำนักงานที่ดินจังหวัดขอนแก่น		โซน-บล็อก 04B			
กรรมการ กระทรวงการคลัง	นางสาวเกวลิณ คัมภ์สดี ผู้ประเมินราคาที่ดิน	(ลงนาม)			
	นายอภิชา ประสงค์ธรรม อนุกรรมการและเลขานุการ คณะกรรมการประจำจังหวัดขอนแก่น	(ลงนาม)			
	(นายสมบัติ ตรีวัฒน์สุวรรณ) ผู้ว่าราชการจังหวัดขอนแก่น ประธานคณะกรรมการประจำจังหวัดขอนแก่น	(ลงนาม)			

สำเนาถูกต้อง
นางสาวเกวลิณ คัมภ์สดี
ผู้ประเมินราคาที่ดินอาวุโส

816

814

ด. บ้านเป็ด

ด. เมืองเก่า

แก่งน้ำคือน

บัญชีกำหนดราคาประเมินทุนทรัพย์ที่ดิน

ในการจดทะเบียนสิทธิและนิติกรรมเกี่ยวกับอสังหาริมทรัพย์ พ.ศ. 2555-2558

ซึ่งคณะกรรมการประจำจังหวัดขอนแก่น ได้กำหนดไว้และได้ผ่านความเห็นชอบ

จากคณะกรรมการกำหนดราคาประเมินทุนทรัพย์แล้วเมื่อวันที่ 30 พ.ย. 2554

ทั้งนี้ตั้งแต่วันที่ 1 มกราคม 2555 เป็นต้นไป ประกาศ ณ วันที่ 22 ธ.ค. 2554

ตำบลบ้านหว้า อำเภอเมืองขอนแก่น จังหวัดขอนแก่น

หน่วยที่	ที่ดินบริเวณ	ระยะ (ม.)	ราคาประเมิน	
			ตารางวาละ (บาท)	ไร่ละ (บาท)
1	ที่ดินติดถนนขอนแก่น - เหล่านาคี (ทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 2131)			
	1.1 ที่ดินติดถนน	40	1,000	400,000
	1.2 ที่ดินต่อจากหน่วยที่ 1.1 ในแปลงเดียวกัน	40	500	200,000
2	ที่ดินติดถนน ขอย ทาง	40	200	80,000
3	ที่ดินนอกเหนือจากหน่วยที่ 1-2	-	100	40,000

สำเนาถูกต้อง

(นางสาวกาวลิน คัมน์สิติ)

เจ้าพนักงานประเมินราคาที่ดินอาวุโส

ที่มาของแผนที่ : แผนที่สำนักงานที่ดินจังหวัดขอนแก่น

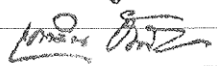
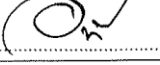
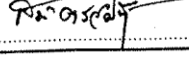
โซน-บล็อก 04C

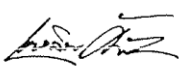
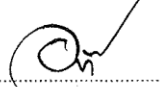
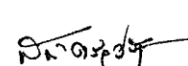
กรมธนารักษ์
กระทรวงการคลัง

นางสาวกาวลิน คัมน์สิติ ผู้ประเมินราคาที่ดิน	(ลงนาม).....
นายอภิชา ประสงค์ธรรม อนุกรรมการและเลขานุการ คณะกรรมการประจำจังหวัดขอนแก่น	(ลงนาม).....
(นายสมบัติ ศรีวิวัฒน์สุวรรณ) ผู้ว่าราชการจังหวัดขอนแก่น ประธานคณะกรรมการประจำจังหวัดขอนแก่น	(ลงนาม).....

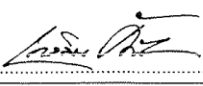
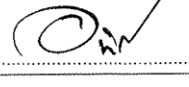
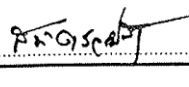
ที่ 1 กรกฎาคม 2555

บัญชีกำหนดราคาประเมินทุนทรัพย์ที่ดิน ในการจดทะเบียนสิทธิและนิติกรรมเกี่ยวกับอสังหาริมทรัพย์ พ.ศ. 2555-2558 ซึ่งคณะกรรมการประจำจังหวัดขอนแก่น ได้กำหนดไว้และได้ผ่านความเห็นชอบ จากคณะกรรมการกำหนดราคาประเมินทุนทรัพย์แล้วเมื่อวันที่ 30 พ.ย. 2554 ทั้งนี้ตั้งแต่วันที่ 1 มกราคม 2555 เป็นต้นไป ประกาศ ณ วันที่ 22 ธ.ค. 2554				
ตำบลบ้านหว้า อำเภอเมืองขอนแก่น จังหวัดขอนแก่น				
หน่วยที่	ที่ดินบริเวณ	ระยะ (ม.)	ราคาประเมิน	
			ตารางวาละ (บาท)	ไร่ละ (บาท)
1	ที่ดินติดซอย (1) บ้านหนองคู	40	650	260,000
2	ที่ดินติดถนนสายบ้านเหล่านาคี - บ้านกระเดื่อง (ภายในบริเวณหมู่บ้านหนองคู)	40	500	200,000
3	ที่ดินติดถนนสายบ้านเหล่านาคี - บ้านกระเดื่อง (ภายนอกบริเวณหมู่บ้านหนองคู)	40	300	120,000
4	ที่ดินติดถนน ซอย ทาง	40	150	60,000
5	ที่ดินนอกเหนือจากหน่วยที่ 1-4	-	100	40,000
สำเนาถูกต้อง (นางสาวกวลิน คัมน์สดี) เจ้าพนักงานประเมินราคาทรัพย์สินอาวุโส				
ที่มาของแผนที่ : แผนที่สำนักงานที่ดินจังหวัดขอนแก่น		โซน-บล็อก 04D		
 กรมธนารักษ์ กระทรวงการคลัง	นางสาวกวลิน คัมน์สดี ผู้ประเมินราคาที่ดิน	(ลงนาม) 		
	นายอภิชา ประสงค์ธรรม อนุกรรมการและเลขานุการ คณะกรรมการประจำจังหวัดขอนแก่น	(ลงนาม) 		
	(นายสมบัติ ตีรวัฒน์สุวรรณ) ผู้ว่าราชการจังหวัดขอนแก่น ประธานคณะกรรมการประจำจังหวัดขอนแก่น	(ลงนาม) 		

ที่ 1 กรกฎาคม 2555

บัญชีกำหนดราคาประเมินทุนทรัพย์ที่ดิน ในการจดทะเบียนสิทธิและนิติกรรมเกี่ยวกับอสังหาริมทรัพย์ พ.ศ. 2555-2558 ซึ่งคณะกรรมการประจำจังหวัดขอนแก่น ได้กำหนดไว้และได้ผ่านความเห็นชอบ จากคณะกรรมการกำหนดราคาประเมินทุนทรัพย์แล้วเมื่อวันที่ 30 พ.ย. 2554 ทั้งนี้ตั้งแต่วันที่ 1-มกราคม-2555 เป็นต้นไป ประกาศ ณ วันที่ 22-ธ.ค.-2554		ตำบลบ้านหว้า อำเภอเมืองขอนแก่น จังหวัดขอนแก่น		
		หน่วยที่	ที่ดินบริเวณ	ระยะ (ม.)
			ตารางวาละ (บาท)	ไร่ละ (บาท)
1	ที่ดินติดซอย (1) บ้านหนองคู	40	650	260,000
2	ที่ดินติดถนนสายบ้านเหล่านาคี - บ้านกระต๊อง (ภายในบริเวณหมู่บ้านหนองคู)	40	500	200,000
3	ที่ดินติดถนนสายบ้านเหล่านาคี - บ้านกระต๊อง (ภายนอกบริเวณหมู่บ้านหนองคู)	40	300	120,000
4	ที่ดินติดถนน ซอย ทาง	40	150	60,000
5	ที่ดินนอกเหนือจากหน่วยที่ 1-4	-	100	40,000
สำเนาถูกต้อง (นางสาวเกวลิณ คัมน์สดี) เจ้าพนักงานประเมินราคาทรัพย์สินอาวุโส				
ที่มาของแผนที่ : แผนที่สำนักงานที่ดินจังหวัดขอนแก่น			โซน-บล็อก 04D	
 กรมธนารักษ์ กระทรวงการคลัง	นางสาวเกวลิณ คัมน์สดี		 (ลงนาม).....	
	ผู้ประเมินราคาที่ดิน			
	นายอภิชา ประสงค์ธรรม		 (ลงนาม).....	
อนุกรรมการและเลขานุการ คณะกรรมการประจำจังหวัดขอนแก่น				
(นายสมบัติ ตริวัฒน์สุวรรณ)		 (ลงนาม).....		
ผู้ว่าราชการจังหวัดขอนแก่น				
ประธานคณะกรรมการประจำจังหวัดขอนแก่น				

หน้า 1 กรกฎาคม 2555

บัญชีกำหนดราคาประเมินทุนทรัพย์ที่ดิน				
ในการจดทะเบียนสิทธิและนิติกรรมเกี่ยวกับอสังหาริมทรัพย์ พ.ศ. 2555-2558 ซึ่งคณะกรรมการประจำจังหวัดขอนแก่น ได้กำหนดไว้และได้ผ่านความเห็นชอบ จากคณะกรรมการกำหนดราคาประเมินทุนทรัพย์แล้วเมื่อวันที่ 30 พ.ย. 2554 ทั้งนี้ตั้งแต่วันที่ 1-มกราคม-2555- เป็นต้นไป ประกาศ ณ วันที่ 22 ธ.ค. 2554				
ตำบลบ้านหว้า อำเภอเมืองขอนแก่น จังหวัดขอนแก่น				
หน่วยที่	ที่ดินบริเวณ	ระยะ (ม.)	ราคาประเมิน	
			ตารางวาละ (บาท)	ไร่ละ (บาท)
1	ที่ดินติดถนนสายขอนแก่น - เหล่านาคี (ทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 2131)			
	1.1 ที่ดินติดถนน	40	1,000	400,000
	1.2 ที่ดินต่อจากหน่วยที่ 1.1 ในแปลงเดียวกัน	40	500	200,000
2	ที่ดินจัดสรรหรือลักษณะคล้ายจัดสรร	-	1,000	400,000
3	ที่ดินติดถนนสายขอนแก่น - มัญจาคีรี (ทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 2062)			
	3.1 ที่ดินติดถนน	40	875	350,000
	3.2 ที่ดินต่อจากหน่วยที่ 3.1 ในแปลงเดียวกัน	40	435	174,000
4	ที่ดินติดซอย (1) บ้านเหล่านางาม	40	750	300,000
5	ที่ดินติดถนนสายบ้านเหล่าโพหนอง	40	300	120,000
6	ที่ดินติดถนน ซอย ทาง	40	200	80,000
7	ที่ดินนอกเหนือจากหน่วยที่ 1-6	-	100	40,000
สำเนาถูกต้อง (นางสาวเกวลิณ คัมภ์สัดดี) เจ้าพนักงานประเมินราคาทรัพย์สินฯ 5				
ที่มาของแผนที่ : แผนที่สำนักงานที่ดินจังหวัดขอนแก่น		โซน-บล็อก 04E		
 กรมธนารักษ์ กระทรวงการคลัง	นางสาวเกวลิณ คัมภ์สัดดี ผู้ประเมินราคาที่ดิน	(ลงนาม) 		
	นายอภิชา ประสงค์ธรรม อนุกรรมการและเลขานุการ คณะกรรมการประจำจังหวัดขอนแก่น	(ลงนาม) 		
	(นายสมบัติ ศรีวิวัฒน์สุวรรณ) ผู้ว่าราชการจังหวัดขอนแก่น ประธานคณะกรรมการประจำจังหวัดขอนแก่น	(ลงนาม) 		

04F

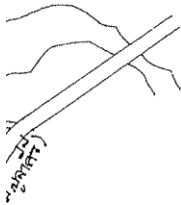
วันที่ 1 กรกฎาคม 2555

บัญชีกำหนดราคาประเมินทุนทรัพย์ที่ดิน				
ในการจดทะเบียนสิทธิและนิติกรรมเกี่ยวกับอสังหาริมทรัพย์ พ.ศ. 2555-2558				
ซึ่งคณะกรรมการประจำจังหวัดขอนแก่น ได้กำหนดไว้และได้ผ่านความเห็นชอบ				
จากคณะกรรมการกำหนดราคาประเมินทุนทรัพย์แล้วเมื่อวันที่ 30 พ.ย. 2554				
ทั้งนี้ตั้งแต่วันที่ 1 มกราคม 2555 เป็นต้นไป ประกาศ ณ วันที่ 22 ธ.ค. 2554				
ตำบลบ้านหว้า อำเภอเมืองขอนแก่น จังหวัดขอนแก่น				
หน่วยที่	ที่ดินบริเวณ	ระยะ (ม.)	ราคาประเมิน	
			ตารางวาละ (บาท)	ไร่ละ (บาท)
812	5541 IV 6012			
1	ที่ดินติดซอย (1) บ้านเหล่าโพทอง	40	650	260,000
2	ที่ดินติดทางหลวงชนบท ชก.4008 บ้านเหล่านาดี - บ้านป่าฝุ (ภายในบริเวณหมู่บ้านเหล่าโพทอง)	40	500	200,000
3	ที่ดินติดทางหลวงชนบท ชก.4008 บ้านเหล่านาดี - บ้านป่าฝุ (ภายนอกบริเวณหมู่บ้านเหล่าโพทอง)	40	300	120,000
4	ที่ดินติดถนนสายบ้านเหล่าโพทอง	40	300	120,000
5	ที่ดินติดถนน ซอย ทาง	40	200	80,000
6	ที่ดินนอกเหนือจากหน่วยที่ 1-5	-	100	40,000
สำเนาถูกต้อง (นางสาวกมลีน คัมภ์สดี) เจ้าหน้าที่งานประเมินราคาทรัพย์สินอาวุโส				
ที่มาของแผนที่ : แผนที่สำนักงานที่ดินจังหวัดขอนแก่น			โซน-บล็อก 04F	
 กรมธนารักษ์ กระทรวงการคลัง	นางสาวกมลีน คัมภ์สดี ผู้ประเมินราคาที่ดิน		(ลงนาม).....	
	นายอภิชา ประสงค์ธรรม อนุกรรมการและเลขานุการ คณะกรรมการประจำจังหวัดขอนแก่น		(ลงนาม).....	
	(นายสมบัติ ศรีวัฒโนสุวรรณ) ผู้ว่าราชการจังหวัดขอนแก่น ประธานคณะกรรมการประจำจังหวัดขอนแก่น		(ลงนาม).....	

หนองหลุม
แนวเขต ต.บ้านหว้า
หมู่ ๖ เขต จ.ขอนแก่น

วาง

ก.ก.ฎาคม 2555

)41

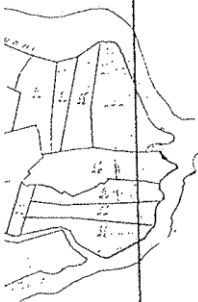
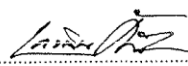
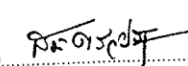
5541 IV 5410

5541 IV 5408

04L

ที่ 1 กรกฎาคม 2555

[illegible]

		บัญชีกำหนดราคาประเมินทุนทรัพย์ที่ดิน ในการจดทะเบียนสิทธิและนิติกรรมเกี่ยวกับอสังหาริมทรัพย์ พ.ศ. 2555-2558 ซึ่งคณะกรรมการประจำจังหวัดขอนแก่น ได้กำหนดไว้และได้ผ่านความเห็นชอบ จากคณะกรรมการกำหนดราคาประเมินทุนทรัพย์แล้วเมื่อวันที่ <u>30 พ.ย. 2554</u> ทั้งนี้ตั้งแต่วันที่ 1 มกราคม 2555 เป็นต้นไป ประกาศ ณ วันที่ <u>22 ธ.ค. 2554</u>			
		ตำบลบ้านหว้า อำเภอเมืองขอนแก่น จังหวัดขอนแก่น			
554I IV5 6	หน่วยที่	ที่ดินบริเวณ	ระยะ (ม.)	ราคาประเมิน	
				ตารางวาละ (บาท)	ไร่ละ (บาท)
	1	ที่ดินติดถนนสายขอนแก่น - มัญจาคีรี			
		(ทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 2062)			
		1.1 ที่ดินติดถนน	40	650	260,000
		1.2 ที่ดินต่อจากหน่วยที่ 1.1 ในแปลงเดียวกัน	40	325	130,000
	2	ที่ดินติดซอย (1) บ้านทองหลาง	40	650	260,000
	3	ที่ดินติดซอย (1) บ้านดอนเงิน	40	650	260,000
	4	ที่ดินติดทางหลวงชนบทสายบ้านทองหลาง - บ้านไต้หวัน	40	500	200,000
	5	ที่ดินติดถนน อบจ.สายบ้านทองหลาง - บ้านเหล่านาคี	40	300	120,000
	6	ที่ดินติดถนน ซอย ทาง	40	200	80,000
	7	ที่ดินนอกเหนือจากหน่วยที่ 1-6	-	100	40,000
สำเนาถูกต้อง (นางสาวเกวลิณ คัมภัสร์) เจ้าพนักงานประเมินราคาทรัพย์สินอาวุโส					
ที่มาของแผนที่ : แผนที่สำนักงานที่ดินจังหวัดขอนแก่น			โซน-บล็อก 04I		
 กรมธนารักษ์ กระทรวงการคลัง	นางสาวเกวลิณ คัมภัสร์		(ลงนาม) 		
	ผู้ประเมินราคาที่ดิน				
	นายอภิชา ประสงค์ธรรม		(ลงนาม) 		
อนุกรรมการและเลขานุการ คณะกรรมการประจำจังหวัดขอนแก่น					
(นายสมบัติ ตริวัฒน์สุวรรณ) ผู้ว่าราชการจังหวัดขอนแก่น ประธานคณะกรรมการประจำจังหวัดขอนแก่น		(ลงนาม) 			

วันที่ 1 กรกฎาคม 2555

บัญชีกำหนดราคาประเมินทุนทรัพย์ที่ดิน
 ในการจดทะเบียนสิทธิและนิติกรรมเกี่ยวกับอสังหาริมทรัพย์ พ.ศ. 2555-2558
 ซึ่งคณะกรรมการประจำจังหวัดขอนแก่น ได้กำหนดไว้และได้ผ่านความเห็นชอบ
 จากคณะกรรมการกำหนดราคาประเมินทุนทรัพย์แล้วเมื่อวันที่ 30 พ.ย. 2554
 ทั้งนี้ตั้งแต่วันที่ 1 มกราคม 2555 เป็นต้นไป ประกาศ ณ วันที่ 22 ธ.ค. 2554

ตำบลบ้านหว้า อำเภอเมืองขอนแก่น จังหวัดขอนแก่น

หน่วยที่	ที่ดินบริเวณ	ระยะ (ม.)	ราคาประเมิน	
			ตารางวา (บาท)	ไร่ละ (บาท)
1	ที่ดินติดถนนสายขอนแก่น - มัญจาคีรี (ทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 2062)			
	1.1 ที่ดินติดถนน	40	875	350,000
	1.2 ที่ดินต่อจากหน่วยที่ 1.1 ในแปลงเดียวกัน	40	435	174,000
2	ที่ดินติดถนนสายบ้านเหล่านาดี - บ้านกระเดื่อง (บริเวณภายในหมู่บ้านเหล่านาดี)	40	750	300,000
3	ที่ดินติดซอย (1) บ้านเหล่านาดี	40	750	300,000
4	ที่ดินติดซอย (1) บ้านหว้า	40	650	260,000
5	ที่ดินติดทางหลวงชนบท ชก.4008 บ้านเหล่านาดี-บ้านป่าฝุ	40	500	200,000
6	ที่ดินติดถนนสายบ้านเหล่านาดี - บ้านกระเดื่อง (บริเวณภายนอกหมู่บ้านเหล่านาดี)	40	300	120,000
7	ที่ดินติดถนน อบจ.สายบ้านทองหลาง - บ้านเหล่านาดี	40	300	120,000
8	ที่ดินติดถนนสายบ้านหว้า - บ้านเต่า	40	250	100,000
9	ที่ดินติดถนน ซอย ทาง	40	200	80,000
10	ที่ดินนอกเหนือจากหน่วยที่ 1-9	-	100	40,000
มีผลบังคับใช้ตั้งแต่วันที่ 1 กรกฎาคม 2555				

ที่มาของแผนที่ : แผนที่สำนักงานที่ดินจังหวัดขอนแก่น

โซน-บล็อก 04J

สำเนาถูกต้อง

นางสาวเกวลิณ คัมภ์สดี
กรรมการและเลขานุการ
คณะกรรมการประจำจังหวัดขอนแก่น

(นางสาวเกวลิณ คัมภ์สดี)
นายก อบจ.ขอนแก่น

กรมธนารักษ์
กระทรวงการคลัง

นางสาวเกวลิณ คัมภ์สดี
ผู้ประเมินราคาที่ดิน

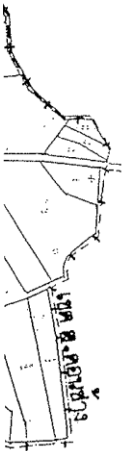
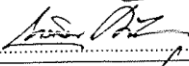
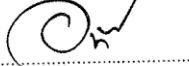
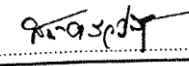
นายอภิชา ประสงค์ธรรม
อนุกรรมการและเลขานุการ
คณะกรรมการประจำจังหวัดขอนแก่น

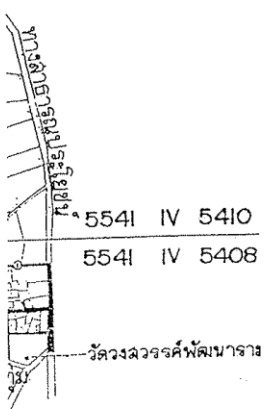
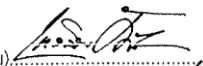
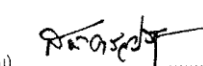
(นายสมบัติ ศรีวิวัฒน์สุวรรณ)
ผู้ว่าราชการจังหวัดขอนแก่น
ประธานคณะกรรมการประจำจังหวัดขอนแก่น

(ลงนาม).....

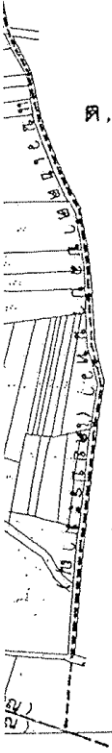
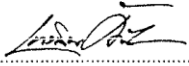
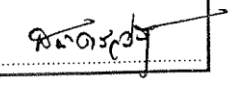
(ลงนาม).....

(ลงนาม).....

		บัญชีกำหนดราคาประเมินทุนทรัพย์ที่ดิน ในการจดทะเบียนสิทธิและนิติกรรมเกี่ยวกับอสังหาริมทรัพย์ พ.ศ. 2555-2558 ซึ่งคณะกรรมการประจำจังหวัดขอนแก่น ได้กำหนดไว้และได้ผ่านความเห็นชอบ จากคณะกรรมการกำหนดราคาประเมินทุนทรัพย์แล้วเมื่อวันที่ 30 พ.ย. 2554 ทั้งนี้ตั้งแต่วันที่ 1 มกราคม 2555 เป็นต้นไป ประกาศ ณ วันที่ 22 ธ.ค. 2554			
		ตำบลบ้านหว้า อำเภอเมืองขอนแก่น จังหวัดขอนแก่น			
หน่วยที่	ที่ดินบริเวณ	ระยะ (ม.)	ราคาประเมิน		
			ตารางวาละ (บาท)	ไร่ละ (บาท)	
1	ที่ดินติดซอย (1) บ้านเต่า	40	650	260,000	
2	ที่ดินติดถนนสายบ้านหว้า - บ้านเต่า	40	250	100,000	
3	ที่ดินติดถนน ซอย ทาง	40	200	80,000	
4	ที่ดินนอกเหนือจากหน่วยที่ 1-3	-	100	40,000	
สำเนาถูกต้อง (นางสาวเกวลิณ คัมภัสสดี) เจ้าพนักงานประเมินราคาทรัพย์สินอาวุโส					
มีผลบังคับใช้ตั้งแต่วันที่ 1 กรกฎาคม 2555					
ที่มาของแผนที่ : แผนที่สำนักงานที่ดินจังหวัดขอนแก่น			โซน-บล็อก 04K		
 กรมธนารักษ์ กระทรวงการคลัง	นางสาวเกวลิณ คัมภัสสดี ผู้ประเมินราคาที่ดิน		(ลงนาม)..... 		
	นายอภิชา ประสงค์ธรรม อนุกรรมการและเลขานุการ คณะกรรมการประจำจังหวัดขอนแก่น		(ลงนาม)..... 		
	(นายสมบัติ ศรีวัฒนสุวรรณ) ผู้ว่าราชการจังหวัดขอนแก่น ประธานคณะกรรมการประจำจังหวัดขอนแก่น		(ลงนาม)..... 		

04K 	บัญชีกำหนดราคาประเมินทุนทรัพย์ที่ดิน ในการจดทะเบียนสิทธิและนิติกรรมเกี่ยวกับอสังหาริมทรัพย์ พ.ศ. 2555-2558 ซึ่งคณะกรรมการประจำจังหวัดขอนแก่น ได้กำหนดไว้และได้ผ่านความเห็นชอบ จากคณะกรรมการกำหนดราคาประเมินทุนทรัพย์แล้วเมื่อวันที่ <u>30 พ.ย. 2554</u> ทั้งนี้ตั้งแต่วันที่ 4 มกราคม 2555 เป็นต้นไป ประกาศ ณ วันที่ <u>22 ธ.ค. 2554</u>				
	ตำบลบ้านหว้า อำเภอเมืองขอนแก่น จังหวัดขอนแก่น				
	หน่วยที่	ที่ดินบริเวณ	ระยะ (ม.)	ราคาประเมิน	
				ตารางวาละ (บาท)	ไร่ละ (บาท)
	1	ที่ดินติดซอย (1) บ้านหนองหุ้ม	40	650	260,000
2	ที่ดินติดทางหลวงชนบทสายบ้านทองหลาง - บ้านไผ่ (ภายในบริเวณหมู่บ้านหนองหุ้ม)	40	500	200,000	
3	ที่ดินติดทางหลวงชนบทสายบ้านทองหลาง - บ้านไผ่ (ภายนอกบริเวณหมู่บ้านหนองหุ้ม)	40	300	120,000	
4	ที่ดินติดถนน ซอย ทาง	40	200	80,000	
5	ที่ดินนอกเหนือจากหน่วยที่ 1-4	-	100	40,000	
สำเนาถูกต้อง (นางสาวกมลีน คัมภ์สัติ) เจ้าพนักงานประเมินราคาทรัพย์สิน					
ที่มาของแผนที่ : แผนที่สำนักงานที่ดินจังหวัดขอนแก่น			โซน-บล็อก 04L		
 กรมธนารักษ์ กระทรวงการคลัง	นางสาวกมลีน คัมภ์สัติ ผู้ประเมินราคาที่ดิน		(ลงนาม) 		
	นายอภิชา ประสงค์ธรรม อนุกรรมการและเลขานุการ คณะกรรมการประจำจังหวัดขอนแก่น		(ลงนาม) 		
	(นายสมบัติ ศรีวัฒนสุวรรณ) ผู้ว่าราชการจังหวัดขอนแก่น ประธานคณะกรรมการประจำจังหวัดขอนแก่น		(ลงนาม) 		

ที่ 1 กรกฎาคม 2555

K	บัญชีกำหนดราคาประเมินทุนทรัพย์ที่ดิน ในการจดทะเบียนสิทธิและนิติกรรมเกี่ยวกับอสังหาริมทรัพย์ พ.ศ. 2555-2558 ซึ่งคณะกรรมการประจำจังหวัดขอนแก่น ได้กำหนดไว้และได้ผ่านความเห็นชอบ จากคณะกรรมการกำหนดราคาประเมินทุนทรัพย์แล้วเมื่อวันที่ 30 พ.ย. 2554 ทั้งนี้ตั้งแต่วันที่ 1-มกราคม-2555 เป็นต้นไป ประกาศ ณ วันที่ 22 ธ.ค. 2554				
	ตำบลบ้านหว้า อำเภอเมืองขอนแก่น จังหวัดขอนแก่น				
	หน่วยที่	ที่ดินบริเวณ	ระยะ (ม.)	ราคาประเมิน ตารางวาละ ไร่ละ (บาท) (บาท)	
	554I IV 5610				
	554I IV 5608				
 ต. คอนช้าง	1	ที่ดินติดถนนบ้านทองหลาง - บ้านไต้ (ภายในบริเวณหมู่บ้านหนองทุ่ม)	40	500	200,000
	2	ที่ดินติดถนนบ้านทองหลาง - บ้านไต้ (ภายนอกบริเวณหมู่บ้านหนองทุ่ม)	40	300	120,000
	3	ที่ดินติดถนน ขอย ทาง	40	200	80,000
	4	ที่ดินนอกเหนือจากหน่วยที่ 1-3	-	100	40,000
ที่มาของแผนที่ : แผนที่สำนักงานที่ดินจังหวัดขอนแก่น โฉนด-บล็อก 04M					
 กรมธนารักษ์ กระทรวงการคลัง	นางสาวเกวลิณ คัมน์สดี ผู้ประเมินราคาที่ดิน		(ลงนาม) 		
	นายอภิชา ประสงค์ธรรม อนุกรรมการและเลขานุการ คณะอนุกรรมการประจำจังหวัดขอนแก่น		(ลงนาม) 		
	(นายสมบัติ ศรีวิวัฒน์สุวรรณ) ผู้ว่าราชการจังหวัดขอนแก่น ประธานคณะกรรมการประจำจังหวัดขอนแก่น		(ลงนาม) 		
ตั้งวันที่ 1 กรกฎาคม 2555					

ภาคผนวก ง
บัญชีกำหนดราคาประเมินทุนทรัพย์ที่ดิน
เพื่อเรียกเก็บค่าธรรมเนียมในการจดทะเบียนสิทธิและนิติกรรม
รอบบัญชี ปี พ.ศ. 2551 - 2554

บัญชีการจดทะเบียนการค้า
เพื่อเรียกเก็บค่าธรรมเนียมในการจดทะเบียนการค้าและสิทธิบัตร

ปี พ.ศ. 2551-2554

อำเภอเมืองขอนแก่น (นอกเขตเทศบาล) จังหวัดขอนแก่น

สำนักงานทรัพย์สินทางปัญญา

กรมทรัพย์สินทางปัญญา

เล่มที่ 2/2

บัญชีราคาประเมินทุนทรัพย์ที่ดิน

โซน 12 บล็อก A – M

ตำบลบ้านหว้า

อำเภอเมืองขอนแก่น จังหวัดขอนแก่น

คู่มือขยายหมู่บ้านด้านหลัง

554I IV 5214

554I IV 5212

554I IV 5210

12A

12E

12J

12H

อำเภอบ้านฝาง

บ้านฝาง

บ้านฝาง

บ้านฝาง

บัญชีกำหนดค่าเช่าประเมินทุนทรัพย์ที่ดินในการจดทะเบียนสิทธิและนิติกรรม
เกี่ยวกับอสังหาริมทรัพย์ซึ่งจะออกกรรมสิทธิ์ที่ดินให้บุคคล ช้อนแก่กันได้
และผ่านความเห็นชอบของคณะกรรมการกำหนดค่าเช่าประเมินทุนทรัพย์แล้วเมื่อวันที่ ๓๐ มิ.ย. ๒๕๖๐
ทั้งนี้ตั้งแต่วันที่ 1 มกราคม ๒๕๖1 เป็นต้นไป ประกาศ ณ วันที่ 20 ส.ค. ๒๕๖0
เจ้าพนักงานที่ดิน อำเภอเมืองขอนแก่น จังหวัดขอนแก่น

พื้นที่

ที่ดินบริเวณ

ราคาประเมิน

รายละเอียด

บาท

บาท

บาท

1	ที่ดินติดถนนหน้าที่ดิน - บ้านกระต๊อ (ภายในบริเวณหมู่บ้านหนอง)	40	500	200,000
2	ที่ดินติดซอย (1) บ้านหนอง	40	500	200,000
3	ที่ดินติดถนนหน้าที่ดิน - บ้านกระต๊อ (ภายนอกบริเวณหมู่บ้านหนอง)	40	300	120,000
4	ที่ดินติดถนน ซอย ทาง	40	150	60,000
5	ที่ดินติดถนนหน้าที่ดิน 1-4	100	100	40,000

ที่มาของแผนที่ : แผนที่ภูมิประเทศโดยสิทธิการและผังเมือง

นางรมใจ สดะวิท

ผู้ประเมินราคาที่ดิน

นายสมชาย อุดมทองพันธ์ กรรมการและเลขานุการ

คณะกรรมการประเมินราคาที่ดิน

นายสมชาย อุดมทองพันธ์ กรรมการและเลขานุการ

คณะกรรมการประเมินราคาที่ดิน

นายสมชาย อุดมทองพันธ์ กรรมการและเลขานุการ

คณะกรรมการประเมินราคาที่ดิน

Maharakham University

แปลงขายบ้านหนอง

บัญชีกำหนดราคาประเมินทุนทรัพย์ที่ดินในการจดทะเบียนสิทธิและนิติกรรม
เกี่ยวกับอสังหาริมทรัพย์ซึ่งจะออกกรรมสิทธิ์จดทะเบียนไว้ที่สำนักงานที่ดิน
และกำหนดราคาประเมินทุนทรัพย์ที่ดินและกำหนดราคาประเมินทุนทรัพย์ที่ดิน
ทั้งนี้ตั้งแต่วันที่ ๑ มกราคม ๒๕๕๑ เป็นต้นไป ประกาศ ณ วันที่ ๒๐ ธ.ค. ๒๕๕๐
ทำขึ้น ณ วันที่ ๒๐ ธ.ค. ๒๕๕๐

พื้นที่	ที่ดินบริเวณ	ราคาประเมิน	
		ราคาประเมิน (บาท)	ราคาประเมิน (บาท)
1	ที่ดินบริเวณบ้านหนอง - บ้านหนอง (หมู่ ๕) บ้านหนอง (หมู่ ๕) บ้านหนอง (หมู่ ๕)	40	500
2	ที่ดินบริเวณ (1) บ้านหนอง	40	500
3	ที่ดินบริเวณบ้านหนอง - บ้านหนอง (หมู่ ๕) บ้านหนอง (หมู่ ๕) บ้านหนอง (หมู่ ๕)	40	300
4	ที่ดินบริเวณ บ้านหนอง	40	150
5	ที่ดินบริเวณบ้านหนอง 1-4	100	40,000

กรมการที่ดิน
กระทรวงมหาดไทย

ที่มาของแผนที่ : แผนที่ภูมิประเทศและพื้นที่เกษตรกรรม

นางสาว โสภณ
ผู้ประเมินราคาที่ดิน

นายสมชาย เอกอุดมพงษ์ กรรมการและเลขานุการ
คณะกรรมการประเมินราคาที่ดินจังหวัดขอนแก่น

(นายปราชัย ขวัญชัย)

ประธานคณะกรรมการประเมินราคาที่ดินจังหวัดขอนแก่น

[illegible]

ภาคผนวก จ
บัญชีกำหนดราคาประเมินทุนทรัพย์ที่ดิน
เพื่อเรียกเก็บค่าธรรมเนียมในการจดทะเบียนสิทธิและนิติกรรม
รอบบัญชี ปี พ.ศ. 2547 - 2550

บัญญัติกำหนดราคาประเมินเงินภาษีที่ดิน
เพื่อเรียกเก็บค่าธรรมเนียมในการจดทะเบียนสิทธิและนิติกรรม

พ.ศ. 2547 - 2550

ตำบล โคกสี, บ้านหัว, ดอนช้าง, เมืองเก่า,

พระลับ, บึงเนียม, ท่าพระ, ดอนหัน

อำเภอเมืองขอนแก่น

จังหวัดขอนแก่น

เล่มที่ 2/2

คณะกรรมการกำหนดราคาประเมินเงินภาษีที่ดิน มีมติเป็นเอกฉันท์

กรรมา

ประกาศใช้ ณ วันที่

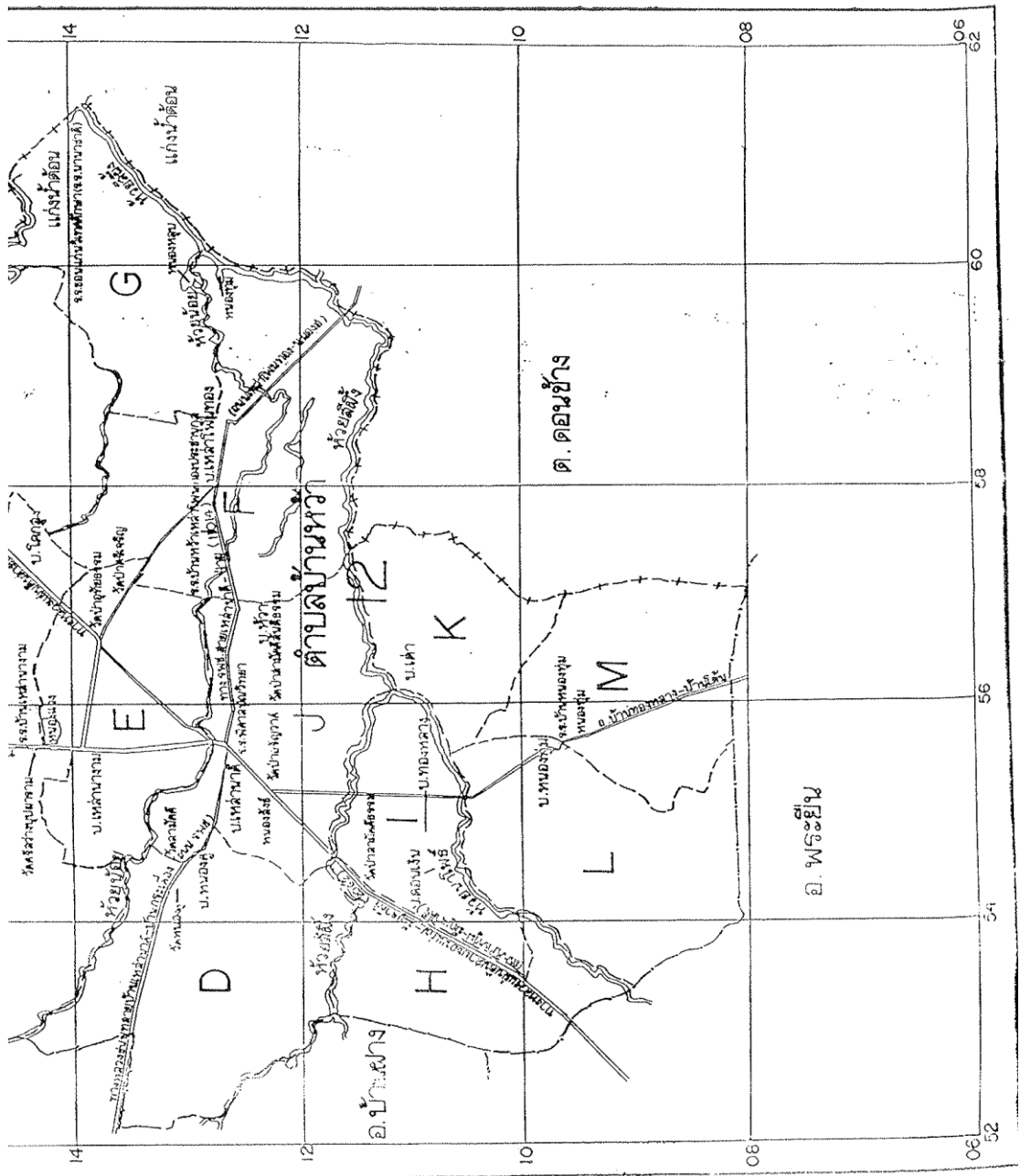
พ.ศ.

บัญชีกำหนดราคาประเมินทุนทรัพย์ที่ดิน

โฉนด 12 บล็อก A - M

ตำบลบ้านหว้า

อำเภอเมืองขอนแก่น จังหวัดขอนแก่น

บัญชีประเมินราคาทุนทรัพย์ที่ดิน		
หน่วยที่	ที่ดินบริเวณ	พื้นที่
1	ที่ดินบริเวณบ้านสวนพริก โซน 12 วัตถุประสงค์ A ที่ดินติดถนนซอยถนน ม.อุบลราชธานี (200/2) 1.1 ที่ดินติดถนน ระยะ 40 เมตร 1.2 สอดจากหน่วยที่ 1.1 ระยะ ไม่นเกิน 40 เมตร ในแปลงเดียวกัน	560 200,000 300 100,000 150 60,000 100 40,000
2	ที่ดินติดถนน ซอยทาง ระยะ 40 เมตร	
3	ที่ดินติดจากหน่วยที่ 1-2	
ไม่ได้ขึ้น 55 ๗๖๖๖๖ ๕๕๕๕		
1	ที่ดินติดถนนซอยถนน ม.อุบลราชธานี (2131) 1.1 ที่ดินติดถนน ระยะ 40 เมตร 1.2 สอดจากหน่วยที่ 1.1 ระยะ ไม่นเกิน 40 เมตร ในแปลงเดียวกัน	1,000 400,000 500 200,000

แผนที่แสดงราคาประเมินทุนทรัพย์ที่ดิน

ตำบลบ้านพร้าว อำเภอเมืองขอนแก่น จังหวัดขอนแก่น

โฉนดที่ดิน

12 A

มาตราส่วน

1:16,000

กรมธนารักษ์

กระทรวงการคลัง

นายประจักษ์ ทรัพย์ศิริ

นายประจักษ์ ทรัพย์ศิริ

วันที่ 18 ส.ค. 2546

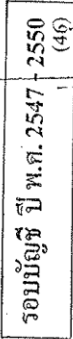
รอบบัญชี ปี พ.ศ. 2547 - 2550 (4)

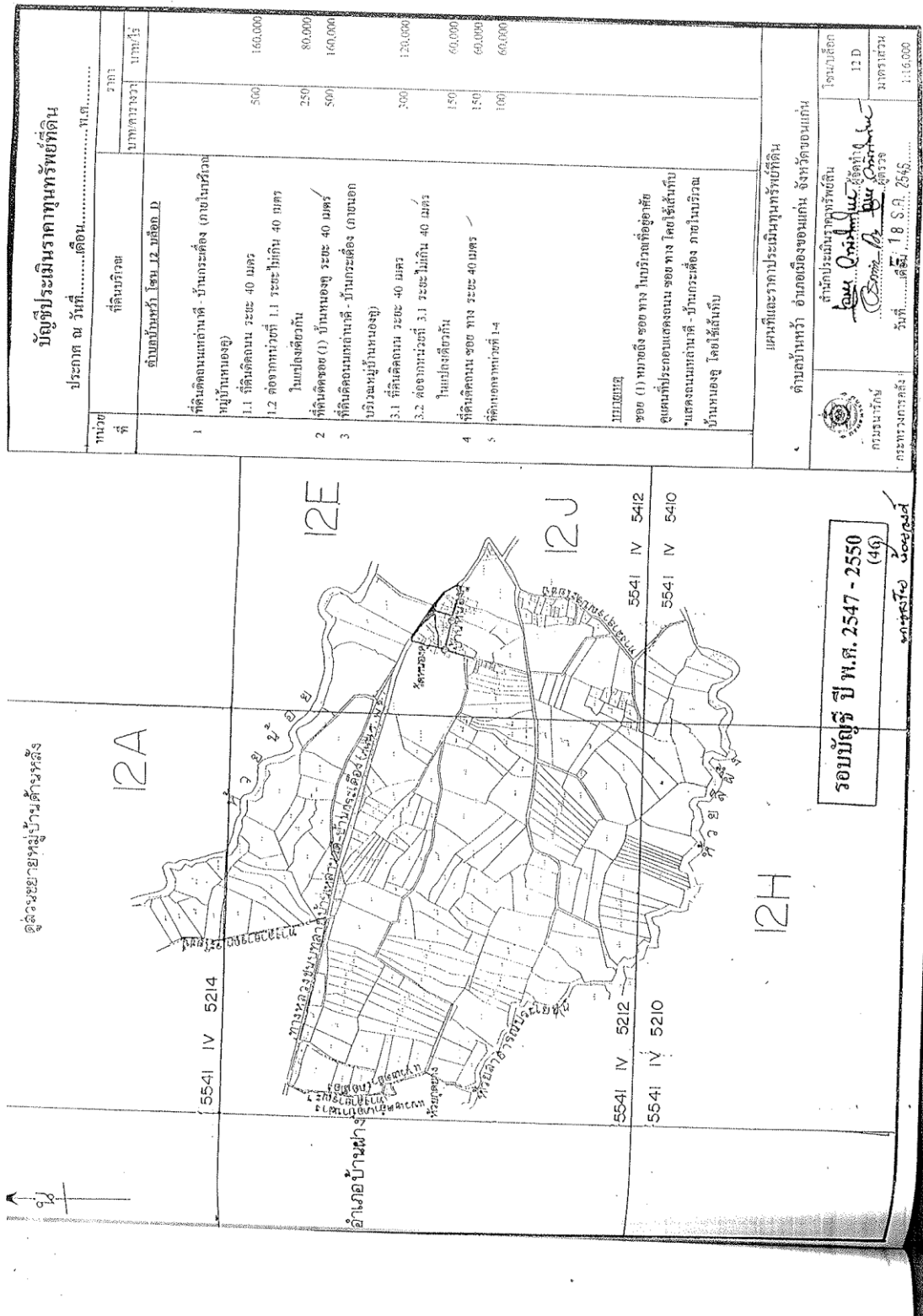
นายประจักษ์ ทรัพย์ศิริ

นายประจักษ์ ทรัพย์ศิริ

นายประจักษ์ ทรัพย์ศิริ

[illegible]

สำรวจขายบ้านของดู

5541 N 5412-5 5541 IV 5412-6

5541 IV 5412-9 5541 IV 5412-10

บัญชีประเมินราคาทุนทรัพย์ที่ดิน

ประเภท ณ วันที่.....เดือน.....ปี.....

หน่วย ที่	ที่ดินบริเวณ	ราคา	บาท/ไร่
ตำบลบ้านหัว โชน 12 มยอ 10			
1	ที่ดินเดิมเมตลันเคี - บ้านกระตัง (ภายในบริเวณหมู่บ้านหนอง)	500	160,000
1.1	ที่ดินเดิม ระยะเวลา 40 เมตร		
1.2	คลองหนวที่ 1.1 ระยะ ไม่เกิน 40 เมตร	250	80,000
	ในแปลงเดียวกัน	500	160,000
2	ที่ดินเดิม (1) บ้านหนอง ระยะ 40 เมตร		
3	ที่ดินเดิมเมตลันเคี - บ้านกระตัง (ภายนอกบริเวณหมู่บ้านหนอง)	300	120,000
3.1	ที่ดินเดิม ระยะเวลา 40 เมตร		
3.2	คลองหนวที่ 3.1 ระยะ ไม่เกิน 40 เมตร	150	60,000
	ในแปลงเดียวกัน	150	60,000
4	ที่ดินเดิม หนอง ทาง ระยะ 40 เมตร	100	60,000
5	ที่ดินเดิมหนวที่ 1-4		
รวมมูลค่า			
รวม (1) รวมถึง หนอง ทาง ในบริเวณที่ผู้เช่าซื้อ			
ที่ดินที่ประกอบแสดงบน หนอง ทาง โดยใช้เงินที่แสดงบนเมตลันเคี - บ้านกระตัง ภายในบริเวณบ้านหนอง โดยได้รับกับ			

กรมธนารักษ์

กระทรวงการคลัง

แผนภูมิและราคาประเมินทุนทรัพย์ที่ดิน

ตำบลบ้านหัว อำเภอเมืองขอนแก่น จังหวัดขอนแก่น

กรมธนารักษ์

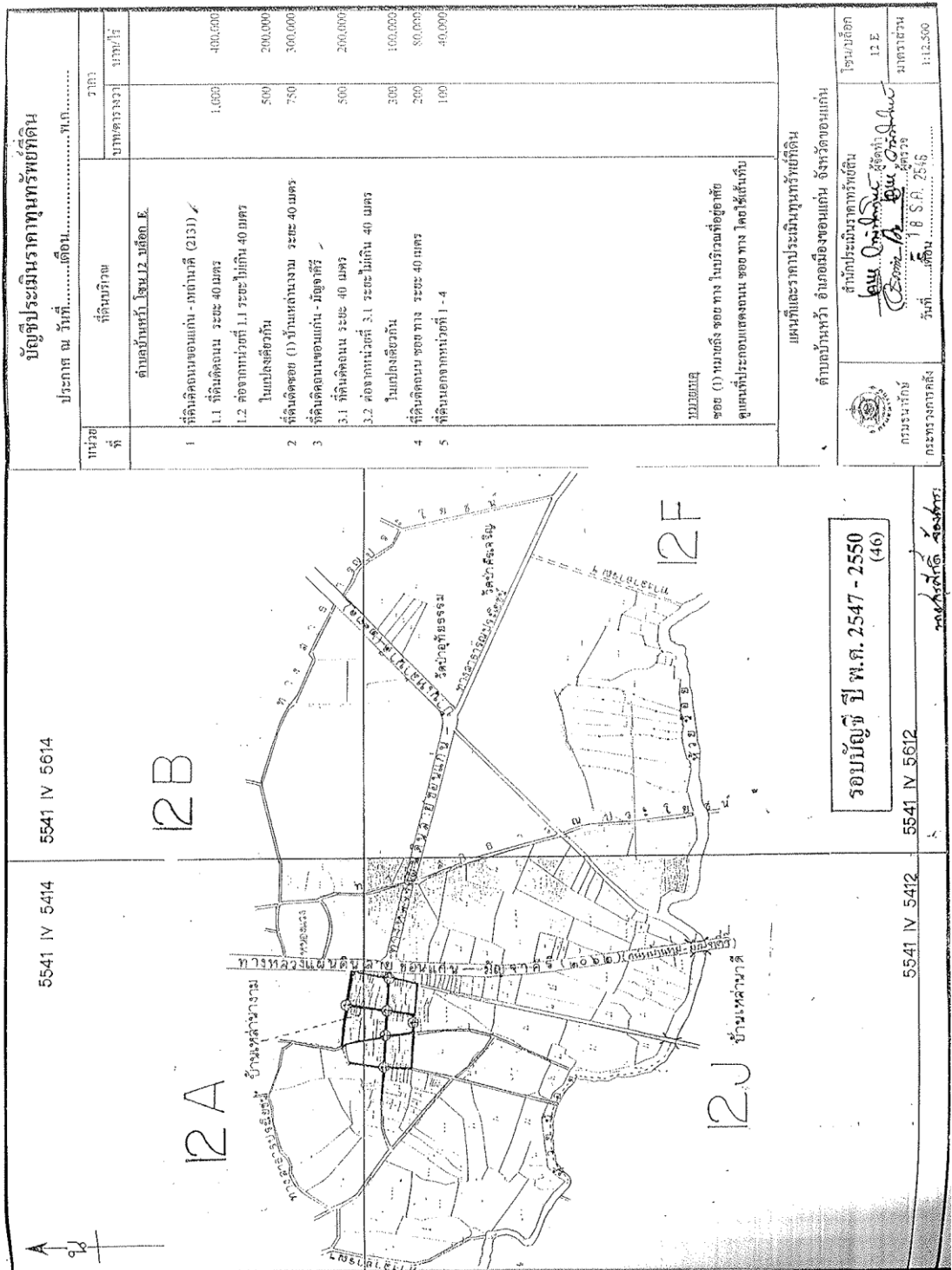
กระทรวงการคลัง

นาย.....

นาย.....

วันที่.....

รอบบัญชี ปี พ.ศ. 2547 - 2550 (46)

บัญชีประเมินราคาทุนทรัพย์สิน ประเภท ณ วันที่.....เดือน.....ปี.....			
หน่วย ที่	ที่ดินบริเวณ	ขนาด ตารางวา	ราคา ไร่
	ตำบลบ้านหมี่ โขม 12 มัคเค G		
1	ที่ดินติดถนนในหมู่บ้านสี่แยกเก่า ระแวก 40 เมตร	5,000	2,000,000
2	ที่ดินติดถนน ซอย ทาง ระแวก 40 เมตร	150	60,000
3	ที่ดินนอกเขตแนวเขตที่ 1-2	100	40,000

ด. เมืองเก่า

14A

ด. ดอนช้าง

13A

5541 IV 5814	5541 I 6014	5541 IV 5812	5541 I 6012
--------------	-------------	--------------	-------------

ด. เมืองเก่า

14A

ด. ดอนช้าง

13A

รอบบัญชี ปี พ.ศ. 2547 - 2550 (46)

นาย.....

บัญชีประเมินราคาทุนทรัพย์สิน

ประเภท ณ วันที่.....เดือน.....พ.ศ.....

หมวดหมู่ ที่	ที่ดินบริเวณ	จำนวน บาท/ไร่	รวม
1	ที่ดินบริเวณหน้า โขง 12 บล็อก H ที่ดินเดิมของเอกชน - มั่งคั่ง (2062) 1.1 ที่ดินโฉนด ระยะเวลา 40 ปี 1.2 สอดคล้องกับ 1.1 ระยะไม่เกิน 40 ปี ในแปลงเดียวกัน	500	200,000
2	ที่ดินเดิมของเอกชน - ระยะ 40 ปี	250	100,000
3	ที่ดินเดิมของเอกชน - 1-2	200	80,000
		100	40,000

แผนที่และราคาประเมินทุนทรัพย์สิน

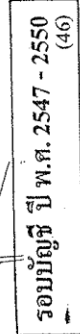
กรมทรัพยากร
และสิ่งแวดล้อม

สำนักงานที่ดิน จังหวัดขอนแก่น

สำเนาที่ดิน 19.5.2546

[illegible]

[illegible]

ภาคผนวก ฉ
หนังสือขอความอนุเคราะห์

ที่ ศธ ๐๕๓๐.๑๙/ ๗๕๒ ๙

มหาวิทยาลัยมหาสารคาม
อำเภอกันทรวิชัย
จังหวัดมหาสารคาม ๔๔๑๕๐

๕ ตุลาคม ๒๕๕๕

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์ทดลองใช้เครื่องมือ

เรียน องค์กรบริหารส่วนตำบลบ้านหว้า

ด้วย นางสาวกรณิการ์ เทพไกรวัล นิสิตปริญญาโท หลักสูตรรัฐศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการเมืองการปกครอง (ร.ม.) วิทยาลัยการเมืองการปกครอง มหาวิทยาลัยมหาสารคาม กำลังทำวิทยานิพนธ์ เรื่อง “อิทธิพลของอุดมการณ์เสรีนิยมใหม่ต่อวัฒนธรรมอีสาน” โดยมี อาจารย์ ดร.วินัย ผลเจริญ เป็นประธานควบคุมวิทยานิพนธ์ในครั้งนี้

เพื่อให้การทำวิทยานิพนธ์ดำเนินไปด้วยความเรียบร้อยและบรรลุตามวัตถุประสงค์ มหาวิทยาลัยฯ จึงขอความอนุเคราะห์จากท่านอนุญาตให้ นางสาวกรณิการ์ เทพไกรวัล ทดลองใช้ เครื่องมือตามแบบสอบถามที่แนบพร้อมนี้ เพื่อนำข้อมูลที่ได้ไปดำเนินการจัดทำวิทยานิพนธ์ต่อไป

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณา มหาวิทยาลัยฯ หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห์ จากท่าน และขอขอบคุณมา ณ โอกาสนี้

ขอแสดงความนับถือ

(รองศาสตราจารย์สิดา สอนศรี)

คณบดีวิทยาลัยการเมืองการปกครอง ปฏิบัติราชการแทน
อธิการบดีมหาวิทยาลัยมหาสารคาม

วิทยาลัยการเมืองการปกครอง

โทรศัพท์/โทรสาร ๐ ๔๓๗๕ ๔๓๑๗

ที่ ศธ ๐๕๓๐.๑๙/ ๓๕๙๙

มหาวิทยาลัยมหาสารคาม
ตำบลขามเรียง
อำเภอกันทรวิชัย
จังหวัดมหาสารคาม ๔๔๑๕๐

๕ ตุลาคม ๒๕๕๕

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์เก็บรวบรวมข้อมูล

เรียน อวคิรชไนรลั่นตำบลบ้านบัว

ด้วย นางสาวกรรณิการ์ เทพไกรวัล นิสิตปริญญาโท หลักสูตรรัฐศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการเมืองการปกครอง (ร.ม.) วิทยาลัยการเมืองการปกครอง มหาวิทยาลัยมหาสารคาม กำลังศึกษาวิทยานิพนธ์ เรื่อง “อิทธิพลของอุดมการณ์เสรีนิยมใหม่ต่อวัฒนธรรมอีสาน” ของการศึกษา ตามหลักสูตรรัฐศาสตรมหาบัณฑิต โดยมี อาจารย์ ดร.วินัย ผลเจริญ เป็นประธานควบคุมในครั้งนี้

เพื่อให้การทำวิทยานิพนธ์นี้สอดคล้องดำเนินไปด้วยความเรียบร้อย และบรรลุตามวัตถุประสงค์ มหาวิทยาลัยฯ จึงขอความอนุเคราะห์จากท่านอนุญาตให้ นางสาวกรรณิการ์ เทพไกรวัล เก็บรวบรวม ข้อมูล ตามแบบสอบถามที่แนบพร้อมนี้ เพื่อนำข้อมูลที่ได้ไปดำเนินการจัดทำวิทยานิพนธ์ต่อไป

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณา มหาวิทยาลัยฯ หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความ อนุเคราะห์ จากท่าน และขอขอบคุณมา ณ โอกาสนี้

ขอแสดงความนับถือ

(รองศาสตราจารย์สิดา สอนศรี)

คณบดีวิทยาลัยการเมืองการปกครอง ปฏิบัติราชการแทน
อธิการบดีมหาวิทยาลัยมหาสารคาม

วิทยาลัยการเมืองการปกครอง

โทรศัพท์./โทรสาร. ๐ ๔๓๗๕ ๔๓๑๗

ประวัติย่อของผู้วิจัย

ประวัติย่อของผู้วิจัย

ชื่อ	นางสาวกรรณิการ์ เทพไกรวัล
วันเกิด	วันที่ 8 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2523
สถานที่เกิด	อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น
สถานที่อยู่ปัจจุบัน	บ้านเลขที่ 35 หมู่ 8 ตำบลบ้านหว้า อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น 40000
ตำแหน่งหน้าที่การงาน	เจ้าหน้าที่สนับสนุนการตลาดอาวุโส
สถานที่ทำงานปัจจุบัน	บริษัท โตเกียวมารีนประกันภัย (ประเทศไทย) จำกัด (มหาชน) อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น 40000

ประวัติการศึกษา

พ.ศ. 2541	มัธยมศึกษาตอนปลาย โรงเรียนกัลยาณวัตร จังหวัดขอนแก่น
พ.ศ. 2545	ปริญญาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยาบัณฑิต (สม.บ.) สาขาวิชาสังคมวิทยา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
พ.ศ. 2556	ปริญญารัฐศาสตรมหาบัณฑิต (ร.ม.) สาขาวิชาการเมืองการปกครอง มหาวิทยาลัยมหาสารคาม